

ปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย

น.ส.รังสินี หลักเพชร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

Young Adult Issues and Social Problems in Contemporary Thai Young Adult Literary
Works

Miss Rungsinee Lakphet

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Comparative Literature
Department of Comparative Literature
Faculty of Arts
Chulalongkorn University
Academic Year 2018
Copyright of Chulalongkorn University

1377322531

CU ThesIs 5880144022 thesis / recv: 19072562 03:16:57 / seq: 7

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมในวรรณกรรมเยาวชนไทย
ร่วมสมัย
โดย น.ส.รังสินี หลักเพชร
สาขาวิชา วรรณคดีเปรียบเทียบ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ศรีวรกานต์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.กิงกาญจน์ เทพกาญจนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ศรีวรกานต์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ถนอมนวล หิรัญเทพ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อารีญา หุตินทะ)

รังสีนี้ หลักเพชร : ปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย. (Young Adult Issues and Social Problems in Contemporary Thai Young Adult Literary Works)
อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.ศิริพร ศรีวรรณานต์

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการนำเสนอปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยระหว่าง พ.ศ. 2550 - 2559 ได้แก่ *บ้านต่างสายเลือด* (2552), *ปลายฝน* (2553), *หัวใจของข้าง* (2557) ของอรเกษม รอดสุทธิ, *โรงเรียนริมทะเล* (2553) ของสาคร พูลสุข, *ตามหาใจตัน* (2554) ของคามิน คมนีย์, *เอ้อระเหยลอยคอ* (2555) ของจันทรา รัศมีทอง, *เซนในสวน* (2557) ของจักกัณธ์ จันทร, *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* (2557) ของปิ่นนารี และ *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ* (2557) ของกร ศิริวัฒน์ โดยวิเคราะห์ผ่านองค์ประกอบวรรณกรรม อาทิ ตัวละคร ฉาก แก่นเรื่อง โครงเรื่อง และศึกษาบริบททางเศรษฐกิจและสังคมในช่วงเวลาดังกล่าวเพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับการสะท้อนประเด็นปัญหา

จากการศึกษาพบว่าผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรนำเสนอภาพเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกที่ประสบปัญหาจากครอบครัวและสังคมโดยปัญหาดังกล่าวไม่ใช่ปัญหาในลักษณะที่รุนแรงหรือคุกคามชีวิตของตัวละคร อาทิ ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ปัญหาความอ้างว้าง ปัญหาความยากจน ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาบริโภคนิยม ปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัว ภาพความไม่สมบูรณ์ของครอบครัว อาทิ ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวต่างสายเลือด และครอบครัวอุปถัมภ์ ส่งผลให้เยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกได้รับผลกระทบจากปัญหาผ่านความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับตัวละครอื่นๆ รอบตัว ได้แก่ พ่อแม่ เพื่อน และครู แสดงให้เห็นอิทธิพลของสังคมที่มีต่อเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอก ทั้งนี้ผู้ประพันธ์นำเสนอแนวทางออกของปัญหาโดยนำเสนอให้เยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกเรียนรู้และปรับตัว อาทิ การยอมรับและเผชิญหน้ากับความเป็นจริง การให้ความสำคัญกับการศึกษา การประนีประนอม และการปลูกฝังแนวคิดอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกให้กับผู้อ่าน

สาขาวิชา วรรณคดีเปรียบเทียบ
ปีการศึกษา 2561

ลายมือชื่อนิสิต .....
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

5880144022 : MAJOR COMPARATIVE LITERATURE

KEYWORD: Contemporary Thai Literary Works, Young Main Characters Problems, Thai Social Issues, Literary Elements

Rungsinee Lakphet : Young Adult Issues and Social Problems in Contemporary Thai Young Adult Literary Works. Advisor: Asst. Prof. Siriporn Sriwarakan, Ph.D.

This thesis aims to study the problems of the main young characters and social problems in the following contemporary Thai young adult literary works: Aonkasem Rodsutthi's *Ban Tang Sai Luead* (2009) and *Plai Phon* (2010), Sakorn Poonsuk's *Rongrian Rim Ta Le* (2010), Kamin Kamani's *Tam Ha Jotan* (2011), Chantra Ratsameethong's *Er Ra Hei Loi Kho* (2012), Aonkasem Rodsutthi's *Hua Jai Kong Chang* (2016), Chak Chandra's *Zen Nai Suan* (2016), Panari's *Rom Mai Nueng Sueng Rao Tua Lek* (2015) and Korn Siriwatano's *Siang Duem Nai Siang Wood Rod Fai* (2016) investigates the contemporary economic and social context that present the influence of the context and the problems.

The study shows that the way the authors of these texts presented the characters reflects the problems of young characters and social problems such as orphanage, loneliness, poverty, the lack of educational distribution, environmental crisis and consumerism. All of these problems are caused by economic and social changes in the context of contemporary Thai society which affects the structural changes in Thai families. The researcher found that the authors present changes in the family representation in Thai society; for example, a host family, a non-blood relationship family, a single father or a single mother family. The study reveals the representation of young characters who suffer from relationship problems with other characters such as parents, friends and teachers that present the influence of the contemporary social context. Furthermore, the authors also present the solutions by accepting and dealing with the problems through negotiation, education and self-awareness in order to raise awareness among readers.

Field of Study: Comparative Literature   Student's Signature .....

Academic Year: 2018   Advisor's Signature .....

1377322531

CD iThesis 5880144022 thesis / recv: 19072562 03:16:57 / seq: 7

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงเนื่องด้วยบุคคลมากมาย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์ ประธานกรรมการสอบที่สละเวลาตรวจแก้และให้คำชี้แนะแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาริยา หุตินทะ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่สละเวลาให้คำแนะนำแก้ไข ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ถนอมนวล หิรัญเทพ กรรมการสอบที่สละเวลาตรวจทานและคอยให้คำแนะนำ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ศรีวรรณต์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่คอยผลักดัน ให้ความเมตตาชี้แนะแนวทางปรับปรุงพัฒนาให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบทุกท่านที่มอบความรู้และอบรมสั่งสอน รวมถึงขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบทุกท่านที่คอยช่วยเหลือและประสานงานด้านเอกสารต่างๆ ของมหาวิทยาลัยให้ดำเนินไปอย่างไม่ติดขัด

ขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบที่คอยรับฟังและให้กำลังใจ คอยถามไถ่ด้วยความห่วงใยเสมอมา

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณแม่ผู้ล่วงลับและพ่อที่คอยสนับสนุนผู้วิจัยในทุกๆ เรื่องและคอยห่วงใยผู้วิจัยเสมอมา วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีจากความช่วยเหลือของทุกท่านทั้งที่เอ่ยนามและไม่ได้เอ่ยนามมา ณ ที่นี้ด้วย

รังสิณี หลักเพชร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
1.3 สมมติฐาน	6
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	7
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
บทที่ 2	14
เยาวชนกับปัญหาครอบครัว.....	14
2.1 ภาพครอบครัว	14
2.1.1 ภาพพาฝันของเด็กกำพร้า.....	16
2.1.1.1 ปลายฝัน: เด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์.....	17
2.1.1.2 ท่องเที่ยว: เด็กกำพร้าในพื้นที่ชนบท.....	23
2.1.2 ลูกในครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว.....	27
2.1.2.1 ลูกชายผู้ปรารถนาพ่อ.....	28

2.1.2.1.1	โจตัน	28
2.1.2.1.2	เดือนแรม.....	32
2.1.2.1.3	เข้มแข็ง.....	40
2.1.2.2	ข้าง: ลูกชายผู้ปรารถนาแม่.....	45
2.1.3	ความไม่สมบูรณ์ใน “ครอบครัวสมบูรณ์”	50
2.1.3.1	ณัฐกับปมในการเป็นลูกทดแทน	50
2.1.3.2	สายป่านกับการปรับตัวในครอบครัวใหม่	52
2.2	ภาพพ่อแม่	56
2.2.1	ภาพพ่อในอุดมคติ.....	56
2.2.1.1	พ่อเลี้ยงผู้เต็มเต็มครอบครัว.....	57
2.2.1.2	พ่อผู้เป็นต้นแบบ: เกษตรกร	59
2.2.1.3	พ่อที่ไม่ปรากฏตัว	64
2.2.1.4	ผู้ทดแทนพ่อ.....	66
2.2.2	ภาพขาว – ดำของตัวละครแม่.....	68
2.2.2.1	ภาพแม่ที่แสนดี	68
2.2.2.2	ภาพแม่ใจร้าย.....	75
2.3	ภาพครอบครัวและพ่อแม่: บทสรุป	80
บทที่ 3	.....	82
เยาวชนกับปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม		82
3.1	เยาวชนกับการนำเสนอปัญหาสังคม.....	83
3.1.1	เซนในสวน: ปัญหาทางเศรษฐกิจ	84
3.1.2	โรงเรียนริมทะเล: ปัญหาของการพัฒนา	91
3.1.3	หัวใจของข้าง: ปัญหาเรื่องวัตถุนิยม	96
3.1.4	เอื้อระเหยลอยคอ: ปัญหาสิ่งแวดล้อม.....	104

3.2 ความพอเพียงและการให้ความสำคัญกับธรรมชาติ.....	109
3.2.1 เชนในสวน: เกษตรพอเพียง.....	110
3.2.2 หัวใจของช่าง: การพอใจในสิ่งที่มี.....	111
3.2.3 เอื้อระเหยลยยคอ: การหวนกลับสู่คุณค่า “แผ่นดิน”	113
บทที่ 4	117
เยาวชนกับการนำเสนอปัญหาการศึกษา.....	117
4.1 เยาวชนกับการนำเสนอปัญหาการเรียนการสอน	117
4.1.1 ระบบการศึกษากับปัญหาการเรียนการสอน	118
4.1.2 ความคาดหวังของพ่อแม่กับการศึกษา	124
4.2 ทางออกของปัญหากับการศึกษาทางเลือก	126
บทที่ 5	140
บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	140
5.1 บทสรุป	140
5.1.1 ปัญหาครอบครัว.....	140
5.1.2 ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม	143
5.1.3 ปัญหาการศึกษา	144
5.2 ข้อเสนอแนะ	146
บรรณานุกรม.....	147
ประวัติผู้เขียน.....	152

1377322531

CT :Thesis 5880144022 thesis / rev: 19072562 03:16:57 / seq: 7

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

คาร์ล เอ็ม. ทอมลินสัน (Carl M. Tomlinson) และ แครอล ลินช์-บราวน์ (Carol Lynch-Brown) นักวิชาการและอาจารย์ผู้สอนด้านวรรณกรรมเยาวชน ให้ความหมายของวรรณกรรมเยาวชนไว้ว่า “วรรณกรรมเยาวชนคือหนังสือสำหรับเด็กเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประสบการณ์วัยเด็กหรือเรื่องที่เด็กสนใจ เป็นงานเขียนสำหรับเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงวัยรุ่น วรรณกรรมสำหรับเด็กเป็นได้ทั้งงานเขียนร้อยแก้วและร้อยกรอง รวมถึงงานเขียนในรูปแบบบันเทิงคดีและสารคดี”¹ จากนิยามดังกล่าวจะเห็นว่าคุณลักษณะของวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชนมีลักษณะที่คล้ายกับวรรณกรรมสำหรับผู้ใหญ่ทั่วไป มีเพียงเส้นกันบางๆ เกี่ยวกับการคำนึงถึงผู้อ่านว่าผู้อ่านส่วนใหญ่คือเด็กในทุกช่วงวัยและเนื้อหาที่นำเสนอมักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประสบการณ์วัยเด็กหรือเรื่องที่ได้เด็กสนใจ

นอกจากนี้ นิยามวรรณกรรมสำหรับเด็กยังสามารถพิจารณาได้จากด้านเนื้อหา ทอมลินสันและลินช์-บราวน์กล่าวถึงการพิจารณานิยามของวรรณกรรมสำหรับเด็กด้านเนื้อหาว่ามีได้หลากหลายทั้งให้ความรู้และความสนุกสนาน สามารถนำเสนอได้ทั้งเรื่องราวเกี่ยวกับการจัดการกับปัญหาครอบครัวจนถึงเรื่องภัยพิบัติ แต่ในฐานะวรรณกรรมสำหรับเด็กทอมลินสันและลินช์-บราวน์ กล่าวว่าเนื้อหาควรนำเสนอเรื่องที่ทำให้ความหวังเพื่อสื่อถึงอนาคตที่ดีมากกว่านำเสนอความสิ้นหวังของสถานการณ์ “...Likewise, when stories show children as victims of natural and human – made disasters, the stories should emphasize the hope for a better future rather than the hopelessness and utter despair of the moment.”² หากพิจารณาความหมายของวรรณกรรมสำหรับเด็กตามลักษณะของเนื้อหาจะพบว่า วรรณกรรมสำหรับเด็กหรือเยาวชนสามารถนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาและสถานการณ์ที่เลวร้ายได้ แต่ในฐานะงานเขียนที่ผู้อ่านส่วนมากเป็นเด็กและเยาวชนจึงต้องคำนึงถึงการรับรู้ของเด็กเพราะพวกเขาจะต้องเติบโตต่อไปในอนาคต การนำเสนอภาพความสิ้นหวังจึงส่งผลต่อการรับรู้เรื่องราวผ่านตัวละครเอกและเนื้อเรื่องที่เด็กและเยาวชนเชื่อมโยงจินตนาการและความรู้สึกของตนเองร่วมกับเรื่องที่พวกเขาอ่าน ดังนั้นแม้เนื้อเรื่องในวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชนจะนำเสนอปัญหาที่รุนแรงหรือเลวร้ายเพียงใดแต่ในท้ายที่สุดต้อง

¹ Tomlinson Carl M. and Lynch - Brown C., *Essentials of Children's Literature*, ed. 2nd (Boston: Allyn and Bacon, 1996), p. 2.

² Ibid. p. 2.

แทรกความหวังไว้ด้วยเสมอ จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กมักมีตอนจบที่สื่อถึงความสมปรารถนาของตัวละครเอกหรือปัญหาได้รับการแก้ไขในท้ายเรื่อง

ในส่วนของไทยมีผู้ให้ความหมายของวรรณกรรมสำหรับเด็กคือ ปราณี เชียงทอง กล่าวว่า “วรรณกรรมสำหรับเด็ก หมายถึง หนังสือที่เขียนขึ้นสำหรับให้เด็กอ่านอย่างเหมาะสมกับวัยของเด็ก และเป็นที่น่าสนใจของเด็กในวัยต่างๆ ตั้งแต่วัยก่อนเข้าโรงเรียนไปจนถึงวัยรุ่น ซึ่งเด็กสามารถเลือกอ่านได้ตามความพอใจ โดยไม่มีการบังคับ”³ สอดคล้องกับความหมายข้างต้น นิตยา วรรณกิตร์กล่าวว่า “วรรณกรรมสำหรับเด็กหมายถึงงานหนังสือหรืองานนิพนธ์ในรูปแบบสื่อต่างๆ ที่เขียนหรือผลิตขึ้นมาสำหรับเด็กโดยเฉพาะ เพื่อให้เด็กอ่าน ฟัง ดู เล่น ฝึกปฏิบัติ หรือศึกษาค้นคว้า”⁴ จากความหมายข้างต้นวรรณกรรมสำหรับเด็กมีความหมายรวมไปถึง “สื่อ” อื่นๆ นอกเหนือจาก “หนังสือ” สะท้อนให้เห็นจุดประสงค์หลักของวรรณกรรมสำหรับเด็กว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กคือ สิ่งที่ผลิตขึ้นเพื่อให้เด็กอ่าน ฟัง ดูและศึกษา

จากนิยามดังกล่าวข้างต้นทำให้เห็นว่าวรรณกรรมเด็กและเยาวชนคือ หนังสือที่แต่งขึ้นสำหรับผู้อ่านที่ส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชนในทุกช่วงวัย นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวัยเด็กหรือเรื่องที่เด็กสนใจ วรรณกรรมสำหรับเด็กยังสามารถสื่อความหมายรวมถึงสื่ออื่นๆ ที่ไม่ใช่หนังสือแต่ผลิตเพื่อขึ้นเพื่อให้เด็กอ่านหรือเรียนรู้ได้ด้วย วรรณกรรมเยาวชนที่ดีควรมีเนื้อหาที่เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน อย่างไรก็ตามวรรณกรรมเยาวชนสามารถนำเสนอเนื้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหรือความรุนแรงได้แต่ต้องแทรกความหวังไว้เสมอโดยการนำเสนอประเด็นปัญหาในวรรณกรรมเยาวชนพบทั้งในวรรณกรรมเยาวชนแฟนตาซีและวรรณกรรมเยาวชนแนวสมจริง

หากพิจารณาความหมายของวรรณกรรมเยาวชนแนวสมจริงพบว่า ทอมลินสันและลินซ์ – บราวน์ กล่าวถึงวรรณกรรมดังกล่าวว่า “วรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัยแนวสมจริงคือ นำเสนอฉากและเรื่องราวเกี่ยวกับปัจจุบันมากขึ้นแตกต่างจากในอดีตที่นำเสนอเพียงภาพครอบครัวสุขสันต์และหลีกเลี่ยงการนำเสนอประเด็นในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ ขณะที่วรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัยแนวสมจริงนำเสนอประเด็นปัญหาสังคมมากขึ้น เช่น ปัญหาติดยา ปัญหาด้านเชื้อชาติ ปัญหาความยากจน และปัญหาคนไร้บ้าน เป็นต้น แต่การนำเสนอปัญหาดังกล่าวในวรรณกรรมเยาวชนยังคงความสนุกสนานตามขนบของวรรณกรรมสำหรับเด็ก เพียงแต่เพิ่มเติมความผิดหวังหรือเรื่องราวที่ทำให้เสียใจในการบอกเล่าเรื่องราวชีวิตของเด็ก นอกจากนี้ยังมีประเด็นปัญหาเรื่องการถูกคุกคามหรือการถูกเพิกเฉย

³ ปราณี เชียงทอง, วรรณกรรมสำหรับเด็ก (กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, 2526). หน้า 6.

⁴ นิตยา วรรณกิตร์, วรรณกรรมสำหรับเด็ก (นนทบุรี: อินทนิล, 2559), หน้า 16.

ปัญหาเรื่องเพื่อน ปัญหาความแปลกแยก ปัญหายาเสพติด ปัญหาความผิดปกติทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ปัญหาความรู้สึกไม่เป็นส่วนหนึ่งในสังคม ปัญหาเหล่านี้ล้วนนำเสนอในวรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัยเช่นเดียวกัน”⁵ จะเห็นว่าประเด็นปัญหาที่นำเสนอในวรรณกรรมเยาวชนเป็นปัญหาสังคมที่สะท้อนภาพปัญหาที่รุนแรงและผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าในวรรณกรรมสำหรับเด็กปัญหาเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ผู้อ่านที่เป็นเยาวชนต้องรับรู้เรื่องราวปัญหาเหล่านี้

สอดคล้องกับทอมลินสันและลินซ์ - บราวน์ เดวิด รัสเซลกล่าวว่า “วรรณกรรมแนวสมจริงมีการนำเสนอเรื่องราวตามความเป็นจริงในสังคม มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับการเรียนรู้และเติบโต (coming of age) ของเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกสู่การเรียนรู้ความเป็นผู้ใหญ่หรือเติบโตขึ้นแต่ไม่ใช่การกลายเป็นผู้ใหญ่ วรรณกรรมแนวสมจริงทำให้การนำเสนอประเด็นในวรรณกรรมเด็กและเยาวชนมีขอบเขตที่กว้างขึ้นจากเดิมที่เป็นประเด็นหลักเฉียงในอดีต อาทิ การเหยียดเชื้อชาติ กลุ่มวัยรุ่นอันธพาล การใช้ยาเสพติด ความเจ็บป่วยด้านจิตใจ และอื่นๆ ส่งผลให้เกิดวรรณกรรมที่นำเสนอปัญหาของตัวละครเอกเป็นวัยรุ่นที่ต้องพบกับปัญหาที่ละเอียดอ่อนต่อความรู้สึกของเยาวชนและการนำเสนอวิธีจัดการกับปัญหาเหล่านั้นของตัวละครช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความซับซ้อนของตัวละครมากขึ้น”⁶

ทั้งนี้ทอมลินสันและลินซ์ - บราวน์กล่าวว่า “วรรณกรรมเยาวชนแนวสมจริงช่วยให้ผู้อ่านเรียนรู้ชีวิตของผู้อื่นและการแก้ไขปัญหาของตัวละครผ่านความเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ ธีระหว่างตัวละครในเรื่อง ช่วยให้ผู้อ่านโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนเข้าใจความสัมพันธ์ของตนเองกับผู้อื่นมากขึ้น ผ่านการเรียนรู้มุมมองของตัวละครที่นำเสนอในเรื่อง รวมทั้งการรับรู้ชีวิตของผู้อื่นว่าไม่ใช่เด็กทุกคนที่อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นและปลอดภัยซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจปัญหาที่ละเอียดอ่อนของเด็กคนอื่นมากขึ้น”⁷ สอดคล้องกับข้อความที่เดวิดกล่าวก่อนหน้านี้เกี่ยวกับประโยชน์ของการนำเสนอวรรณกรรมเยาวชนแนวสมจริง ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัยแนวสมจริงที่นำเสนอประเด็นปัญหามีส่วนช่วยในการเรียนรู้และทำความเข้าใจผู้อื่นผ่านมุมมองของตัวละครที่สะท้อนปัญหาและวิธีการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น

⁵ C., p. 140.

⁶ D. L. Russell, *Literature for Children: A Short Introduction*, ed. 5th (Boston: Pearson Education, 2005), pp. 216 - 18.

⁷ C., p. 141.

จากการศึกษาวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยที่ผู้ประพันธ์นำเสนอภาพปัญหาสังคมในลักษณะที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัวและเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอก อาทิ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความยากจน ปัญหาด้านการกระจายการศึกษาที่ไม่ทั่วถึง เป็นต้น การศึกษาประเด็นปัญหาผ่านมุมมองของเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกจึงมีความน่าสนใจจากคำกล่าวที่ว่า “สังคมเป็นอย่างไร ดูได้จากวรรณคดี” วรรณกรรมเยาวชนในฐานะงานเขียนสะท้อนความเป็นไปของสังคมผ่านมุมมองของเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกเผยให้เห็นปัญหาสังคมหรือเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจที่ทั้งสืบเนื่องและเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต รวมทั้งการจัดการกับปัญหาดังกล่าวที่ส่งผลกระทบต่อทั้งผู้ใหญ่และเด็ก โดยเฉพาะเด็กในฐานะผู้ที่ไม่สามารถรับผิดชอบตนเองได้อย่างเต็มที่ด้วยเงื่อนไขทางสถานะและเศรษฐกิจทำได้เพียงประคับประคอง พวกเขาพยายามเรียนรู้และเติบโตหรือก้าวผ่านเหตุการณ์ต่างๆที่ได้ประสบพบเจอโดยเรียนรู้ผ่านความสัมพันธ์รอบตัว อาทิ พ่อ แม่ ครู และเพื่อน การสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของสังคมในประเด็นปัญหาสังคม ปัญหาครอบครัวและปัญหาเยาวชนผ่านมุมมองของเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยจึงสะท้อนภาพของสังคมที่มีปัญหาสืบเนื่องจากในอดีตและส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมร่วมสมัย รวมทั้งวิธีจัดการกับปัญหาดังกล่าวของตัวละครเอกซึ่งผู้ประพันธ์นำเสนอการแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย อาทิ การยอมรับหรือเผชิญหน้ากับความเป็นจริง การให้ความสำคัญกับการศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่สะท้อนผ่านมุมมองของเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย

เนื่องจากวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในพ.ศ. 2550 – 2559 มีเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงต้องจำกัดขอบเขตในการศึกษาโดยคัดเลือกตัวบทจากลักษณะร่วมกันคือ เป็นวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย แนวสมจริง มีเนื้อหาเกี่ยวกับการนำเสนอปัญหาของตัวละครเยาวชน ปัญหาครอบครัว หรือปัญหาสังคม ทั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวรรณกรรมเยาวชนไทยจำนวน 9 เรื่อง คือ *บ้านต่างสายเลือด* (2552) *ปลายฝน* (2553) ของอรเกษม รอดสุทธิ *โรงเรียนริมทะเล* (2553) ของสาคร พูลสุข *ตามหาใจตัน* (2554) ของคามิน คมนีย์ *เออระเหยลอยคอ* (2555) ของจันทรา รัศมีทอง *หัวใจของช้าง* (2557) ของอรเกษม รอดสุทธิ *เซนในสวน* (2557) ของจักขณ์ จันทร *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* (2557) ของปณารีย์ และ *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ* (2558) ของกร ศิริวัฒน์

จากการศึกษาตัวบทคัดสรรพบว่าผู้ประพันธ์วรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยเสนอภาพครอบครัวสะท้อนบริบทครอบครัวในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น ดังที่ Tucker and Gamble กล่าวว่า “... family is a dynamic construct rather than a stable form of social organization

remains intact.”⁸ ครอบครัวเป็นสิ่งที่ถูกหล่อหลอมขึ้นจากสังคมมีลักษณะที่เป็นพลวัตไม่ใช่โครงสร้างของสังคมที่ตายตัวแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างหรือลักษณะของครอบครัวสามารถเปลี่ยนแปลงได้ สอดคล้องกับแนวคิดข้างต้นอุสา สุทธิสาครเห็นว่าโครงสร้างของครอบครัวไทยเปลี่ยนแปลงไปกล่าวคือครอบครัวมีขนาดเล็กลงเปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นและมีแนวโน้มเป็นครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่รับผิดชอบดูแลลูกแต่เพียงผู้เดียวจำนวนเพิ่มขึ้นกลายเป็นครอบครัวที่มีการจัดโครงสร้างใหม่ (reorganized family) อาทิ ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวที่มีเฉพาะคนแก่กับเด็ก ครอบครัวที่อยู่ด้วยกันโดยไม่แต่งงาน สาเหตุหลักนั้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อครอบครัวทุกด้าน⁹ เช่นเดียวกันผู้วิจัยพบว่าผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรนำเสนอภาพครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์พร้อมหรือภาพของตัวละครเอกที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูก อาทิ ภาพเด็กกำพร้า เด็กถูกทอดทิ้ง หรือเด็กในครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ทั้งนี้ผู้วิจัยพบคำที่เรียกครอบครัวที่มีพ่อดูแลลูกเพียงลำพังหรือครอบครัวที่มีแม่ดูแลลูกเพียงลำพังมีหลายคำ อาทิ ครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว และครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว พบในการศึกษาด้านสังคมเกี่ยวกับปัญหาการหย่าร้างในบทความของศิริรัตน์ที่กล่าวว่า “ครอบครัวที่พ่อหรือแม่ต้องแบกรับภาระในการเลี้ยงดูลูกเพียงลำพังเรียกว่าครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ซึ่งพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยวอยู่ในภาวะครอบครัวซึ่งเรียกว่าครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว”¹⁰ อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้เลือกใช้คำว่า “ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว” ในภาษาอังกฤษเลือกใช้คำว่า “single father or single mother family”

ในลักษณะของการนำเสนอผู้วิจัยพบว่าผู้ประพันธ์เสนอปัญหาเยาวชนและปัญหาครอบครัวที่สืบเนื่องจากในอดีตโดยพยายามนำเสนอภาพปัญหาให้เด่นชัดขึ้น กล่าวคือ ผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรพยายามนำเสนอปัญหาครอบครัวและปัญหาสังคมในลักษณะว่าปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อตัวละครเยาวชน ผู้ประพันธ์เสนอภาพตัวละครเยาวชนขณะเผชิญกับปัญหาดังกล่าวผ่านความรู้สึกนึกคิดหรือโลกในจิตใจของตัวละคร มีการเล่าเรื่องแบบบุรุษที่หนึ่งหรือผ่านมุมมองของตัวละครเอกมากขึ้น ยังคงนำเสนอตอนจบตามขนบคือความสมปรารถนาของตัวละครเอก ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรยังคงนำเสนอแนวทางออกของปัญหาโดยให้แนวทางการแก้ไขมากกว่าการนำเสนอว่าปัญหาได้รับการ

⁸ N. and Gamble Tucker, N., *Contemporary Classic of Children's Literature: Family Fiction* (London: Continuum, 2001), p. 3.

⁹ อุสา สุทธิสาคร, จิตวิทยาวัยรุ่น (กรุงเทพฯ: หจก.สามลดา, 2559). หน้า 101 - 102.

¹⁰ ศิริรัตน์ แอดสกุล, "สถานการณ์ครอบครัวไทย: กรณีศึกษาครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร," วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย 5 (2556). หน้า 21.

แก้ไขเรียบร้อยแล้ว ผู้ประพันธ์เผยให้เห็นว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะโครงสร้างครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์นี้มาจากปัจจัยภายนอกอันสะท้อนปัญหาสังคม อาทิ ปัญหาการถูกทอดทิ้ง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการกระจายการศึกษาที่ไม่ทั่วถึง ปัญหาความยากจน ปัญหาบริโภคนิยม เมื่อพิจารณาบริบทสังคมไทยช่วงปี พ.ศ. 2550 คริส เบเกอร์กล่าวว่า สังคมไทยช่วงพ.ศ. 2550 สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2549 บริบทสังคมมีความขัดแย้งทางการเมืองซึ่งส่งผลต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจภายในประเทศ ผู้คนแตกแยกและแบ่งฝ่ายทางการเมือง เศรษฐกิจฝืนผวนเนื่องจากเสถียรภาพทางการเมืองไม่มั่นคง¹¹ บริบทสังคมดังกล่าวอาจส่งผลต่อผู้ประพันธ์วรรณกรรมเยาวชนโดยหยิบยกเหตุการณ์ในสังคม ณ ช่วงเวลานั้นมาสะท้อนภาพความเป็นไปของสังคมนำเสนอผ่านองค์ประกอบทางวรรณกรรมในประเด็นปัญหาในลักษณะที่ว่าปัญหาสังคมมีอิทธิพลต่อการเกิดปัญหาภายในครอบครัวอันส่งผลต่อเยาวชน โดยผู้ประพันธ์นำเสนอภาพตัวละครเอกในลักษณะของการพยายามทำความเข้าใจและเผชิญหน้ากับปัญหาที่เกิดขึ้นจากความไม่สมบูรณ์ของครอบครัว ผู้ประพันธ์เน้นย้ำให้เห็นว่าพวกเขาจำเป็นต้องเรียนรู้และเติบโตท่ามกลางความไม่สมบูรณ์โดยผู้ประพันธ์เสนอแนวทางออกของปัญหา คือ การยอมรับความจริง การประนีประนอม การตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และการให้ความสำคัญกับการศึกษา

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาตัวละคร แก่นเรื่อง และฉากในการนำเสนอปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยคัดสรร
2. เพื่อศึกษาบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้องกับตัวบทคัดสรร

1.3 สมมติฐาน

ผู้ประพันธ์วรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยนำเสนอปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคม อาทิ ปัญหาด้านการกระจายการศึกษาที่ไม่ทั่วถึง ปัญหาความยากจน ปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสังคมที่ส่งผลต่อตัวละครเยาวชนและครอบครัว โดยผู้ประพันธ์นำเสนอปัญหาดังกล่าวผ่านการใช้อุปกรณ์ประกอบของนวนิยาย อาทิ ตัวละคร แก่นเรื่อง ฉาก ขณะเดียวกันผู้ประพันธ์สนับสนุนให้ตัวละครตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต

¹¹ คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2557). หน้า 394 - 407.

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนไทยที่ตีพิมพ์ในช่วง พ.ศ. 2550 – 2559 ซึ่งนำเสนอเนื้อหาแนวสมจริงและนำเสนอปัญหาเยาวชน ปัญหาครอบครัวหรือปัญหาสังคม จำนวน 9 เรื่อง ดังนี้

1. บ้านต่างสายเลือด (2552) ของอรเกษม รอดสุทธิ
2. ปลายฝน (2553) ของอรเกษม รอดสุทธิ
3. โรงเรียนริมทะเล (2553) ของสาคร พูลสุข
4. ตามหาใจตัน (2554) ของคามิน คมนีย์
5. เอ้อระเหยลอยคอ (2555) ของจันทรา รัศมีทอง
6. หัวใจของข้าง (2557) ของอรเกษม รอดสุทธิ
7. เซนในสวน (2557) ของจักขณ์ จันทร
8. ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก (2557) ของปิ่นนารีย์
9. เสียงเดือนในเสียงหูดรถไฟ (2557) ของกร ศิริวัฒน์โน

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1. สืบค้นและรวบรวมวรรณกรรมเยาวชนไทยที่ตีพิมพ์ในช่วง พ.ศ. 2550 - 2559 ซึ่งนำเสนอเนื้อหาแนวสมจริงและนำเสนอปัญหาเยาวชนหรือปัญหาสังคม
2. เก็บข้อมูลจากตัวบทคัดสรรและข้อมูลอ้างอิงอื่นๆที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเพื่อนำมาเป็นข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์
3. วิเคราะห์ตัวบท
4. สรุปผลการวิจัย
5. นำเสนอผลการวิจัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาของคณาจารย์และนักวิจัยในการนำเสนอปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมในวรรณกรรมอื่นๆต่อไป

1377322531

CT :Thesis 5880144022 thesis / revv: 19072562 03:16:57 / seq: 7

1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการนำเสนอประเด็นปัญหาในวรรณกรรมเยาวชน งานวิจัยที่ศึกษาวรรณกรรมเยาวชนด้วยการวิเคราะห์ผ่านองค์ประกอบทางวรรณกรรม และงานวิจัยที่ศึกษาวรรณกรรมเยาวชนด้วยการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ ดังต่อไปนี้

วิทยานิพนธ์เรื่อง *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 – 2542* ของกฤษฎยา ณ หนองคาย (2544) ศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นจำนวน 71 เรื่อง โดยศึกษาแนวคิดของเรื่องและกลวิธีการประพันธ์ พบว่างานของกฤษฎยาศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นเสนอปัญหาเด็กถูกทอดทิ้งในเรื่อง *หลุยส์ อีโก้ และเพื่อน* และ *เด็กชายจากดวงอื่น* เสนอแนวคิดว่าปัญหาเด็กเร่ร่อนและเด็กกำพร้าเป็นปัญหาสังคมที่ต้องเร่งแก้ไข เพราะสังคมทุกวันนี้เต็มไปด้วยภัยอันตรายต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อเด็กโดยตรง โดยเฉพาะกับพวกเด็กที่ถูกทอดทิ้งให้ต้องเร่ร่อน พวกเขามีอัตราเสี่ยงที่จะต้องเผชิญกับอันตรายเหล่านี้ได้มากที่สุด เรื่อง *หลุยส์ อีโก้ และเพื่อน* สะท้อนภาพเด็กลูกครึ่งที่ถูกทอดทิ้งให้เผชิญชีวิตแต่เพียงลำพัง แม้เขาและเพื่อนๆ จะได้รับความคุ้มครองจากมูลนิธิ แต่มูลนิธิก็ไม่สามารถดูแลเด็กๆ เหล่านี้ได้อย่างทั่วถึงเพราะขาดกำลังคนและเงินทุนสนับสนุน ทำให้เด็กเหล่านี้ต้องทำงานเพื่อหารายได้ เช่น ถีบสามล้อ รับจ้างล้างจาน เป็นต้น จนกระทั่งเข้าไปพัวพันกับกลุ่มคนผู้ค้ายาเสพติดจนถูกคนกลุ่มนี้ตามล่า แม้ว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่มูลนิธิและผู้ค้ายาเสพติดจะถูกตำรวจจับกุมในตอนท้ายเรื่องแต่หัวหน้ามูลนิธิก็ถูกกลุ่มผู้ค้ายาเสพติดทำให้เสียชีวิต และเด็กๆ ก็ยังคงตกเป็นเหยื่อในสังคมที่เต็มไปด้วยภัยอันตรายต่อไป งานวิจัยเรื่องนี้ช่วยให้ผู้วิจัยทำความเข้าใจประเด็นเรื่องเด็กกำพร้าที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนที่นำเสนอผ่านมุมมองของผู้ใหญ่ทำให้เห็นภาพเด็กกำพร้าและการเข้าไปจัดการปัญหาโดยหน่วยงานรัฐ อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยต่อยอดการศึกษาประเด็นเด็กกำพร้าผ่านมุมมองของเด็กและวิธีการจัดการปัญหาผ่านเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกทำให้เห็นว่าในประเด็นปัญหาเดียวกันแต่นำเสนอต่างกันทำให้เห็นวิธีแก้ปัญหาที่แตกต่างกัน

ภัทรขวัญ ทองเถาว์ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง *ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน* โดยศึกษาวรรณกรรมเยาวชนจำนวน 20 เรื่อง จากช่วงพ.ศ. 2520 - 2552 พบว่าวรรณกรรมเยาวชนสะท้อนภาพคนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ โดยนำเสนอปัญหาความยากจน ปัญหาไร้สัญชาติ ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษา การขาดโอกาสเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข และบริบทของเด็ก

ในสังคมที่สะท้อนปัญหาตัวละครเยาวชน ได้แก่ เด็กกำพร้า เด็กพิการ เป็นต้น ภาพคนชายขอบที่สะท้อนในวรรณกรรมเยาวชนดังกล่าวช่วยในการทำความเข้าใจบริบทสังคมไทยในพื้นที่ชนบทและห่างไกลความเจริญที่สะท้อนปัญหาดังกล่าวในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย งานวิจัยเรื่องนี้ช่วยจุดประกายมุมมองต่อสภาพปัญหาสังคมที่สะท้อนในวรรณกรรมเยาวชน ทำให้ผู้วิจัยทำความเข้าใจสภาพปัญหาที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชน อาทิ ปัญหาความยากจนและมุมมองที่มีต่อเด็กกำพร้าซึ่งกลายเป็นปัญหาของพื้นที่ชายขอบ ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งทำให้ผู้วิจัยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางวรรณกรรมกับการวิเคราะห์ปัญหา ผู้วิจัยจึงใช้ประเด็นนี้ในการศึกษาวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การค้นคว้าอิสระเรื่อง *การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ. 2552 ประเภทนวนิยาย* ของพรรณทิตา ปานเอี่ยม ศึกษาวรรณกรรมเยาวชนที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว ประจำปี พ.ศ. 2552 จำนวน 4 เรื่องคือ *ชวดคนอยู่ไหน* *บ้านต่างสายเลือด* *การกลับมาของดาวหางดวงที่เจ็ด* และ *หมีพิทักษ์ฝัน* พบว่าพรรณทิตาศึกษาวรรณกรรมเยาวชนที่นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมองชีวิต ครอบครัวและมิตรภาพ การนำเสนอเนื้อเรื่องแบ่งเป็นสองลักษณะคือ เรื่องที่ตัวละครเอกผจญภัยในโลกสมมุติกับเรื่องที่ตัวละครเอกผจญภัยในโลกแห่งความเป็นจริง การค้นคว้าอิสระฉบับนี้เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาเรื่อง *บ้านต่างสายเลือด* พรรณทิตาได้ศึกษาวรรณกรรมเรื่องนี้ในประเด็นแนวคิดครอบครัวและวรรณกรรมที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการผจญภัยในโลกแห่งความเป็นจริง กล่าวคือเรื่อง *บ้านต่างสายเลือด* ผู้ประพันธ์นำเสนอมุมมองที่มีต่อครอบครัว อาทิ ครอบครัวสามารถเกิดขึ้นได้จากความรักและการดูแลของคนที่ไม่เกี่ยวข้องกันทางสายเลือดได้ ในทางกลับกันคนที่เกี่ยวข้องกันทางสายเลือดก็ไม่สามารถให้ความรักหรือเป็นผู้ดูแลเสมอไป หรือการเลี้ยงดูเด็กด้วยความรักไม่ใช่การเลี้ยงแบบตามใจเพราะอาจส่งผลเสียต่อเด็กในอนาคต งานค้นคว้าอิสระของพรรณทิตาช่วยให้เข้าใจเนื้อเรื่องและลักษณะของตัวละครมากขึ้น โดยสามารถนำไปต่อยอดศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในเรื่อง อาทิ ตัวละครเอกกับการปรับตัวในครอบครัวที่แม่แต่งงานใหม่ การนำเสนอภาพพ่อเลี้ยงในฐานะผู้เติมเต็มครอบครัว การนำเสนอภาพตัวละครเด็กพิเศษในครอบครัวต่างสายเลือดซึ่งเชื่อมโยงกับประเด็นเรื่องปัญหาครอบครัวที่มีส่วนสำคัญในการนำเสนอการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัวที่นำเสนอในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย

ถัดมาคือวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาวรรณกรรมเยาวชนผ่านการวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรม พบในวิทยานิพนธ์เรื่อง *วรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีที่ได้รับรางวัลชนะเลิศรางวัลหนังสือดีเด่นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน รางวัลแว่นแก้ว และรางวัลนาย*

อินทร์อะวอร์ด ระหว่างปีพุทธศักราช 2546 – 2555 ของกฤตติกา ซาพิมล ศึกษารูปแบบกับเนื้อหา และองค์ประกอบทางวรรณศิลป์ของวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลดังกล่าวจำนวน 15 เรื่อง พบว่า วิทยานิพนธ์ของกฤตติกาเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เรื่อง ตามหาใจตัน โรงเรียนริมทะเล และเอ้อระเหย ลอยคอ โดยกฤตติกาศึกษาด้านรูปแบบกับเนื้อหาในวรรณกรรมเยาวชนแบบนวนิยายแนวสมจริง รวมทั้งด้านองค์ประกอบทางวรรณศิลป์ การศึกษาวิเคราะห์เรื่อง ตามหาใจตัน กฤตติกาศึกษาด้านรูปแบบกับเนื้อหาในแนวสืบสวนมีตัวละครที่มีลักษณะนิสัยแบบนักสืบคือ เป็นคนช่างสังเกต ชอบตั้งคำถาม ตั้งสมมติฐาน เต็มไปด้วยความสงสัย ถัดมาคือเรื่อง โรงเรียนริมทะเล วิเคราะห์เนื้อหาที่นำเสนอแนวชีวิตและความผูกพันระหว่างตัวละครกับพื้นที่ อาทิ ความผูกพันของตัวละครกับโรงเรียนที่ตั้งอยู่ริมทะเล ความผูกพันที่เด็กๆ ในชุมชนมีต่อทะเล ความผูกพันระหว่างชาวบ้านกับสะพานไม้ในชุมชนปากกระวะ รวมทั้งความผูกพันระหว่างผู้คนในชุมชนเพื่อนำเสนอการสร้างความรู้สึกรักในถิ่นกำเนิด การศึกษาพัฒนาการของตัวละครเอกที่สอดคล้องกับการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาที่นำเสนอเกี่ยวกับความเข้าใจชีวิตจากการเปลี่ยนแปลงของตัวละคร ในเรื่องสุดท้ายที่เกี่ยวข้องกับตัวบทที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาคือเรื่อง เอ้อระเหยลอยคอ พบว่ากฤตติกาศึกษาความผูกพันระหว่างตัวละครกับพื้นที่คือ ความผูกพันของตัวละครกับพื้นที่สะท้อนผ่านความผูกพันระหว่างคนกับธรรมชาติ และความผูกพันของตัวละครเยาวชนเพลงพื้นบ้าน รวมทั้งความผูกพันระหว่างตัวละครเยาวชนกับตัวละครผู้สูงอายุ เพื่อนำเสนอการอนุรักษ์และสืบสานสิ่งที่คนรุ่นก่อนได้คิดสร้างสรรค์ไว้ วิทยานิพนธ์ของกฤตติกาช่วยให้ผู้วิจัยศึกษาการวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนผ่านองค์ประกอบทางวรรณกรรมและช่วยให้เข้าใจตัวบทที่เกี่ยวข้องมากขึ้น ผู้วิจัยได้มุมมองในการศึกษาต่อยอดในประเด็นเรื่องการสร้างตัวตนของตัวละครเอกในเรื่อง ตามหาใจตัน และเรื่อง โรงเรียนริมทะเล ในประเด็นเด็กกำพร้าโดยการเชื่อมโยงกับการสร้างตัวตนของตัวละครเอกผ่านการเรียนรู้ว่าการสร้างตัวตนไม่จำเป็นต้องยึดโยงกับที่มาของการเกิดเสมอไปแต่สามารถสร้างขึ้นได้เองและการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นของการพัฒนาความเจริญในท้องถิ่นกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและด้านการศึกษาของเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอก ประเด็นสุดท้ายคือการเรียนรู้นอกห้องเรียนของตัวละครเอกเรื่องเพลงพื้นบ้านอันเป็นแนวทางออกของแก้ปัญหาการหลงลืมวัฒนธรรมไทยที่เชื่อมโยงกับการสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยผ่านเพลงพื้นบ้าน และการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการหันมาเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศผ่านการส่งเสริมให้ตัวละครเห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวมให้มากกว่าเรื่องส่วนตัวของตนเอง วิทยานิพนธ์ของกฤตติกาช่วยจุดประกายให้ผู้วิจัยเข้าใจการศึกษาวรรณกรรมเยาวชนโดยวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรมมากขึ้น อย่างไรก็ตามงานวิทยานิพนธ์

ดังกล่าวไม่ได้ชี้ให้เห็นประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลตัวละครเอกกับพ่อแม่อีกทั้งไม่ได้ศึกษาในประเด็นปมปัญหาของเยาวชนและปัญหาสังคมในงานวิจัยนี้จึงต่อยอดการศึกษาประเด็นดังกล่าวในลักษณะของอิทธิพลของสังคมที่มีต่อปมปัญหาเยาวชนและครอบครัว

วิทยานิพนธ์เรื่อง *องค์ประกอบของเรื่องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ในนวนิยายเยาวชนที่ชนะการประกวดรางวัลแว่นแก้ว พ.ศ. 2544 – 2553* ของจิตราภรณ์ หาญจักราพิทักษ์ วิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนจำนวน 7 เรื่องคือ *โลกใบนี้โคจรรอบกระทะกับหม้อเหล็ก (และต้นไม้ด้วย)*, *คำใส*, *แจ๊ค ณ ขอบฟ้า*, *ทศกัณฐ์ออนไลน์*, *หมา(อยู่)วัด*, *ชวดคนอยู่ไหน* และ *โรงเรียนริมทะเล* จิตราภรณ์วิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องคือ แก่นเรื่อง ตัวละคร โครงเรื่อง ฉากและบทสนทนา เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์ มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ พบว่านวนิยายทั้ง 7 เรื่องสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการ โดยเฉพาะด้านจิตสาธารณะสะท้อนให้เห็นความตั้งใจของผู้ประพันธ์ที่ต้องการสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับผู้อ่านเยาวชน งานวิจัยดังกล่าววิเคราะห์เรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* จิตราภรณ์กล่าวว่า แก่นเรื่องของนวนิยายคือความกตัญญูต่อครอบครัวและถิ่นฐานบ้านเกิดซึ่งสอดคล้องในด้านรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ โดยการไม่สนใจในชาติกำเนิดแต่ให้ความสำคัญกับการสำนึกคุณแผ่นดิน กล่าวคือวิเคราะห์คุณสมบัติที่รัฐต้องการ อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ต่อยอดประเด็นการสร้างตัวตนของตัวละครเยาวชนที่ยึดโยงกับพื้นที่กำเนิดเนื่องจากเนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับการรुकืบของการพัฒนาท้องถิ่น

สุดท้ายคือวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาวรรณกรรมเยาวชนด้วยการศึกษาเปรียบเทียบ พบในวิทยานิพนธ์เรื่อง *วรรณกรรมเด็กของเยอรมันกับของไทยช่วงทศวรรษ 1980 – 1990: การศึกษาเปรียบเทียบ* ของศิริพร ศรีวรกานต์ (2551) ศึกษาวรรณกรรมเยาวชนแนวสมจริงในช่วงพ.ศ. 2523 - 2542 ประเภทสมจริง (Realistic Fiction) พบว่าวรรณกรรมของทั้งสองประเทศมีความแตกต่างกัน วรรณกรรมเด็กของเยอรมันเน้นการนำเสนอชีวิตเด็กตามที่เป็นจริงส่งผลให้วรรณกรรมเด็กเยอรมันใกล้เคียงกับวรรณกรรมผู้ใหญ่ ขณะที่วรรณกรรมเด็กไทยมีแนวโน้มนำเสนอภาพเด็กในอุดมคติหรือเด็กตามแบบฉบับคือ ความเป็นคนดี มีความรับผิดชอบ ช่วยเหลืองานบ้าน ซื่อสัตย์และอ่อนน้อมถ่อมตน เนื่องจากสอดคล้องกับบริบทสังคมที่ต้องการปลูกฝังคุณธรรมให้กับเด็ก สืบเนื่องจากความคาดหวังว่าวรรณกรรมเยาวชนมีบทบาทในการสั่งสอนเด็กและความคิดของผู้ใหญ่ที่ว่าเด็กเป็นผู้น้อยต้องเชื่อฟังและให้ความเคารพผู้ใหญ่ เด็กไทยไม่ได้รับการยอมรับให้มีสิทธิมีเสียง การมีความคิดที่ว่า

เด็กคือผู้น้อยส่งผลให้ผู้ใหญ่คิดว่าเด็กไม่สามารถเข้าใจเรื่องซับซ้อนด้วยเหตุนี้วรรณกรรมเยาวชนในช่วงเวลาดังกล่าวจึงให้ความสำคัญกับการนำเสนอเหตุการณ์และการกระทำของตัวละคร เป็นการเล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้ง การจบเรื่องเป็นแบบปลายปิดหรือจบแบบมีความสุข ปัญหาทุกอย่างได้รับการแก้ไข ทั้งนี้วรรณกรรมเด็กของทั้งสองประเทศมีจุดร่วมกันคือ วรรณกรรมเด็กคือผลผลิตความคิดของผู้ใหญ่ กล่าวคือ ความคาดหวังให้เด็กเป็นตามสิ่งที่ผู้ใหญ่ปรารถนา งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างวรรณกรรมเด็กของเยอรมันกับวรรณกรรมสำหรับเด็กของไทยในประเด็นปัญหา ด้านการศึกษาช่วยจุดประกายและทำความเข้าใจการศึกษาปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมในวรรณกรรมเด็กต่างวัฒนธรรม ช่วยสะท้อนปัญหาที่พบในวรรณกรรมเด็กไทย อาทิ ปัญหาความยากจน ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในชนบทของไทย ปัญหาเด็กกำพร้า โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับปัญหาการศึกษาที่พบในวรรณกรรมสำหรับเด็กของไทยเรื่องความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาในชนบท ผู้วิจัยจึงใช้มุมมองนี้ต่อยอดการศึกษาประเด็นปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมที่สะท้อนในวรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัยของไทยในบริบทสังคมร่วมสมัยเพื่อให้เข้าใจมุมมองที่มีต่อปัญหาให้ชัดเจนมากขึ้น

ต่อมาคืองานวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาภาพเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนไทยแนวสมจริงที่สะท้อนประเด็นปัญหาสังคม ในวิทยานิพนธ์เรื่อง *การศึกษาเปรียบเทียบการนำเสนอภาพเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนต่างวัฒนธรรม* ของทฤทัย รามสูต ศึกษาภาพรวมด้านเนื้อหาและวิธีการนำเสนอภาพเยาวชนในวรรณกรรมสำหรับเด็กเยาวชนอายุระหว่าง 14 – 18 ปีซึ่งพิมพ์จำหน่ายในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2539 – 2541 เปรียบเทียบการเสนอภาพของเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนของไทยกับวรรณกรรมเยาวชนที่แปลจากภาษาต่างประเทศ และศึกษาถึงปัจจัยการเลือกนำเสนอวรรณกรรมเยาวชนทั้งสองประเภทจากทรศนะ และประสบการณ์ของบรรณาธิการสำนักพิมพ์ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาด้วยแนวคิดและวิธีทางสัญวิทยา พบว่าวรรณกรรมเยาวชนของไทยเป็นเรื่องแนวสมจริงมากกว่าเรื่องแนวจินตนาการ ภาพเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนไทยส่วนใหญ่เสนอเรื่องในชนบทเน้นการแสดงปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอก และเสนอปัญหาซ้ำๆ ผ่านเนื้อเรื่องหรือตัวละคร การเล่าเรื่องในลักษณะที่ซ้ำรอยเดิมทำให้ไม่เอื้อต่อการพัฒนาตัวละคร นอกจากนี้ยังพบว่าตัวละครเยาวชนและผู้ใหญ่ แสดงบทบาทต่อกันและกันในฐานะ “ผู้รับ” และ “ผู้ให้” ทำให้เยาวชนไทยมักตกเป็นฝ่ายรับ (passive) ของสถานการณ์ ขณะที่วรรณกรรมเยาวชนต่างประเทศจะแสดงปัญหาอย่างเป็นนามธรรมมากกว่า และมีความหลากหลายของประเด็นและวิธีการนำเสนอมากกว่า มีการเล่าเรื่องที่ก้าวหน้าและเอื้อต่อการพัฒนาตัวละครมากกว่า โดยตัวละครเยาวชนและผู้ใหญ่มีโอกาสแสดง

บทบาทผู้ให้และผู้รับได้เท่าเทียมกัน งานวิจัยดังกล่าวช่วยให้ผู้วิจัยทำความเข้าใจข้อจำกัดของ
วรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับสำนักพิมพ์ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ช่วยให้ผู้วิจัยเห็นภาพ
เยาวชนในประเด็นปัญหาสังคมในวรรณกรรมเยาวชนไทยแนวสมจริงมากขึ้น

1377322531

CU ThesIs 5880144022 thesis / recv: 19072562 03:16:57 / seq: 7

บทที่ 2

เยาวชนกับปัญหาครอบครัว

การศึกษาปัญหาเยาวชนกับปัญหาครอบครัวในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย ในบทที่ 2 ผู้วิจัยศึกษาปัญหาครอบครัวจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับตัวละครอื่นๆ ในครอบครัวผ่านการนำเสนอภาพของเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอก ภาพพ่อและภาพแม่ เพื่อสะท้อนปมปัญหาในครอบครัวที่ส่งผลต่อปมปัญหาของตัวละครเอกเผยให้เห็นความไม่สมบูรณ์และความพร่องของครอบครัวที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย แนวสมจริง รวมทั้งการนำเสนอวิธีเผชิญหน้ากับปัญหาของตัวละครและแนวทางออกของปัญหาที่ผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรนำเสนอผ่านการเรียนรู้และการเติบโต (coming of age) ของตัวละครเอก เพื่อสะท้อนลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนในฐานะงานเขียนสำหรับเด็กและเยาวชน

2.1 ภาพครอบครัว

ครอบครัวตามแนวคิดทางสังคมวิทยา คือ สถาบันพื้นฐานของมนุษย์เรียกว่า “สถาบันครอบครัว” ซึ่งมีแบบแผนหรือพฤติกรรมที่คนในครอบครัวต้องปฏิบัติตาม ประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัวที่เป็นญาติกันโดยสายเลือดอาจเป็นครอบครัวเดี่ยว ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก หรือครอบครัวขยาย คือ ครอบครัวที่มีสมาชิกประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และญาติพี่น้อง เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น หน้าที่หลักของสถาบันครอบครัว คือ การอบรมขัดเกลาสมาชิกให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม ให้การปกป้องคุ้มครองและเลี้ยงดูบุตรหลาน ซึ่งสามารถทำได้ 2 ประการคือ การเลี้ยงดูด้านร่างกายให้เจริญเติบโตมีสุขภาพดี และการทำนุบำรุงทางคุณภาพ ได้แก่ การให้การศึกษาอบรมอย่างถูกต้องเหมาะสมซึ่งจะช่วยให้สมาชิกรู้จักปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี¹²

ครอบครัวคือ สถาบันที่สำคัญมีบทบาทหลักในการอบรม ชี้แนะและขัดเกลาคุณธรรม จริยธรรมและลักษณะนิสัยให้กับเด็กและเยาวชน จากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมในสังคมร่วมสมัยส่งผลให้ลักษณะครอบครัวไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อดุสาเห็นว่าโครงสร้างของครอบครัวไทยเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ครอบครัวมีขนาดเล็กลง เปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และมีแนวโน้มเป็นครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่รับผิดชอบดูแลลูกแต่เพียงผู้เดียวจำนวนเพิ่มขึ้นกลายเป็นครอบครัวที่มีการจัดโครงสร้างใหม่ (reorganized family) อาทิ ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว

¹² ศิริรัตน์ แอดสกุล, ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 4. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559). หน้า 140 - 143.

ครอบครัวที่มีเฉพาะคนแก่กับเด็ก ครอบครัวที่อยู่ด้วยกันโดยไม่แต่งงานสาเหตุหลักนั้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อครอบครัวทุกด้าน¹³

วรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยคัดสรร สะท้อนภาพตัวละครเยาวชนที่มีครอบครัวไม่สมบูรณ์ อาทิ กำพำพ้อ กำพำแม่ หรือ กำพำทั้งพ้อและแม่ ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวต่างสายเลือด สะท้อนภาพ ตัวละครเด็กกำพำเพื่อนำเสนอความพร้อมและความไม่สมบูรณ์ของโครงสร้างครอบครัว รวมทั้งปัญหาของ ตัวละครเอกที่มีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อมรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ในครอบครัว โรงเรียน หรือชุมชน ซึ่งสภาพแวดล้อมดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเยาวชนกับตัวละครอื่นๆ เช่น เพื่อน พ่อ แม่ พี่น้องและครู เป็นต้น ผู้วิจัยพบว่าตัวบทคัดสรรสะท้อนภาพเยาวชนในโครงสร้างทางสังคมโดยการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของเยาวชนในสังคมและปัญหาเยาวชนซึ่งมีความสำคัญต่อสังคม ความสัมพันธ์ดังกล่าวเผยให้เห็นสาเหตุของปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมซึ่งส่งผลกระทบต่อตัวละครเยาวชนทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรนำเสนอการก้าวข้ามอุปสรรคหรือความไม่สมบูรณ์ในชีวิตโดยเชื่อว่าตัวละครเยาวชนควรเรียนรู้และทำความเข้าใจตนเอง ครอบครัว และผู้อื่นมากขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าปัญหาเยาวชนมาจากอิทธิพลจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวละครเยาวชนทั้งปัจจัยภายในคือความรู้สึกของตัวละครเอง และปัจจัยภายนอกสภาพแวดล้อมรอบตัวตัวละครเอกผ่านความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับตัวละครอื่นๆ รอบตัว เช่น พ่อ แม่ ครูและเพื่อน เป็นต้น

ในบทนี้ผู้วิจัยศึกษาประเด็นปัญหาเยาวชนและปัญหาครอบครัวในเรื่อง *บ้านต่างสายเลือด* (2552), *ปลายฝน* (2553) ของอรเกษม รอดสุทธิ, *โรงเรียนริมทะเล* (2553) ของสาคร พูลสุข, *ตามหาใจฉัน* (2554) ของคามิน คมนีย์, *เอื้อระเหยลอยคอ* (2555) ของจันทรา รัศมีทอง, *หัวใจของช้าง* (2557) ของอรเกษม รอดสุทธิ, *เซนในสวน* (2557) ของจักษณ จันทร, *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* (2557) ของปิ่นนารี และ *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ* (2557) ของกร ศิริวัฒน์ สะท้อนปมปัญหาเยาวชนและปัญหาครอบครัว อาทิ ปัญหาการทอดทิ้งเด็ก ปัญหาความอ้างว้าง ปัญหาความรุนแรงในโรงเรียน ผ่านการนำเสนอภาพตัวละครเด็กกำพำ ภาพตัวละครเอกในครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว รวมถึงภาพตัวละครเอกที่เกิดปมปัญหาแม้จะอยู่ในครอบครัวที่สมบูรณ์ อาทิ ปมของการเป็นลูกทดแทน ปมปัญหาการปรับตัวเมื่อแม่แต่งงานใหม่ และภาพเด็กพิเศษ นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวยังสะท้อนผ่าน

¹³ อุสา สุทธิสาคร. หน้า 101 - 102.

ภาพพ่อและภาพแม่ซึ่งสะท้อนบริบทสังคมไทยในประเด็นเรื่องโครงสร้างครอบครัวไทยที่เปลี่ยนแปลงไป อาทิ ครอบครัวอุปถัมภ์ (host family) ครอบครัวต่างสายเลือด (non-blood relationship) และครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว (single father or single mother family)

2.1.1 ภาพพาฝันของเด็กกำพร้า

หากพิจารณาประเด็นปัญหาเรื่องเด็กกำพร้าจากความหมายของเด็กกำพร้าในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 กล่าวว่า “เด็กกำพร้า หมายความว่า เด็กที่บิดาหรือมารดาเสียชีวิต เด็กที่ไม่ปรากฏบิดามารดาหรือไม่สามารถสืบหาบิดามารดาได้”¹⁴ ผู้วิจัยพบว่าด้วยทศศรรที่สะท้อนภาพตัวละครเอกในฐานะเด็กกำพร้ามีจำนวน 8 เรื่อง คือ *บ้านต่างสายเลือด* (2552), *ปลายฝน* (2553) ของอรเกษม รอดสุทธิ, *โรงเรียนริมทะเล* (2553) ของสาคร พูลสุข, *ตามหาใจต้น* (2554) ของคามิน คมนีย์, *หัวใจของข้าง* (2557) ของอรเกษม รอดสุทธิ, *เซนในสวน* (2557) ของจักษณ จันทร์, *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* (2557) ของปิ่นนารีย์ และ *เสียงเดือนในเสียงหูดรถไฟ* (2557) ของกรศิริวัฒน์ แต่มีเพียง 2 เรื่องที่พบประเด็นเรื่องเด็กกำพร้าคือเรื่อง *ปลายฝน* (2553) ของอรเกษม รอดสุทธิ และ *โรงเรียนริมทะเล* (2553) ของสาคร พูลสุข ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในลำดับถัดไป

จากการศึกษาการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเด็กกำพร้าในวรรณกรรมเยาวชนนั้นเกิดขึ้นและพบในวรรณกรรมตะวันตกมาช้านาน อาทิ *โอลิเวอร์ ทวิสต์* (Oliver Twist) ของชาลส์ ดิกเกนส์ (Charles Dickens) ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1834 นำเสนอเรื่องราวของโอลิเวอร์ ทวิสต์ เด็กชายที่ต้องทนทุกข์ทรมานในสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้า ซึ่งได้หลบหนีออกจากบ้านเลี้ยงเด็กกำพร้าสู่ลอนดอนและเข้าร่วมกลุ่มโจรกรรมทำให้ต้องลักขโมย หลอกหลวงผู้อื่นเพื่อความอยู่รอดร่วมกับเด็กจรจัดไร้ที่พึ่งต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของเฒ่าเจ้าเล่ห์นามเฟกิน ท้ายที่สุดโอลิเวอร์ก็ได้พบกับชาติกำเนิดที่แท้จริงและกลับสู่อ้อมกอดของครอบครัว ดิกเกนส์นำเสนอภาพตัวละครเด็กกำพร้าให้มีลักษณะของผู้ถูกรังแกและเหยื่อของสังคมชนชั้นล่างอันโหดร้ายในอังกฤษช่วงทศวรรษที่ 19 ขณะเดียวกันก็สร้างภาพพาฝันให้กับเด็กกำพร้าได้พบกับความสุขสมหวังในตอนจบ จะเห็นได้ว่าโครงเรื่องของการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเด็กกำพร้าคือ การสร้างภาพพาฝัน (family romance) ให้ตัวละครเอกที่เป็นเด็กกำพร้าได้สมปรารถนาคือการมีครอบครัวที่สมบูรณ์พร้อมพ่อ แม่ และลูก

ขณะที่การนำเสนอภาพเด็กกำพร้าในวรรณกรรมเยาวชนไทยพบในนิทานพื้นบ้านไทยเรื่อง *ปลาบู่ทอง* ซึ่งนำเสนอภาพตัวละครเยาวชนกำพร้าในลักษณะของการถูกกดขี่และรังแกจากแม่

¹⁴ "พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546," ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 120 ตอนที่ 95 ก (2 ตุลาคม 2546).

เลี้ยง สาเหตุของความกำพัวคือการเสียชีวิตของแม่ผู้ให้กำเนิดทำให้พ่อยกภรรยาขึ้นมานำแทนที่ตำแหน่งแม่ของตัวละครเอก เนื้อเรื่องสะท้อนบริบทของสังคมไทยสมัยก่อนที่ให้อำนาจทางเพศต่อเพศชายให้เป็นผู้นำครอบครัวและสามารถมีภรรยาได้หลายคนเนื่องจากระบบเศรษฐกิจที่ไม่เอื้อให้ผู้หญิงออกไปหารายได้นอกบ้านจึงต้องพึ่งพาสามีจนกลายเป็นการอยู่ภายใต้การปกครองของสามี นิทานเรื่องดังกล่าวเสนอภาพเด็กกำพัวคือ เอื้อย ที่มีชีวิตรัดทนและน่าสงสารต้องอาศัยอยู่ในครอบครัวโดยไม่ได้รับความรักและความอบอุ่นเพราะพ่อหลงภรรยาผู้มีแต่ความอิจฉาริษยาคอยกลั่นแกล้งตัวละครกำพัวอยู่ตลอดเวลา สะท้อนให้เห็นว่าเมื่อไม่มีพ่อหรือแม่ผู้ให้กำเนิดแล้วเด็กหรือเยาวชนต้องเผชิญกับชะตากรรมเพียงลำพังแม้ว่าจะอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกับพ่อแต่ก็ไม่ได้รับความเอาใจใส่จึงทำให้ตัวละครมีชีวิตที่ไม่มีความสุข

ในตัวละครตบตรพบประเด็นเรื่องเด็กกำพัวสองเรื่องคือ *ปลายฝน* และ *โรงเรียนริมทะเล* ลักษณะร่วมกันของทั้งสองเรื่องคือ ตัวละครเอกถูกทอดทิ้งและอาศัยอยู่กับผู้ดูแล เรื่องแรกคือ *ปลายฝน* นำเสนอภาพเด็กกำพัวที่มีเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์เด็กกำพัวคอยดูแลและช่วยหาครอบครัวอุปถัมภ์ให้กับตัวละครเอกคือ ปลายฝน สะท้อนภาพเด็กกำพัวในพื้นที่เมือง ปัญหาของปลายฝนคือ ความรู้สึกภายในจิตใจของตัวละครเอกผู้ปรารถนาจะมีครอบครัวที่สมบูรณ์พร้อมพ่อ แม่ และลูก ขณะที่ท้องเที่ยว คือ เด็กกำพัวในพื้นที่ชนบทมีผู้ดูแลคือ นมเปีย ผู้ประกอบอาชีพหมอดำแยในหมู่บ้านชายทะเล นมเปียเก็บท้องเที่ยวมาเลี้ยงเพราะแม่ผู้ให้กำเนิดทอดทิ้งเขาไว้บนเรือ ปมปัญหาของท้องเที่ยวคือการสูญเสียผู้ดูแลเมื่อนมเปียเสียชีวิตทำให้เห็นพัฒนาการของตัวละครเอกที่เติบโตขึ้นจากการสูญเสียดังกล่าว

2.1.1.1 ปลายฝน: เด็กกำพัวในสถานสงเคราะห์

เรื่อง *ปลายฝน* (2553) ของอรเกษม รอดสุทธิ นำเสนอเรื่องราวของปลายฝน เด็กหญิงกำพัวในสถานสงเคราะห์เด็กกำพัวแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร เธอต้องเดินทางจากกรุงเทพฯ สู่กาญจนบุรีไปอาศัยกับวสินักเขียนสาวผู้ประสงค์จะรับเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ให้ปลายฝน บ้านของวสินีริสอร์ทริมแม่น้ำแคว ครอบครัวของวสินีประกอบด้วยน้ำข้าวหลานสาวของวสินีและยายบุญมาซึ่งคอยดูแลความเรียบร้อยของที่พักในริสอร์ท ปลายฝนมีหน้าที่เป็นเพื่อนเล่นให้กับน้ำข้าวเด็กหญิงผู้มีการพัฒนาการช้าและร่างกายไม่แข็งแรง นอกจากนี้ ยังมีตาลและตันสองคนพี่น้องจากริสอร์ทข้างๆ เพื่อนผู้คอยพาปลายฝนไปเที่ยวและสำรวจสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดกาญจนบุรี ปลายฝนต้องพิสูจน์ตนเองให้ครอบครัวของวสินียอมรับและอุปการะเธอ โดยมีหลายเหตุการณ์ที่เปรียบ

เหมือนแบบทดสอบให้ปลายฝนต้องพิสูจน์ใจของตนเอง อาทิ การพูดความจริง การเผชิญหน้ากับความกลัวชายแปลกหน้าที่ปลายฝนคิดว่าเป็นโจรเรียกค่าไถ่ซึ่งแท้จริงคือหมอทาวน์ ทำยที่สุดหมอทาวน์ได้ตกลงแต่งงานกับวสี ทั้งสองตกลงใช้ชีวิตร่วมกันและรับปลายฝนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัวโดยทั้งสองคนจะเดินทางไปจัดพิธีแต่งงานที่หมู่เกาะในประเทศนิวซีแลนด์บ้านเกิดของหมอทาวน์ ทำให้ปลายฝนสมหวังตามที่เคยจินตนาการคือ การมีครอบครัวและมีพ่อกับแม่ของตนเอง

สาเหตุของการเป็นเด็กกำพร้าของปลายฝนคือ แม่เสียชีวิตและไม่มีผู้รับเธอไปดูแลต่อเธอถึงถูกทอดทิ้ง สถานที่ที่ตัวละครเอกถูกทิ้งคือ โรงพยาบาล ปลายฝนไม่รู้ที่มาของตนเองอย่างชัดเจนรู้เพียงแต่ว่าถูก “ลืม” ไว้ที่โรงพยาบาลและนำมาส่งที่สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้า “ทุกคนบอกแค่ว่าแม่ของเธอนอนป่วยที่โรงพยาบาลจนตายจากไป ไม่มีใครรู้ว่าพ่อเธออยู่ที่ไหน มีคนอุ้มเธอมาฝากไว้ที่บ้านแม่ละมัย และไม่เคยกลับมารับเสียที”¹⁵ การเสียชีวิตของแม่ผู้ให้กำเนิดและถูกทิ้งไม่มีญาติรับไปดูแลอาจเนื่องมาจากสาเหตุด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาเด็กถูกทอดทิ้งพบว่าจำนวนเด็กถูกทอดทิ้งจากสถิติของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2552 มีจำนวนสูงถึง 88,730 คน¹⁶ สะท้อนให้เห็นบริบทของสังคมที่มีปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อปัญหาอื่นๆ ที่อาจตามมา เช่น การขาดโอกาสทางการศึกษา ความต้องการความรักความอบอุ่นเป็นพิเศษ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าตัวละครมีความหวังและรอคอยว่าสักวันจะมี “ญาติ” มารับเธอกลับไปอยู่ด้วย การถูกทอดทิ้งเป็นปมปัญหาภายในจิตใจของตัวละคร เธอมีปมปัญหาของการฝังใจว่าตนถูกทอดทิ้งและรู้สึกว่ามีใครต้องการ การเน้นย้ำภาพการถูกทอดทิ้งพบในครั้งแรกคือการถูกทอดทิ้งให้มาอยู่ในสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้า และถัดมาคือการถูกทอดทิ้งให้รอคอยอย่างมีความหวังว่าสักวันจะมีใครสักคนมารับพวกเขาไปอยู่ด้วย ทำยที่สุดคือการที่ตัวละครเด็กกำพร้าไม่ได้ถูกเลือกจากครอบครัวอุปถัมภ์และเฝ้ารอคอยที่จะได้รับเลือกไปอุปการะในครอบครัวอุปถัมภ์ การรอคอยอย่างมีความหวังของตัวละครสะท้อนให้เห็นความพร่องในจิตใจของตัวละครเอกผู้รอคอยความรักจากครอบครัวเพื่อมาเติมเต็มความรู้สึกอันเกิดจากการถูกทอดทิ้งทำให้ตัวละครเด็กกำพร้าคาดหวังและตั้งความหวังให้ใครสักคนมารับเธอออกไปจากสถานที่รับเลี้ยงเด็กกำพร้าโดยมีความเชื่อว่าจะมีครอบครัวที่ติโรเธออยู่

หากพิจารณาลักษณะนิสัยของตัวละคร พบว่าปลายฝนมีบุคลิกช่างฝัน ช่างคิด ช่าง

¹⁵ อรเกษม รอดสุทธิ, ปลายฝน (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2553). หน้า 38.

¹⁶ อมรวิรัช นาคทรัพย์, *เด็กด้อยโอกาส จุดพลิกผันอนาคตของชาติ* (กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.), 2557). หน้า 11.

จินตนาการชอบเขียนและจดบันทึก ขณะเดียวกันก็ชอบแต่งเรื่องโกหกและชอบเปรียบเทียบโชคชะตาของตนเองกับเด็กคนอื่น ๆ ผู้ประพันธ์นำเสนอปลายฝนในฐานะเด็กหญิงกำพร้าที่มีความโหม่น ดื้อและไม่ยอมใคร บุคลิกของปลายฝนมีลักษณะคล้ายเด็กผู้ชาย เช่น ชื่นชอบการผจญภัย หัวหาญ เป็นต้น ซึ่งให้เห็นลักษณะนิสัยของปลายฝนว่ามีความชนแบบเด็กผู้ชายมากกว่าเด็กผู้หญิงดังฉากที่ปลายฝนแอบขโมยยิงลูกกระสุนดินสอคนที่เจ็ดสก็ผู้สร้างความเดือดร้อนให้ชุมชนบริเวณริสอร์ท “ปลายฝนรู้สึกระทึกใจกับสถานการณ์ ลับสุดยอด เสียจริง เธอกำลังจะช่วยกอบกู้ความสงบให้คุณอวสี...เด็กผู้หญิงที่ทำเรื่องเช่นนี้ได้ช่างกล้าหาญเหลือเกิน...เสียตายที่ไม่มีเด็กผู้ชายมาเห็นความกล้าหาญของเธอ”¹⁷ ความสงบที่ปลายฝนอ้างอิงคือไม่ถูกรบกวนโดยเสียงดังจากการแข่งเจ็ตสกีซึ่งรบกวนแขกและนักท่องเที่ยวผู้มาพักผ่อนในริสอร์ทบริเวณดังกล่าวที่ต้องการความเงียบสงบบริเวณริมแม่น้ำแคว ความชนของปลายฝนในฉากดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าปลายฝนมีลักษณะที่เข้มแข็งและกล้าหาญเมื่อเทียบกับการนำเสนอภาพบุคลิกของตัวละครแซนดี้ผู้เป็นน้องสาวของพี่น้ำข้าวในวัยใกล้เคียงกัน การนำเสนอแซนดี้ในบุคลิกที่ตรงกันข้ามกับปลายฝน “ปลายฝนจ้องตาไม่กะพริบ มองเด็กหญิงผมสีดำขลับยาวถึงกลางหลัง หน้าขาวสะอาดสะอาด ดวงตาสวยหวาน ขนตายาวราวตุ๊กตา ที่ลงมายื่นโบกพัดอันเล็กๆไปมา”¹⁸ ภาพเปรียบเทียบระหว่างปลายฝนผู้เป็นเด็กหญิงกำพร้าและแซนดี้คุณหนูสาวสวยแสดงให้เห็นลักษณะที่แตกต่างของการดูแลเลี้ยงดูระหว่างเด็กกำพร้ากับเด็กที่มีครอบครัวสมบูรณ์ครบพอ แม่และลูก บุคลิกที่หัวหาญของปลายฝนยังพบได้ในฉากที่ปลายฝนไม่ยอมถูกรังแกจากเพชรลูกชายของญาติคุณอวสี กลุ่มของเด็กๆ รวมตัวกันไปเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดกาญจนบุรี โดยเพชรได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าของคณะท่องเที่ยว แต่เพชรกลับชอบวางอำนาจกับปลายฝนและบังคับให้ปลายฝนทำตามคำสั่งคือการใส่หมวกโดยหันปีกหมวกไปด้านหลัง “ฉันไม่ใช่ลูกน้องของใครสักหน่อย...ปลายฝนเถียง พยายามมือจับปีกหมวกให้แน่ใจว่ายังอยู่ตรงข้ามกับของเขา”¹⁹ บุคลิกของปลายฝนสะท้อนให้เห็นว่าลักษณะนิสัยปลายฝนคือไม่ยอมให้ใครมาข่มเหงรังแกง่ายๆ และมักจะต่อต้านเพื่อทวงความยุติธรรมให้กับตนเอง การหันปีกหมวกคือการคงจุดยืนของตนเองและไม่ยอมทำตามคำสั่งของคนที่ชอบข่มเหงผู้อื่น ซึ่งให้เห็นถึงการปกป้องตนเองและความกล้าหาญของปลายฝน การสร้างลักษณะตัวละครเด็กกำพร้าให้ต่อต้านความอยุติธรรม มีบุคลิกคล้ายเด็กผู้ชายมากกว่าเด็กผู้หญิง มีบุคลิกที่ดื้อไม่ยอมใครและมีแนวโน้มก้าวร้าวทำให้เห็นการต่อสู้ที่เด็กกำพร้าต้องดิ้นรน

¹⁷ อรเกษม รอดสุทธิ. ปลายฝน. หน้า 88.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน. หน้า 96.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 112.

ปกป้องตนเองเพื่อความอยู่รอด ทั้งยังอาจสะท้อนมุมมองที่มีต่อภาพเด็กกำพร้าว่ามีลักษณะก้าวร้าว และไม่ยอมใคร

นอกจากพฤติกรรมการแสดงออกของตัวละครในลักษณะที่ก้าวร้าว คือ ดึง และไม่ยอมใคร ยังปรากฏลักษณะของตัวละครอีกด้านคือ ความช่างจินตนาการ ปลายฝนชอบเขียนบันทึกเรื่องราวตามความคิดของตนเองโดยปลายฝนมีชื่อเรียกสมุดบันทึกว่า “บันทึกโชคดี” ผู้ดูแลเด็กกำพร้าที่ปลายฝนเรียกว่า แม่ละมัยเป็นผู้แนะนำให้เด็กกำพร้าในสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าคอยจดบันทึกเรื่องราวความโชคดีในชีวิตประจำวัน บันทึกโชคดีช่วยให้ปลายฝนรู้สึกดีขึ้นหลังจากเจอเรื่องราวไม่ดีในแต่ละวัน อาทิ การคิดเปรียบเทียบโชคชะตาตนเองกับคนอื่น การจินตนาการเกี่ยวกับบ้านในฝัน การสำนึกผิดเมื่อคิดร้าย การบันทึกเรื่องราวในแต่ละวันลงในบันทึกโชคดี คือ การเล่าเรื่องที่ช่วยเติมเต็มความรู้สึกขาดให้ปลายฝน บันทึกโชคดีเป็นเครื่องมือที่ช่วยเติมเต็มความรู้สึกขาดและคอยรับฟังเมื่อปลายฝนต้องเผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆที่ทำให้เด็กหญิงกำพร้ารู้สึกด้อยกว่า “บันทึกโชคดี...แม่ละมัยให้คิดและเขียนออกมาเวลาเสียใจที่ไม่มีเหมือนคนอื่น”²⁰ ความรู้สึกขาดของเด็กกำพร้าสามารถเติมเต็มได้ผ่านการ “รับฟัง” การเล่าเรื่อง ของ ตัวละครช่วยลดสถานะที่เด็กกำพร้าต้องเผชิญ อาทิ ความเหงาที่รู้สึกว่าไม่มีใคร ความสับสนในชีวิต เหตุการณ์เลวร้ายในแต่ละวัน ‘การเล่าเรื่อง’ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของเด็กกำพร้าให้ใครสักคนรับฟังอำนาจของการเล่าเรื่อง คือการได้ปลดปล่อยจากสถานะบางอย่าง ทำให้ตัวละครรู้สึกเติมเต็ม ดังที่ปรากฏในเนื้อเรื่องที่ปลายฝนเขียนเรื่องราวของตนเองลงในสมุดบันทึกโชคดีเพื่อให้รู้สึกที่ตนเองโชคดีกับสิ่งที่มีมากกว่าคิดน้อยใจในโชคชะตา จะเห็นว่าการเล่าเรื่องของปลายฝน เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ส่วนตัวของตัวละครที่แสดงถึงความคิดความรู้สึกออกมาเป็นคำพูดและการเขียน ทั้งนี้การเล่าเรื่องผ่านเสียงและตัวอักษรล้วนเป็นการถ่ายทอดความรู้สึกภายในใจของตัวละครเมื่อตัวละครเหล่านั้นอยู่เพียงลำพังซึ่งสะท้อนถึงความโดดเดี่ยวของการเป็นเด็กกำพร้าและการก้าวผ่านสภาวะดังกล่าวได้ด้วยตนเองเพื่อให้เด็กกำพร้าได้เรียนรู้ที่จะเติบโตและเติมเต็มสิ่งที่รู้สึกขาดได้โดยตัวของพวกเขาเอง การจดบันทึกสะท้อนให้เห็นถึงความคิดที่ต้องการความเข้าใจจากความรักของคนในครอบครัวผู้พร้อมที่จะมาเติมเต็มความรู้สึกไม่มีใครผ่านการรับฟังในทุกเรื่องราว บันทึกโชคดีคือส่วนที่เติมเต็มให้กับตัวละคร คอยรับฟังทั้งเรื่องสุขและเรื่องที่ทุกข์ใจ รวมทั้งปัญหาที่พบเจอในแต่ละวัน สิ่งเหล่านี้เปรียบเสมือนคือ “บ้าน” ที่แท้จริงของเด็กกำพร้าที่ไม่มีใคร สะท้อนภาพตัวละครเด็กกำพร้าผู้ปรารถนาจะมีครอบครัวมาเติมเต็มความรู้สึกไม่มีใครอันเป็นผลมาจากปมปัญหาของเยาวชนจากการถูกทอดทิ้ง

²⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 50.

ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้งหรือเด็กกำพร้ามีหน่วยงานของรัฐมารองรับและบรรเทาปัญหาดังกล่าวซึ่งความหมายของสถานสงเคราะห์ในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กได้ระบุไว้ว่า “สถานสงเคราะห์ หมายความว่า สถานที่ให้การอุปการะเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กที่จำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์ ซึ่งมีจำนวนตั้งแต่หกคนขึ้นไป”²¹ ในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *ปลายฝน* ผู้ประพันธ์นำเสนอภาพของสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้าผ่านคำบอกเล่าของตัวละครเอก โดยตัวละครมักใช้คำว่า “บ้าน” แทนสถานสงเคราะห์ พบในฉากที่ปลายฝนกับวสีพูดคุยเรื่องโรงเรียนของปลายฝน

“คือ...หนูจะต้องย้ายไปอยู่ที่บ้านใหญ่ข้างโนมีโรงเรียนประถม เด็กๆ ไม่ต้องออกมาเรียนข้างนอกก็ได้ค่ะ” เจ้าของบ้านพยักหน้าเข้าใจ “หนูหมายถึงบ้านเด็กกำพร้าใหญ่ๆ ที่หนูกำลังจะไปอยู่ใช่ไหมจ๊ะ” “ค่ะ” ปลายฝนไม่กล้าแย้งว่า พวกเธอชอบเรียกมันว่า “บ้านใหญ่” เฉยๆ มากกว่า”²²

การที่ปลายฝนผู้เป็นเด็กกำพร้าเรียกสถานสงเคราะห์ว่าบ้านแสดงให้เห็นถึงการสร้างพื้นที่แห่งความรู้สึกปลอดภัยต่อตัวเด็ก สถานสงเคราะห์เปรียบเสมือน “บ้าน” ของเด็กกำพร้าซึ่งให้ที่พักพิง ให้อาหารและการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับการนำเสนอภาพเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์ในเรื่อง การนำเสนอภาพของสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าที่เผยให้เห็นถึงระบบของการดูแลเด็กกำพร้าซึ่งแบ่งแยกเด็กตามช่วงอายุ อายุของปลายฝนอยู่ในช่วงที่กำหนดให้ต้องย้ายไปอยู่ที่ใหม่ซึ่งปลายฝนเรียกว่า “บ้านใหญ่” เนื่องจากไม่มีใครมาแสดงความต้องการขอรับอุปการะ การนำเสนอสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าสะท้อนให้เห็นปัญหาของการจัดการในการดูแลเด็กกำพร้าในประเทศไทยจะเห็นได้จากที่ผู้ประพันธ์นำเสนอผ่านปลายฝนซึ่งเป็น “เด็กโต” ของสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าเมื่อถึงแต่ละช่วงวัยเด็กกำพร้าต้องเปลี่ยนสถานที่ไปอยู่สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าแห่งใหม่ที่เหมาะสมกับช่วงวัย ฉากดังกล่าวสะท้อนให้เห็นปัญหาการรับอุปการะเด็กกำพร้าในประเทศไทยว่ายังไม่เพียงพอต่อจำนวนเด็กกำพร้า กล่าวคือประเทศไทยยังไม่นิยมรับอุปการะเด็กกำพร้าซึ่งทำให้จำนวนของเด็กกำพร้าที่อยู่ในสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าไม่ลดลงและมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้น สถิติของจำนวนเด็กกำพร้าที่เพิ่มขึ้นทุกปีจากการเก็บข้อมูลของสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนปากเกร็ดและสถานสงเคราะห์พญาไท ในช่วงปี 2551 - 2553 พบว่าปัจจุบันประเทศไทยมีเด็กและเยาวชนถูกส่งเข้าสถานสงเคราะห์แต่ละปี จำนวนสูงขึ้นเรื่อยๆ สถานสงเคราะห์แต่ละแห่งต้องแบกรับภาระเด็กไว้ในการดูแลเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 10 - 14 คน โดยเฉลี่ยปีละ 120 - 168 คน ซึ่งจากจำนวนสถานสงเคราะห์ทั่วประเทศที่มีประมาณ 20 กว่าแห่งนั้น ทำให้พบว่าเด็กไทย

²¹ "พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546."

²² อรเกษม รอดสุทธิ, *ปลายฝน*. หน้า 17.

อยู่ในสถานสงเคราะห์ มากถึง เกือบ 3,000 คน ต่อปี²³ ในแง่มุมหนึ่งการที่ตัวละครเอกมักเรียกสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้าว่าบ้าน อาจเนื่องมาจากไม่ต้องการให้ใครรับรู้ว่าเป็นเด็กกำพร้าเพราะสื่อว่าตนเป็นเด็กที่ถูกทอดทิ้งและไม่มีใครต้องการ ซึ่ให้เห็นว่าแม้สถานสงเคราะห์เด็กกำพร้าจะเปรียบเสมือนบ้านสำหรับรองรับเด็กที่ถูกทอดทิ้งแต่ก็ไม่ใช่ “บ้าน” ที่แท้จริงสำหรับเด็กๆ นั้นเอง

ภาพของเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์เด็กกำพร้ายังปรากฏผ่านคำบอกเล่าของตัวละครเอก พบว่ามีการนำเสนอภาพเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์ปรากฏอยู่สองสถานะคือ การนำเสนอในสถานะแม่ และการนำเสนอในสถานะครู ดังที่พบในฉากที่ปลายฝนและวสีได้พบกันครั้งแรก

“ไม่อยากเชื่อเลยว่าครูละมัยจะส่งหนูขึ้นรถไฟมาคนเดียว”

“แม่ละมัยเข้าห้องฉุกเฉินค่ะ ครูขวัญเลยส่งหนูขึ้นรถไฟข้างๆ ศิริราช...”²⁴

สถานะที่ต่างกันของเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์ตามคำเรียกของตัวละครเอก วสีเรียกเจ้าหน้าที่ว่าครูละมัย ขณะที่ปลายฝนเรียกว่า แม่ละมัย สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์ว่ามีหน้าที่ดูแลเด็กๆ และคอยอบรมสั่งสอน การที่ปลายฝนเรียกเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์ว่า “แม่” และ “ครู” สะท้อนให้เห็นว่าลึกๆ แล้วเด็กกำพร้าก็ยังคงต้องการความรักความอบอุ่นจากผู้คนที่อยู่รอบตัว อีกทั้งยังสะท้อนสังคมไทยในแง่ของความผูกพันระหว่างเด็กกำพร้าและเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์หรือผู้ดูแล ในเรื่อง *ปลายฝน* จะพบว่าเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์จะอยู่ในบทบาทของแม่และครูซึ่งสะท้อนให้เห็นความรู้สึกใกล้ชิด ซึ่ให้เห็นว่าสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้ามีบทบาทและหน้าที่เสมือนครอบครัวให้กับเด็กกำพร้า ทั้งยังสะท้อนว่าสถานที่ดังกล่าวเป็นที่สำหรับเด็กผู้ถูกทอดทิ้งแสดงให้เห็นว่าสำหรับเด็กที่ถูกพ่อและแม่ผู้ให้กำเนิดทอดทิ้งนั้นยังมีสังคมที่ไม่ทอดทิ้งพวกเขาอยู่นั่นคือ เจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์นั่นเอง

ตัวละครเอกตระหนักถึงสถานะของตนเองในสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้าเป็นอย่างดี โดยมักกล่าวถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องมากกว่าสถานที่ บุคคลที่ตัวละครเอกกล่าวถึงบ่อยที่สุดคือ แม่ละมัย ซึ่งเป็นผู้ดูแลเด็กกำพร้าทุกคนที่อยู่ ณ สถานสงเคราะห์แห่งนั้น ลักษณะของแม่ละมัยปรากฏผ่านคำบอกเล่าของปลายฝน

“...หญิงวัยหกสิบห้าปีสวมแว่นตากลมๆ เล็กๆ โปกศรีษะมิดชิดด้วยผ้าสีสะอาดตา ยืนถือไม้เท้ายืนอยู่ตรงบันได แม่โบหน้าจะซุบซิดเพราะปัญหาสุขภาพ แต่ดวงตาก็ฉาย

²³ Kittipanan, "สร้างสุข เด็กในสถานสงเคราะห์," <http://www.thaihealth.or.th>.

²⁴ อรเกษม รอดสุทธิ, *ปลายฝน*. หน้า 15.

แววปรีดาเป็นประกาย ปลายฝนเดินลงไปกอดหญิงผู้นั้นอย่างรักใคร่ เธอคือ แม่ละมัย ผู้หญิงที่ปลายฝนรักที่สุดตั้งแต่จำความได้”²⁵

การบอกเล่าลักษณะของแม่ละมัยที่ปรากฏผ่านคำพูดของปลายฝน ทำให้เห็นภาพลักษณะของเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์คือ ใจดี อ่อนโยนและเป็นเพศหญิง สะท้อนบทบาทของเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์ไม่ได้เพียงดูแลเด็กกำพร้า แต่ยังมีอีกบทบาทที่ต้องเติมเต็มสิ่งที่เด็กกำพร้าขาดนั้นคือ บทบาทของ “แม่” เน้นย้ำให้เห็นความรักและความผูกพันของเด็กกำพร้ากับเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์ในประโยคที่ว่า “แม่ละมัย ผู้หญิงที่ปลายฝนรักที่สุดตั้งแต่จำความได้” ทั้งคำเรียกที่แสดงออกถึงความรักและเคารพและการเน้นย้ำถึงการตระหนักรู้ถึงการเป็นเด็กกำพร้าของตัวละคร ผู้ประพันธ์นำเสนอให้เห็นว่า แม่ละมัยมีบทบาทหน้าที่อบรมสั่งสอนเด็กในสถานสงเคราะห์โดยปรากฏผ่านความทรงจำของตัวละครเอกที่มีกตระหนักรู้ถึงคำสั่งสอนของแม่ละมัย “เธอนึกถึงคำพูดของแม่ละมัยที่บอกว่าอย่านั่งเฉยๆแล้วร้องขอความช่วยเหลือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะไม่ช่วยใคร หากเราไม่รู้จักช่วยเหลือกัน”²⁶ สะท้อนให้เห็นบทบาทของเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์เด็กกำพร้าที่มีต่อเด็กกำพร้าในฐานะผู้ให้การอบรมสั่งสอนทำให้ตัวละครเด็กกำพร้าเคารพและเชื่อฟังหรือปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้ดูแลเนื่องจากผู้ดูแลหรือเจ้าหน้าที่มีบทบาทของแม่และครูชี้ให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์เด็กกำพร้า นั้นมีบทบาทเปรียบเสมือนคนในครอบครัวที่คอยดูแลและอบรมสั่งสอนให้เด็กกำพร้าสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าซึ่งผู้ประพันธ์นำเสนอในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *ปลายฝน* สะท้อนให้เห็นภาพของเจ้าหน้าที่ผู้ทำหน้าที่ดูแลเด็กกำพร้าในสังคมโดยมีบทบาทเป็นทั้งแม่และครูให้กับเด็กกำพร้า ในขณะที่เดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเด็กกำพร้าที่เพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการถูกทอดทิ้งทำให้สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าต้องพยายามหา “บ้านที่เหมาะสม” ให้กับเด็กและเยาวชนดังกล่าวเพื่อให้พวกเขาเติบโตต่อไป

2.1.1.2 ท่องเที่ยว: เด็กกำพร้าในพื้นที่ชนบท

โรงเรียนริมทะเล ประพันธ์โดยสาคร พูนสุข นำเสนอเรื่องราวของท่องเที่ยวเด็กชาย ผู้อาศัยอยู่กับยายคืออนมเปยซึ่งเป็นหมอดำแยประจำหมู่บ้านแห่งหนึ่งทางภาคใต้ของประเทศไทย ตัวละครเอกไม่รู้ที่มาของตนเองรู้เพียงแค่ว่าอนมเปยเก็บเขามาจากข้างเข่งเคย (กะปิ) ท่องเที่ยวอาศัยอยู่

²⁵ เรื่องเดียวกัน. หน้า 168.

²⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 74.

บนเกาะในหมู่บ้านเล็กๆ ชื่อ ปากระวะ โดยมีทั้งเพื่อน ครูและผู้คนในหมู่บ้านที่ใช้ชีวิตสงบสุขเรียบง่าย จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในหมู่บ้านที่มาพร้อมกับการพัฒนาความเจริญที่ “ทางการ” มอบให้กับหมู่บ้านของเขา เด็กๆ และทุกคนในหมู่บ้านต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงทั้งสถานที่และวิถีชีวิตของพวกเขาไปตลอดกาล รวมทั้งตัวละครเอกที่ต้องปรับตัวพร้อมกับการยอมรับการสูญเสียครั้งใหญ่ในชีวิต นั่นคือการเสียชีวิตของนมเปียผู้เลี้ยงดูเขาตั้งแต่เป็นเด็กทารก ทำให้เขาได้เรียนรู้ที่จะเติบโตโดยการกำหนดตัวตนหรือตำแหน่งแห่งที่ของตัวเองซึ่งเกี่ยวข้องกับพื้นที่ด้วยการตระหนักว่าเขาคือ “คนของปากระวะ”

ประเด็นเรื่องเด็กกำพร้าและการนิยามตัวตนในเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าเด็กกำพร้าสามารถนิยามตัวตนของเขาได้ผ่านการตระหนักรู้ตัวตนของตนเองคือ ชื่อ สถานที่และความสัมพันธ์กับผู้คนใกล้ตัวทำให้เห็นถึงการกำหนดตัวตนแรกเริ่มจากการกำหนดชื่อของตนเอง ตัวละครเอกเป็นเด็กกำพร้าที่ถูกเก็บมาเลี้ยงโดยนมเปียผู้เป็นหมอดำแยประจำหมู่บ้านปากระวะในหมู่เกาะแห่งหนึ่งทางภาคใต้ของประเทศไทย “ผมชื่อทองเที่ยว บางคนเรียกลูกปลาทองเที่ยว ผมเป็นเด็กปากระวะ”²⁷ ชื่อของตัวละครสะท้อนให้เห็นการเคลื่อนที่ คำว่า “ทองเที่ยว” คือการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่ง แต่ท้ายที่สุดเขาก็กำหนดตัวตนของเขาผ่านการนิยามว่าเป็น “เด็กปากระวะ” การกำหนดตัวตนของตัวละครซึ่งมีอายุ 14 ปีเป็นช่วงอายุที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นซึ่งอีริก อีริกสัน (Erik Erikson) ได้กล่าวในทฤษฎีพัฒนาบุคลิกภาพว่า ในขั้นที่ 5 คือ การรู้เอกลักษณ์ตนเองหรือการสับสนในเอกลักษณ์ตนเอง (Sense of Identity VS. Sense of Identity Diffusion) (อายุ 12 - 17 ปี) อีริกสันกล่าวว่าเด็กในวัยนี้จะเจริญและมีวุฒิภาวะเข้าสู่วัยรุ่น มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจนเด็กไม่แน่ใจว่าจะเกิดอะไรขึ้น เด็กวัยนี้พยายามแสวงหาความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง พวกเขาจะเห็นว่าการที่เขาเลียนแบบเอกลักษณ์ (identity) ตัวเองกับตนในอุดมคติ (ego ideal) หรือบุคคลที่เขานิยมคนใดคนหนึ่งนั้นไม่ใช่ตนเขาอย่างแท้จริง ฉะนั้นเขาจะค้นหาความเป็นตนเองอย่างแท้จริง การที่เขาจะค่อยๆ รวมผสมผสานสิ่งที่เขาเคยเลียนแบบมาแล้วในอดีต กลายมาเป็นเอกลักษณ์ประจำตัวของเขาซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะ²⁸ การที่ตัวละครเอยถึงชื่อและสถานที่ของเขาในตอนเริ่มเรื่องจึงเป็นการบอกถึงตำแหน่งแห่งที่หรือสังคมที่เขาสังกัดอยู่ ขณะที่การกำหนดช่วงวัยแสดงให้เห็นพัฒนาการของตัวละครซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่นซึ่งเขาต้องการนิยามตัวตนของเขา การนิยามตัวตนของตัวละครทองเที่ยวจึงสะท้อนผ่านชื่อของเขาซึ่งผู้ประพันธ์เฉลยในตอนท้ายว่าแม่ของเขาเป็นผู้ตั้งชื่อให้ “ข้าไม่ได้ถามชื่อแม่ของตัวเอง

²⁷ สาคร พูลสุข, โรงเรียนริมทะเล (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2553). หน้า 10.

²⁸ พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, *ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ*, พิมพ์ครั้งที่ 5. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553). หน้า 93 - 102.

เสียด้วยซ้ำ แต่ยั้งคืนะที่เอ็งยังได้ชื่อมาจากแม่ เด็กๆ ควรได้ชื่อจากพ่อแม่ของตัวเอง”²⁹ จะเห็นได้ว่าชื่อมีความสำคัญกับการตระหนักรู้ตัวตนของตัวละคร ตัวละครเอกคือเด็กกำพร้าที่นมเปียพบระหว่างที่เธอโดยสารเรือเพื่อเดินทางเข้าเมือง การที่ตัวละครได้รู้ว่าแม่ของเขาเป็นผู้ตั้งชื่อให้สะท้อนให้เห็นการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของตัวละครในแง่ของการเป็นเด็กกำพร้าที่ไม่รู้ที่มาของตนเอง การได้รู้ว่าชื่อของเขามีแม่ผู้ให้กำเนิดเป็นคนตั้งให้จึงเปรียบเสมือนการมีจุดเริ่มต้นหรือตำแหน่งแห่งที่บนโลกนี้ให้กับเขานั่นเอง

ตัวละครเอกเริ่มตระหนักถึง “ความเป็นเด็กกำพร้า” ของตนเองในฉากที่ห้องเที่ยวรู้สึกผิดที่ยิงนกชนหินตกลงมาขณะที่เขาไปล่านกกับเพื่อนๆ เขาเปรียบเทียบความรู้สึกของตนเองที่ไม่มีพ่อแม่กับครอบครัวของนกชนหินที่เขายิงเสียชีวิต “นกชนหินเป็นนกเงือกประเภทหนึ่ง...มันเป็นนกที่รักครอบครัวและคู่ของมันมาก...ถ้าเกิดพ่อหรือแม่ของมันตายไป ลูกนกก็มักจะตายไปด้วยเพราะไม่มีใครดูแล มันคงจะพากันอดตายในรังอยู่ที่ไหนสักแห่ง”³⁰ นำเสนอให้เห็นการตระหนักถึง “ภาวะกำพร้า” ของตัวละครเอกผ่านความรู้สึกผิดของเขาที่พรากพ่อนกไปจากครอบครัวนกจะเห็นได้จาก “...ลูกนกก็มักจะตายไปด้วยเพราะไม่มีใครดูแล” ภาพครอบครัวสมบูรณ์นำเสนอผ่านการเน้นภาพครอบครัวของพ่อนกซึ่งชี้ให้เห็นภาพของครอบครัวที่อยู่กันอย่างอบอุ่นพ่อแม่ลูกซึ่งสะท้อนภาพของครอบครัวที่สมบูรณ์แบบโดยแสดงให้เห็นความสำคัญของสมาชิกในครอบครัวที่มีต่อความสัมพันธ์ต่อสมาชิกอื่นในครอบครัว การที่ตัวละครเอกรู้สึกผิดเนื่องจากเขาเข้าใจความรู้สึกของการไม่มีพ่อแม่ซึ่งเขากำลังเปรียบเทียบตนเองกับลูกนกนั่นเอง ดังนั้นตัวละครท่องเที่ยวจึงเข้าใจความรู้สึกของลูกนกที่ต้องสูญเสียพ่อนก

การที่ห้องเที่ยวถูกเก็บมาเลี้ยงทำให้เขาไม่รู้ว่าพ่อแม่ของเขาใคร นัยสำคัญของการไม่รู้ว่าตนเองเป็นลูกของใครทำให้ตัวละครสามารถจินตนาการเกี่ยวกับจุดกำเนิดของตนเองได้เพื่อเติมเต็มในสิ่งที่เขาขาด ในฉากที่ห้องเที่ยวตัดพ้อนมเปียเกี่ยวกับจุดกำเนิดของเขาเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษเมื่อทำผิดโดยเขามักอ้างว่าที่ต้องถูกลงโทษเสมอเป็นเพราะเขาถูกเก็บมาเลี้ยงเพราะไม่ใช่ลูก ดังนั้นนมเปียจึงตอบกลับไปตามความเป็นจริงว่าเก็บเขามาจากข้างเชิงกะปิทำให้ห้องเที่ยวปฏิเสธว่าเขาต้องเป็นเด็กในตระกูลร่ำรวยที่ถูกนำมาทิ้งและมีคนออกตามหาเพื่อพาเขากลับไปหาครอบครัวร่ำรวยซึ่งรอคอยเขาอยู่ “ไม่ นมต้องเก็บผมมาจากตะกร้าใส่เด็ก และมีจดหมายปิดผนึกอย่างดี ในจดหมายเขียนว่าฝากเด็กคนนี้ด้วย เมื่อเจ้าคุณพ่อให้อภัยแล้วดิฉันจะกลับมารับแกลไปเลี้ยง เด็กคนนี้

²⁹ สาคร พูลสุข, *โรงเรียนริมทะเล*. หน้า 146.

³⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 82.

เป็นหลานของท่าน...”³¹ จินตนาการของท้องเที่ยวคือ การสร้างภาพพาฝันเพื่อเติมเต็มจิตใจของเขา และเพื่อปลอบโยนความรู้สึกถูกทอดทิ้ง เด็กกำพร้าที่มักจินตนาการถึงการมีครอบครัวและเป็นครอบครัวที่ร่ำรวย มีความสุขหรือมีชื่อเสียง แสดงให้เห็นถึงการสร้างเกราะป้องกันของตัวละครเด็กกำพร้าที่ถูกทอดทิ้ง พวกเขาต้องการจะมีครอบครัวเพื่อมาเติมเต็มความรู้สึกภายในจิตใจ

ท้องเที่ยวเติบโตและเรียนรู้พอที่จะต้องการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นเพื่อสร้างตัวตนและความมั่นใจของเขา การได้รับการยอมรับและการเติบโตจึงเป็นส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงจากวัยรุ่นตอนต้นสู่วัยรุ่นตอนปลาย ในฉากที่หมอนวดเปลี่ยนคำที่ใช้เรียกท้องเที่ยว “อยู่ดีๆ เหมือนมีลมอุ่นพัดเข้าไปอยู่ในหัวอก คำที่เขาใช้เรียกพวกเรา “หนู่ม” นั้นนุ่มนวล หมอนวดก็เรียกผมอย่างนี้ บอกตามตรงผมชอบคำนี้เสียจริงๆ มีคนอื่นที่ผมอยากให้เรียกผมว่าหนู่ม คนคนนั้นคือนมเปีย”³² ความรู้สึกของตัวละครหลักสะท้อนให้เห็นความภูมิใจที่หมอนวดเรียกเขาว่า “หนู่ม” เพราะการที่หมอนวดเรียกเขาเช่นนั้นสะท้อนถึงการยอมรับในการเติบโตของเขานั้นคือหมอนวดยอมรับเขาในฐานะผู้ใหญ่คนหนึ่ง คำว่าหนู่มสื่อว่าตัวละครได้ก้าวพ้นจากการเป็นเด็กในสายตาของผู้อื่นเป็นการเปลี่ยนผ่านวัยของตัวละคร ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าตัวละครเอกปรารถนาจะได้รับการยอมรับจากนมเปีย จะเห็นได้จาก “มีอีกคนที่ผมอยากให้เรียกผมว่าหนู่ม คนคนนั้นคือนมเปีย” ชี้ให้เห็นว่าตัวละครเอกต้องการให้นมเปียยอมรับเนื่องจากนมเปียคือบุคคลใกล้ชิดและเล็งดูเปรียบเสมือนคนในครอบครัว นมเปียจึงเปรียบเสมือนตัวละครที่อยู่ในบทบาทของพ่อแม่ของท้องเที่ยวแสดงให้เห็นว่าบุคคลในครอบครัวคือบุคคลที่ ตัวละครต้องการได้รับการยอมรับจากพวกเขามากที่สุด แสดงให้เห็นว่านมเปียเปรียบเสมือนครอบครัวเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการช่วยเหลือหลอมให้ตัวละครเอกเติบโตได้อย่างมั่นใจ

การสร้างตัวตนของเด็กกำพร้าเช่นท้องเที่ยวชี้ให้เห็นว่าการนิยามตัวตนสามารถสร้างขึ้นได้จากการตระหนักตัวตนตำแหน่งแห่งที่ของตนเองในสังคม แม้ตัวละครท้องเที่ยวจะเป็นเพียงเด็กกำพร้าที่ถูกเก็บมาเลี้ยงแต่เขาก็สามารถสร้างตัวตนและเติบโตได้อย่างมั่นใจด้วยการเลี้ยงดูจากนมเปียผู้เอาใจใส่และสภาพแวดล้อมรอบตัวที่คอยสนับสนุนให้เด็กชายเติบโตเปลี่ยนผ่านจากวัยรุ่นตอนต้นไปสู่วัยรุ่นตอนปลายได้โดยที่เขาไม่รู้ถึงจุดมุ่งหมายในการใช้ชีวิตด้วยการที่เขาตระหนักตัวตนของเขา จะเห็นได้ว่าพื้นที่ในชนบทสามารถเกิดการทอดทิ้งเด็กได้อาจเนื่องมาจากสาเหตุของการรุกรานจากการ

³¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 11.

³² เรื่องเดียวกัน. หน้า 58.

พัฒนาความเจริญของสังคมเมืองที่เข้ามาสู่ชนบทที่ทำให้พ่อแม่ต้องชวนขวยออกไปทำงานในตัวเมือง และละทิ้งลูกไว้ที่ชนบท

ภาพเด็กกำพร้าจากเรื่อง *ปลายฝน* และ *โรงเรียนริมทะเล* สะท้อนให้เห็นการ นำเสนอปมปัญหาาระหว่างเด็กกำพร้าที่ถูกทอดทิ้งในเมืองกับเด็กกำพร้าในพื้นที่ชนบทที่มีความเหมือน และต่างกัน กล่าวคือ ในส่วนของปลายฝนที่อาศัยอยู่กับเจ้าหน้าที่ในสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้าแต่ก็ ไม่สามารถเติมเต็มความรู้สึกขาดภายในจิตใจของตัวเองได้ เด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ยังคง บรรณาจะมีครอบครัวที่สมบูรณ์พร้อมพ่อ แม่ และลูก อีกทั้งสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้าก็สนับสนุน ให้เด็กกำพร้ามีครอบครัวมาอุปการะสะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับปมปัญหาในจิตใจของเด็กกำพร้า ที่ว่าครอบครัวที่สมบูรณ์พร้อมพ่อ แม่ และลูกจะสามารถดูแลและเติมเต็มให้กับเด็กกำพร้าได้มากกว่า เจ้าหน้าที่ในสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้า ขณะที่เด็กกำพร้าในพื้นที่ชนบทเช่นท่องเที่ยวกลับสะท้อน ความรู้สึกอบอุ่นของการเลี้ยงดูจากนแม่ ผู้ประพันธ์เสนอว่าท่องเที่ยวสามารถจัดการความรู้สึกของ ตนเองได้ผ่านการสร้างตัวตนจากความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้คนรอบๆ ตัว อาทิ นมเปีย เพื่อนๆ รวมทั้งพื้นที่ชุมชนปากระวะ ผู้ประพันธ์นำเสนอว่าการยึดโยงความรู้สึกของท่องเที่ยวกับพื้นที่ชุมชน ปากระวะสะท้อนการเติมเต็มความรู้สึกของเด็กกำพร้าโดยเน้นไปที่การตอบแทนบุญคุณผู้เลี้ยงดู มากกว่าการโยกย้ายครอบครัวผ่านการได้รับโอกาสทางการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นจากการเสียสละ ของนมเปีย ทั้งนี้การนำเสนอว่าเด็กกำพร้ามีการจัดการความรู้สึกโยกย้ายหรือความปรารถนาจะมี ครอบครัวผ่านการสร้างจินตนาการถึงครอบครัวและจุดกำเนิดของตนเองในลักษณะที่เกินจริงเพื่อ หลีกเลี่ยงความจริงที่ว่าตนเองถูกทอดทิ้ง ผู้ประพันธ์เสนอว่าปลายฝนได้รับการเติมเต็มความปรารถนา ผ่านการได้รับการอุปการะในตอนท้ายเรื่อง ส่วนท่องเที่ยวสามารถสร้างตัวตนของตนเองโดยมุ่งสนใจ กับการศึกษานั้นเอง

2.1.2 ลูกในครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว

ภาพของลูกในครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ทั้งลูกในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวและครอบครัวพ่อเลี้ยง เดี่ยวซึ่งสะท้อนภาพความโดดเดี่ยวและการจัดการความรู้สึกของตัวเองที่ปรารถนาจะมีพ่อหรือ แม่เนื่องมาจากความรู้สึกขาด ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรเสนอทางออกโดยการยอมรับความจริง และเรียนรู้ที่จะเติบโตโดยการตระหนักถึงบุคคลรอบข้างมากกว่าการโยกย้ายในสิ่งที่ขาด ผู้วิจัยแบ่ง การศึกษาออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนแรกศึกษาภาพตัวละครเอกผู้ปรารถนาจะมีพ่อพบในเรื่อง *ตามหาใจตัน*, *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ* และ *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* ส่วนที่สองคือภาพตัวละครเอกผู้ ปรารถนาจะมีแม่ พบในเรื่อง *หัวใจของช้าง*

2.1.2.1 ลูกชายผู้ปรารถนาพ่อ

ในประเด็นของปมปัญหาเยาวชนนั้นผู้วิจัยพบว่า ปมปัญหาของตัวละครเอกผู้ปรารถนาจะมีพ่อเนื่องมาจากสาเหตุที่แตกต่างกัน พบในเรื่อง *ตามหาโจตัน เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ* และ *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* เริ่มจากโจตันในเรื่อง *ตามหาโจตัน* ผู้ปรารถนาจะมีพ่อเนื่องมาจากการปกปิดเรื่องพ่อทำให้เขาไม่เคยกับพบพ่อเมื่อแม่เสียชีวิตเขาจึงพยายามตามหาพ่อผู้ให้กำเนิด ถัดมาคือเดือนแรมในเรื่อง *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ* พ่อของเดือนแรมเสียชีวิตตั้งแต่เขายังเด็กเกินจะรับรู้ เขาอาศัยอยู่กับแม่เพียงสองคน เดือนแรมปรารถนาจะมีพ่อผ่านเหตุการณ์ที่เดือนแรมมักจะระบายความรู้สึกให้พระจันทร์ฟังเมื่อเขารู้สึกอ้างว้าง และเข้มแข็งจากเรื่อง *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* ส่วนเข้มแข็งปรารถนาจะมีพ่อผ่านการเชื่อมโยงความรู้สึกของเขากับต้นไม้ใหญ่ในชุมชน ตัวละครเอกในทั้งสามเรื่องสะท้อนปมปัญหาเยาวชนผู้ปรารถนาจะมีพ่อเนื่องมาจากการเสียชีวิตของพ่อและการที่พ่อไม่ได้เลี้ยงดู ทั้งนี้ลักษณะร่วมของทั้งสามเรื่องคือ ตัวละครเอกทั้งสามเป็นตัวละครเยาวชนชาย สะท้อนการยึดโยงตนเองของตัวละครกับความปรารถนาจะมีพ่อผ่านการสร้างตัวตนเพื่อเติมเต็มความรู้สึกที่ขาดหายไปของตัวละคร

2.1.2.1.1 โจตัน

วรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยเรื่อง *ตามหาโจตัน* (2554) ของคามิน คณินยีนำเสนอเรื่องราวของเด็กชายโจตันผู้สูญเสียแม่ โจตันเติบโตมาโดยการเลี้ยงดูของตา ยายและแม่ เขาไม่เคยพบกับพ่อสักครั้ง เมื่ออายุสิบสี่ปีแม่ก็เสียชีวิต โจตันจึงต้องการพบกับพ่อของเขา เขาอยากรู้ว่าพ่อเป็นใคร ทำอะไร อยู่ที่ไหน โจตันรับความคิดที่ว่า เด็กที่เติบโตมาไม่มีพอมักไม่เป็นลูกผู้ชาย โจตันจึงเริ่มตามหาพ่อโดยมิวาย เพื่อนชื่อบอนัส และอาตุนตุนคอยให้ความช่วยเหลือ โจตันได้รับความช่วยเหลือจากบอนัสช่วยสืบเรื่องของพ่อจนได้รู้ว่าพ่อของโจตันเป็นชาวเมียนมาและได้รับการแนะนำให้รู้จักกับอาตุนตุนนักเขียนผู้หลงเสน่ห์เมียนมาจากกีฬาชินลงผู้คอยช่วยเหลือพาโจตันไปตามหาพ่อถึงประเทศเมียนมา รวมทั้งยายผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง แม่ในท้ายที่สุดโจตันจะพบบ้านที่พ่อเคยอยู่แต่ก็ไม่ได้พบกับพ่อ แต่ได้พบกับพี่สาวต่างแม่แทน โจตันจึงได้เรียนรู้และเติบโตที่จะเป็นลูกผู้ชายตามแนวทางของตนเอง ในตอนท้ายเรื่องพบว่าเรื่องราวทั้งหมดเป็นเรื่องที่บอนัสนำไปเขียนและได้รับรางวัลนักเขียนจากเรื่องดังกล่าว การให้บอนัสผู้เป็นเพื่อนของตัวละครหลักทำหน้าที่ผู้ถ่ายทอดเรื่องราวของโจตันอาจกล่าวได้ว่าเป็นการนำเสนอกระบวนการเรียนรู้และเติบโตของเด็กชายโจตันทั้งด้านร่างกายและจิตใจสู่ความเป็นลูกผู้ชายและการก้าวข้ามเส้นแบ่งทางชนชาติระหว่างไทยกับเมียนมาในสังคมร่วมสมัยซึ่งนำเสนอผ่านความสัมพันธ์ที่ปรากฏในเรื่อง เพื่อนำเสนอความกังวลของตัว

ละครเยาวชนเกี่ยวกับความเป็นลูกผู้ชายเนื่องมาจากไม่มีพ่อและแม่เสียชีวิตจากอุบัติเหตุ รวมทั้งการนำเสนอมุมมองของผู้ประพันธ์ที่มีต่อชาวเมียนมาในสังคมร่วมสมัยผ่านตัวบท

เรื่อง *ตามหาโจตัน* จึงเป็นเรื่องราวของการตามหาตัวตนหรือการพยายามนิยามตัวตนของเด็กชายโจตันผ่านการตามหาพ่อเพื่อยืนยันความเป็นลูกผู้ชายของตนเองและการเติบโตเป็นลูกผู้ชายที่สมบูรณ์สะท้อนว่าการนิยามตัวตนยังสามารถนิยามผ่านการตระหนักรู้ตำแหน่งที่ตั้งของตนเองและการนิยามตัวตนผ่านความเป็นอื่นได้ เราสามารถรับรู้ตัวตนของตนเองจากการเลือกว่าสิ่งใดใช่และสิ่งใดไม่ใช่ ตัวละครเอกต้องจัดการกับการนิยามตัวตนของตนเองที่มีเชื้อสายไทยจากแม่และเชื้อสายเมียนมาจากพ่อ เพื่อนำเสนอมุมมองในการนิยามตนเองเพื่อก้าวข้ามพรมแดนด้านเชื้อชาติในสังคมร่วมสมัย ซึ่งเป็นสังคมแบบเปิดที่ทุกคนสามารถติดต่อเชื่อมโยงถึงกัน และมีการเดินทางข้ามพรมแดนซึ่งก่อให้เกิดการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งได้ทุกขณะ ดังนั้นหากเราเชื่อว่าวรรณกรรมเยาวชนในฐานะงานเขียนเพื่อสั่งสอนผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชน การตามหาพ่อของตัวละครเอกอาจต้องการนำเสนอการก้าวข้ามอคติทางเชื้อชาติในสังคมร่วมสมัยโดยการแสดงให้เห็นมุมมองที่มีต่อชาวเมียนมาในอีกแง่มุมหนึ่ง

ในการตามหาพ่อโจตันได้พยายามสืบหาแหล่งข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพ่อเพื่อค้นหาและเชื่อมโยงสิ่งเหล่านั้นให้นำไปสู่การพบพ่อโดยการถามจากยายและคุณแม่เฝ้าๆของแม่ ทำให้ได้รู้ว่าพ่อเป็นชาวเมียนมาชื่อ โจโจ้ พบว่าตัวละครพ่อเป็นนักศึกษาผู้ต่อสู้เพื่อเสรีภาพในเมียนมาและกีฬาซิงลงนำเสนอภาพของพ่อที่ไม่ปรากฏตัว การใช้เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อสร้างตัวตนของพ่อที่ไม่ปรากฏตัวนั้นมีจุดมุ่งหมายของการใช้เรื่องเล่าคือ การสร้างภาพลักษณ์ของพ่อ การทำให้ความเป็นชาวเมียนมาปรากฏขึ้นผ่านเรื่องเล่าดังกล่าว เป็นกระบวนการสร้างภาพลักษณ์ของพ่อที่เป็นชาวเมียนมาในมุมมองที่เปลี่ยนไปจากภาพลักษณ์ของชาวเมียนมาในสังคมไทยในฐานะแรงงานชาวเมียนมา และให้พื้นที่กับตัวตนของภาพชาวเมียนมาเพื่อนำเสนอความเป็นชาวเมียนมาในอีกแง่มุมหนึ่งผ่านกีฬาซิงลง

เรื่องเล่าเกี่ยวกับพ่อในขบวนการ KKK หรือกลุ่มนักศึกษาชาวเมียนมาที่ต่อสู้เพื่อเสรีภาพในประเทศเมียนมา ทำให้เห็นภาพของพ่อในฐานะวีรบุรุษ เป็นปัญญาชนที่มีการศึกษาและมีอุดมการณ์ที่ต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงในประเทศของตน ภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ของชายหนุ่มที่เสียสละตนเองเพื่ออุดมการณ์ที่แน่วแน่ เพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกเปิดมุมมองใหม่ต่อภาพลักษณ์ชาวเมียนมานำไปสู่ความเข้าใจ การเห็นอกเห็นใจและการยอมรับชาวเมียนมาใน

ฐานะมนุษย์ที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเสรีภาพ มิใช่การถูกเหยียดหยามว่าการที่ชาวเมียนมาเข้ามาในประเทศไทยต้องเป็นแรงงานมีภาพลักษณ์รุนแรงก้าวร้าวตามที่ปรากฏในข่าวหนังสือพิมพ์เสมอไป

ปัญหาของพ่อชาวเมียนมาที่ผู้ประพันธ์นำเสนอคือการที่พ่อซึ่งเป็นนักต่อสู้เพื่อเสรีภาพในเมียนมาถูกกีดกันจากรัฐบาลในประเทศเมียนมาทำให้ต้องหนีมาที่ประเทศไทยและได้พบรักกับแม่นั้นไม่ใช่ปัญหาด้านการเมืองโดยตรงแต่คือปัญหาครอบครัวที่นำเสนอให้เห็นว่าพ่อมีอีกครอบครัวอยู่ที่เมียนมา คือ ครอบครัวของพ่อที่เมียนมากับภรรยาคนแรกซึ่งเสียชีวิตแล้ว เหลือเพียงลูกสาวคือพี่สาวต่างแม่ของตัวละครเอก ส่วนอีกครอบครัวหนึ่งคือครอบครัวในไทยกับแม่และตัวละครเอกคือ โจตันซึ่งพ่อไม่ได้อยู่เลี้ยงดูโจตัน ขณะเดียวกันโจตันก็ไม่เคยเห็นหน้าพ่อและไม่รู้จักพ่อก่อนเช่นกันเนื่องจากอาศัยอยู่กับครอบครัวฝ่ายแม่ดังที่กล่าวข้างต้น “ความระหองระแหงระหว่างแม่กับพ่อ มีจริง มันทำให้ผมมีพี่สาว และซาชามอนน้องชาย ที่เพิ่งเห็นหน้าค่าตากันอย่างไรละ พ่อเป็นลูกผู้ชายแบบไหนนะ ผมอยากถาม”³³ ชี้ให้เห็นว่าพ่อไม่ได้อาศัยหรือปักหลักอยู่กับทั้งสองบ้านโดยการเผยให้เห็นเหตุและผลที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์เรียกร้อง “เสรีภาพ” รวมทั้งการนำเสนอในตอนท้ายเรื่องคือ โจตันกำลังเดินทางไปพบพ่อซึ่งขณะนี้อยู่ที่ญี่ปุ่นโดยพำนักอยู่กับผู้ให้ความช่วยเหลือกลุ่มเรียกร้องเสรีภาพ เพื่อยืนยันอุดมการณ์ของการเป็นนักสู้ที่สะท้อนให้เห็นว่าการต่อสู้ที่ยังไม่สิ้นสุดลง การนำเสนอดังกล่าวชี้ให้เห็นภาพลักษณ์ของพ่อชาวเมียนมาในแบบที่แตกต่างไปจากภาพชาวเมียนมาที่เข้ามาเป็นชนชั้นแรงงานในประเทศไทย ภาพลักษณ์ของตัวละครพ่อเปรียบเสมือนภาพของวีรบุรุษที่พยายามปกป้องและเรียกร้องความถูกต้องให้กับผู้อื่นในสังคม

เช่นเดียวกับการนำเสนอภาพลักษณ์ของนักสู้เพื่อเสรีภาพของตัวละครพ่อผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับกีฬาซินลง เพื่อสร้างภาพตัวละครพ่อในประเด็นของภาพลักษณ์ที่แตกต่างของตัวละครพ่อชาวเมียนมา การใช้กีฬาซินลงเป็นสัญลักษณ์แทนภาพลักษณ์ของพ่อที่มีความเป็นชายผ่านกีฬาชนิดนี้เห็นได้จากฉายาของพ่อคือ เจ้าชาย ซึ่งใช้เรียกผู้เล่นที่มีความสามารถในกีฬาซินลง กีฬาซินลงคล้ายกับตะกร้อของไทยคือเป็นการส่งลูกตะกร้อให้ผู้เล่นแต่ละคนในกลุ่ม แตกต่างกันตรงที่ซินลงจะเน้นไปที่ศิลปะและลีลาการครองลูกซึ่งเน้นส่งให้ผู้เล่นในทีมมากกว่าเล่นเอาชนะระหว่างสองฝ่าย กีฬาซินลงเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชายของตัวละครพ่อ เรื่องเล่าของพ่อซึ่งนำเสนอผ่านกีฬาซินลงสะท้อนความเป็นลูกผู้ชายของตัวละครพ่อที่มีความเป็นผู้นำ ภาพของวีรบุรุษและอำนาจในการเลือกเรื่องเล่าเกี่ยวกับการเป็นนักต่อสู้เพื่อเสรีภาพของพ่อส่งผลต่อการสร้างตัวตนของโจตัน การสร้างความ

³³ คามิน คมณีย์, ตามหาโจตัน (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2554). หน้า 131.

เป็นลูกผู้ชายผ่านเรื่องเล่าการต่อสู้ของพ่อทำให้โจต้นตระหนักถึงความเป็นวีรบุรุษที่มีอยู่ในตัวพ่อ การใช้เรื่องเล่าของนักต่อสู้เพื่อเสรีภาพ

การค้นพบครอบครัวที่อยู่เมียนมาทำให้ตัวละครเอกเกิดความสงสัยเกี่ยวกับความเป็นลูกผู้ชาย แม้ว่าภรรยาของพ่อที่อยู่เมียนมาจะเสียชีวิตไปก่อนที่จะพบกับแม่ของโจต้นก็ตาม ทำให้โจต้นเกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับพ่อขึ้นเป็นครั้งแรกเห็นได้จากข้อความที่ว่า “ผมสงสัยว่าพ่อเป็นลูกผู้ชายแบบไหน” ภาพของตัวละครพ่อที่มีสองครอบครัวส่งผลให้เกิดความสงสัยใน “ความเป็นลูกผู้ชาย” ของพ่อเนื่องจากในสังคมไทยร่วมสมัยยอมรับการมีครอบครัวเดี่ยวและปฏิเสธการมีหลายบ้าน แต่ตัวละครพ่อกลับมีสองครอบครัวซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าตัวละครพ่มีอำนาจในการเลือกใช้ชีวิตของตนเองในการสร้างครอบครัว ขณะเดียวกันก็เลือกที่จะไม่อยู่กับทั้งสองครอบครัวแต่เลือกที่จะต่อสู้เพื่อเสรีภาพให้กับประเทศของตนเองมากกว่า ทั้งนี้ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นความเป็นลูกผู้ชายของพ่อเกี่ยวกับการมีสองครอบครัวในตอนท้ายว่า “แม่ซาซามอตายไปก่อนที่พ่อแม่เธอจะพบรักกัน แต่ไม่ว่า KK อธิบายอย่างไรแม่เธอก็ไม่ฟัง”³⁴ ในการคลี่คลายความสงสัยของตัวละครเอกที่มีต่อพ่อของเขาในตอนท้ายชี้ให้เห็นการตัดความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับแม่ของตัวละครเอกที่มาจาก การไม่ยอมรับการมีหลายบ้านในสังคมไทยร่วมสมัยนั่นเอง

โจต้นพยายามเชื่อมโยงตัวตนของตนกับพ่อเสมอแม้จะไม่เคยพบพ่อสักครั้ง แสดงให้เห็นว่าความเป็นชายสามารถสร้างขึ้นมาจากเพศสภาพนั่นคือ เพศชาย ดังที่ตัวละครเอกเคยถูกเพื่อนล้อว่า “ลูกที่ไม่มีพ่อโตขึ้นมักไม่เป็นลูกผู้ชายหรือมักเสียคน” ทั้งนี้ผู้ประพันธ์พยายามนำเสนอการสร้าง “ความเป็นลูกผู้ชาย” ผ่านความช่วยเหลือและแรงผลักดันจาก “ผู้หญิง” คือ ยายและโบนัส การสร้างตัวตนนั้นสามารถแบ่งเป็นตัวตนที่เรามองตนเองและตัวตนที่ผู้อื่นมอง การตามหาความเป็นลูกผู้ชายของโจต้นผ่านเรื่องเล่าซึ่งเล่าโดยเพื่อนสนิทของตัวละครเอกคือ โบนัส ชี้ให้เห็นว่าการนิยามตัวตนผ่านสิ่งที่ผู้อื่นมองในบางครั้งนั้นช่วยให้ตัวละครมองเห็นและเข้าใจตนเองมากขึ้น ดังชื่อเรื่อง *ตามหาโจต้น* ซึ่งหมายถึงการตามหาตัวตนของเด็กชายโจต้นนั่นเอง ทั้งนี้ผู้ประพันธ์เน้นย้ำว่าตัวตนหรือความเป็นลูกผู้ชายเป็นสิ่งที่เราสามารถเลือกได้และสามารถสร้างขึ้นมาเองได้ผ่านการแสดงให้เห็นว่าความเป็นลูกผู้ชายสามารถสร้างขึ้นได้จากฝ่ายตรงข้ามคือ เพศหญิง เช่นเดียวกัน ถึงแม้โจต้นจะไม่ได้พบพ่อแต่โจต้นก็ได้เรียนรู้ที่จะเข้าใจตนเองและเติบโตเป็นลูกผู้ชายในแบบของตนเองซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าตัวตนสามารถสร้างขึ้นได้ด้วยตนเอง

การนำเสนอภาพพ่อชาวเมียนมาผ่านกีฬาซิงลง ภาพนักต่อสู้เพื่อเสรีภาพ

³⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า 137.

และภาพของพ่อที่มีสองบ้านเพื่อแสดงให้เห็นภาพของชาวเมียนมาที่แตกต่างจากภาพลักษณ์ของแรงงานชาวเมียนมาในประเทศไทยซึ่งปรากฏในสื่อต่างๆ อาทิ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และข่าวในอินเทอร์เน็ต เรื่องเล่าของพ่อทำให้โจต้นต้องกลับมาค้นหาคำตอบของความเป็นลูกผู้ชายของตนเองด้วยตัวของเขาเองโดยการพยายามทำความเข้าใจและยอมรับความจริง

2.1.2.1.2 เดือนแรม

เรื่อง *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ* ของกร ศิริวัฒน์ ได้รับรางวัลชนะเลิศ

นวนิยายเยาวชนแนวแค้น ประจำปี 2557 เรื่องราวของเดือนแรมเด็กชายผู้ยากจนบ้านอยู่ข้างทางรถไฟและใฝ่ฝันว่าจะได้ขึ้นรถไฟไปเที่ยวทั่วประเทศสักครั้งในชีวิต เดือนแรมอาศัยอยู่กับแม่สองคนที่บ้านเช่าเนื่องจากพ่อเสียชีวิตตั้งแต่เดือนแรมยังเด็ก ทั้งคู่มีฐานะยากจนแต่แม่ก็ประหยัดและอดทนทำงานส่งเดือนแรมเรียนหนังสือ เดือนแรมส่งเรียงความประกวดกับโครงการของการรถไฟแห่งประเทศไทยเพื่อรางวัลตั๋วรถไฟเที่ยวทั่วประเทศฟรีเพื่อทำตามความฝันของตนเอง เดือนแรมมีเพื่อนที่โรงเรียนคือสมชัยซึ่งมักทะเลาะกันเป็นประจำเนื่องจากเดือนแรมมักปกป้องเพื่อนที่อ่อนแอกว่าที่ถูกสมชัยรังแก ในตอนท้ายเรื่องที่เผยให้เห็นเบื้องหลังของตัวละครสมชัยคือความเป็นเด็กกำพร้าที่ส่งผลให้เขาแสดงออกด้วยความก้าวร้าวเพื่อเรียกร้องความรักและความสนใจจากคนรอบข้าง ส่วนที่บ้านเดือนแรมรู้สึกไม่มีความสุขเพราะปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างยายกับแม่เนื่องจากยายไม่ยอมรับแม่ที่หนีตามพ่อผู้เสียชีวิตไปแล้วซึ่งเป็นสาเหตุของการเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว เขามีความฝันและความหวังคือการมีโอกาสนั่งรถไฟเที่ยวทั่วประเทศ ความฝันและปัญหาของเดือนแรมอาจดูเล็กน้อยแต่เมื่อพิจารณาจากมุมมองของความเป็นเด็กจะพบว่าความอ่อนด้อยประสบการณ์ในชีวิตและวัยวุฒิของเยาวชนนี้เองคือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการก้าวข้ามปัญหาในช่วงวัยเยาว์ของตัวละคร

เดือนแรมมีปมปัญหาที่เกิดจากความรู้สึกภายในจิตใจคือไม่สามารถระบายปัญหาให้ใครฟังได้สะท้อนให้เห็นว่าเยาวชนต้องเผชิญกับปัญหาที่ซับซ้อนและต้องพยายามจัดการกับปัญหาดังกล่าวเท่าที่ประสบการณ์ของตนเองจะสามารถทำได้ สะท้อนแนวทางออกโดยการใช้สัญลักษณ์แทนการระบายความรู้สึกภายในใจผ่านพระจันทร์ซึ่งเปรียบเสมือนญาติผู้ใหญ่ที่คอยรับฟังสัญลักษณ์ในเรื่องคือพระจันทร์และรถไฟ สัญลักษณ์เหล่านี้แทนการเผชิญหน้ากับปัญหาหรือความรู้สึกที่ตัวละครเอกต้องเผชิญ เขาพยายามหลีกเลี่ยงปัญหาในชีวิตจริงที่มีความทุกข์และสภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาต่างๆ อาทิ ปัญหาขัดแย้งกับเพื่อนเกรที่โรงเรียน ปัญหาความสัมพันธ์ของครอบครัวระหว่างแม่กับยาย สัญลักษณ์ดังกล่าวทำให้เห็นปัญหาภายในจิตใจของเขากับความทุกข์ที่ตัวละครต้องเผชิญ

เมื่อพิจารณาปมปัญหาของเดือนแรมผ่านการใช้สัญลักษณ์พบว่า พระจันทร์คือสัญลักษณ์แทนญาติผู้ใหญ่ผู้รับฟังและปรึกษาปัญหาแก่เดือนแรมชี้ให้เห็นว่าการที่เดือนแรมเลือกเล่าปัญหาให้พระจันทร์รับฟังสะท้อนให้เห็นความรู้สึกลึกซึ้งที่ฟังหรือคนในครอบครัวที่จะสามารถให้คำปรึกษากับเขาได้ดังนั้นพระจันทร์จึงอาจหมายถึงสิ่งทดแทนความรู้สึกขาดพ่อแม่ของเด็กชาย ในฉากที่เดือนแรมแสดงความรู้ที่มีต่อพระจันทร์ว่าเป็นเหมือนผู้เฒ่าใจดีที่คอยรับฟังปัญหาของเดือนแรม

“เขาเห็นเดือนเพ็ญส่งยิ้มหวานให้ด้วยความเมตตา ประหนึ่งผู้เฒ่าใจดีที่เมตตาลูกหลานอย่างไม่มีวันสร้างสิ้น เขาได้ยินเสียงเดือนเพ็ญดังกระหึ่มอยู่ในความรู้สึกตลอดเวลา บอกไม่ได้ว่าเป็นเสียงแบบไหน แต่เมื่อมองดวงเดือนเขามักจะได้ยินเสียงดังกระหึ่มอยู่ในความรู้สึกแบบนี้เสมอ เขาเรียกมันว่าเสียงเดือน เป็นเสียงที่เขาคุ้นชินมานานมากแล้ว”³⁵

ปมปัญหาของตัวละครเอกคือ การขาดพ่อแม่เป็นต้นแบบในการสร้างตัวตนของเด็กชาย ตัวละครมีพระจันทร์เป็นสัญลักษณ์แทนผู้เฒ่าใจดีที่คอยรับฟังปัญหาของเขา แสดงให้เห็นถึงความอ้างว้างภายในใจของตัวละครที่รู้สึกขาดพ่อแม่ต้องการการเติมเต็ม การให้สัญลักษณ์แทนปมในใจของตัวละครเห็นได้จากฉากที่เดือนแรมเล่าปัญหาให้พระจันทร์ฟังจะสะท้อนความปรารถนาจะมีพ่อของเดือนแรมเนื่องจากความรู้สึกขาดพ่อแม่ ความรู้สึกของเดือนแรมที่มีต่อพระจันทร์ที่ว่า “เมื่อมองดวงเดือนเขามักจะได้ยินเสียงดังกระหึ่มอยู่ในความรู้สึกแบบนี้เสมอ เขาเรียกมันว่าเสียงเดือน เป็นเสียงที่เขาคุ้นชินมานานมากแล้ว” สะท้อนให้เห็นว่าตัวละครเยาวชนในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวนั้นมักมีปมในใจคือความเหงาและความว้าเหวซึ่งเกิดจากสาเหตุของความรู้สึกว่าตนเองขาดบางสิ่งไป ในกรณีของเดือนแรมคือการขาดพ่อแม่ตนเอง ในแง่มุมหนึ่งสะท้อนให้เห็นการบรรเทาความรู้สึกหรือการจัดการกับปัญหาของตัวละครที่เลือกระบายผ่านการเล่าความทุกข์ใจให้พระจันทร์ฟังแทนการระบายให้แม่ฟังเพราะไม่ต้องการให้แม่รู้สึกทุกข์ร่วมกับตนเองไปด้วย

จากกรณีของเดือนแรมสะท้อนว่าลูกในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวต้องเผชิญกับปัญหาความเหงาและว้าเหวเกิดจากผลกระทบที่แม่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม จะเห็นได้จากการถูกกีดกันจากสังคมนั้นคือคนในครอบครัวของพวกเขาเองอันส่งผลกระทบโดยตรงต่อเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอก พบในฉากที่เดือนแรมเอ่ยเรื่องที่มาของชื่อเดือนแรมในเหตุการณ์ที่เดือนแรมพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ของสถานีรถไฟเมื่อเขาไปนั่งพูดคุยกับพระจันทร์ว่า “ผมเกิดในคืนเดือนแรม แม่จึงตั้งชื่อ

³⁵ กร ศิริวัฒน์, *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ* (กรุงเทพฯ: นานมี, 2558). หน้า 12-13.

ให้ว่าเดือนแรมครับ”...เดือนแรมบอกสั้นๆ อันที่จริงแม่เล่าว่าตอนที่แม่ตั้งท้องเดือนแรมนั้นแม่เหงาและว่าเหว้มาก เพราะตอนนั้นตากบยายเพ็งไล่แม่ออกจากบ้าน”³⁶ จะเห็นว่าลูกในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับผลกระทบโดยตรงจากความรู้สึกของแม่ที่รู้สึกเหงาและว่าเหว้อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับการยอมรับ สะท้อนให้เห็นว่าในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยสถานะแม่เลี้ยงเดี่ยวยังคงไม่ได้รับการยอมรับแม้ว่าจะมีการนำเสนอภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวปรากฏในสื่อต่างๆ อาทิ หนังสือ ข่าวโทรทัศน์ แต่มุมมองที่มีต่อแม่เลี้ยงเดี่ยวยังปรากฏในลักษณะแง่ลบ ซึ่งให้เห็นการไม่ยอมรับสถานะของผู้หญิงที่เป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวจากการลงโทษของครอบครัวเห็นได้จากข้อความที่ว่า “ตอนนั้นตากบยายเพ็งไล่แม่ออกจากบ้าน” สะท้อนให้เห็นว่าการขับไล่ลูกสาวที่ตั้งครรภ์ในวัยเรียนออกจากครอบครัวคือบทลงโทษของการชิงสุกก่อนห่าม สะท้อนให้เห็นกรอบของจารีตประเพณีไทยที่เน้นค่านิยมเรื่องการแต่งงานอย่างเคร่งครัด หากผู้หญิงที่ไม่ได้แต่งงานตั้งครรถ์จะต้องถูกลงโทษนั้นคือ การไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมแสดงให้เห็นว่าบทลงโทษดังกล่าวเกี่ยวข้องกับเรื่องการอยู่ก่อนแต่ง กล่าวคือเมื่อสมาชิกในครอบครัวผู้หญิงไม่แต่งงานตามจารีตประเพณีเมื่อตั้งครรถ์ก่อนแต่งงานจึงทำให้สมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวนั้นไม่ยอมรับและบทลงโทษคือการขับไล่ออกจาก “บ้าน” ซึ่งหมายความรวมถึงการขับออกจากการยอมรับในฐานะสมาชิกของครอบครัวด้วย สะท้อนให้เห็นว่าการที่สมาชิกผู้หญิงในครอบครัวไม่ได้แต่งงานแต่เกิดตั้งครรถ์อาจสร้างความอับอายให้กับครอบครัวส่งผลให้ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม การไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมของแม่ที่ตั้งครรถ์ก่อนแต่งงานผ่านมุมมองของเยาวชนที่เป็นลูกอาจสื่อถึงความรู้สึกทุกขใจของผู้หญิงที่ไม่แตกต่างจากความทุกขใจของครอบครัวเพื่อสร้างความเข้าใจว่าผู้หญิงที่ตั้งครรถ์ก่อนการแต่งงานก็ต้องทนรับความทุกข์ทรมานจากกรอบจารีตประเพณีที่เคร่งครัดดังกล่าวเช่นเดียวกัน

เด็กและเยาวชนที่เกิดในครอบครัวที่แม่ไม่ได้รับการยอมรับเรื่องสถานะการแต่งงานนั้นจะส่งผลให้เขาเป็นเด็กที่มีปมในใจ อาทิ ความเหงา ความโดดเดี่ยว การเก็บตัว เห็นได้จากการที่เดือนแรมมีกระบายความในใจให้พระจันทร์ฟัง “ถ้าดวงเดือนเป็นแผ่นกระดาษดำก็คงอัดแน่นไปด้วยเรื่องราวต่างๆ ที่เขาเล่าระบายให้ฟังคืนแล้ว คืนเล่า ทั้งเรื่องที่ชอบสมหวังและเรื่องที่ทุกข์ระทมขมเศร้า”³⁷ จะเห็นว่าเมื่อตัวละครเอกประสบกับปัญหาที่ต้องเผชิญในแต่ละวันเขาไม่สามารถเล่าให้แม่ฟังเพื่อขอคำปรึกษาได้ ทำให้เห็นว่าเดือนแรมอยู่ในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ไม่สามารถปรึกษาหรือเล่าปัญหาให้แม่ฟังได้เนื่องจากไม่ต้องการให้แม่ทุกข์ใจมากเกินไปกว่าเดิม แสดงให้เห็นว่าผลกระทบจาก

³⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 141.

³⁷ เรื่องเดียวกัน. หน้า 78.

การไม่ได้รับการยอมรับในสังคมของบทบาทแม่เลี้ยงเดี่ยวนอกจากจะกระทบโดยตรงต่อผู้หญิงที่มีฐานะแม่เลี้ยงเดี่ยวแล้วยังส่งผลต่อเยาวชนในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้อีกด้วย

นอกจากความรู้สึกในใจของตัวละครเดือนแรมที่เขาสามารถระบายเรื่องราวเหล่านั้นให้พระจันทร์ฟังแล้วนั้น ผู้ประพันธ์ยังได้เสนอลักษณะนิสัยของตัวละครเดือนแรมที่มีความไม่เรียนรู้จากนิสัยของตัวละครที่ชอบอ่านหนังสือวรรณกรรมเยาวชน และรักภาษาไทยทั้งการอ่านและการเขียน “เขาชอบอ่านหนังสือมาก โดยเฉพาะวรรณกรรมเยาวชนที่ครูบรรณารักษ์ซื้อมาให้หลายสิบเรื่อง”³⁸ ตัวละครเดือนแรมมีนิสัยรักการอ่านและชอบเขียนเรียงความ รวมทั้งรักภาษาไทย ตัวละครเอกสะท้อนให้เห็นว่าความฝันสามารถสร้างขึ้นจากความชอบแม้เพียงเล็กน้อยทั้งยังชี้ให้เห็นว่าปัญหาภายในจิตใจสามารถบรรเทาหรือหาทางออกได้โดยการค้นหาสิ่งที่ชอบและการฝากความหวังไว้กับการศึกษาเพื่อสร้างเป้าหมายในชีวิต

ประเด็นเรื่องความฝันยังพบในฉากที่เดือนแรมเล่าความปรารถนาของเขา คือการได้ขึ้นรถไฟท่องเที่ยวไปทั่วประเทศ ความฝันที่จะได้ขึ้นรถไฟคือการเปิดโลกกว้างของตัวละครเอกช่วยให้ตัวละครได้รู้จักกับสถานที่ใหม่ๆ ที่เขาไม่เคยได้พบมาก่อน การมีความฝันว่าในสักวันจะได้ขึ้นรถไฟไปเที่ยวทั่วประเทศในแง่มุมหนึ่งคือการสร้างความหวังของตัวละครว่าจะมีโอกาสได้ออกเดินทางเรียนรู้ในที่ที่เขาไม่เคยไปเพื่อเติมเต็มความปรารถนาจากความฝันเล็กๆ ของเดือนแรมผู้ไม่มีโอกาสได้ขึ้นรถไฟแม้ว่าจะอาศัยอยู่ใกล้กับสถานีรถไฟ

“ผมอยากเห็นบ้านเมืองต่างๆที่รถไฟแล่นผ่าน อยากเห็นท้องทุ่งไร่นาป่าเขา และทุ่งทามแถวอีสาน อยากเห็นแมกไม้เขียวขจีวิ่งสวนทางกับขบวนรถไฟ อยากสัมผัสวัฒนธรรมต่างถิ่นต่างเผ่าที่เคยคุ้นดูจากอินเทอร์เน็ตในห้องสมุด อยากฟังสำเนียงแปลกๆของคนต่างภาคต่างถิ่น”³⁹

จะเห็นว่าเดือนแรมมีความฝันและความหวังว่าจะได้ขึ้นรถไฟเพื่อเที่ยวไปทั่วประเทศไทย สะท้อนให้เห็นความต้องการเรียนรู้โลกกว้างของเดือนแรม นำไปสู่ความรู้สึกอิสระและสร้างเรื่องราวผจญภัยรถไฟคือพาหนะที่สามารถพาผู้คนที่มีความแตกต่างกันอย่างหลากหลายเดินทางไปสู่จุดมุ่งหมายของแต่ละคนได้ ทั้งนี้รถไฟยังสะท้อนภาพการเปรียบเทียบชีวิตของตัวละครเยาวชนกับการเดินทางของรถไฟที่ว่าการเดินทางของรถไฟคล้ายกับการดำเนินชีวิตของคนเมื่อเวลาผ่านไปชีวิตก็สามารถดำเนิน

³⁸ เรื่องเดียวกัน. หน้า 24-25.

³⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 83 – 84.

ไปได้ผ่านกาลเวลาเหมือนกับรถไฟที่แล่นผ่านไปสู่จุดหมายชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์ต่างๆในชีวิตจะผ่านไปเหมือนกับรถไฟที่จอดแต่ละสถานีแต่ท้ายที่สุดก็วิ่งไปยังจุดหมายปลายทางข้างหน้าเสมอ

สัญลักษณ์แทนปมปัญหาภายในจิตใจของเดือนแรมเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าตัวละครเยาวชนในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวต้องเผชิญกับความรู้สึกที่เขาไม่สามารถระบายให้แม้แต่กับคนในครอบครัวฟังได้ ทั้งยังต้องเผชิญกับความรู้สึกโดดเดี่ยว อ้างว้างและความเหงาด้วย ทางออกของปัญหาดังกล่าวพบได้จากการสร้างความฝันและความหวังเพื่อให้ตัวละครมีเป้าหมายในชีวิต ตัวละครเอกมีความฝันเล็กๆ คือการนั่งรถไฟเที่ยวทั่วประเทศซึ่งสะท้อนว่าความฝันที่ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ก็ทำให้เกิดความหวังในชีวิตทำให้เขามุ่งความสนใจไปที่การทำตาม ความฝันมากกว่าการแสดงออกด้านพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม

ปมปัญหาในฐานะลูกในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวคือ ความรู้สึกอ้างว้าง ผ่านความสัมพันธ์ที่ห่างเหินระหว่างเดือนแรมกับแม่ ความสัมพันธ์ดังกล่าวเชื่อมโยงกับความปรารถนาจะมีพ่อของตัวละครเอกเนื่องจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างเดือนแรมกับแม่ซึ่งเผยให้เห็นความสัมพันธ์ของครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวกับลูกชายที่ขาดพ่อและพยายามสร้างตัวตนของตนเองผ่านบทบาทการเป็นผู้นำ จะเห็นได้จากฉากที่ผู้ประพันธ์นำเสนอว่าเดือนแรมมีปัญหาในครอบครัวเนื่องมาจากความทุกข์ใจในความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับยาย เพราะยายตัดขาดแม่ที่ตั้งครรภ์เดือนแรมและหนีตามพ่อมาปัญหาดังกล่าวทำให้เดือนแรมพยายามทำความเข้าใจและหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อไม่ต้องการเห็นแม่เป็นทุกข์ใจ

“หลังจากแม่พาเดือนแรมไปเยี่ยมตากับยายครั้งล่าสุดเขาได้รู้และเข้าใจปมมืดที่อยู่ในจิตใจของแม่เขาสงสารแม่จับใจ ไม่อยากให้แม่จมอยู่กับอดีตและปัจจุบันที่ขมขื่นเจ็บปวด ตอนนี้อาตมพจะเข้าใจหลายสิ่งหลายอย่าง เขาอยากช่วยให้ยายคืนดีกับแม่และดีกับเขาเหมือนตายายของคนอื่นบ้าง”⁴⁰

จะเห็นได้ว่าผลกระทบของการขาดพ่อผู้เป็นต้นแบบของความเป็นชายและครอบครัวที่มีแต่แม่ส่งผลให้ตัวละครเยาวชนต้องพยายามเข้มแข็ง เป็นผู้ใหญ่เกินวัยเพื่อปกป้องและดูแลแม่ จากประโยคที่ว่า “เขาสงสารแม่จับใจ ไม่อยากให้แม่จมอยู่กับอดีตและปัจจุบันที่ขมขื่นเจ็บปวด” ชี้ให้เห็นว่าเดือนแรมรู้สึกทุกข์ใจและอยากปกป้องแม่ ทั้งนี้สะท้อนว่าความคิดของตัวละครเอกเกี่ยวกับปัญหาภายในครอบครัวที่แม่ของเขาต้องเผชิญกับการไม่ได้รับการยอมรับจากยายทำให้เห็นว่าเยาวชนนั้นมีความคิดเป็นของตนเอง เขาสามารถคิดและเข้าใจในปัญหาที่ผู้ใหญ่ต้องเผชิญได้มากกว่าที่ผู้ใหญ่หลายคนเข้าใจ

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 109.

จากประโยคที่ว่า “เขาสงสารแม่จับใจ ไม่อยากให้แม่จมอยู่กับอดีตและปัจจุบันที่ขมขื่นเจ็บปวด ตอนนี้เขาโตพอจะเข้าใจหลายสิ่งหลายอย่าง” ซึ่งให้เห็นว่าเยาวชนสามารถคิดและรับรู้เรื่องของผู้ใหญ่ได้มากกว่าที่ผู้ใหญ่คิด สะท้อนให้เห็นว่าตัวละครเดือนแรมรู้สึกทุกข์ทรมานแทนแม่และสามารถเข้าใจถึงความทุกข์ของผู้เป็นแม่ได้ซึ่งให้เห็นทัศนคติของเยาวชนว่าพวกเขามีความคิดเป็นของตนเอง โดยเฉพาะเยาวชนที่อยู่ในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวหรือเยาวชนที่มีแม่เลี้ยงดูเพียงลำพังจะส่งผลให้เยาวชนมีความคิดที่โตเกินวัยและพยายามทำความเข้าใจสถานการณ์ในครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์แบบอันประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูก ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเดือนแรมกับแม่ยังเผยให้เห็นถึงปัญหาความห่างเหินภายในครอบครัวที่มีแม่เลี้ยงดูเพียงลำพัง

ความสัมพันธ์ที่ห่างเหินระหว่างเดือนแรมกับแม่พบในฉากที่เดือนแรมพูดคุยกับพระจันทร์เมื่อมีปัญหาในใจซึ่งสะท้อนให้เห็นความห่างเหินระหว่างเดือนแรมกับแม่ในฐานะสมาชิกในครอบครัวเมื่อมีปัญหาเดือนแรมกลับเลือกระบายปัญหาต่างๆให้พระจันทร์ฟังแทนการปรึกษาแม่ “ถ้าดวงเดือนเป็นแผ่นกระดาษดำก็คงอัดแน่นไปด้วยเรื่องราวต่างๆ ที่เขาเล่าระบายให้ฟัง คินแล้วคินเล่า ทั้งเรื่องที่ชอบสมหวังและเรื่องที่ไม่ทุกข์ระทมขมเศร้า”⁴¹ เผยให้เห็นความห่างเหินภายในครอบครัวที่มีแม่เลี้ยงดูเพียงลำพังซึ่งส่งผลให้เยาวชนเกิดความอ้ำอึ้งและมักมีความสัมพันธ์ที่ห่างเหินกับคนในครอบครัว จากสถิติในบทความเรื่อง ทบทวนปัญหาของครอบครัวคนไทย กล่าวว่าเด็กและเยาวชนอายุ 11 - 12 ปี เกือบ 1.6 ล้านคนที่อยู่ในภาวะด้อยสัมพันธภาพ สัมพันธภาพภายในครอบครัวเสื่อมถอยเกิดจากสาเหตุที่ว่าสมาชิกในครอบครัวไม่ทำตามหน้าที่ของตนเอง⁴² ความอ้ำอึ้งในเยาวชนเป็นผลที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ห่างเหินในครอบครัวหรือครอบครัวไม่อบอุ่น อาจเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ปัญหาเยาวชนในด้านอื่นตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการคบเพื่อนเกเร ปัญหาเด็กติดเกมส์ เป็นต้น ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนกับคนในครอบครัวนั้นมีความสำคัญต่อเด็กและเยาวชนมากโดยเฉพาะในครอบครัวที่เด็กอยู่กับแม่เลี้ยงเดี่ยวตามลำพัง การสร้างสิ่งแวดล้อมในบ้านให้มีบรรยากาศที่อบอุ่นสามารถช่วยให้เยาวชนฟื้นฟูสภาพจิตใจและเคารพตนเอง นอกจากนี้ปัญหาความสัมพันธ์ห่างเหินระหว่างเดือนแรมกับแม่แล้ว ยังพบปัญหาของความสัมพันธ์ระหว่างเดือนแรมกับเพื่อนเกเรเพื่อนำเสนอปัญหาความรุนแรงในเยาวชนอีกด้วย

ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างเดือนแรมกับเพื่อนเกเรคือ สมชัย สะท้อนให้

⁴¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 78.

⁴² ดุษณี คำมี, เกียรติศักดิ์ ชื่อเลื่อม และปราณี สุทธิสุนทร, *ทบทวนปัญหาของครอบครัวคนไทย*. วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 : 121 – 125.

เห็นการนำเสนอข้อต่างระหว่างเดือนแรมเยาวชนผู้อาศัยอยู่กับแม่เพียงสองคนกับสมชัยเยาวชนเด็กกำพร้าที่อาศัยอยู่กับตาและยาย ภาพชัดตรงข้ามเพื่อชี้ให้เห็นว่าครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์พร้อมทั้งพ่อแม่และลูก นั้นส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเยาวชนแต่การอบรมเลี้ยงดูมีส่วนสำคัญต่อการแสดงออกด้านพฤติกรรมของเยาวชน กล่าวคือครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ไม่ใช่ประเด็นหลักของปัญหาที่เกิดกับเยาวชนและการมีโครงสร้างของครอบครัวที่ไม่เป็นไปตามภาพครอบครัวในอุดมคติก็ไม่ใช่ข้ออ้างของการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวหรือการทำตัวเองให้มีปัญหาของเยาวชน ความสัมพันธ์มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต หากความสัมพันธ์มีปัญหาชีวิตก็จะมีปัญหาทั้งความสัมพันธ์กับตัวเองและความสัมพันธ์กับผู้อื่น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเยาวชนกับเยาวชนด้วยกันเองทำให้เห็นปฏิสัมพันธ์ในแง่ลบของตัวละครเอกกับเพื่อนเกรซึ่งสะท้อนเรื่องปัญหาความรุนแรงในโรงเรียน “หมัดตรงของสมชัยพุ่งเข้าเต็มหน้าเดือนแรมจนเขาหน้าหงาย สมชัยพุ่งเข้าประชิดตัวหมายจะชกซ้ำอีกหมัด เขาหลบฉากออกทางซ้ายแล้วเตะตัดขาสมชัยเต็มแรงจนถึงกับเป๋เสียวหลักล้มลง เขาปักหลักยืนจ้อง ไม่เข้าซ้ำ”⁴³ ฉากทะเลาะกันระหว่างเดือนแรมกับสมชัยซึ่งแก้ปัญหาด้วยการใช้กำลัง ทำให้เห็นว่าการใช้กำลังแก้ปัญหาไม่ว่าผลสุดท้ายฝ่ายใดจะชนะแต่ก็ได้รับบาดเจ็บทั้งคู่ ทั้งยังสื่อถึงการไม่ยอมลดละความขุ่นข้องหมองใจกันและกันซึ่งสะท้อนการแก้แค้นต่อไปเรื่อยๆไม่จบสิ้น ทั้งนี้พบเหตุการณ์ที่นำเสนอพฤติกรรมของเพื่อนเกรที่คอยระรานตัวละครเอกในฉากที่เดือนแรมอธิบายที่มาของแผลจากการทะเลาะกับสมชัยให้แม่ฟัง

“ผมก็พยายามหลีกเลี่ยง แต่สมชัยชอบหาเรื่องเพื่อนทุกวัน ชอบข่มขู่รังแกคนที่อ่อนแอกว่า ผมเห็นแล้วทนไม่ได้จึงต้องเข้าปกป้องเพื่อน แม่รู้ไหมว่าสมชัยข่มเหงรังแกธนวิสุทธิ์แทบทุกวัน กลั่นแกล้ง แย่งขนม โขโมยสมุดแบบฝึกหัดไปลอกการบ้านแล้วทิ้งลงถังขยะ บางวันข่มขู่เอาเงิน เขาไม่กลัว ลู๊ ไม่กลัวฟ้องครู ไม่กล้าบอกพ่อแม่ด้วย”⁴⁴

จะเห็นว่า สมชัย มีพฤติกรรมระรานเพื่อนร่วมชั้นเรียน คอยก่อความไม่ให้อีกฝ่ายมีความสุขสะท้อนปัญหาของเยาวชนที่มีพฤติกรรมเกรดังกล่าวแสดงให้เห็นความต้องการการยอมรับจากเพื่อนแต่ไม่มีทักษะในการเข้าสังคม จึงแสดงออกทางพฤติกรรมในเชิงก้าวร้าวแทน ปัญหาเยาวชนในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยคือ การไม่มีทักษะในการเข้าสังคม รวมถึงความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่น ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าเพื่อนที่สมชัยชอบรังแกมักเป็น “ผู้ที่อ่อนแอกว่า”

⁴³ กร ศิริวัฒน์, *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ*. หน้า 73.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า 76.

ในเรื่องคือ ผู้ที่มีทุกอย่างเหนือกว่าสมชัย อาทิ ขนบ การบ้าน และเงิน ทำให้เห็นได้ว่าปัญหาจากพฤติกรรมเกรงของสมชัยมาจากการขาดและความต้องการเติมเต็มแต่ไม่รู้จักเรียนรู้ในวิธีการที่เหมาะสม ต่อมาคือผู้ถูกรังแก คือ ธนวิสุทธิ ซึ่งเป็นลูกชายเจ้าของห้างผู้ประพันธ์นำเสนอลักษณะนิสัยของตัวละครธนวิสุทธิให้เป็นคนที่ไม่มีความกล้า จะเห็นได้ว่าเมื่อถูกรังแกธนวิสุทธิจะเป็นฝ่ายยอมและไม่กล้าบอกใครทั้งครู เพื่อนและพ่อแม่ ทำให้ต้องมีผู้ปกป้องคือ เตือนแรม พฤติกรรมปกป้องคนที่อ่อนแอกว่าของเตือนแรมสะท้อนให้เห็นการวางบทบาทของผู้นำซึ่งตัวละครต้องการสร้างบทบาทความเป็นชายด้วยการปกป้องเพื่อนที่ถูกรังแกส่งผลให้เตือนแรมต้องมีปัญหากับสมชัยแทน เผยให้เห็นภูมิหลังของครอบครัวสมชัยเพื่อสะท้อนความรุนแรงที่ส่งผ่านกัน ครอบครัวสู่การใช้ความรุนแรงในโรงเรียนเมื่อเยาวชนอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ทำให้เห็นว่าความรุนแรงเป็นสิ่งที่เยาวชนซึมซับมาจากครอบครัวกลายเป็นปัญหาสำคัญในสังคมไทยร่วมสมัย จากการศึกษาบริบทสังคมไทยร่วมสมัยเกี่ยวกับปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนของเยาวชนพบว่า ปัญหาเด็กและเยาวชนกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของไทยสูงถึงร้อยละ 40 ติดอันดับ 2 ของโลก พบเด็กรังแกกันในโรงเรียนประมาณหกแสนคนต่อปี⁴⁵ สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาการใช้ความรุนแรงเป็นปัญหาที่น่าเป็นห่วงเนื่องจากการใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่เยาวชนสามารถซึมซับและนำไปใช้ต่อ จะเห็นได้จากการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาของเตือนแรมและสมชัยในฉากที่ทั้งคู่ทะเลาะกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างเตือนแรมกับแม่และเพื่อนต่างสร้างความเจ็บปวดและมีผลกระทบต่อความรู้สึกของเขา “เขารู้สึกว่าครอบครัวของแม่กับห้องเรียนของเขาหม่นมัวคล้ายกัน”⁴⁶ สะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเยาวชนกับผู้คนรอบตัวนั้นเกิดขึ้นในลักษณะด้านลบชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของตัวละคร ความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนกับผู้คนรอบตัวเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเยาวชน ดังนั้นเตือนแรมซึ่งเป็นภาพแทนของเด็กและเยาวชนในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวอันส่งผลให้ความสัมพันธ์กับผู้คนรอบตัวไม่ราบรื่นเนื่องมาจากรู้สึกและบาดแผลในจิตใจของการไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมทำให้ทั้งพื้นที่บ้านและพื้นที่โรงเรียนหรือสังคมกลายเป็นพื้นที่ซึ่งไม่เอื้อต่อการพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีให้กับตัวละคร

แนวทางออกของปัญหาที่ตัวละครต้องเผชิญโดยการเผชิญหน้ากับปัญหา

⁴⁵กรมสุขภาพจิต, "นำห่วงเด็กไทยรังแกกันติดอันดับสองของโลก," <https://www.posttoday.com/social/general/537895..>

⁴⁶ กร ศิริวัฒน์, *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ*. หน้า 118.

และการจัดการกับความรู้สึกของตนเองของตัวละคร เดือนแรมเลือกจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นโดยการ คิดทบทวนความรู้สึกของตนเองพร้อมกับการแก้ไขปัญหาด้วยความเข้าใจและหลีกเลี่ยงการใช้ความ รุนแรง “เดือนเจ้าเอ๋ย...เจ้าคิดว่าข้าจะอย่างไรกับจอมเกรทั้งสามคน นั้นดีช่วยบอกหน่อยสิเดือน ข้ากับเพื่อนในห้องอยากมีชีวิตสงบสุข และข้าเองก็ไม่อยากทำร้ายใคร”⁴⁷ จะเห็นได้ว่าตัวละครเดือน แรมเลือกยุติปัญหาที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างเขากับเพื่อนร่วมห้องผู้เกรด้วยการพยายามทำ ความเข้าใจตัวเองและเพื่อนซึ่งให้เห็นว่าตัวละครเยาวชนมีความคิดในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองโดย พยายามทำความเข้าใจเพื่อนที่เกร อย่างไรก็ตามในท้ายเรื่องพบว่าตัวละครเอกสามารถจัดการกับปัญหา ความรู้สึกขาดพ่อของเขาได้โดยการเติมเต็มผ่านสร้างความฝันหรือเป้าหมายในชีวิตแล้วเดินตามความ ฝันดังกล่าวด้วยตัวของเขาเอง

2.1.2.1.3 เข้มแข็ง

เรื่อง *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* ของปิ่นนารี ซึ่งเป็นวรรณกรรมเยาวชน

เข้ารอบสุดท้ายรางวัลนายอินทร์ อวอร์ด ประจำปี พ.ศ. 2555 เรื่องราวของเด็กชายเข้มแข็งซึ่งอาศัย อยู่กับแม่สองคน พ่อผู้เป็นทหารเสียชีวิตในสงคราม เขามีเพื่อนสนิทคือประวิณผู้เป็นเด็กกำพร้าที่ อาศัยอยู่กับปู่สองคน ปู่ของประวิณคือปู่แสนผู้เล่าเรื่องราวมหัศจรรย์ของต้นไม้ใหญ่ที่ยืนต้นมารวม ร้อยปีทำให้ตัวละครเข้มแข็งมีความรู้สึกต่อต้นไม้ต้นนั้นว่าเป็นต้นไม้วิเศษ เขาเริ่มอธิษฐานขอให้ต้นไม้ ช่วยเมื่อต้องการปาฏิหาริย์ แต่ในที่สุดเขาก็ได้รู้ว่าต้นไม้เป็นเพียงต้นไม้ธรรมดา แต่สิ่งที่เขาได้รับคือ การเรียนรู้ความผูกพันระหว่างเขากับต้นไม้และมิตรภาพระหว่างเขากับเพื่อนๆ รวมทั้งมุมมองที่มีต่อ ต้นไม้ต้นอื่นๆ ในชุมชน

เข้มแข็งมีปมปัญหาภายในจิตใจคือ เขารู้สึกขาดพ่อเนื่องจากพ่อเสียชีวิต ตั้งแต่เขาเป็นทารก เขาจึงยึดโยงตนเองกับต้นไม้ใหญ่ที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนเพื่อเติมเต็มความรู้สึกขาดพ่อ ภายในใจ เมื่อการพัฒนาความเจริญเอื้อให้เกิดการเข้ามาบริหารจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน ชุมชน คือ การซื้อขายต้นไม้และย้ายต้นไม้ไปอยู่ในหมู่บ้านจัดสรรส่งผลให้เข้มแข็งรู้สึกสูญเสียที่พัก พิงทางใจ ส่วนประวิณคือเด็กกำพร้าเนื่องจากพ่อแม่เสียชีวิตเขาอาศัยอยู่กับปู่คือปู่แสน เมื่อปู่ของเขา เสียชีวิตทำให้เขาเรียนรู้ว่าการพึ่งพาตนเองให้ได้คือสิ่งสำคัญประวิณตัดสินใจบวชเรียนเพราะไม่ ต้องการเพิ่มภาระให้กับญาติและต้องการเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ผู้ประพันธ์เสนอว่าการศึกษาคือ แนวทางออกของปัญหาของตัวละครเยาวชนทั้งสอง

การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของชุมชนส่งผลให้ตัวละครเอกพยายามทำ

⁴⁷ กร ศิริวัฒน์, *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ*. หน้า 39.

ความเข้าใจและเรียนรู้ที่จะก้าวผ่านปมภายในใจเรื่องพ่อ เข้มแข็งคือเด็กที่เติบโตพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชนบทผ่านนโยบายพัฒนาของรัฐ เขาเรียนรู้ที่จะเข้าใจตนเองผ่านการเรียนรู้ความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในชุมชนเพื่อก้าวผ่านปมในใจของเขา ปมในใจของตัวละครคือการรู้สึกขาดพ่อ เนื่องจากพ่อผู้เป็นทหารเสียชีวิตขณะไปชายแดนตั้งแต่เขายังเป็นเด็กทารก เขาอาศัยอยู่กับแม่สองคน ซึ่งแม่ประกอบอาชีพนึ่งข้าวเหนียว แม่มักเล่านิทานให้ฟังเสมอเขาเรียนรู้เรื่องราวและคำสอนผ่านนิทานที่แม่เล่าให้ฟัง สะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในชุมชนของตัวละครเข้มแข็งชี้ให้เห็น การเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้าสู่สังคมเมืองของตัวละครเยาวชน

ความรู้สึกขาดพ่อของตัวละครเยาวชนที่เผยให้เห็นปมในใจของเขาที่ต้องการพ่อตัวละครเอกพยายามเก็บความรู้สึกอยากมีพ่อไว้ภายในใจเพราะไม่ต้องการให้แม่ของเขา รู้สึกเสียใจ การกดเก็บความรู้สึกดังกล่าวยิ่งทำให้เขาปรารถนาและสร้างความหวังว่าพ่อของเขายังมีชีวิตอยู่สะท้อนให้เห็นว่าบทบาทของพ่อมีความสำคัญต่อตัวละครเด็กชาย

“ทุกครั้งที่เราสองคนพูดถึงญาติพี่น้อง เราจะไม่เอ่ยถึงพ่อ ผมไม่ยอมให้แม่น้ำตาซึมเวลาพูดถึงพ่ออีก พ่ออยู่บนสวรรค์มานานแล้ว ผมมีแม่ที่แสนดี คนเดียวก็พอ เหมือนที่ประวิณบอกว่าเขามาจำเป็นต้องมีพ่อหรือแม่เพราะเขามีปู่แสนผู้แสนวิเศษที่สุดแล้ว”⁴⁸

จะเห็นได้ว่าการเก็บความรู้สึกปรารถนามีพ่อของตัวละครเนื่องจากห่วงความรู้สึกของแม่ เข้มแข็งปลอบใจตนเองและพยายามเรียนรู้ที่จะรับมือกับความโหยหาเพราะปรารถนามีพ่อจะเห็นได้ว่าตัวละครเข้มแข็งเรียนรู้ผ่านการเปรียบเทียบตนเองกับเพื่อนคือประวิณ สาเหตุที่ตัวละครเยาวชนต้องเก็บความรู้สึกปรารถนามีพ่อเนื่องจากเขาเกิดความกังวลเกี่ยวกับความรู้สึกของแม่ เขาคิดว่าหากเขาเผยความรู้สึกว่าต้องการมีพ่อเหมือนคนอื่น ๆ แม่ของเขาจะรู้สึกเสียใจแสดงให้เห็นว่าตัวละครเยาวชนมีความคิดเป็นของตนเองซึ่งสะท้อนว่าตัวละครเยาวชนมีความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยตัวของเธอเองผ่านการทบทวนและเรียนรู้ ดังเช่นเข้มแข็งที่พยายามสังเกตความรู้สึกของแม่แม้ว่าเธอมีความปรารถนามีพ่อแต่เพื่อไม่ให้แม่รู้สึกเสียใจเรื่องพ่อเขาจึงเลือกที่จะเก็บความรู้สึกดังกล่าวไว้

ความสัมพันธ์ระหว่างแม่ลูกไม่สามารถทดแทนความรู้สึกภายในใจของตัวละครซึ่งปรารถนามีพ่อได้ นิทานคือสิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างแม่กับเข้มแข็งชี้ให้เห็นว่าตัวละครแม่ใช้นิทานในการเยียวยาความรู้สึกเหงาและว่าเหวเพราะขาดพ่อของตัวละครเยาวชนแต่ก็ไม่สามารถเติม

⁴⁸ ปันนารีย์, *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* (กรุงเทพฯ: แพรวเยาวชน อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2557). หน้า 16.

เต็มปมในใจของเข้มแข็งได้ “นิทานเรื่องแล้วเรื่องเล่าที่วนเวียนเข้ามาในหัวของผมล้วนเป็นภาพที่มีแม่กับผมอยู่ด้วยกันเสมอ แต่แม่ไม่เคยรู้ว่าภาพของคนเป็นพ่อยังเป็นเงาที่ผมคิดถึงเสมอ”⁴⁹ จะเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับเข้มแข็งสื่อสารกันด้วยการเล่านิทานซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าตัวละครแม่พยายามเติมเต็มความรู้สึกขาดของตัวละครเข้มแข็งด้วยเรื่องเล่าที่มีจุดประสงค์เพื่อสั่งสอนให้ข้อคิดกับเข้มแข็งและนิทานยังถูกใช้เพื่อเยียวยาความรู้สึกว่าเหวให้กับเข้มแข็งด้วย ซึ่งให้เห็นว่าแม่ความสัมพันธ์ที่ตีระหว่างแม่กับลูกก็ไม่สามารถทดแทนความรู้สึกปรารถนาจะมีพ่อของตัวละครเยาวชนได้ ตัวละครเอกมีความรู้สึกและปัญหาภายในใจให้เขาต้องคิดและพยายามค้นหาทางออกมากกว่าภาพเหมารวมว่าเด็กและเยาวชนคือวัยที่ไม่ต้องกังวลอะไรมาก เข้มแข็งกลับเผยให้เห็นว่าเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกต้องจัดการกับความรู้สึกภายในใจของตนเองกับปัญหาที่ต้องเผชิญเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ ทั้งยังชี้ให้เห็นว่าด้วยวัยวุฒิทำให้เขาต้องเรียนรู้หาทางออกด้วยความด้อยประสบการณ์สะท้อนให้เห็นว่าเยาวชนต้องการการชี้แนะและความเข้าใจเพื่อช่วยให้พวกเขาเรียนรู้และเติบโต

ความปรารถนาที่จะมีพ่อของเข้มแข็งนั้นไม่ได้จางหายไปเพียงเพราะเกรงว่าแม่จะเสียใจแต่กลับถูกกดเก็บไว้รอวันเผยออกมาเมื่อถูกกระตุ้นด้วยความหวัง พบในฉากที่เข้มแข็งเริ่มสังเกตว่ามีจดหมายส่งมาถึงแม่เสมอและมีของขวัญมาให้เข้มแข็งโดยใช้ชื่อว่าพระเจ้าผู้ส่งกล่าวว่าเขาคือพระเจ้าของเข้มแข็งดังนั้นตัวละครเยาวชนจึงมีความหวังว่าพระเจ้าหรือคนที่คอยส่งของขวัญมาให้เขากับแม่จะเป็นพ่อของเขา “ใครกันที่อยากดูแลผม แม่ปิดบังอะไรผมอยู่ วินาทีนี้ ผมนึกถึงผู้ชายอีกคนที่ควรจะอยู่ชายคาเดียวกัน แต่เขากลับหายไปจากชีวิต ตั้งแต่เกิดผมก็ไม่เคยเห็นเขาเลย แม่บอกเพียงว่าเขาตายไปกลางสนามรบตอนที่ผมอายุได้เพียงขวบเดียว”⁵⁰ การเผยความรู้สึกของเข้มแข็งสะท้อนความปรารถนาของเขาที่ต้องการมีพ่อเมื่อมีความหวังเขาจึงไม่ปิดบังและเก็บกดเอาไว้อีกต่อไป ทั้งนี้เขากลับต้องผิดหวังเพราะเมื่อเขารบเร้าอยากรู้ความจริงจากแม่ๆ กลับบอกว่าคนที่มักส่งพัสดุมาให้ไม่ใช่พ่อแต่คือลุงของเข้มแข็งผู้เป็นพี่ชายของพ่อ

“นี่นะ จดหมายจากคนที่คอยดูแลเรามาตลอด แต่เขาไม่ใช่พ่อของเข้มอย่าง
ที่เข้มเข้าใจหรอกนะ...เขาเป็นลุงของเข้ม ไม่ใช่พ่อ พ่อเข้มเป็นทหาร

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 118 -119.

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 78.

เสียชีวิตขณะไปขายแดนจริงๆ ตอนนั้นเข้มเพิ่งได้ขบกว่าคงจำความอะไร
ไม่ได้มาก...”⁵¹

เมื่อแม่บอกความจริงกับเข้มแข็งโดยไม่ปิดบังอีกต่อไปว่าพระเจ้าของเข้มแข็งไม่ใช่พ่ออย่างที่เขาคิดแต่
คือลุงผู้เป็นพี่ชายของพ่อทำให้เห็นความผิดหวังของตัวละครเมื่อรับรู้ความเป็นจริงสะท้อนให้เห็นว่า
การบอกความจริงกับ เยาวชนคือทางเลือกที่ทำให้ตัวละครเผชิญความเจ็บปวดกับความจริง การ
เผชิญหน้ากับความเป็นจริงที่เจ็บปวดช่วยให้ตัวละครไม่คาดหวังและเรียนรู้ที่จะยอมรับความจริงเพื่อ
ก้าวผ่านปมในใจในอนาคต

เข้มแข็งพยายามหาทางออกให้ตัวของเขาเองยึดโยงตนเองกับต้นไม้ใหญ่ใน
ชุมชนโดยการชี้ให้เห็นว่าต้นไม้ใหญ่เปรียบเสมือนภาพแทนของพ่อที่ตัวละครปรารถนาจะมี ความรู้สึก
ที่ตัวละครมีต่อต้นไม้ใหญ่คือความรู้สึกของการพึ่งพิงธรรมชาติและอาศัยความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติใน
การอยู่ภายใต้การปกป้อง “...เขารู้ว่าผมชอบเข้าไปใกล้ๆ ต้นไม้ใหญ่ไปอยู่ใต้โคนต้น แหงนวล่าต้นที่
พุ่งตระหง่านขึ้นสู่ฟากฟ้านับแต่ปู่แสนเล่าถึงอภินิหารของ “เขา” เขาได้กลายเป็นสิ่งอัศจรรย์ใจสำหรับ
ผม”⁵² ตั้งแต่ปู่แสนเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับต้นไม้ใหญ่ที่ยืนต้นมานานมากกว่าร้อยปีซึ่งสะท้อนความมหัศจรรย์
ของต้นไม้ต้นนั้น เมื่อเข้มแข็งรู้สึกขาดพ่อได้ฟังเรื่องราวความยิ่งใหญ่ของต้นไม้ต้นนั้นจึงผูกโยงความ
ยิ่งใหญ่กับพ่อที่เขาปรารถนาจะมี เนื่องจากความเป็นพ่อที่ตัวละครเยาวชนรู้สึกขาดคือ การได้รับ
ความปกป้องจากพ่อในฐานะวีรบุรุษ จะเห็นได้จากเรื่องเล่าของปู่แสนที่สื่อถึงความยิ่งใหญ่ของต้นไม้
ว่า “...นับแต่ปู่แสนเล่าถึงอภินิหารของ “เขา” เขาได้กลายเป็นสิ่งอัศจรรย์ใจสำหรับผม” สะท้อนให้
เห็นว่าตัวละครมองต้นไม้ในฐานะฮีโร่ที่สร้างเรื่องราวของความอัศจรรย์และยิ่งใหญ่ ด้วยความรู้สึกถึง
ความยิ่งใหญ่ทำให้ตัวละครรู้สึกได้รับการปกป้องอยู่ภายใต้ร่มเงาของต้นไม้ต้น

การที่เข้มแข็งยึดโยงตนเองกับต้นไม้ใหญ่สะท้อนให้เห็นการพยายามหาทาง
ออกและเยียวยาปมในใจของตัวละครเยาวชน ชี้ให้เห็นว่าตัวละครเยาวชนมีวิธีหาทางออกและจัดการ
กับความรู้สึกที่เขาต้องเผชิญด้วยประสบการณ์และวิถีคิดเท่าที่เขามีเพื่อบรรเทาความเจ็บปวดในใจ
“ผมรู้เขามองผมอยู่ที่ไหนสักแห่ง เหมือนต้นไม้ใหญ่ก็มองผมอยู่”⁵³ การยึดโยงตนเองกับธรรมชาติคือ
การอาศัยธรรมชาติในฐานะธรรมชาติที่เยียวยา จะเห็นว่าตัวละครเข้มแข็งทดแทนความรู้สึกขาดพ่อ

⁵¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 150 – 151.

⁵² เรื่องเดียวกัน. หน้า 24.

⁵³ เรื่องเดียวกัน. หน้า 80.

ด้วยการยึดโยงความรู้สึกถูกปกป้องจากต้นไม้ใหญ่ที่เขาเชื่อว่าเป็นต้นไม้มหัศจรรย์ ดังนั้นเข้มแข็งจึงอาศัยความยิ่งใหญ่ของต้นไม้เพื่อปกป้องเขาจากความรู้สึกขาดพ่อ

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนนั้นคือ การสร้างหมู่บ้านจัดสรร ทำให้นายทุนต้องการซื้อต้นไม้ใหญ่ไปปลูกไว้ในหมู่บ้านจัดสรร ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อตัวเยาวชนซึ่งทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อตัวละครเยาวชน “แม่จิงนะ ถ้าปู่แสนชายไปบ้านเราก็เหมือนขาดอะไรไปสักอย่าง เข้มว่าไหม ท้องฟ้าที่เคยมีเขายืนต้นอยู่คงโหล่งโหล่งน่าดู”⁵⁴ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากพัฒนาความเจริญที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการธรรมชาติที่ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อผู้ใหญ่ในชุมชนแต่ยังส่งผลต่อเด็กในชุมชนด้วย ตัวละครเอกยึดโยงตนเองเข้ากับต้นไม้ใหญ่ในฐานะที่พึ่งพิงทางจิตใจและความรู้สึกได้รับการปกป้องจากร่มเงาของต้นไม้ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นต้นไม้ต้องถูกย้ายที่ไปอยู่พื้นที่อื่นก็ทำให้เขารู้สึกสูญเสียที่พึ่งพิงไม่ต่างจากการสูญเสียญาติผู้ใหญ่ผู้เป็นที่พึ่งของลูกหลาน สะท้อนภาพความรู้สึกผูกพันระหว่างตัวละครเอกกับต้นไม้ใหญ่และความรู้สึกที่ไม่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการสูญเสียต้นไม้ใหญ่ไป “...ท้องฟ้าทุกวันของเรามองไปทางไหนก็เห็นเขามองมาเสมอ และหากวันหนึ่งไม่มีเขา ผมคงเหงา...”⁵⁵ จะเห็นได้ว่าความรู้สึกของเข้มแข็งต่อต้นไม้ใหญ่คือความรู้สึกผูกพันในฐานะของสิ่งมีชีวิตและสิ่งทดแทนความรู้สึกขาดพ่อ จะเห็นได้จากคำเรียกของเข้มแข็งที่แทนต้นไม้ด้วยคำว่า “เขา” สะท้อนให้เห็นว่าเข้มแข็งมองธรรมชาติในฐานะที่เท่าเทียมกับคน ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นการผูกโยงตนเองกับต้นไม้ด้วยความสัมพันธ์ของผู้ดูแลและปกป้อง จะเห็นได้ว่าเข้มแข็งมองว่าต้นไม้ใหญ่คือภาพแทนของพ่อที่คอยปกป้องไม่ว่าเข้มแข็งจะทำอะไรจึงอยู่ภายใต้สายตาของ “เขา” เสมอนั่นคือสายตาของผู้เป็นพ่อนั่นเอง

การกลับมาเผชิญความเป็นจริงของตัวละครเอกต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อต้นไม้ต้องถูกย้ายไปอยู่ในหมู่บ้านจัดสรรทำให้เข้มแข็งไม่สามารถมองต้นไม้จากที่หน้าต่างบ้านอีกต่อไปเขาจึงหันกลับมาพิจารณาว่าเขายังมีแม่อยู่ “ผมมองแม่ รู้สึกว่าโลกนี้ยังมีแม่อยู่ ผมไม่ได้อยู่คนเดียว วูบนั้น ผมนึกถึง “เขา” เมื่อไม่มีปู่แล้ว เขาจะยังเหลือใครอีก”⁵⁶ ความรู้สึกขาดพ่อของเข้มแข็งที่เขาพยายามทดแทนด้วยการยึดโยงตนเองด้วยการสร้างความรู้สึกถูกปกป้องจากธรรมชาติเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับต้นไม้ที่เขายึดโยง จึงค้นหาแนวทางออกโดยการที่ตัวละครเอกพยายามทำความเข้าใจและหันไปให้ความสำคัญกับการศึกษาแทน

⁵⁴เรื่องเดียวกัน. หน้า 44.

⁵⁵เรื่องเดียวกัน. หน้า 45.

⁵⁶เรื่องเดียวกัน. หน้า 134.

2.1.2.2 ช้าง: ลูกชายผู้ปรารถนาแม่

ภาพเด็กถูกทอดทิ้งและประเด็นความปรารถนาจะมีแม่ในเรื่อง หัวใจของช้าง ของ อรเกษม รอดสุทธิ เรื่องราวของ ช้าง เด็กชายผู้ถูกทิ้งไว้หลังรถแท็กซี่ มีคนขับแท็กซี่ใจดีรับเลี้ยง เนื่องจากไม่มีใครมาติดต่อรับเด็ก เขาอาศัยอยู่กับพ่อและน้ำทิพย์ในอพาร์ทเมนต์ เขาพยายามตามหาแม่ในทุกวันจนกระทั่งพบกับ ดารุณี หญิงสาวที่เพิ่งย้ายเข้ามาในอพาร์ทเมนต์ เขาคิดว่าหล่อนคือแม่ ผู้ให้กำเนิดเขาเนื่องจากบังเอิญได้ยินเรื่องที่หล่อนพูดถึงลูกที่หล่อนไม่ได้ดูแลทำให้เขาทักท้วงว่าเขาคือเด็กคนนั้นที่ดารุณีอาจทอดทิ้งแล้วลืมนั่นเอง ช้างจึงพยายามหาหนทางเอบอกให้หล่อนรับรู้ว่าเขาคือลูกที่หล่อน “ลืมน” ไว้แต่ท้ายที่สุดนอกจากดารุณีจะไม่ใช่แม่ผู้ให้กำเนิดของช้างแล้วยังได้สร้างบาดแผลให้กับตัวละครเอกด้วยการปฏิเสธเขาอย่างรุนแรง อย่างไรก็ตามช้างก็ได้พยายามทำความเข้าใจด้วยการหันกลับมามองความรักรอบตัวที่เขาามีคือ ครอบครัวอันประกอบไปด้วยพ่อ น้ำทิพย์และตัวเขา

ภาพเด็กถูกทอดทิ้งไว้ที่เบาะหลังของแท็กซี่ส่งผลให้เด็กชายปรารถนาที่จะพบแม่ และตามหาแม่เท่าที่จะทำได้ การไขว่คว้าในสิ่งที่ตัวละครคิดว่าตนเองขาดหายไปนั่นคือ แม่ สะท้อนให้เห็นถึงปมที่ติดอยู่ในใจของตัวละครซึ่งถูกทอดทิ้ง บาดแผลในใจดังกล่าวส่งผลให้ตัวละครโหยหาความรักจากแม่ซึ่งตัวละครคิดว่าความรักจากแม่คือสิ่งที่ขาดในชีวิต ปรารถนาจะมีแม่เพื่อเติมเต็มความรู้สึกขาดภายในใจ ตัวละครเอกปรารถนาจะพบแม่ผู้ให้กำเนิด “นั่นคือเบาะแสที่สองของแม่ เธออยู่ใต้ฟ้าเดียวกันกับช้าง มันคลุมเครือพอๆ กับเบาะแสแรกที่ว่าแม่คือเด็กสาวผู้ลืมนเขาไว้ในแท็กซี่ บัดนี้ถ้าแม่บังเอิญอยู่ชั้นสี่ เธอก็เอาแต่อยู่ในห้องไม่ได้มองห้องฟ้า ช้างถอนหายใจแล้วน้ำทิพย์ละ น่าจะเห็นห้องฟ้าและเมฆดำๆ เหมือนช้างรีเปล่า น่าจะรู้ไหมว่าเขาต้องเขย่งหยิบทั้งผ้าเช็ดตัวและเสื้อกันฝนเองแล้ว”⁵⁷ ตัวละครช้างพยายามตามหาแม่เพราะเขาต้องการได้รับความรักและการเอาใจใส่ดูแลชี้ให้เห็นถึงความหวังอันริบหรี่ผ่านการบรรยายถึงการไขว่คว้าหาแม่ของตัวละคร เห็นได้จาก “มันคลุมเครือพอๆ กับเบาะแสแรก” และ “...น่าจะเห็นห้องฟ้าและเมฆดำๆ เหมือนช้างรีเปล่า” ทั้งสองข้อความสะท้อนภาพของความเลือนลางที่เด็กชายจะได้พบกับแม่แสดงให้เห็นว่าการที่ตัวละครถูกทอดทิ้งนั้นหมายถึงความเป็นไปได้ที่จะไม่มีวันได้พบกับแม่ผู้ให้กำเนิดอีกเลยจึงเปรียบเทียบความรู้สึกของตัวละครในขณะที่ตามหาแม่กับสภาพอากาศที่มีมืดมนและความหวังที่เลือนลาง

ความโหยหาแม่ของตัวละครนอกจากจะแสดงออกผ่านการไขว่คว้าและออกตามหาแม่แล้วชี้ให้เห็นว่ายังไม่เคยเห็นยังต้องการพบเจอและโหยหาที่จะได้พบในสักวัน การได้พบแม่เป็นเหมือนจุดหมายสูงสุดในชีวิตของตัวละคร “ช้างเองก็ฝันจะพบแม่ ได้ไปกวาดวิชาด้วยกันแบบเด็กหญิง

⁵⁷อรเกษม รอดสุทธิ, หัวใจของช้าง (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2557). หน้า 97 - 98.

กระแต กลางคืนกลับมานอนฝันดีและตื่นพร้อมกันทุกเช้า”⁵⁸ จะเห็นว่าช่างปรารถนาจะมีแม่เหมือนกับกระแตที่มีแม่คอยพาไปเรียนพิเศษ ความปรารถนาของช่างที่อยากมีแม่สะท้อนให้เห็นความรู้สึกของตัวละครเด็กกำพร้าที่โยยหาแม่เพื่อมาเติมเต็มความรู้สึกขาดแม่เนื่องจากเขาไม่เคยรู้ว่าแม่ผู้ให้กำเนิดคือใคร การไม่รู้ว่าแม่ผู้ให้กำเนิดคือใครสะท้อนให้เห็นว่าตัวละครพยายามไขว่คว้าในสิ่งที่ขาดไปนั่นคือ แม่

ความปรารถนาจะมีแม่ของตัวละครเอกและพยายามไขว่คว้าหาแม่ผู้ให้กำเนิดจนกระทั่งละเลยความรู้สึกที่เขาได้รับการดูแลจากนาทิพย์ผู้คอยดูแลและให้ความรักกับเขาตลอดมา สะท้อนให้เห็นว่าความเป็นแม่ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ให้กำเนิดเสมอไปแต่ความเป็นแม่สามารถเกิดขึ้นได้ผ่านการดูแลและปกป้อง “ช่างรู้สึกโหวงเหวงเมื่อนึกถึงนาทิพย์ ไม่รู้ว่าจะกลับเมื่อไหร่ นาทิพย์ไม่อยู่เสียคน หัวใจช่างก็แทบจะว่างเปล่า”⁵⁹ ความรู้สึกผูกพันระหว่างช่างและทิพย์สะท้อนให้เห็นว่าการเลี้ยงดูช่างของทิพย์นั้นสร้างความรู้สึกทดแทนความเป็นแม่ให้ช่าง การได้รับการดูแลและปกป้องทำให้เด็กชายรับรู้ว่าเขาไม่ได้อยู่คนเดียว เมื่อทิพย์ไม่อยู่เขาจึงรู้สึกโหวง จะเห็นได้จาก “นาทิพย์ไม่อยู่เสียคนหัวใจช่างก็แทบจะว่างเปล่า” สะท้อนให้เห็นว่าการได้รับการดูแล เลี้ยงดูและปกป้องจากทิพย์คือส่วนสำคัญที่ช่วยเติมเต็มให้ช่างบรรเทาความรู้สึกของเด็กขาดแม่ ทิพย์คือแม่ทดแทนผู้เป็นที่พึ่งทางใจให้กับเด็กชาย

ทั้งนี้การที่ช่างเป็นเด็กกำพร้าที่พ่อผู้ซบเซาที่เก็บมาเลี้ยง ช่างได้รับความรักจากผู้อาศัยในอพาร์ทเมนต์ซึ่งเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมให้เด็กชายเติบโตขึ้นมาท่ามกลางความรักและอบอุ่นซึ่งมีส่วนช่วยในการทดแทนความรู้สึกขาดแม่ของเด็กชาย “พ่อบอกว่าที่ใครๆมาช่วยเหลือพวกเขาเพราะว่าใครๆก็รักช่าง”⁶⁰ จากการที่กล่าวถึงสถานการณ์ที่ว่าใครๆ ก็รักช่างชี้ให้เห็นว่าชีวิตของเด็กชายนั้นมีคุณค่า ความรู้สึกเป็นที่รักช่วยให้เด็กชายตระหนักได้ว่าชีวิตของเขานั้นมีคุณค่า ตัวเขาเป็นที่รักและสำคัญกับคนรอบข้าง การนำเสนอดังกล่าวเพื่อปลอบประโลมและสร้างภาพฝันให้กับตัวละครเด็กกำพร้าที่แสดงให้เห็นว่าการเป็นเด็กกำพร้าที่ถูกทอดทิ้งนั้นยังมีคนที่พร้อมจะรักและเคียงข้างเขา สะท้อนให้เห็นว่าการที่เด็กถูกทอดทิ้งโดยแม่ผู้ให้กำเนิดซึ่งมีความสำคัญต่อการเลี้ยงดูและเติบโตของเด็กยังคงมีสังคมที่ไม่ทอดทิ้งให้เด็กกำพร้าเหล่านั้นต้องถูกทอดทิ้งซ้ำ นั่นคือการไม่ถูกเมินเฉยจากผู้คนในสังคมนั่นเอง

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน. หน้า 63.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 21.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 22.

ข้างผู้ปรารถนาจะมีแม่และได้พบแม่ผู้ให้กำเนิดสักครั้งในชีวิต เมื่อเขาได้พบกับดารุณีเขาก็คิดว่าดารุณีคือแม่ผู้ให้กำเนิดและโยยหาความรักจากหล่อน “เขาแหงนหน้าไปที่ห้องสี่คูณยี่หนึ่ง นึกอยากให้ดารุณีมาเช็ดตัวให้เขาเหมือนน้ำทิพย์”⁶¹ การที่ข้างปรารถนาจะได้รับความรักจากดารุณีเพราะเขาเชื่อว่าดารุณีคือแม่ผู้ให้กำเนิด ขณะเดียวกันเขาก็เกิดความรู้สึกลี้ลับระหว่างน้ำทิพย์ผู้ดูแลเขามาตลอดกับดารุณีผู้ที่เขาเชื่อว่าเป็นแม่ผู้ให้กำเนิดนำเสนอให้เห็นความรักของแม่ผ่านการเปรียบเทียบระหว่างบทบาทของแม่สองบทบาทคือ การให้กำเนิดและการดูแล ซึ่งให้เห็นว่าความเป็นแม่ของผู้หญิงในสังคมบริบทร่วมสมัยที่เกิดเหตุการณ์ทอดทิ้งลูก ทำให้เห็นภาพผู้หญิงในบทบาทผู้ให้กำเนิดซึ่งไม่รับผิดชอบหน้าที่เลี้ยงดู กับอีกหนึ่งบทบาทของความเป็นแม่คือบทบาทของแม่ผู้เลี้ยงดูและปกป้องแต่ไม่ใช่ผู้ให้กำเนิด “เขาแหงนหน้ามองห้องของดารุณีแล้วยิ่งคิดถึงน้ำทิพย์ แต่ยิ่งคิดถึงน้ำเขาก็ยิ่งแหงนหน้ามองชั้นสี่”⁶² ความลี้ลับของข้างสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของมุมมองที่มีต่อผู้หญิงต่อบทบาทความเป็นแม่นั้นคือ การเป็นแม่ผู้ให้กำเนิดและการเป็นแม่ผู้ดูแลและปกป้องที่กล่าวไปข้างต้นซึ่งสองหน้าที่นี้แยกออกจากกันในบริบทที่เกิดขึ้นกับเด็กกำพร้า ความลี้ลับของข้างระหว่างการคิดถึงน้ำทิพย์และดารุณีสะท้อนให้เห็นว่าความเป็นแม่ในสังคมร่วมสมัยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ผู้หญิงต้องแบกรับบทบาททั้งสองคือให้กำเนิดและดูแลแต่ในบริบทสังคมร่วมสมัยสะท้อนให้เห็นผ่านปัญหาการทอดทิ้งลูกที่ผู้หญิงไม่รับผิดชอบต่อการเลี้ยงดูลูก

ความปรารถนาของตัวละครเด็กกำพร้าที่ต้องการพบแม่ผู้ให้กำเนิดสักครั้งในชีวิต ทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่าเหวและอ้างว้าง การมีเพื่อนในจินตนาการคือการเยียวยาความอ้างว้างของข้าง ซึ่งให้เห็นว่าการมีเพื่อนในจินตนาการช่วยให้ข้างมีความมั่นใจในการใช้ชีวิตมากขึ้น

“ป่าสั่งไม่ให้เล่นน้ำเฉอะแฉะ ข้างจึงเดินไปเดินมาในลานกรวดด้านหลัง ตอนควายที่สมมติขึ้นมาให้เดินเลาะผ่านโลกในจินตนาการ มีทั้งทุ่งนา ลำธาร บ้านเรือน จนเกือบจะถึงทางรถไฟ ป่าก็ตะโกนบอกให้เขาไปเช็ดหน้าเช็ดมือให้สะอาดก่อนขึ้นไปหาลูกค้า ข้างส่งสัญญาณให้ควายนอนรอที่ใต้ต้นหูกวาง”⁶³

จะเห็นว่าเพื่อนในจินตนาการของข้างคือ ควาย และการสมมติภาพทุ่งหญ้าลำธารคือการจินตนาการภาพพาฝันที่เน้นให้เห็นภาพจินตนาการ การเล่นกับเพื่อนในจินตนาการระหว่างรอส่งอาหารสะท้อนให้เห็นว่าข้างไม่มีเพื่อนเล่นที่อยู่ใต้วัยเดียวกันหรือมีก็ไม่สามารถมาเล่นข้างนอกกับข้างได้ การมีเพื่อน

⁶¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 51.

⁶² เรื่องเดียวกัน. หน้า 64.

⁶³ เรื่องเดียวกัน. หน้า 51.

ในจินตนาการคอยเล่นด้วยกันทำให้ช่างไม่รู้สึกรู้ว่าเหว่มากเกินไป ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าเพื่อนในจินตนาการนั้นช่วยบรรเทาความเหงาและลดการสื่อสารที่ต้องออกเสียงกับคนอื่นเนื่องจากช่างมีปัญหาพูดติดอ่าง มีเพียงน้ำทิพย์ที่คอยรอฟังช่างเวลาที่เขาพูด เมื่อน้ำทิพย์ไม่อยู่เพื่อนในจินตนาการช่วยให้เขามีความมั่นใจในการสื่อสารในจินตนาการมากขึ้นโดยไม่ต้องออกเสียง“เจ้าเขากวาง เขาตั้งชื่อให้มัน เอาไว้เป็นเพื่อนยากและคอยแทนน้ำทิพย์ ข้อดีของเพื่อนในจินตนาการก็คือเขาพูดในใจกับเพื่อนได้โดยไม่ติดอ่าง เมื่อน้ำทิพย์ไม่อยู่ก็ไม่มีใครอดทนฟังเขา ช่างคุยกับเจ้าเขากวางก็ได้”⁶⁴ ซึ่งให้เห็นว่าเพื่อนในจินตนาการมีส่วนสำคัญที่ช่วยเยียวยาและบรรเทาความรู้สึกไม่มีใครให้กับตัวละครเด็กกำพร้าที่มีปัญหาการพูดติดอ่าง นอกจากจะรู้สึกว่าคุณเองไม่มีแม่แล้วช่างยังไม่สามารถสื่อสารเพื่อบอกความต้องการให้ผู้อื่นรับรู้ได้ความอัดอั้นดังกล่าวสามารถบรรเทาได้โดยเพื่อนในจินตนาการคือเจ้าเขากวาง

ภาพเปรียบเทียบระหว่างเพื่อนในจินตนาการกับความเป็นเด็กกำพร้าของตัวละครช่าง“การเกิดมาไม่มีใครเห็นกับมีคนเห็นแต่ไม่มีใครฟัง ช่างไม่รู้ว่าจะอย่างไรแน่แยกว่ากัน”⁶⁵ จะเห็นได้ว่าช่างมีเพื่อนในจินตนาการเพื่อนบรรเทาความเหงาในจิตใจ ขณะเดียวกันเขาก็รู้สึกว่าเขาและเพื่อนในจินตนาการที่เขาสร้างขึ้นมานั้นน่าสงสารไม่แตกต่างกันนั่นคือ การไม่มีความสำคัญต่อใคร ความรู้สึกดังกล่าวสอดคล้องกับสถิติที่กล่าวว่าเด็กที่ถูกทอดทิ้งมักต้องการความรักเป็นพิเศษเนื่องจากเขาจะรู้สึกขาดและรู้สึกไม่มีใครรักเขาอยู่เสมอดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

จิตใจของตัวละครเยาวชนที่ถูกทอดทิ้งได้ถูกทำลายลงอีกครั้ง ช่างผู้เชื่อว่าดารุณีคือแม่ผู้ให้กำเนิดทำให้เขาตัดสินใจบอกกับดารุณีว่าเขาคือลูกชายของหล่อน แต่สถานการณ์กลับไม่เป็นไปตามที่คิด เขาถูกปฏิเสธและไล่ออกมาจากห้องของดารุณี “สมุดปกเหลืองเปรียบเสมือนดวงใจ เมื่อถูกฉีกมาโกยท้อหุ้มเศษแก้วเล็กๆ ไว้ หัวใจช่างก็เจ็บแปลบราวมีเศษแก้วนับพันทิ่มแทง ลายหัวใจบนกระดาษของขวัญที่ยับยู่ก็เหมือนจิตใจเขาที่แหลกจนไม่เหลือชิ้นดี”⁶⁶ ช่างผู้เป็นเด็กที่ถูกทอดทิ้งถูกตอกย้ำถึงความไม่สำคัญอีกครั้งโดยการปฏิเสธจากดารุณีซึ่งเป็นการถูกทอดทิ้งซ้ำ จะเห็นได้ว่าการถูกปฏิเสธจากคนที่คิดว่าเป็นแม่ผู้ให้กำเนิดนอกจากจะสร้างความผิดหวังให้กับตัวละครแล้วยังสร้างบาดแผลให้กับตัวละครเด็กกำพร้าด้วย จะเห็นได้จาก “ลายหัวใจบนกระดาษของขวัญที่ยับยู่ก็เหมือนจิตใจเขาที่แหลกจนไม่เหลือชิ้นดี” สะท้อนให้เห็นความรู้สึกของเด็กชายผู้ปรารถนาจะมีแม่ต้องเผชิญกับความผิดหวังที่รุนแรง

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า 51.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน. หน้า 122.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 138.

ไม่เพียงการถูกปฏิเสธจากดารุณีเท่านั้นแต่ข้างถูกปฏิเสธจากความสนใจของสังคม ผ่านการบริโภคข่าวสารที่เพียงไม่นานก็หมดความสนใจ ข่าวสารต่างๆเกิดขึ้นและถูกรายงานอย่างฉับไวทันต่อเหตุการณ์แต่เพียงไม่นานก็ถูกลืม เช่น กรณีของข้างที่ข่าวนำเสนอเรื่องของเข่าว่าถูกลืมไว้ หลังเบาะรถแท็กซี่เมื่อเวลาผ่านไปทุกคนก็ลืม “หนังสือพิมพ์ทุกฉบับต่างพาดหัวข่าวแม่ทิ้งลูกไว้ในรถแท็กซี่ ขณะที่ตำรวจติดตามหาแม่ พ่อก็ดูแลข้าง...ความรักของน้ำทิพย์ยืนยงกว่าคนที่อ่านเรื่องของข้างแล้วเข้ามาเยี่ยม ซึ่งพวกเขาจะค่อยๆ หลุดหายจากหน้ากระดาษ ตำรวจไม่เคยตามตัวใครได้...”⁶⁷ ทำให้เห็นความฉาบฉวยของสังคมร่วมสมัยที่นิยมสิ่งต่างๆ เพียงชั่วครู่เช่นเรื่องของตัวละครข้างที่ถูกทอดทิ้งเริ่มแรกก็มีความช่วยเหลือเข้ามาแต่เมื่อเวลาผ่านไปทุกคนก็ลืมเรื่องนี้และไม่มีใครสนใจติดตามเรื่องของเด็กชายอีกต่อไป ในบริบทสังคมร่วมสมัยที่ทุกอย่างเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนั้นก็ส่งผลให้สิ้นสุดอย่างรวดเร็วเช่นกัน สะท้อนให้เห็นว่าเรื่องการทอดทิ้งเด็กในสังคมไทยเป็นเรื่องที่คนในสังคมให้ความสนใจเพียงชั่วคราวไม่ได้มีความรู้สึกว่าต้องรับผิดชอบเลี้ยงดู

นอกจากนี้ตัวละครข้างเปรียบได้กับเยาวชนรุ่นหลังที่ได้รับผลกระทบจากค่านิยมของบริโภคนิยมที่ต้องไขว่คว้าสิ่งของโดยไม่คำนึงถึงวิธีการได้มาหรือผลที่ตามมาทำให้เห็นสังคมร่วมสมัยซึ่งเป็นสังคมทุนนิยมที่แทรกซึมไปยังวิถีชีวิตของผู้คนให้ต้องการบริโภค ภาพของสังคมท่ามกลางตรรกะทุนนิยมซึ่งเปรียบเทียบกับอาการติดอ่างของตัวละครซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสภาพสังคมดังกล่าว “เมื่อไหร่จะหายติดอ่าง ข้างเองก็สงสัยว่าเมื่อไหร่”⁶⁸ อาการติดอ่างของข้างเป็นอาการของความเจ็บป่วยที่มาจากคนรุ่นก่อนซึ่งส่งผ่านมาสู่ตัวละครในฐานะเด็กหรือคนรุ่นถัดมาที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำของคนรุ่นก่อนหน้า จะเห็นได้จากการตั้งคำถามของตัวละครที่สะท้อนให้เห็นถึงอาการติดอ่างของตนเองที่ไม่รู้ว่าจะหายเมื่อไหร่ซึ่งไม่แตกต่างจากสภาพสังคมร่วมสมัยที่ผู้คนในสังคมล้วนอยู่ในสภาพของสังคมที่ป่วยจากการบริโภคนิยมที่ไม่อาจหาจุดสิ้นสุดได้

การเติมเต็มและการเยียวยาบาดแผลของตัวละครข้างผ่านการได้รับความรักจากครอบครัวซึ่งประกอบด้วยพ่อและน้ำทิพย์ “ไม่ว่าแม่ไปอยู่สูงแค่ไหน ข้างขอให้แม่แค่นรักแม่มากๆ อย่างที่พ่อกับน้ำทิพย์และใครๆ ก็รักข้าง”⁶⁹ การที่ข้างยอมรับและเรียนรู้ที่จะปล่อยให้ดารุณีไปตามทางของหล่อนคือการหยุดตามหาในสิ่งที่ไม่มีและหันมาใส่ใจกับสิ่งที่มี การหยุดไขว่คว้าและพอใจในสิ่งที่ตนมีคือทางออกของการรักษาบาดแผลที่ตัวละครปรารถนาจะมีแม่ ในที่สุดตัวละครก็ได้เรียนรู้ถึง

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน. หน้า 43.

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน. หน้า 23.

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 143.

ความรักที่ตนเองได้รับมาโดยตลอดนั่นคือ ความรักจากผู้ดูแลและเลี้ยงดูเขา “หัวใจที่ว่างเปล่าเมื่อรถสี่เทาจากไปได้ถูกเติมความสุขความอบอุ่นปลอดภัยทันทีที่น้ำทิพย์มาถึง”⁷⁰ สะท้อนให้เห็นว่าข้างในฐานะเด็กกำพร้าที่ปรารถนาจะมีแม่ เมื่อเขาเข้าใจผิดว่าดารุณีคือแม่และถูกปฏิเสธกลับมา แม้จะผิดหวังและบอบช้ำแต่ด้วยความรักที่เขาได้รับการดูแลและปกป้องจากพ่อรวมทั้งน้ำทิพย์ครอบครัวประกอบที่สร้างพื้นที่ให้เขาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัวสามารถช่วยให้เขาก้าวผ่านความรู้้นั้นไปได้ แนวทางออกของปัญหาดังกล่าวคือการพยายามทำความเข้าใจความไม่สมบูรณ์เชิงโครงสร้างของครอบครัวไทยในสังคมร่วมสมัยว่าสามารถมีแนวทางออกได้โดยการสร้างครอบครัวที่ไม่ได้ผูกพันกันทางสายเลือดแต่ผูกพันกันด้านคุณค่าของจิตใจคือ การให้ความรัก ความอบอุ่นและการดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกันนั่นเอง

2.1.3 ความไม่สมบูรณ์ใน “ครอบครัวสมบูรณ์”

ภาพครอบครัวสุขสันต์ที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูกในวรรณกรรมเยาวชนแนวสมจริงไม่ได้สะท้อนความสุขผ่านครอบครัวที่มีสมาชิกครบตามแบบฉบับเสมอไป ตัวบทคัดสรรสะท้อนความพร่องของตัวละครเอกที่มีปมปัญหาแม้ว่าจะมีครอบครัวที่สมบูรณ์พร้อม พบในเรื่อง *เอ๋อระเหยลอยคอ* และ *บ้านต่างสายเลือด* พบประเด็นปมปัญหาของตัวละครในเรื่อง *เอ๋อระเหยลอยคอ* คือ การแบกรับความคาดหวังของแม่แทนพี่ชายผู้เสียชีวิต ถัดมาคือสายป่านในเรื่อง *บ้านต่างสายเลือด* สะท้อนปมปัญหาของสายป่านในเรื่องคือการปรับตัวกับครอบครัวใหม่เนื่องจากแม่แต่งงานใหม่หลังการเสียชีวิตของพ่อและน้องชาย

2.1.3.1 ญู้กับปมในการเป็นลูกทดแทน

เรื่อง *เอ๋อระเหยลอยคอ* เรื่องราวของญู้ ผู้ชื่นชอบกีฬาฟุตบอลและไฝ่ฝันจะเป็นตำรวจในอนาคต ครอบครัวของญู้ประกอบด้วยพ่อกับแม่ผู้ประกอบอาชีพผู้จัดการธนาคาร ญู้ไม่ใช่ลูกคนเดียวแต่เขามีพี่ชายผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุขณะที่ตนศึกษากับทางโรงเรียน เขากลายเป็นลูกคนเดียวของครอบครัวทำให้แม่หันมาทุ่มเททุกอย่างกับเขา ภาพญู้ในลักษณะของตัวละครเยาวชนที่ต้องแบกรับความคาดหวังของพ่อแม่แทนพี่ชายผู้เสียชีวิต โดยให้ความสำคัญกับผลการศึกษา คือเกรดและรางวัลจากการแข่งขันรายการต่างๆ สะท้อนการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์มากกว่าการเรียนรู้เพื่อการอวดเพื่อเป็นเครื่องประดับกายภายนอก ตัวละครแม่ของญู้สะท้อนภาพแทนบทบาทของแม่ผู้หวังดีที่สร้างความกดดันให้กับตัวละครเยาวชนเนื่องจากความสูญเสียลูกชายคนโตจากอุบัติเหตุขณะเดินทางไป

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 142.

ทัศนศึกษากับทางโรงเรียนทำให้ตัวละครแม่ทุ่มเทความสนใจทั้งหมดมาที่ตัวละครหลัก “สองปีที่แล้ว ครอบครัวเราต้องพบกับการสูญเสียครั้งสำคัญ เนื่องจากพินนัทวัช พี่ชายคนเดียวของผมประสบอุบัติเหตุจากไปพร้อมกับพี่ที่นกรลูกชายป่าทิพย์ เพราะความมีเมตตาของคนขับรถทัวร์คันที่พานักเรียนชั้นมัธยมสามไปทัศนศึกษาจนประสานงากับรถบรรทุกสิบล้อ”⁷¹ ความสูญเสียที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของตัวละครเอกคือการสูญเสียลูกชายคนโตด้วยอุบัติเหตุทั้งนี้สาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุมาจากความประมาทของคนขับรถทัวร์ที่สะท้อนให้เห็นว่าการกระทำที่ประมาทของคนเพียงคนเดียวสามารถสร้างผลกระทบและความสูญเสียให้เกิดกับบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งยังส่งผลต่อเนื่องในระยะยาวเนื่องจากการสูญเสียที่ไม่ได้เตรียมใจล่วงหน้า การสูญเสียพินนัทวัชจึงเป็นบาดแผลของครอบครัวตัวละครเอกที่รอเวลาในการเยียวยาสะท้อนให้เห็นการตั้งความหวังของตัวละครแม่กับณัฐผู้ต้องกลายมาเป็นตัวแทนของพี่ชาย

“ความหวังของแม่ถูกแทนที่ด้วยความเศร้าโศกจนร่างกายผ่ายผอม พ่อจึงขอร้องให้ผมปลอมแม่ด้วยการสัญญาว่าจะทำทุกภารกิจแทนพี่ชาย เพื่อเยียวยาหัวใจอันบอบช้ำของแม่ ตอนนั้นผมเรียนอยู่ชั้นประถมหก...จึงยอมรับปากว่าจะทำทุกอย่างตามรอยพินนัทและภาระการทำความดีตามที่แม่ออกแบบก็มาตกอยู่ที่ผม...”⁷²

ชี้ให้เห็นว่าตัวละครแม่ผู้สูญเสียพยายามเยียวยาบาดแผลจากการสูญเสียลูกชายคนโตด้วยการสร้างความหวัง ครั้งใหม่กับลูกชายคนเล็กซึ่งส่งผลให้ตัวละครหลักรับความคาดหวังมาด้วยความกตัญญูเผยให้เห็นความกดดันที่ตัวละครเอกต้องเผชิญจะเห็นได้จาก “...ภาระการทำความดีตามที่แม่ออกแบบก็มาตกอยู่ที่ผม” เน้นให้เห็นว่าตัวละครแม่กำหนดชีวิตให้ลูกชายเดินตามกรอบที่ตนวางไว้ซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทของแม่ผู้หวังดี ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นการควบคุมของแม่ภายใต้อำนาจของความเป็นแม่ที่ตั้งความคาดหวังกับตัวละครลูกด้วยความหวังดีแต่กลับสร้างความกดดันให้กับลูกผู้อยู่ภายใต้การปกครองของพ่อแม่

นอกจากนี้บทบาทลูกที่ดีผู้ทำตามคำแนะนำของแม่ด้วยการได้รางวัล ความคาดหวังของพ่อแม่คือการเห็นลูกประสบความสำเร็จผ่านการได้รับรางวัลชี้ให้เห็นว่าความคาดหวังด้วยที่เต็มไปด้วยความหวังดีของตัวละครพ่อแม่อาจเป็นดาบสองคมต่อตัวละครลูก “ลูกมีหน้าที่หาโล่และใบประกาศมาใส่ให้เต็ม...ส่วนพ่อกับแม่ที่หน้าที่หาเงินมาซื้อตู้ใบต่อไป”⁷³ จะเห็นได้ว่าตัวละครพ่อแม่

⁷¹ จันทรา รัศมีทอง, เอ้อระเหยลอยคอ (กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์, 2557). หน้า 12.

⁷² เรื่องเดียวกัน. หน้า 12.

⁷³ เรื่องเดียวกัน. หน้า 13.

สร้างค่านิยมการแข่งขันให้กับลูกด้วยการสนับสนุนให้ลูกมีหน้าที่ “ล่ารางวัล” เห็นได้จาก “...หน้าที่หาโล่และใบประกาศมาให้ให้เต็ม” สะท้อนให้เห็นความคาดหวังของพ่อแม่ที่พยายามสนับสนุนในสิ่งที่คิดว่าเป็นผลดีกับลูก ขณะเดียวกันได้สะท้อนให้เห็นการผลักดันให้ลูกอยู่ในสังคมของการแข่งขันด้วยการต้องเป็นผู้ชนะเนื่องจาก “รางวัล” แสดงให้เห็นถึงภาพของผู้ชนะหรือต้องเป็นที่หนึ่งเท่านั้น ดังนั้นความคาดหวังของพ่อแม่ที่มีต่อลูกคือการสร้างลักษณะนิสัยที่บ่มเพาะให้ลูกรู้แพ้ไม่เป็นที่ที่ยังทำให้เห็นภาพของพ่อแม่ในสังคมเมืองที่ต้องทำงานหนักเพื่อหาเงินมาจุนเจือครอบครัวจนไม่มีเวลาให้กับลูก สะท้อนให้เห็นบริบทสังคมที่คนวัยทำงานต้องรับบทบาทของการทำงานและบทบาทของพ่อแม่ครอบครัวของ ตัวละครเอกแสดงให้เห็นบทบาทของพ่อแม่ในบริบทสังคมร่วมสมัยที่ให้ความสำคัญกับการทำงานหาเงินจนอาจละเลยการใส่ใจเลี้ยงดูลูกโดยให้เวลากับลูก จากข้อความที่ว่า “...พ่อกับแม่มีหน้าที่หาเงินมาซื้อตู้ใบต่อไป” สะท้อนให้เห็นว่าบทบาทของพ่อแม่ของตัวละครหลักให้ความสำคัญกับรางวัล สร้างค่านิยมให้กับลูกโดยการสนับสนุนตัวละครหลักให้ว่าหน้าที่หาเงินคือหน้าที่หลักของพ่อแม่ ขณะเดียวกันก็เน้นให้เห็นการคาดหวังและกดดันให้ตัวละครหลักต้องพยายามแข่งขันและเป็นทีหนึ่งเพื่อนำรางวัลมาใส่ตู้ใบใหม่ การสนับสนุนของพ่อแม่ของตัวละครหลักจึงเป็นการสร้างลักษณะนิสัยให้กับตัวละครเยาวชนต้องเอาชนะและเข้าสู่สังคมของการแข่งขันสะท้อนให้เห็นว่าสังคมร่วมสมัยคือพื้นที่ของการแข่งขันที่กระตุ้นให้พ่อแม่ต้องคอยกดดันลูกให้เป็นผู้ชนะในการแข่งขัน แม้พ่อแม่จะหวังดีแต่ก็สร้างความกดดันให้กับตัวละครเอก ซึ่งให้เห็นว่าความคาดหวังของพ่อแม่ในสังคมของการแข่งขันนั้นสร้างแรงกดดันให้กับตัวละครเยาวชนที่ต้องแบกรับความคาดหวังของทั้งพ่อแม่และสังคม

2.1.3.2 สายป่านกับการปรับตัวในครอบครัวใหม่

บ้านต่างสายเลือด ของอรเกษม รอดสุทธิ นำเสนอเรื่องราวของสายป่าน เด็กผู้หญิงอายุ 14 ปีผู้สูญเสียพ่อและน้องชายจากอุบัติเหตุรถยนต์ หลังจากนั้นเพียงไม่นานแม่ของเธอแต่งงานใหม่กับทاجرผู้มีลูกติดเป็นเด็ก ออทิสติกชื่อเปรมและย้ายมาอาศัยรวมกันที่บ้าน สายป่านรู้สึกกลัวที่จะถูกแย่งความรักจากแม่และเกรงว่าจะสูญเสียแม่ไป เธอจึงรู้สึกต่อต้านพ่อเลี้ยงกับน้องใหม่และมักจะเก็บตัวตามลำพัง แต่เมื่อถึงช่วงเปิดเทอมแม่ส่งเธอไปอยู่ที่บ้านของทاجرที่จังหวัดนครปฐมเพื่อช่วยดูแลเปรมระหว่างที่แม่เร่งทำงานส่งต้นฉบับให้สำนักพิมพ์และทاجرยังมีงานสอนที่มหาวิทยาลัย บ้านของทاجرคือบ้านของปู่มซึ่งเป็นพ่อของลุงทاجرและเป็นปู่ของเปรม บ้านหลังนี้ชื่อ “บ้านช่างปั้น” เนื่องจากที่บ้านมีโรงปั้นเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นอาชีพที่ยึดถือสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ สายป่านมีหน้าที่ดูแลเปรมตามคำสั่งของแม่แม่จะไม่เต็มใจนัก แต่เมื่อมีเหตุการณ์ระทึกขวัญที่มีผู้หญิง

แปลกหน้าคอยสะกดรอยตามเธอและน้องชายซึ่งแท้จริงคือ พิษญา แม่ผู้ให้กำเนิดของเปรมผู้ต้องการจับเปรมเพื่อเรียกค่าไถ่จากปู่สมเพราะต้องการเงินไปลงทุน เมื่อสายป่านและเปรมถูกจับตัวไปและพยายามหนีกลับบ้านจนเปรมพลัดตกน้ำทำให้สายป่านรีบกระโดดลงไปช่วยเปรมทันทีแม้จะว่ายน้ำไม่แข็ง ทว่าทินกรมาช่วยไว้ทันจากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้สายป่านซาบซึ่งความดีของทินกรและยังพบว่าแท้จริงแล้วแม่ไม่ได้เร่งทำงานอยู่บ้านที่กรุงเทพฯ แต่ดูแลเธออยู่ห่างๆในบ้านช่างปั้นมาโดยตลอด รวมทั้งแม่ไม่ได้ป่วยร้ายแรงเหมือนที่สายป่านกังวลแต่กำลังจะมีน้องใหม่ให้เธออีกคน

ปมปัญหาของสายป่านคือ การสูญเสียพ่อและน้องชายนำมาซึ่งความรู้สึกอ้างว้างและโดดเดี่ยวของสายป่านทำให้สายป่านกลายเป็นเด็กเก็บตัวและหันไปให้ความสนใจเฉพาะหนังสือเรียนเท่านั้น เมื่อแม่แต่งงานใหม่กับทินกรยิ่งทำให้สายป่านรู้สึกแปลกแยกจากครอบครัวของเธอ ในฉากที่แม่ พ่อใหม่และน้องชายคนใหม่นั่งอ่านหนังสือนิทานด้วยกัน “เด็กหญิงหันหลังให้กับสามชีวิตที่เบียดกันดูหนังสือนิทานอย่างสนุกสนาน รู้สึกแปลกๆทั้งที่ตอนนี้ได้อยู่คนเดียวอย่างที่ตัวเองเพิ่งเรียกร้อง”⁷⁴ ความรู้สึกแปลกแยกของสายป่านที่รู้สึกไม่เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว การสะท้อนภาพครอบครัวในอุดมคติพ่อ แม่ และลูกของสายป่านเมื่อมองพ่อใหม่ แม่และน้องใหม่อ่านนิทานด้วยกัน ทำให้เห็นถึงค่านิยมครอบครัวในอุดมคติของตัวละครซึ่งภาพดังกล่าวส่งผลกระทบต่อจิตใจของสายป่านและความรู้สึกแปลกๆที่สายป่านกล่าวนั้นแสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมรับครอบครัวใหม่ ความรู้สึกอ้างว้างของสายป่านผ่านการที่เธอเปรียบเทียบความว้าเหวกับความโดดเดี่ยวของยายชู่ ในเหตุการณ์ที่สายป่านได้พบสภาพภายในบ้านของยายชู่ “ต่อไม่นั่งเดี่ยวๆคนเดียว...ตะเกียงดวงเดียว...ที่นอนสำหรับคนเดียว...ความรู้สึกโดดเดี่ยวที่คุ้นเคยนั่นเอง”⁷⁵ สภาพภายในบ้านของยายชู่สะท้อนความรู้สึกภายในจิตใจของเด็กหญิงป่าน เรื่องราวการสูญเสียคนที่รักไปอย่างไม่มียวันกลับพบได้จากภาพของยายชู่ผู้สูญเสียลูกและสามีเช่นเดียวกับสายป่านผู้สูญเสียพ่อและน้องชาย ทำให้ยายชู่ใช้ชีวิตตัวคนเดียวมาโดยตลอด เมื่อสายป่านเห็นความเป็นอยู่ของยายชู่จึงเข้าใจถึงความรู้สึกของคนที่ต้องอยู่เพียงลำพังตัวคนเดียวเมื่อคนที่รักจากไป

นอกจากความรู้สึกอ้างว้างและโดดเดี่ยวแล้ว สายป่านยังมีพฤติกรรมชอบอยู่ในโลกส่วนตัว “...ส่วนใหญ่จะนั่งฝืนนอนฝืนถึงพอกับน้องสมมติว่าไปดูหนัง เดินห้าง เที่ยวทะเลกัน ป่านจินตนาการถึงพวกเธอสี่คนจนหลับผล็อยไปทุกคืน”⁷⁶ การสร้างจินตนาการด้วยการนั่งฝืนถึงพ่อและน้องชาย รวมทั้งกิจกรรมที่จะทำร่วมกันเป็นภาพหล่อเลี้ยงจิตใจให้สายป่านคลายจากความปวดร้าวที่

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า 19.

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน. หน้า 74.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 22.

ต้องสูญเสียพ่อและน้องไปโดยไม่ทันตั้งตัว สายป่านมักจินตนาการภาพพ่อกับน้องเพื่อรักษาความทรงจำระหว่างพ่อ น้องชายและสายป่านและเพื่อช่วยบรรเทาบาดแผลในจิตใจของเธอ ในอีกแง่มุมหนึ่ง การเก็บตัวของสายป่านคือ พฤติกรรมที่แสดงการไม่ยอมรับครอบครัวใหม่จะเห็นว่าเธอจินตนาการถึงภาพครอบครัวที่ประกอบด้วยภาพพ่อและน้องชายที่เสียชีวิตไป

สายป่านไม่ยอมรับครอบครัวใหม่เนื่องจาก เปรมผู้เป็นลูกติดของทินกรเป็นเด็ก ออทิสติก สะท้อนความไม่สมบูรณ์ภายในครอบครัวของสายป่านซึ่งทำให้ภาพครอบครัวในอุดมคติของสายป่านสั่นคลอน “...ถ้าพ่อยังอยู่ ก็ไม่ต้องมีวันนี้หรอก วันที่แม่แต่งงานกับลุงทินกรแล้วพาลูกชาย ปัญญาอ่อนมาอยู่กับกับเรา มายึดเยียดให้เป็นน้องคนใหม่...”⁷⁷ ความคิดน้อยใจของสายป่านทำให้เห็นถึงการไม่ยอมรับครอบครัวใหม่ ความไม่สมบูรณ์ของครอบครัวของสายป่านเพราะเปรม สะท้อนว่าสายป่านไม่ยอมรับการมีน้องใหม่ การยึดติดกับภาพครอบครัวที่สมบูรณ์แบบของสายป่านทำให้เธอไม่ยอมรับครอบครัวใหม่สะท้อนภาพครอบครัวในอุดมคติผ่านมุมมองของตัวละครเอกที่ว่าครอบครัวที่สมบูรณ์แบบต้องเป็นครอบครัวที่พ่อ แม่ และลูกมีสายเลือดเดียวกันหรือเกี่ยวข้องกันทางสายเลือด

สาเหตุที่แท้จริงของพฤติกรรมไม่ยอมรับครอบครัวใหม่ของสายป่านนั้นมาจากความกลัวในจิตใจของเธอเองที่กลัวว่าพ่อและน้องชายคนใหม่จะมาแทนที่พ่อและน้องชายในความทรงจำของเธอ การสูญเสียพ่อและน้องชายทำให้สายป่านรู้สึกกลัวสะพานและหลีกเลี่ยงการไปวัด เนื่องจากทั้งสองสิ่งตอกย้ำความคิดถึงพ่อกับน้องชาย ภาวะหวาดกลัวสะพานของสายป่านเนื่องจากสะพานเป็นสถานที่เกิดอุบัติเหตุของพ่อและน้องชาย อาการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นปมในจิตใจของสายป่านที่ไม่สามารถก้าวข้ามความสูญเสียของพ่อกับน้องชายได้ “ปู่ผมคงจะรู้เรื่องพ่อของเธอดี เหมือนคนอื่นๆที่บ้านทั้งเมือง และนั่นเป็นสาเหตุให้เธอกลับ ไม่กล้าไปอยู่ข้างใต้สะพานลอยจนบัดนี้”⁷⁸ ภาวะความหวาดกลัวสะพานของสายป่านเกิดจากการที่สายป่านฝังใจกับเหตุการณ์สูญเสียพ่อไปในอุบัติเหตุรถยนต์ที่เกิดจากถูกขว้างหินที่สะพานทำให้รถยนต์เสียหลักจนประสบอุบัติเหตุ การใช้เหตุการณ์ปาหินเริ่มจากพุทธศักราช 2550 ส่วนมากผู้ก่อเหตุเป็นกลุ่มวัยรุ่นที่กระทำไปด้วยความคึกคะนอง แต่ส่งผลกระทบเดือดร้อนต่อผู้ใช้ถนนหลายคน รวมทั้งเป็นสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุจนถึงแก่ชีวิต⁷⁹ เหตุการณ์ปาหินเป็นสาเหตุของการเสียชีวิตของพ่อกับน้องชายของสายป่านเนื่องจากต้องการนำเสนอผลกระทบจากการกระทำด้วยความสนุกสนานโดยเฉพาะของกลุ่มวัยรุ่นนั้นสามารถส่งผลกระทบต่อผู้อื่นมากกว่าที่คิด ทั้งนี้อาการกลัวสะพานยังเป็นสัญลักษณ์ที่นำเสนอการก้าวข้ามบาดแผลจากการ

⁷⁷เรื่องเดียวกัน. หน้า 17.

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน. หน้า 107.

⁷⁹ม.ป.ป., "แก๊งปาหิน สังคมต้องช่วยกันกำจัด," <https://www.thairath.co.th/content/27428>.

สูญเสียพ่อและน้องชายของสายป่านด้วย กล่าวคือความกลัวสะพานทำให้สายป่านไม่กล้าอยู่ใกล้สะพานและไม่สามารถข้ามสะพานได้แสดงให้เห็นว่าสายป่านไม่สามารถก้าวข้ามความเจ็บปวดจากการสูญเสียพ่อและน้องชายได้

นอกจากอาการหวาดกลัวสะพานแล้ว สายป่านยังมีพฤติกรรมกรหลีกเลียงวัด โดยให้เหตุผลว่า “วัดไม่ได้ทำให้นึกถึงแค่เสียงร้องไห้ ควินไฟร้อนระอุ ความสูญเสียพลัดพรากเท่านั้น แต่ยังนำความรู้สึกอ้างว้าง ในวันที่เหลือเพียงเธอกับแม่ร้องไห้เดียวตายทุกๆคืนกลับมา...”⁸⁰ การหลีกเลียงสถานที่ที่ให้นึกถึงการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของพ่อและน้องชายผู้เป็นที่รักทั้งสองของสายป่านเพื่อลดทอนความรู้สึกคิดถึงบุคคลที่รักทั้งสอง เมื่อไม่เข้าไปใกล้วัดความทรงจำในวันที่จัดงานศพจะไม่ถูกกระตุ้นขึ้นมา เหตุผลของสายป่านสะท้อนให้เห็นจุดที่สายป่านตระหนักถึงการสูญเสียพ่อและน้องชายว่าทั้งสองคนได้จากเธอไปอย่างไม่มีวันกลับ จากการที่สายป่านรู้สึกว่าการเหลือตนกับแม่เพียงแค่มองสองคนเท่านั้น สะท้อนให้เห็นปมปัญหาของตัวละครที่ยึดติดกับการสูญเสียทำให้เธอไม่ยอมปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวใหม่จึงแสดงออกด้วยการเก็บตัวเพียงลำพังและไม่ยอมรับการแต่งงานใหม่ของแม่

ทางออกของการก้าวข้ามปมในใจของตัวละครให้ยอมรับครอบครัวใหม่ผ่านการใช้ชีวิตช่วงปิดเทอมกับครอบครัวของลุงทินกรทำให้สายป่านได้เรียนรู้และทบทวนความสำคัญของชีวิตรวมทั้งการเยียวยาบาดแผลในจิตใจที่เกิดขึ้นจากการสูญเสียพ่อและน้อง สายป่านเรียนรู้การก้าวข้ามปมในใจเรื่องการยอมรับพ่อและน้องชายคนใหม่ผ่านการรับรู้เรื่องราวของบ้านของทินกรในเหตุการณ์ที่ปู่ลมพ่อของทินกรถามสายป่านเรื่องแม่ “ถ้าแม่จากไปจริงๆป่านจะทำยังไง...ก็ยังมีลุงทินกร...มีปู่ มีป้า มีญาติผู้ใหญ่อีกเยอะแยะ ชีวิตมันไม่แน่นอนเห็นไหม คนอยู่ด้วยกันวันนี้...พรุ่งนี้อาจต้องจากกันก็ได้”⁸¹ คำพูดของปู่ลมกระตุ้นให้สายป่านมองเห็นผู้คนที่อยู่แวดล้อมตัวเธอมากขึ้น ทั้งยังชี้ให้เห็นความสำคัญของทุกคนที่เป็นห่วงเธอ คำพูดดังกล่าวเปรียบเสมือนน้ำทิพย์ชโลมใจให้สายป่านรู้สึกว่าเธอไม่ได้อยู่เพียงลำพังอีกต่อไปซึ่งเป็นการเน้นย้ำสายใยของครอบครัวที่ไม่จำเป็นต้องผูกพันกันโดยสายเลือดเท่านั้น แต่ครอบครัวสามารถประกอบสร้างขึ้นได้จากการให้ความรักและดูแลกันและกันดังที่สายป่านได้มองเห็นสายใยดังกล่าวในบ้านช่วงปิ่นซึ่งสะท้อนในเหตุการณ์ที่ปู่ลมเผยเรื่องราวการรับเลี้ยงทินกรเป็นลูกบุญธรรมรวมทั้งลูกคนอื่นๆ ก็เช่นเดียวกันทำให้สายป่านตระหนักถึงความหมายของครอบครัวที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ “ความจริงแล้วลุงกับป้า ณ บ้านริมน้ำแห่งนี้ล้วนแต่ต่าง

⁸⁰ อรเกษม รอดสุทธิ, บ้านต่างสายเลือด (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2552). หน้า 113.

⁸¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 107.

สายเลือด แต่ทำไมทุกคนจึงรักใคร่ปรองดองกัน...แม้แต่เธอเอง พวกเขาก็ดูแลห่วงใยเหมือนลูกหลานแท้ๆ แล้วเธอล่ะ เคยใส่ใจเปรมแบบนี้ไหม”⁸² คำพูดของสายป่านสะท้อนมุมมองที่เปลี่ยนแปลงไปเกี่ยวกับครอบครัวของเธอ สายป่านเริ่มตระหนักว่าคนที่อยู่ในครอบครัวเดียวกันไม่จำเป็นต้องมีความผูกพันทางสายเลือดและสามารถมอบความรักความอบอุ่นให้แก่กันได้ด้วยการดูแล เอาใจใส่ การใช้ชีวิตที่นครปฐมจึงทำให้สายป่านเรียนรู้มุมมองที่เธอมีต่อครอบครัวเปลี่ยนไป

2.2 ภาพพ่อแม่

ภาพพ่อแม่ในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยพบในลักษณะของภาพพ่อในอุดมคติที่สะท้อนแนวคิดชายเป็นใหญ่ผ่านตัวละครพ่อที่แสนดีและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูก ส่วนพ่อกีลักษณะคือพ่อที่ไม่ปรากฏตัวตนคือพ่อที่ไม่ได้ทำหน้าที่เลี้ยงดูลูก ขณะที่ตัวละครแม่มีการนำเสนอในสองลักษณะคือแม่ที่แสนดีและแม่ที่ใจร้าย ทั้งนี้ภาพพ่อหรือแม่ทดแทนมีบทบาทของพ่อและบทบาทของแม่ให้กับตัวละครเอก พบว่าการนำเสนอภาพพ่อและแม่ในวรรณกรรมเยาวชนสืบเนื่องบทบาททางเพศตามแบบฉบับหรือภาพพ่อแม่ตามขนบตามแนวคิดชายเป็นใหญ่ (patriarchy) สุรินจิตตา เรย์ ให้ความหมายของระบบปิตาธิปไตยว่าหมายถึง การปกครองของพ่อในระบบครอบครัวที่ชายเป็นใหญ่ เป็นการประกอบสร้างสังคมและอุดมการณ์ที่ทำให้ชายมีความเหนือกว่าหญิง ดังที่ซิลเวีย วอลปี เรียกว่าเป็นระบบของโครงสร้างทางสังคมและการปฏิบัติที่ทำให้ชายปกครองและใช้ประโยชน์จากการกดขี่ผู้หญิง ระบบปิตาธิปไตยอยู่บนพื้นฐานของการจัดลำดับชั้นที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้ชายควบคุมการผลิตรวมทั้งการผลิตซ้ำความเป็นหญิงและเรื่องเพศ ทั้งยังเป็นตัวกำหนดลักษณะแบบฉบับ (stereotypes) ให้กับความเป็นหญิงและชายในสังคม ซึ่งเสริมสร้างความไม่เป็นธรรมให้เกิดขึ้นในความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชายกับหญิง⁸³

2.2.1 ภาพพ่อในอุดมคติ

ภาพพ่อในตัวละครตัดสรรคือ พ่อที่เสียสละ พ่อที่เข้มแข็งและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูก สะท้อนให้เห็นการสร้างภาพของพ่อในลักษณะภาพพ่อในอุดมคติ อาทิ ตัวละครทินกรในเรื่อง *บ้านต่างสายเลือด* สะท้อนบทบาทของพ่อเลี้ยงที่แสนดีและพ่อบุญธรรมผู้เมตตาเนื่องจากเขาได้รับผิดชอบและดูแลตัวละครเอกและน้องชายต่างสายเลือดของเธอด้วยความรัก ความเอาใจใส่ หรือตัวละครพ่อ

⁸²เรื่องเดียวกัน. หน้า 173.

⁸³ธัญญา สังขพันธานนท์, *แวนวรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย (Contemporary Literary Theory)* (ปทุมธานี: สำนักพิมพ์นาคร, 2559).

ในเรื่อง *เซนในสวน* สะท้อนภาพพ่อผู้เป็นแบบอย่างที่ดีในแง่ของความขยัน อดทน และไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ทั้งนี้ภาพพ่อที่ไม่ปรากฏตัวในเรื่อง *ตามหาโจตัน* นำเสนอผ่านเรื่องเล่าและคำบอกเล่าเกี่ยวกับพ่อผ่านตัวละครอื่นที่โจตันได้รับรู้ระหว่างการเดินทางตามหาพ่อ ทำให้เห็นว่าการสร้างภาพพ่อในวรรณกรรมเยาวชนไทยสะท้อนภาพบทบาทของพ่อในแง่ดี แม้ว่าจะมีตัวละครพ่อที่ไม่ได้ทำหน้าที่เลี้ยงดูลูกก็ปรากฏในลักษณะของการไม่มีตัวตนแทน

2.2.1.1 พ่อเลี้ยงผู้เต็มเต็มครอบครัว

วรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยเรื่อง *บ้านต่างสายเลือด* ของอรเกษม รอดสุทธิ สะท้อนภาพของพ่อในภาพลักษณ์ของวีรบุรุษ (Hero) ผู้มาเติมเต็มให้กับครอบครัว พบว่าภาพของทินกรสะท้อนภาพพ่อเลี้ยงที่แสนดีและพ่อบุญธรรมของเด็กกอล์ฟโดยนำเสนอภาพดังกล่าวในฐานะภาพพ่อในอุดมคติเป็นการยกย่องความเป็นชายในฐานะผู้นำของครอบครัว นอกจากการนำเสนอภาพพ่อในอุดมคติแล้วยังพบการนำเสนอภาพหญิงในลักษณะ แบบฉบับกล่าวคือ ภาพของผู้หญิงในฐานะของแม่และภรรยาภายใต้กรอบของปิตาธิปไตยซึ่งแบ่งผู้หญิงออกเป็นสองแบบที่แตกต่างกันคือ ผู้หญิงที่มีบทบาทของแม่และภรรยาที่ได้รับการยอมรับและได้รับรางวัลในตอนท้ายเรื่อง ส่วนภาพของผู้หญิงแบบที่สองคือภาพของผู้หญิงร้ายที่ปฏิเสธบทบาทของแม่และภรรยาภายใต้กรอบปิตาธิปไตยซึ่งทอดทิ้งลูกและได้รับบทลงโทษในตอนท้ายเรื่อง การนำเสนอให้เห็นภาพของตัวละครแม่ที่ดีและไม่ดีอย่างชัดเจนเนื่องจากเนื้อเรื่องเป็นวรรณกรรมเยาวชนที่มีจุดประสงค์หลักของการประพันธ์ที่ชัดเจนคือ การประพันธ์เพื่อผู้อ่านเยาวชน ดังนั้นเนื้อเรื่องจึงมีนัยยะของการสั่งสอนไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ทั้งนี้การนำเสนอดังกล่าวจึงมุ่งที่จะปลูกฝังค่านิยมต่อบทบาททางเพศของผู้ชายและผู้หญิงในฐานะพ่อแม่

ภาพลักษณ์ของพ่อในวรรณกรรมเยาวชนสะท้อนผ่านปัญหาของลูกผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เช่น การปรับตัวของลูกกับครอบครัวใหม่ที่มีพ่อเลี้ยงและน้องชายต่างสายเลือด การถูกทอดทิ้งโดยแม่ผู้ให้กำเนิด เป็นต้น ปัญหาเยาวชนดังกล่าวเผยให้เห็นโครงสร้างของระบบสังคมที่เรียงลำดับความสำคัญของบุคคลในครอบครัวคือพ่อ แม่และลูกตามลำดับ จะเห็นได้จากการยกย่องความสำคัญของพ่อจากภาพพ่อที่ดีใน อุดมคติ และการนำเสนอภาพของแม่ที่อยู่ภายใต้อำนาจของพ่ออีกที รวมทั้งการนำเสนอให้เห็นภาพของแม่ที่ไม่ได้มีเพียงด้านที่ดี ส่วนเด็กในฐานะลูกเป็นลำดับสุดท้ายซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของพ่อและแม่ การจัดลำดับดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ภายในครอบครัวภายใต้บริบทสังคมที่มีแนวคิดชายเป็นใหญ่ซึ่งสามารถ

แบ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกและความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก ความสัมพันธ์ในครอบครัวดังกล่าวเผยให้เห็นบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่สอดคล้องกับภาพลักษณ์ที่สังคมคาดหวัง

ปัญหาภายในครอบครัวที่สะท้อนถึงโครงสร้างของสังคมไทยภายใต้ระบบแนวคิดแบบปิตาธิปไตยสะท้อนผ่านตัวละครพ่อโดยนำเสนอภาพพ่อในอุดมคติคือ ทินกรพ่อเลี้ยงในฐานะผู้ดูแลและปกป้องสมาชิกของครอบครัว อาทิ การดูแลลูกเลี้ยงผู้สูญเสียพ่อและน้องชาย การปกป้องลูกบุญธรรมผู้มีสภาวะออทิสติก ขณะเดียวกันก็นำเสนอภาพตัวละครผู้หญิงในสองลักษณะคือ ภาพของผู้หญิงในฐานะแม่และเมียซึ่งอยู่ภายใต้กรอบปิตาธิปไตย และภาพของหญิงร้ายที่ทอดทิ้งลูกหรือละทิ้งหน้าที่ของความเป็นแม่

หากพิจารณาภาพลักษณ์ของพ่อจะพบว่าพ่อชาวไทยส่วนใหญ่ที่ปรารถนาจะเป็นพ่อที่ดี ใฝ่ฝันว่ายังมีภาพพ่อที่แตกต่างออกไป อาทิ ภาพพ่อเลี้ยงที่ปรากฏในข่าวหนังสือพิมพ์ ภาพของพ่อดังกล่าวทำให้เห็นว่าบุคคลในครอบครัวไม่ได้เป็นบุคคลที่จะมอบความรัก การดูแล การปกป้องและให้ความรู้สึกปลอดภัยแก่เด็กและเยาวชนเสมอไปโดยเฉพาะเยาวชนเพศหญิง ข่าวเกี่ยวกับพ่อเลี้ยงที่ไม่ดีดังกล่าวทำให้เกิดภาพเหมารวมของพ่อเลี้ยงในแง่ลบ ขณะเดียวกันนักเขียนอย่างอรเกษม รอดสุทธิ กลับใช้งานเขียนของเธอในการนำเสนอภาพพ่อเลี้ยงที่แสนดี พบการนำเสนอภาพพ่อในอุดมคติผ่านตัวละครทินกรผู้เป็นทั้งพ่อเลี้ยงที่แสนดีและพ่อบุญธรรมที่เมตตา เขาดูแลสายป่านผู้เป็นลูกเลี้ยงซึ่งมีปัญหาการปรับตัวกับครอบครัวใหม่หลังการสูญเสียพ่อและน้องชาย รวมทั้งการปกป้องเปรมลูกบุญธรรมผู้มีสภาวะออทิสติกโดยรับมาเลี้ยงและมอบความรัก ความอบอุ่นให้ การนำเสนอภาพความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกที่ไม่ได้มีสายเลือดเดียวกันเพื่อชี้ให้เห็นภาพพ่อในอุดมคติคือพ่อผู้เสียสละและเติมเต็มให้กับทุกคนในครอบครัว

การนำเสนอภาพพ่อในอุดมคดียังพบในประเด็นการรับลูกของน้องสาวมาเป็นบุตรบุญธรรมของตนเอง ทั้งนี้บุตรบุญธรรมยังเป็นเด็กที่มีสภาวะออทิสติก ภาพพ่อผู้เป็นวีรบุรุษจึงปรากฏในฐานะพ่อที่ปกป้องดูแลเปรมลูกผู้มีสภาวะออทิสติก แม้จะเผยในภายหลังว่าเป็นลูกของพิชญาผู้เป็นน้องสาว สาเหตุที่เปรมลูกแม่ผู้ให้กำเนิดทอดทิ้งเนื่องจากเปรมเป็นเด็กที่ไม่สมบูรณ์ จากข้อมูลเด็กออทิสติกในประเทศไทยของกรมสุขภาพจิต พุทธศักราช 2560 พบว่าเด็กไทยเป็นโรคออทิสติกกว่าสามแสนคน โรคออทิสติกเป็นโรคทางจิตเวชที่มีความผิดปกติด้านพัฒนาการทางสมองที่ล่าช้า 3 ด้านคือ ด้านสังคม การพูด หรือด้านภาษาและพฤติกรรม สาเหตุของการเกิดโรคนี้อาจยังไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจน แต่พบว่าพันธุกรรมเป็นปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดโรคนี้อันได้และยังพบว่าเด็กชายจะมีแนวโน้มเป็น

1377322531

CD :Thesis 5880144022 thesis / rev: 19072562 03:16:57 / seq: 7

ออทิสติกมากกว่าเด็กหญิง 5 เท่าตัว⁸⁴ นักวิจัยชี้ให้เห็นว่าเด็กและเยาวชนไทยมีแนวโน้มจะมีสภาวะออทิสติกหลายแสนคนและยังไม่มีทางรักษา ปัญหาเด็กที่มีสภาวะออทิสติกในสังคมไทยจึงเป็นประเด็นที่ผู้ประพันธ์นำเสนอในวรรณกรรมเรื่องนี้ผ่านเปรมที่ถูกแม่ผู้ให้กำเนิดทอดทิ้ง แต่เปรมยังโชคดีเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคมจากการได้รับความรักความอบอุ่นจากลุงทิงกรและคนอื่นๆ ผู้ประพันธ์นำเสนอความเสียสละของทิงกรที่มีต่อการรับเปรมมาเลี้ยงเป็นลูกของตน ขณะนั้นเขายังเป็นหนุ่มโสดและยังไม่ได้แต่งงานกลับยอมตกลงรับเปรมมาดูแลเป็นลูกของตนเองทำให้ทิงกรเปรียบเสมือนวีรบุรุษ (Hero) ผู้เสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อผู้อื่นสะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ของความเปี่ยมใจผู้ชายและเน้นย้ำการยกย่องความเป็นลูกผู้ชายผ่านความเสียสละนี้ ทิงกรมอบความรักความอบอุ่นให้เปรมเหมือนลูกในสายเลือด เห็นได้จากฉากที่เปรมขอให้ทิงกรอ่านหนังสือให้ฟัง “เปรมวิ่งตั้งต่าไปหาพ่อตัวเอง...น้ารัตน์ให้หนังสือ...รูปสี ๆ เต็มเลย...พ่ออ่านนะ...เด็กชายไม่ต้องรีบเร็ว พ่อของเขา ก็รับมาอ่านทันที แล้วยังทำเสียงแปลก ๆ จนแม่อดหัวเราะไม่ได้...”⁸⁵ ฉากที่ทิงกรรับหนังสือจากเปรมมาอ่านทันทีนั้นสะท้อนความเอาใจใส่ในฐานะพ่อ ภาพพ่อที่ดีผู้ดูแลเอาใจใส่ลูกที่ไม่ใช่สายเลือดของตนเองเน้นให้เห็นถึงการนำเสนอภาพลักษณ์ของพ่อในฐานะผู้ให้

ความเสียสละในฐานะพ่อที่แสนดีผ่านทิงกรที่ทำงานมาอยู่กับเปรมและสายป่านที่นครปฐมทำให้เห็นความเสียสละเพื่อครอบครัวที่เผยให้เห็นว่าลูกมีความสำคัญมากกว่างานซึ่งเป็นภาพของพ่อในอุดมคติ “ป่านตื่นเพราะเสียงหัวเราะร่าอารมณ์ดีของเปรม ลุงทิงกรลาพักร้อนมาอยู่กับพวกเธอยาวถึงสองอาทิตย์”⁸⁶ ความเสียสละของลุงทิงกรสะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญกับเปรมและสายป่านในฐานะลูกแม้เด็กทั้งสองไม่ได้มีสายเลือดเดียวกับตน ภาพพ่อที่นำเสนอผ่านในอุดมคติในฐานะพ่อเลี้ยงที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยผู้ประพันธ์เน้นย้ำถึงความอ่อนโยน ความมีเมตตา และความเสียสละในบทบาทพ่อผ่านทิงกรเป็นการนำเสนอภาพพ่อในอุดมคติแบบใหม่คือ ภาพพ่อเลี้ยงที่แสนดีขณะที่ยังคงเน้นย้ำภาพพ่อในอุดมคติภายใต้อุดมการณ์ปิตาธิปไตย

2.2.1.2 พ่อผู้เป็นต้นแบบ: เกษตรกร

เรื่อง *เซนในสวน* จักรพันธ์ จันทรเสนอเรื่องราวของเซนเด็กชายที่ต้องย้ายบ้านจากกรุงเทพา ไปใช้ชีวิตใหม่ที่บ้านเกิดของพ่อที่ต่างจังหวัดเนื่องจากธุรกิจของพ่อประสบปัญหา ตัวละครพ่อต้องเปลี่ยนอาชีพจากนักธุรกิจเป็นเกษตรกร พ่อทำการเกษตรในที่ดินของย่าซึ่งเก็บไว้ให้พ่อโดยพ่อ

⁸⁴ กรมสุขภาพจิต, "วิจัยยืนยันต้นเหตุโรคออทิสติก คาดเด็กไทยป่วย 3 แสนคน," www.dmh.go.th .

⁸⁵ อรเกษม รอดสุทธิ, *บ้านต่างสายเลือด*. หน้า 19.

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 161.

ยึดหลักปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงคือ ปลูกเพื่อกินเหลือจึงขาย ปลูกพืชหมุนเวียนและพืชหลากหลาย ในช่วงแรกครอบครัวของเซนย้ายมาที่บ้านย่าทั้งครอบครัว ประกอบด้วยพ่อ แม่และเซน แต่ไม่นานแม่ก็ทนใช้ชีวิตในชนบทไม่ไหว ทั้งพ่อและเซนไปแต่งงานกับเศรษฐีและย้ายกลับกรุงเทพฯ ตัวละครพ่อเป็นแบบอย่างให้กับเซนในหลายด้าน อาทิ ความพอเพียง ความอดทน ความขยัน การยอมรับความจริงและลุกขึ้นเริ่มต้นใหม่ด้วยความหวังเสมอ พ่อคือต้นแบบที่ส่งผลให้เซนเรียนรู้และกล้าเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตด้วยความเข้าใจทำให้เขากลายเป็นคนที่พร้อมจะเปิดใจและยอมรับสิ่งใหม่รอบตัวและพอใจกับสิ่งที่มี จากเด็กในเมืองกลายเป็นเด็กชนบทเช่นมีพ่อผู้รับมือกับปัญหาเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อครอบครัวด้วยสติและความสงบ การใช้ชีวิตในชนบทโดยมีพ่อเป็นแบบอย่างช่วยให้เซนบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์ของวิถีชีวิตแบบพอเพียง

ภาพพ่อผู้ล้มเหลวจากปัญหาเศรษฐกิจในสังคมเมืองที่หันไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ในพื้นที่ชนบทบ้านเกิดโดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักปฏิบัติ ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจสร้างความเสียหายให้กับผู้ประกอบการธุรกิจและทำให้เกิดอัตราการว่างงาน หลายครอบครัวต้องสูญเสียทรัพย์สินไปกับวิกฤตเศรษฐกิจในครั้งนี้ ยิ่งกว่านั้นบางครอบครัวต้องแบกรับภาระหนี้สินที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินธุรกิจ ตัวละครพ่อของเซนสะท้อนภาพผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจดังกล่าว “พ่อตัดสินใจอพยพโยกย้ายครอบครัวกลับบ้านนอกในช่วงวัยที่พ่อมีอายุย่างเข้าปีที่สี่สิบ ทรัพย์สินที่ติดตัวมาอย่างเป็นรูปธรรมมีเพียงรถยนต์โตโยต้ารุ่นฟอร์จูนเนอร์หนึ่งคัน อายุการใช้งานกว่าห้าปี พ่วงด้วยหนี้สินที่ยังไม่ได้ชำระสะสางจากการทำธุรกิจอีกก้อนหนึ่ง”⁸⁷ จะเห็นว่าผลกระทบหลักจากวิกฤตเศรษฐกิจคือ ปัญหาการว่างงาน เมื่อเกิดการว่างงานส่งผลให้เกิดการขาดรายได้มาจุนเจือครอบครัว ซึ่งให้เห็นว่าครอบครัวของเซนนอกจากธุรกิจที่ต้องปิดกิจการแล้วยังต้องแบกรับหนี้สินจากการทำธุรกิจสะท้อนให้เห็นการประกอบการธุรกิจที่มีความเสี่ยงและความไม่แน่นอน ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าผลกระทบจากความไม่แน่นอนด้านเศรษฐกิจส่งผลโดยตรงต่อความเป็นอยู่ในครอบครัวจะเห็นว่าความสัมพันธ์และวิถีชีวิตการสร้างครอบครัวจำเป็นต้องใช้จ่าย เงินเป็นส่วนหนึ่งที่มีความจำเป็นในการสร้างครอบครัวเมื่อหัวหน้าครอบครัวผู้เป็นเสาหลักของการนำรายได้เข้าสู่ครอบครัวเกิดปัญหาย่อมส่งผลต่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในครอบครัว

ตัวละครพ่อผู้ประสบปัญหาพิษเศรษฐกิจทำให้ธุรกิจล้มเหลว เขาไม่นั่งพุ่มพ่ายกับ

⁸⁷ จักรพันธ์ จันทร, *เซนในสวน* (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2557). หน้า 10.

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ตั้งรับด้วยสติและพยายามค้นหาทางออกจากปัญหาที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งของตัวละครพ่อด้วยการหันกลับมาพลิกฟื้นทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแสดงให้เห็นหลักแนวคิดของการดำเนินชีวิตด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด “ผมรู้สึกที่พ่อเข้มแข็งมาก ดูไม่หวาดหวั่นกับการเริ่มต้นชีวิตใหม่แม้แต่น้อย พ่อไม่ยึดติดกับความสำเร็จในอดีต ไม่เคยคร่ำครวญโทษโชคชะตา พ่อพูดเพียงแต่ว่าความผิดพลาดคือบทเรียน”⁸⁸ ลักษณะนิสัยของตัวละครพ่อแสดงให้เห็นว่าเมื่อเกิดปัญหาต้องหยุดและค้นหาแนวทางแก้ปัญห ตัวละครพ่อไม่โทษผู้อื่นและพยายามค้นหาวิธีเพื่อพวงรอบครัวให้สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้สะท้อนให้เห็นบทบาทผู้นำครอบครัวซึ่งเป็นต้นแบบให้กับชน การเรียนรู้และยอมรับว่าเกิดความผิดพลาดล้มเหลวในครั้งนี้แต่รวบรวมพลังลุกขึ้นเริ่มต้นใหม่ด้วยความหวังสะท้อนให้เห็นว่าหนทางแห่งความสำเร็จสามารถสร้างได้หลายรูปแบบ ตัวละครพ่อคือภาพแทนของผู้ที่ไม่ยอมแพ้และพร้อมจะลุกขึ้นใหม่เสมอ

นอกจากการเริ่มต้นใหม่ด้วยการหันกลับมาทำการเกษตรที่บ้านเกิด พ่อไม่เพียงทำการเกษตรโดยการปลูกพืชเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้แต่เขายึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยการนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาเป็นแนวทางในการทำการเกษตร จากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้กล่าวไปข้างต้น พระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงเน้นว่าการพัฒนาที่มั่นคงต้องเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพื้นฐานของสังคมไทยคือสังคมการเกษตร ประชาชนทำการเกษตรจากเดิมที่ผลิตในภาคครัวเรือนเมื่อเกิดนโยบายการพัฒนาระดับให้ภาคการเกษตรเร่งผลิตเพื่อส่งออกและตอบสนองภาคอุตสาหกรรมส่งผลให้การทำเกษตรของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปโดยปัจจัยภายนอกทำให้เกษตรกรไทยไม่สามารถปรับตัวต่อการพัฒนาแบบก้าวกระโดดได้ เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจจึงไม่สามารถรองรับผลผลิตที่เกิดจากการเร่งผลิตในภาคการเกษตรได้ การพัฒนาดังกล่าวยังเปลี่ยนวิถีชีวิตของเกษตรกรและวิธีการทำการเกษตรทำให้การทำเกษตรกรรมในประเทศเน้นการผลิตพืชเชิงเดี่ยวเพื่อส่งออกเป็นหลัก ทำให้มีความเสี่ยงต่อการรับประกันราคาเนื่องจากไม่สามารถควบคุมราคาได้ ทั้งนี้การทำเกษตรเชิงเดี่ยวยังทำลายความสมดุลทางธรรมชาติด้วย พระราชดำรัสเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่จึงเป็นโครงการหนึ่งในหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยทฤษฎีใหม่คือการพัฒนาที่เน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การนำเสนอภาพของตัวละครพ่อที่ หันกลับมาทำการเกษตรโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการลงมือปฏิบัติจริงและการศึกษาข้อมูลความรู้เพิ่มเติมอย่างไม่หยุดนิ่ง “ระยะหลังๆ พ่อปลีกเวลาจากงานในสวนไปอบรมหลายอย่างเกี่ยวกับวิถี

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน. หน้า 39.

เกษตรกร พอบอกว่าถึงเวลาแล้วที่จะต้องออกไปเรียนรู้วิถีเกษตรกรอย่างจริงจัง เพื่อให้ชีวิตขับเคลื่อนต่อไปอย่างถูกต้องทิศทางและยั่งยืน”⁸⁹ การศึกษาความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่สะท้อนให้เห็นว่าภาคการเกษตรสามารถเป็นพื้นที่ของการพัฒนาและเรียนรู้ได้อย่างไม่จำกัด ตัวละครพ่อคือภาพแทนของเกษตรกรยุคใหม่ที่พร้อมจะเปิดรับข้อมูลข่าวสารเพื่อนำมาพัฒนาการเกษตรให้สามารถสร้างรายได้อย่างมั่นคงและเตรียมพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดนิ่งได้

การกลับมาพลิกฟื้นการเกษตรของตัวละครพ่อคือภาพแทนของการกลับสู่ถิ่นฐานบ้านเกิดของแรงงานที่อพยพไปอยู่สังคมเมือง แสดงให้เห็นว่าคนท้องถิ่นหรือคนในพื้นที่ชนบทซึ่งเติบโตมากับการเกษตรคือกำลังสำคัญในการพัฒนาภาคการเกษตรในสังคมร่วมสมัยเนื่องจากมีความคุ้นเคยและความผูกพันกับท้องถิ่นของตนเอง “พอบอกว่าชีวิตวัยเด็กที่เติบโตขึ้นในสวนและท้องทุ่งนานั้นเป็นเหมือนบ้านลอมให้พ่อเป็น “คนบ้านนอก” ไปทั้งชีวิต”⁹⁰ จะเห็นว่าเมื่อธุรกิจล้มเหลวตัวละครพ่อเลือกหันกลับสู่บ้านเกิดสะท้อนให้เห็นการรองรับแรงงานจากภาคอุตสาหกรรมที่บอบช้ำจากสังคมเมือง ทำให้เห็นภาพชนบทในฐานะพื้นที่ของการเยียวยา ขณะเดียวกันตัวละครพ่อก็กลับมาเป็นผู้เยียวยาพื้นที่ชนบทในบ้านเกิดของตนเองด้วยการนำแนวปฏิบัติจากเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งให้เห็นว่าการเติบโตในชนบทส่งผลให้ตัวละครพ่อผูกพันกับพื้นที่ ชนบทคือ “บ้าน” ของตัวละครพ่อที่สามารถกลับมาพึ่งพิงได้เสมอ ทั้งนี้การสร้างจิตสำนึกกรักบ้านเกิดผ่านตัวละครพ่อโดยการยึดโยงตนเองกับพื้นที่ ขณะเดียวกันการยึดโยงตนเองว่าเป็น “คนบ้านนอก” สะท้อนให้เห็นการกันตนเองออกจากพื้นที่เมืองของพ่อ ความล้มเหลวจากการทำธุรกิจในสังคมเมืองสร้างบาดแผลให้กับตัวละครพ่อ พื้นที่ชนบทคือพื้นที่ของการเยียวยา การยึดโยงตนเองเข้ากับบริบทบ้านเกิดทำให้ตัวละครพ่อมีสัญชาตญาณและสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ในพื้นที่ที่เขาคุ้นเคย

ตัวละครพ่อคือต้นแบบที่ดีให้กับตัวละครเยาวชนโดยการนำเสนอภาพแทนของวีรบุรุษ ตัวละครเยาวชนมองพ่อในฐานะวีรบุรุษที่สามารถนำครอบครัวฝ่าวิกฤตปัญหาจากผลกระทบของวิกฤตเศรษฐกิจ “ผมสัญญากับตัวเองว่าจะเดินตามรอยเท้าพ่อ”⁹¹ จะเห็นว่าเซนเกิดความเลื่อมใสและเชื่อมั่นในตัวพ่อมาก การสัญญาว่าจะเดินตามรอยเท้าพ่อคือการตัดสินใจใช้ชีวิตตามแบบที่พ่อวางไว้ สะท้อนให้เห็นการมองพ่อในมุมมองของพ่อเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต สะท้อนในฉากที่เซนตามพ่อไปพื้นที่นาและสวนด้วย “ผมเดินตามรอยเท้าพ่อไม่ห่าง รอยเท้าของพ่อเป็นหลุมลึกในดินโคลน เวลาเหยียบตามลงไป ดินโคลนจะผุดขึ้นมาตามชอกนิ้วเท้า รวากับบทเรียนชีวิตจากธรรมชาติที่

⁸⁹เรื่องเดียวกัน. หน้า 69 -71.

⁹⁰เรื่องเดียวกัน. หน้า 27.

⁹¹เรื่องเดียวกัน. หน้า 41.

ผู้เผยแพร่”⁹² จะเห็นได้ว่าตัวละครชิมชั้ววิถีชีวิตในชนบทโดยมีพ่อเป็นต้นแบบในการใช้ชีวิต ตัวละครเยาวชนเห็นพ่อเป็นวีรบุรุษและแบบอย่างที่ดีที่เขาสามารถดำเนินชีวิตตามได้ การเรียนรู้การใช้ชีวิตในชนบทผ่านการติดสอยห้อยตามพ่อทำให้เขาได้เรียนรู้วิถีชีวิตที่ได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ การตัดสินใจ “เดินตามรอยเท้าพ่อ” จึงสะท้อนให้เห็นว่าตัวละครเยาวชนได้ชิมชั้วตามแนวคิดพอเพียงและพึงพอใจกับวิถีชีวิตตามที่เป็นอยู่

การใช้ชีวิตในสังคมชนบทไม่ได้ทำให้เซนตัดขาดจากวิถีชีวิตในสังคมเมืองโดยสิ้นเชิง เซนยังสามารถใช้ชีวิตแบบเด็กชนบทผสมผสานกับการใช้เทคโนโลยี สะท้อนให้เห็นการใช้ชีวิตในสังคมชนบทในสังคมร่วมสมัยว่าไม่ใช่การใช้ชีวิตตามแบบสังคมการเกษตรดั้งเดิมแต่มีการรุกคืบของการพัฒนาทางเทคโนโลยีซึ่งทำให้ตัวละครเยาวชนเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตในสังคมร่วมสมัยในพื้นที่ชนบทด้วยการปรับปะประยุคต์ใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต

“ผมเข้าไปดูหน้าวอลล์ของเพื่อนๆ ที่โรงเรียนเดิมในเฟซบุ๊ก แล้วยังไลฟ์สไตล์ของพวกเขา นั้นเลิศหรู เพื่อนๆ ยังเรียนหนักและเล่นเกมออนไลน์กันเหมือนเดิม เพื่อนๆ ทำฟาร์ม ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ในเกม แต่ผมกับพ่อทำมันในชีวิตจริง เพื่อนบางคนบอกว่าเสียใจด้วยนะที่วิกฤตเศรษฐกิจทำให้ชีวิตของผมต้องพลิกผันและลำบาก”⁹³

จะเห็นว่าเมื่อเซนเข้าไปดูเฟซบุ๊กของเพื่อนโรงเรียนเดิมซึ่งสะท้อนให้วิถีชีวิตของเยาวชนในสังคมเมืองว่ามีเทคโนโลยีเป็นส่วนประกอบหลักในการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ตัวละครเพื่อนของเซนสะท้อนให้เห็นการใช้ชีวิตในสังคมออนไลน์คือการใช้เทคโนโลยีแบบออนไลน์จำลองความจริงโดยใช้คอมพิวเตอร์ในการสร้างโลกเสมือนขึ้นมา อาทิ การปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ซึ่งทั้งหมดคือเกมที่ทำอยู่ในคอมพิวเตอร์ไม่ใช้การทำเกษตรที่ลงมือปฏิบัติแล้วให้ผลผลิตทางการเกษตรแต่เป็นการเล่นเกมเพื่อความสนุก สะท้อนให้เห็นการใช้เวลาของตัวละครเยาวชนที่สลับไปกับการใช้ชีวิตอยู่ในโลกเสมือน ทั้งนี้ยังสะท้อนภาพการใช้ชีวิตในโลกเสมือนของตัวละครเยาวชนผ่าน การโพสเฟซบุ๊กที่เน้นสะท้อนการใช้ชีวิตที่หรูหรา เห็นได้จาก “ไลฟ์สไตล์ของพวกเขา นั้นเลิศหรู” ซึ่งให้เห็นการนำวิถีชีวิตส่วนตัวมาประกาศให้ผู้อื่นรับรู้การดำเนินชีวิตของตนเองขณะเดียวกันการโพสก็คือการสร้างภาพลักษณ์ของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้แม้ว่าการโพสนั้นจะเป็นรูปที่ถ่ายเพียงเสี้ยวนาที่ของการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน

⁹²เรื่องเดียวกัน. หน้า 73.

⁹³เรื่องเดียวกัน. หน้า 83.

แสดงให้เห็นการเลือกนำเสนอตัวตนของตัวละครที่สะท้อนภาพสังคมร่วมสมัยว่าเป็นสังคมของการสร้างภาพการดำเนินชีวิตที่หรูหรา

2.2.1.3 พ่อที่ไม่ปรากฏตัว

เรื่อง *ตามหาโจตัน* ตัวละครเอกคือ โจตัน ผู้ออกเดินทางตามหาพ่อที่ไม่เคยพบ เนื่องจากความกังวลในความเป็นลูกผู้ชายของตนเอง โจตันอาศัยอยู่กับแม่ ตา และยาย ครอบครัวของแม่ปกปิดเรื่องพ่อทำให้เขาไม่รู้ข้อมูลเกี่ยวกับพ่อผู้ให้กำเนิดและไม่เคยพบกับพ่อเลย เมื่อแม่เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทำให้เขาปรารถนาจะพบกับพ่อผู้ให้กำเนิด การออกตามหาพ่อของตัวละครเอกอาจเพราะสาเหตุหลักสองประการคือ แม่เสียชีวิตตั้งที่ได้กล่าวไปข้างต้นและสองคือไม่รู้จ้กว่าพ่อคือใคร การตามหาพ่อจึงเปรียบเสมือนการตามหาตัวตนและความเป็นลูกผู้ชายของตัวละครเด็กชายที่กำลังจะเปลี่ยนผ่านจากวัยเด็กเติบโตสู่อีกวัยหนึ่งจากเด็กชายเป็นนายทำให้เห็นการเชื่อมโยงตนเองของตัวละครเอกกับพ่อที่ไม่เคยพบ เผยให้เห็นการสร้างตัวตนความเป็นลูกผู้ชายของเด็กชายที่ไม่เคยพบพ่อมาก่อนโดยนำเสนอผ่านการเดินทางออกตามหาพ่อที่ประเทศเมียนมาและได้เผยให้เห็นการสร้างตัวตนของตัวละครเอกจากความสัมพันธ์ของตัวละครเอกกับพ่อที่ไม่ปรากฏตัว อาทิ ชื่อครอบครัวของพ่อที่เมียนมา และกีฬาขิงลง

ตัวละครเอกไม่รู้จ้กพ่อจากการไม่รู้ความหมายของชื่อตนเองคือ “โจตัน” การไม่รู้จ้ว่าชื่อของตนเองหมายถึงอะไรและใครเป็นคนตั้งชื่อให้สะท้อนการไม่รู้ตัวตนของตนเอง จะเห็นได้จากเรียงความของโจตันที่ว่า “ชื่อนั้นสำคัญไฉน” การผูกโยงชื่อของตัวละครเอกกับการค้นหาตัวตนของตนเอง โดยในท้ายที่สุดตัวละครเอกก็ได้ค้นพบความหมายและที่มาของชื่อของตนเอง รวมทั้ง “ชื่อที่แท้จริง” พบในฉากที่โจตันได้รู้จ้กชื่อของพ่อ “อ่านว่า จอ-จอ กับ จอ-ตัน ต่างหาก เธอคงไม่คุ้นหรือกว่าคนพม่าเขียนชื่อพ่อและชื่อเธอแบบนี้” อาตุนตุนบอกผม ยิ้มพลางยังส่ายหน้าซ้ำๆ ไม่หยุด “ต่อไปอาจจะเรียกเธอยังไงดี โจตันแบบเดิม หรือจอตัน ชื่อจริงๆ ของเธอ”⁹⁴ ได้รู้จ้ว่าชื่อของพ่ออ่านว่า “จอ-จอ” ไม่ใช่ “โจโจ้” อย่างที่ยายเข้าใจผิดก็ทำให้ตัวละครเอกได้รู้จ้ว่าแท้จริงชื่อของตนเองคือ “จอ-ตัน” ไม่ใช่ “โจตัน” ชื่อคือส่วนหนึ่งของตัวตนเป็นส่วนสำคัญที่ใช้บ่งชี้ตัวบุคคลรวมทั้งการนิยามลักษณะที่เกี่ยวข้องกับบุคคลเจ้าของชื่อด้วยดังนั้นเมื่อตัวละครเอกรู้จ้ว่าชื่อของพ่อแท้จริงอ่านว่าอย่างไรจึงทำให้รู้จ้ว่าชื่อตนเองคืออะไร ตัวตนของตัวละครเอกสามารถเชื่อมโยงกับพ่อผ่าน “ชื่อ” ได้โดยแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างความสัมพันธ์ของเด็กและพ่อที่แม่ไม่ปรากฏตัวตนแต่มีอิทธิพลต่อตัวละครเอกผู้

⁹⁴ คามิน คมนีย์. *ตามหาโจตัน*. หน้า 130.

เป็นลูกชาย การได้รู้จักชื่อที่แท้จริงของพ่อสามารถส่งผลต่อการรู้จักตัวตนของตนเองของตัวละครเอกได้

นอกจากการค้นพบความหมายของชื่อและการออกเสียงที่แท้จริง ตัวละครเอกยังได้พบกับความจริงอีกเรื่องคือ พ่อมีอีกครอบครัวอยู่ที่เมียนมา “ความระหองระแหงระหว่างแม่กับพ่อ มีจริง มันทำให้ผมมีพี่สาว และ ซาซามอนีน้องชาย ที่เพิ่งเห็นหน้าค่าตากันอย่างไรละ พ่อเป็นลูกผู้ชายแบบไหนนะ ผมอยากรู้อา”⁹⁵ รับรู้ว่ามีอีกครอบครัวทำให้ตัวละครเอกเกิดความรู้สึกสงสัยความเป็นลูกผู้ชายของพ่อและพยายามเชื่อมโยงการหายไปของพ่อ สะท้อนให้เห็นว่าตัวละครหลักหาเหตุผลมาสนับสนุนว่าทำไมแม่จึงปกปิดเรื่องราวของพ่อ จะเห็นได้ว่าแม้ตัวละครพ่อจะไม่ได้ปรากฏตัวแต่มีอิทธิพลต่อตัวละครเอกมาก ตัวละครเอกพยายามเชื่อมต่อกับพ่อหลังจากแม่เสียชีวิตแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพ่อแม่ที่มีต่อตัวละครเอก แม้พ่อจะไม่ได้ปรากฏตัวแต่ร่องรอยของพ่อซึ่งโจตันได้พบในระหว่างการออกค้นหาพ่อคือ พื้นที่ของประเทศเมียนมาที่เป็นบ้านเกิดของพ่อและครอบครัวอีกครอบครัวของพ่อซึ่งทำให้โจตันได้เรียนรู้ความเป็นลูกผู้ชายผ่านพื้นที่ที่เปิดกว้างมากขึ้น

นอกจากนี้ภาพพ่อในฐานะปัญญาชน อาทิ พื้นที่การเล่นกีฬาซินลง ภาพของนักต่อสู้เพื่อเสรีภาพในเมียนมาและท้ายที่สุดคือประเทศญี่ปุ่นพบในตอนท้ายเรื่องว่าโจตันกำลังเดินทางไปพบพ่อนั้นแสดงให้เห็น การก้าวข้ามเส้นแบ่งพรมแดนของเชื้อชาติและยังเน้นย้ำให้เห็นการสร้างตัวตนความเป็นลูกผู้ชายที่ไม่ได้จำกัดอยู่กับพื้นที่บ้านเกิดหรือแหล่งกำเนิดแต่ตัวตนสามารถสร้างได้เองจากตัวของปัจเจกบุคคล ดังที่พบในการนำเสนอภาพของพ่อผ่านกีฬาซินลงหรือกีฬาที่มีลักษณะคล้ายตะกร้อของไทย ในการเล่นกีฬาซินลงพ่อของตัวละครเอกมีฉายาว่า “มินดา” หรือ “เจ้าชาย” เนื่องจากเป็นผู้เล่นหลักผู้มากความสามารถและเป็นที่ยอมรับในกลุ่มผู้เล่นกีฬาซินลงนี้ การที่ตัวละครพ่อมีภาพของความเป็นลูกผู้ชายที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มนักกีฬาซินลงช่วยให้ตัวละครเอกมองเห็นพ่อในฐานะวีรบุรุษคนหนึ่งและเป็นคนที่มีความสามารถ การนำเสนอภาพของตัวละครพ่อในลักษณะดังกล่าวอาจเพื่อชี้ให้เห็นว่าพ่อสามารถเป็นบุคคลต้นแบบของเยาวชนในฐานะวีรบุรุษในด้านใดด้านหนึ่งได้ จะเห็นได้ว่าแม้ตัวละครเอกจะไม่เคยพบกับพ่อแต่ก็สามารถสร้างตัวตนของตนเองผ่านร่องรอยและเรื่องราวของพ่อได้

ความสัมพันธ์ระหว่างโจตันและพ่อผ่านพื้นที่ ตัวบุคคล คือ ไทยและเมียนมา การตามหาพ่อของโจตันพื้นที่ในเรื่องคือพื้นที่ของการระบุตัวตนและพื้นที่บนโลกออนไลน์ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับโจตันซึ่งเกิดขึ้นระหว่างการค้นหาและออกเดินทางตามหาพ่อนั้นช่วยให้โจ

⁹⁵เรื่องเดียวกัน. หน้า 131.

ต้นได้เรียนรู้และค้นหาความหมายของการเป็นลูกผู้ชายว่าลูกผู้ชายไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมีพ่อหรือไม่ แต่การเป็นลูกผู้ชายขึ้นอยู่กับ การเข้าใจและยอมรับตนเองแสดงให้เห็นว่าความหมายของลูกผู้ชายสามารถนิยามขึ้นมาได้เอง

จากการนำเสนอภาพตัวละครพ่อพบว่าสะท้อนภาพพ่อในแง่ดี กล่าวคือ พ่ออยู่ในบทบาทของวีรบุรุษและผู้นำผู้เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับตัวละครเยาวชนในด้านของการดำเนินชีวิต อาทิ ความเข้มแข็ง ความเสียสละ ความอดทน ความไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ความเป็นผู้นำ การนำเสนอภาพพ่อในลักษณะดังกล่าวผ่านการดูแลและเอาใจใส่ การประกอบอาชีพ ความสามารถด้านกีฬา เพื่อเน้นย้ำภาพของพ่อในบทบาทของผู้นำครอบครัวนั่นเอง

2.2.1.4 ผู้ทดแทนพ่อ

เรื่อง *ตามหาใจตัน* การสร้างตัวตนของตัวละครเอกคือ ใจตันเพื่อเติบโตเป็นลูกผู้ชายที่สมบูรณ์แม้จะขาดพ่อเป็นต้นแบบ (role model) แต่ใจตันก็มีผู้ทดแทนพ่อหรือตัวละครชายผู้มีบทบาทของพ่อด้วยกันถึงสองคนคือ ตัวละครตาและอาตุณตุน ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญที่ช่วยหล่อหลอมตัวตนของเด็กชายใจตัน ตาเปรียบเสมือนพ่อตามแบบฉบับที่เคร่งขรึมระเบียบเนื่องจากอาชีพนายอำเภอผู้รู้กฎหมาย ขณะที่อาตุณตุนเปรียบเสมือนตัวละครพ่อผู้รักอิสระ ใช้ชีวิตโดยการตามหาความฝันและสิ่งที่ชอบ ตัวละครทั้งสองตัวมีส่วนช่วยให้ใจตันได้ค้นพบตัวตนของตนเองในการสร้างความเป็นลูกผู้ชายจากการเรียนรู้นิสัยของตาและอาตุณตุนทั้งในสิ่งที่เขาชื่นชมและปฏิเสธที่จะเป็น พ่อทดแทนคือภาพพ่อในอุดมคติของสังคมร่วมสมัย ผ่านการเปรียบเทียบภาพพ่อตามฉบับกับพ่อสมัยใหม่

ความสัมพันธ์ระหว่างใจตันและตามีทั้งระยะห่างและภาพต้นแบบ ระยะห่างระหว่างตาและใจตันสะท้อนให้เห็นถึงตาในบทบาทของพ่อในฐานะของผู้นำ ทั้งอาชีพนายอำเภอและลักษณะนิสัยที่เคร่งขรึมระเบียบทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างตาและใจตันผู้เป็นหลานมีระยะห่าง ในระยะของความห่างเหินนี้นำเสนอให้เห็นถึงความรักและความเอาใจใส่ตามแบบฉบับของความเป็นพ่อแบบดั้งเดิมซึ่งสะท้อนให้เห็นบริบทของสังคมไทยและบทบาทความเป็นลูกผู้ชายของชายไทยในฐานะพ่อที่ไม่นิยมแสดงออกซึ่งความรัก ทั้งยังกระทำให้เห็นถึงความเข้มแข็งและเสียสละ ตาคือสัญลักษณ์ของความหมายลูกผู้ชายเป็นเดิมที่ไม่แสดงออกเรื่องความรักกล่าวคือ ต้องซ่อนความรู้สึกไม่ว่าจะเป็นความรักหรือความเสียใจ การแสดงออกของตาสะท้อนให้เห็นถึงการเป็นลูกผู้ชายในในสมัยก่อนที่วัดได้จากความแข็งแกร่งและความเข้มแข็งจะเห็นได้จากอาชีพคือ นายอำเภอ แม้จะเกษียณอายุราชการ

แล้วแต่ตายังคงบุคลิกของการทำงานแม้ว่าจะอยู่ภายในครอบครัวซึ่งทำให้โจตันรู้สึกห่างเหินกับตาแต่ในขณะเดียวกันก็มีความเคารพยำเกรง

ตาในฐานะพ่อทดแทนของโจตันในฉากที่โจตันไหว้ตาในวันพ่อเปรียบเสมือนการทดแทนความรู้สึกระหว่างพ่อลูกของโจตันซึ่งนับถือและเคารพตาในฐานะพ่อ ตาเปรียบเสมือนตัวแทนของพ่อ ดังนั้นโจตันจึงให้พวงมาลัยและการ์ดวันพ่อกับตา ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าแม้ตาจะรักและเลี้ยงดูโจตันมาโดยตลอดแต่ตาก็ไม่สามารถเป็นพ่อของโจตันได้กล่าวคือพ่อทดแทนไม่สามารถมาแทนที่พ่อได้ดังที่ตาได้ย้ำกับโจตันว่า “แต่ตาไม่ใช่พ่อแท้ แล้วประเทศไทยก็ยังไม่มียันตาซะหน่อย”⁹⁶ จะเห็นได้ว่าแม้ตาจะอยู่ในฐานะพ่อทดแทนหรือผู้ที่ดูแลโจตันแทนพ่อแต่ตาก็ไม่สามารถแทน “พ่อ” ได้จากการที่ตาย้ำให้โจตันตระหนักว่าตาไม่ใช่พ่อ สะท้อนให้เห็นความสำคัญของ “ความเป็นพ่อ” ที่มีต่อตัวเด็กและเยาวชนว่าพ่อแม่เป็นบุคคลที่สำคัญต่อชีวิตของพวกเขาที่สุดและไม่มีใครสามารถแทนที่ได้

นอกจากนี้ยังมีตัวละครตุณตุณที่มีบทบาทของพ่อแบบสังคมร่วมสมัยที่แสดงการยอมรับการแสดงออกถึงความรู้สึกภายในจิตใจของตัวเอง ทั้งยังช่วยเหลือหลอมตัวละครหลักในการค้นหาตัวตนและความเป็นลูกผู้ชายของตนเอง “ลูกผู้ชายสำหรับอา คือใครก็ได้ที่ยืนหยัดในสิ่งที่ตัวเองเชื่อ เพียรพยายามเพื่อความฝัน ขณะเดียวกันก็เผชิญหน้ากับความจริง ไม่ว่าจะมีความกลัว ความล้มเหลว คำเสียดสีวิจารณ์ หรือผลกระทบของสิ่งที่เราทำ แอนอกรับความรับผิดชอบ และทำสิ่งที่ตั้งใจทำจนกระทั่งถึงที่สุด...”⁹⁷ ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นลูกผู้ชายของตุณตุณสะท้อนให้เห็นการสร้างตัวตนในสังคมร่วมสมัยที่ไม่ยึดติดกับพื้นที่และเชื้อชาติแต่สามารถสร้างได้จากความคิดและการดำเนินชีวิตของตัวเอง จะเห็นได้ว่าตัวละครตุณตุณคือ ผู้ช่วยที่คอยให้ความช่วยเหลือตัวละครหลักในการออกเดินทางตามหาพ่อที่ประเทศเมียนมา และยังช่วยให้คำแนะนำในการค้นหาความหมายของการเป็นลูกผู้ชาย การนำเสนอให้เห็นว่าความเป็นลูกผู้ชายไม่จำเป็นต้องสร้างจากต้นแบบคือ พ่อ เสมอไป แต่สามารถหล่อหลอมขึ้นมาจากบุคคลที่แวดล้อมตัวเด็กและเยาวชนผู้คอยให้ความช่วยเหลือพวกเขาด้วย

ในประเด็นเรื่องผู้ทดแทนบทบาทพ่อยังปรากฏผ่านตุณตุณในฐานะพ่อทดแทนพบในฉากความฝันของโจตันที่ฝันเห็นตุณตุณกลายเป็นพ่อในระหว่างการวิ่งไล่ตามพ่อในความฝันสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทพ่อทดแทนของตุณตุณที่มีอิทธิพลต่อโจตัน “...ในฝันผมวิ่งตามหาพ่อที่ปรากฏให้เห็นเฉพาะด้านหลัง...ผมตัดสินใจกระโดดคว่ำตัวพ่อไว้ แต่เมื่อพ่อหันมา กลับกลายเป็นหน้าของอาตุณ

⁹⁶เรื่องเดียวกัน. หน้า 29.

⁹⁷เรื่องเดียวกัน. หน้า 113.

คุณ”⁹⁸ ความฝันเปรียบเสมือนความปรารถนาที่จะมีพ่อของตัวเอง จะเห็นได้ว่าโจตันกังวลผลกระทบจากการไม่มีพ่อมาก โดยโจตันปรารถนาจะพบพ่อสักครั้งในชีวิต ความปรารถนาดังกล่าวจึงเป็นแรงกระตุ้นให้ออกเดินทาง การที่เขาฝันว่าพ่อที่หันหน้ามากลายเป็นหน้าคุณตุนตุนสะท้อนว่าตัวละครเอกต้องการพ่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวและต้นแบบในชีวิต เมื่อได้รับความช่วยเหลือจากคุณตุนตุนตลอดการเดินทางจึงรู้สึกรักและผูกพัน อีกทั้งคุณตุนยังเปรียบเสมือนผู้ชายในสังคมร่วมสมัยที่มีอิสระ ยืดหยุ่น และปรับตัวซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมของตัวละครหลักที่อยู่ในสังคมร่วมสมัยและการเดินทางข้ามประเทศ ดังนั้นตัวละครเอกจึงปรารถนาให้พ่อเป็นแบบอย่างคุณตุน นั่นคือเป็นพ่อแบบอุดมคติในสังคมร่วมสมัย

ตัวละครผู้ทดแทนพ่อคือตัวละครที่ให้ความช่วยเหลือโจตันเรียนรู้ที่จะเติบโตเป็นลูกผู้ชายทำให้เห็นการเปรียบเทียบภาพของพ่อในแบบดั้งเดิมผ่านตัวละครตาและภาพของพ่อแบบสังคมร่วมสมัยผ่านตัวละครคุณตุน ซึ่งตัวละครทั้งสองต่างเป็นลูกผู้ชายในแบบของตนเองชี้ให้เห็นว่าตัวละครเอกได้เรียนรู้ที่จะสร้างความเป็นลูกผู้ชายด้วยตนเองโดยไม่จำเป็นต้องมีพ่อเป็นต้นแบบเสมอไป แต่เรียนรู้ได้จากบุคคลรอบตัวที่คอยให้ความช่วยเหลือเขานั่นเอง

2.2.2 ภาพขาว - คำของตัวละครแม่

ตัวบทคัดสรรสะท้อนภาพตัวละครแม่ในสองลักษณะคือ ภาพแม่ที่แสนดีในลักษณะของแม่ที่ให้ความรักและดูแลเอาใจใส่ลูกด้วยความสัมพันธ์ทางสายเลือดไม่มีความสำคัญต่อการเป็นแม่ที่แสนดี กล่าวคือแม่ที่ดีไม่จำเป็นต้องเป็นแม่ผู้ให้กำเนิดเสมอไป ขณะที่ภาพแม่ที่ใจร้าย พบการนำเสนอว่าแม่ที่ใจร้ายคือตัวละครแม่ผู้ให้กำเนิดเพื่อสะท้อนแนวคิดที่ว่า บทบาทของ “ความเป็นแม่” คือการให้ความรักและการดูแลเอาใจใส่ลูก

2.2.2.1 ภาพแม่ที่แสนดี

ภาพตัวละครแม่ในฐานะแม่ที่แสนดีผ่านการดูแลและมอบความรัก ความเอาใจใส่ให้กับตัวละครเอกโดยการนำเสนอว่า ความเป็นแม่ ไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่ที่การให้กำเนิดบุตรแต่สามารถประกอบขึ้นได้โดยความรู้สึกและการส่งความปรารถนาดี รวมทั้งการดูแลเลี้ยงดูลูกด้วยความเอาใจใส่ ทั้งนี้ภาพแม่ดังกล่าวนำเสนอเพื่อตอกย้ำบทบาทของแม่ในฐานะผู้ดูแล หาดูแล และมอบความรักให้กับลูกเป็นการตอกย้ำภาพแม่ตามขนบนั่นเอง

⁹⁸เรื่องเดียวกัน. หน้า 91.

พบในเรื่อง *บ้านต่างสายเลือด* สายป่านเรียนรู้และเติบโตเพื่อก้าวข้ามอุปสรรคเรื่อง การปรับตัวเข้ากับครอบครัวใหม่ แม่ของสายป่านช่วยให้สายป่านสามารถยอมรับและปรับตัวเข้ากับ ครอบครัวใหม่ผ่านการตระหนักว่านอกจากแม่แล้วสายป่านยังมีทินกรที่เธอสามารถพูดคุยและให้ ความช่วยเหลือเธอได้ รวมทั้งความห่วงใยที่มีต่อแม่เมื่อเห็นแม่ไม่สบาย ในฉากที่แม่รู้สึกหน้ามืด “เด็กหญิงใจหายเมื่อแม่ทรุดลงไปนั่ง ยกสองมือปิดหน้า พลันนึกถึงเช้าวันที่แม่พุงหลังคาโต๊ะทำงาน... ป่านกลัวเหลือเกินเวลาที่แม่โหมงานหนักจนไม่สบาย กลัวว่าแม่จะเป็นอะไร แล้วทิ้งให้เธออยู่คน เดียว”⁹⁹ ฉากดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความกลัวของสายป่านที่ตระหนักว่าหากแม่ไม่สบายและจากเธอ ไปเธอก็จะไม่เหลือใคร ความรู้สึกกลัวช่วยให้สายป่านตระหนักถึงความสำคัญของแม่ ทำให้เห็นว่า ผู้ประพันธ์จงใจกระตุ้นให้สายป่านตระหนักถึงครอบครัวเธอมากขึ้นเพื่อเลิกสนใจหรือหมกมุ่นอยู่กับ ปัญหาของตนเองเพียงอย่างเดียว การกระตุ้นดังกล่าวทำให้เยาวชนเรียนรู้ที่จะห่วงใยคนใกล้ตัวและ รับรู้สภาพแวดล้อมรอบตัวนอกจากตนเอง การที่สายป่านรู้สึกกลัวว่าหากแม่เป็นอะไรไปเธอจะไม่ เหลือใคร นอกจากจะเป็นการแสดงความห่วงใยแม่เมื่อเห็นว่าแม่มีอาการไม่สบายแล้วนั้นยังสะท้อนให้ เห็นว่าสายป่านก็รู้สึกกังวลกับสถานะของตนเองเช่นกัน ความกลัวว่าหากไม่มีแม่แล้วเธอจะไม่เหลือ ใครทำให้เธอเริ่มตระหนักถึงตนเองเป็นครั้งแรกจึงเป็นการกระตุ้นให้เธอเลิกยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง แต่หันมาเรียนรู้ พร้อมทั้งปรับตัวและตระหนักถึงสภาพแวดล้อม รวมทั้งคนใกล้ตัวมากขึ้น

ตัวละครแม่ในฐานะผู้หญิงที่ต้องการการปกป้องดูแลจากผู้ชายผ่านแม่ของสายป่าน แม้ว่าแม่ของสายป่านจะทำงานหาเงินได้แต่ยังคงเป็นพื้นที่ในบ้าน อาชีพของแม่คือ นักเขียน แม่ สามารถทำงานที่บ้านได้และสามารถดูแลลูกไปด้วยได้ แสดงให้เห็นพื้นที่ของผู้หญิงในโลกการทำงาน ขณะเดียวกันหน้าที่ความเป็นแม่ยังคงต้องดำเนินไป ยกตัวอย่าง “แม่กับลุงเปลี่ยนแผนใหม่ จะไปส่ง พวกป่านเสาร์นี้ ค้างวันเดียวแล้วกลับก่อน...ป่านกับเปรมอยู่เล่นให้เต็มที่เลย งานทางนี้เสร็จแล้วแม่จะ ไปรับ”¹⁰⁰ ของแม่สะท้อนบทบาทและหน้าที่ของแม่ในฐานะแม่และภรรยา กล่าวคือในฐานะแม่นั้น แม่ของสายป่านแสดงความเป็นแม่ผ่านความห่วงใยและการดูแลเอาใจใส่ลูกๆ ส่วนหน้าที่ของภรรยา แม่ของสายป่านแสดงให้เห็นว่าการกำหนดแผนในครอบครัวนั้นได้ตกลงร่วมกันระหว่างแม่กับทินกร แล้ว คำพูดของแม่สะท้อนให้เห็นภาพครอบครัวที่สมบูรณ์ซึ่งประกอบไปด้วยพ่อ แม่และลูก พ่อและ แม่มีหน้าที่หาเงินและลูกไม่จำเป็นต้องรู้สึกเบื่อใคร่เพียงแค่งานสนุกสนานและเติบโต ผู้ประพันธ์ยัง เน้นย้ำภาพของแม่ผู้เป็นห่วงลูกในฉากที่ผู้ประพันธ์เผยว่าแม่มาอาศัยอยู่ที่บ้านช่วงปีนตลอดเวลาเพียง

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 24.

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 26.

แต่ไม่ปรากฏตัวเพราะต้องการให้สายป่านปรับตัวกับครอบครัวใหม่ได้ “แม่ไม่เคยทิ้งป่านไปเลยนะลูก แม่อยู่ที่นี้ อยู่ในห้องนี้เกือบตลอดเวลา”¹⁰¹ ภาพแม่ที่ดูแลและเป็นห่วงลูกสะท้อนให้เห็นสัญชาตญาณของความเป็นแม่ที่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ไม่สามารถทิ้งลูกของตนเองได้

ภาพแม่ที่แสนดียังพบในตัวละครแม่ของโจตันเรื่อง *ตามหาโจตัน* เปิดเรื่องด้วยฉากสูญเสียแม่ของเด็กชายโจตันในขณะที่เขาอายุสิบสี่ปี ทั้งยังนำเสนอว่าโจตันอาศัยและเติบโตมาโดยแม่ตา และยายเท่านั้น เขาไม่เคยพบกับพ่อ ไม่แม้แต่จะรู้ว่าพ่อของเขาคือใคร การสูญเสียแม่ด้วยอุบัติเหตุทำให้โจตันตระหนักถึงพ่อเพื่อเป็นหลักยึดเป็นต้นแบบให้เขาเรียนรู้ความเป็นลูกผู้ชาย เรื่องราวของโจตันว่าอยู่กับแม่ ตา และยายดังที่กล่าวข้างต้น และการเติบโตของตัวละครเอกจากการเลี้ยงดูของแม่ผู้ไม่เคยบอกเรื่องพ่อให้เขารู้ จนกระทั่งแม่เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุทำให้เขาเริ่มต้นตามหาพ่อโดยการสืบค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับพ่อผ่านเรื่องราวใกล้ตัว อาทิ คอมพิวเตอร์ของแม่ รูปถ่ายของพ่อที่แม่เก็บไว้ ผู้อ่านจะรู้เรื่องราวของแม่มากขึ้นเรื่อยๆ จากการสืบค้นเรื่องราวของพ่อ กล่าวคือยิ่งโจตันพยายามสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับพ่อเพื่อจะออกตามหา ผู้อ่านจะยิ่งได้รู้เรื่องราวในอดีตของแม่ การนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างลูกชายและแม่ที่จากไปผ่านการเลี้ยงดูและการปกปิดเรื่องราวของพ่อ การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างตัวตนสามารถศึกษาได้จากประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งความสัมพันธ์ของโจตันกับแม่ช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพของการค้นหาตัวตนของตัวละครหลักโดยการสืบค้นเรื่องราวของพ่อที่ไม่เคยเห็นหน้าผ่านสิ่งของต่างๆ ที่แม่ทิ้งไว้ทำให้เห็นภาพของแม่ในฐานะแม่เลี้ยงเดี่ยว (single mother) และการปกปิดเรื่องราวของพ่อในเรื่อง *ตามหาโจตัน* สะท้อนให้เห็นถึงบริบทสังคมไทยเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของแม่เลี้ยงเดี่ยวในสังคมร่วมสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป โดยนำเสนอภาพแม่เลี้ยงเดี่ยว สาเหตุของการเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว และสภาพครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวการเติบโตในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวของตัวละครเอกช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงลักษณะของตัวละคร รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างลูกกับแม่ที่จากไปซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงกับการสร้างตัวตนของตัวละครเอก

ตัวละครแม่ผู้จากไปสะท้อนภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีทั้งสถานะทางชนชั้น ความรู้และอำนาจในการเลือกสถานะทางชนชั้นของตัวละครแม่สะท้อนให้เห็นผ่านอาชีพคือ ครูสอนวิชาภาษาอังกฤษ เป็นลูกสาวของนายอำเภอ และเป็นคนไทย แม้จะถือได้ว่าเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว (single mother) แต่แม่ก็เลี้ยงดูโจตันได้ไม่ด้อยกว่าใครคือ ให้ทั้งความรู้และการดูแลที่อบอุ่นจนเห็นได้ว่าโจตันเป็นเด็กฉลาด เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และมีความสามารถด้านภาษาอังกฤษที่โดดเด่น

¹⁰¹เรื่องเดียวกัน. หน้า 190.

เขาสามารถแก้ไขสิ่งผิดที่คุณครูสอนได้เนื่องจากแม่เคียวเชียวความรู้ให้โจตันมาโดยตลอด นับว่าตัวละครแม่เป็นตัวละครแม่เลี้ยงเดี่ยวในสังคมร่วมสมัยที่มีความรู้และสามารถเลี้ยงดูลูกให้ได้ดีแม้จะเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว ทั้งยังมีสถานะทางชนชั้นในสังคมเนื่องจากตาของโจตันเป็นนายอำเภอ แสดงให้เห็นว่าตัวละครแม่อยู่ในสถานะชนชั้นกลางในสังคมไทยที่มีเกียรติและมีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง สถานะทางชนชั้นของแม่ทำให้แม่มีทางเลือก จะเห็นอำนาจในการเลือกได้จากการปฏิเสธชื่อที่ออกเสียงตามสำเนียงเมียนมา “แม่คงไม่หุเพี้ยนเป็นแน่ ผมเถียงในใจ หากคิดอีกทีแม่อาจตั้งใจให้ชื่อผมเป็นแบบนี้แต่แรกก็ได้ โจตัน ฟังดูเป็นชื่อพม่าชัดเจน แม่คงไม่อยากให้ใครรู้ว่าผมเป็นลูกพม่า เลยเลี้ยงเป็น โจตัน รับกับชื่อพ่อที่ตายายเข้าใจว่าชื่อ โจโจ้”¹⁰² จะเห็นได้ว่าแม่หลีกเลี่ยงการออกเสียงชื่อของโจตันที่สื่อว่าเป็นชื่อของชาวเมียนมาอย่างชัดเจนและไม่เคยแก้ไขความเข้าใจผิดในการออกเสียงชื่อของพ่อ สอดคล้องกับการปกปิดเรื่องราวของพ่อเนื่องจากไม่ต้องการให้ใครรู้ว่าพ่อเป็นชาวเมียนมา การหลีกเลี่ยงการออกเสียงตามแบบของเมียนมาสะท้อนให้เห็นอำนาจในการเลือกของแม่ที่ชัดเจนว่าไม่ต้องการให้ใครรู้ว่าพ่อของโจตันเป็นชาวเมียนมา

ทั้งนี้การเลี้ยงดูลูกในฐานะแม่เลี้ยงเดี่ยว จะเห็นได้ว่าโจตันได้รับการเลี้ยงดูส่วนใหญ่มาจากครอบครัวของแม่ซึ่งเป็นคนไทย ครอบครัวของแม่ประกอบด้วย ตา ยายและแม่ เนื่องจากตาเป็นนายอำเภอที่มีคนนับถือเป็นจำนวนมากแม้จะเกษียณไปแล้วก็ตามแต่ก็ส่งผลให้โจตันได้รับการปลูกฝังเรื่องระเบียบวินัยและการวางตัวในสังคม นอกจากนี้ยังมียายที่คอยดูแลเอาใจใส่โจตันทำให้โจตันไม่รู้สึกลึกซึ้งความรัก ความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับโจตันจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างแม่ลูกที่เกี่ยวข้องกับตาและยายเนื่องจากโจตันอาศัยอยู่กับครอบครัวฝั่งแม่นั่นเอง และด้วยเหตุนี้จึงทำให้โจตันได้รับการเลี้ยงดูจากทั้งแม่ ตาและยายซึ่งส่งผลให้โจตันต้องการรู้เกี่ยวกับพ่อกว่าคนอื่น ยิ่งปิดบังยิ่งต้องการรู้ ทำให้โจตันต้องการค้นหาเรื่องราวของพ่อ

ภาพแม่ในฐานะแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีการศึกษาและอาศัยอยู่ในครอบครัวชนชั้นกลางเผยให้เห็นสาเหตุของการเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวว่าเกิดจากการปฏิเสธความสัมพันธ์และไม่ยอมรับที่ตัวละครพ่อมีครอบครัวอีกครอบครัวอยู่ที่ประเทศเมียนมา “ความระหองระแหงระหว่างแม่กับพ่อ มีจริง มันทำให้ผมมีพี่สาว และซาชามมีน้องชาย ที่เพิ่งเห็นหน้าค่าตากันอย่างไรละ พ่อเป็นลูกผู้ชายแบบไหนนะ ผมอยากถาม”¹⁰³ เสนอให้เห็นทางเลือกของผู้หญิงในสังคมร่วมสมัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์และการสร้างครอบครัวที่ชี้ให้เห็นว่าการสร้างครอบครัวในสังคมร่วมสมัยไม่จำเป็นต้องรักษาความสัมพันธ์เพื่อ

¹⁰²เรื่องเดียวกัน. หน้า 130.

¹⁰³เรื่องเดียวกัน. หน้า 131.

ประคองให้ครอบครัวอยู่พร้อมหน้าโดยขัดแย้งกับความรู้สึกของปัจเจก ความเป็นภรรยาเป็นสิ่งที่เลือกได้แต่ในขณะเดียวกันความเป็นแม่นั้นไม่สามารถปฏิเสธหรือตัดขาดได้ ตัวละครแม่จึงเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนโจตันเป็นอย่างดี ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างแม่ลูกไม่สามารถเติมเต็มให้กับตัวละครหลักได้ จะเห็นได้ว่าเมื่อแม่เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุที่ตัวละครหลักเกิดความกังวลกับการเติบโตของตนเองโดยเฉพาะความเป็นลูกผู้ชาย เขาจึงพยายามค้นหาพ่อที่ไม่เคยพบเนื่องจากการปกปิดของแม่และครอบครัวของแม่ทั้งตาและยายที่ช่วยกันเก็บข้อมูลเรื่องพ่อ อย่างไรก็ตามการปกปิดเรื่องพ่อกลับยิ่งกระตุ้นความต้องการรับรู้เรื่องพ่อของตัวละครเอกจึงทำให้เกิดการออกตามหาพ่อแสดงให้เห็นว่าในการเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว แม่สามารถเลี้ยงดูเด็กให้เติบโตและเป็นคนดีได้ ขณะเดียวกันเด็กหรือเยาวชนก็ต้องการรับรู้เรื่องราวของทั้งพ่อและแม่ การปกปิดหรือปิดกั้นข้อมูลอาจส่งผลกระทบต่อเด็กหรือเยาวชนเนื่องจากการรับรู้ตัวตนและการเติบโตของพวกเขาล้วนต้องอาศัยทั้งความสัมพันธ์รอบตัวและการรับรู้ที่มาที่ไปของตัวเองด้วย

ภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวยังปรากฏในภาพของแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจผ่านตัวละครแม่ของเดือนแรมในเรื่อง *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ* แม่ของเดือนแรมต้องกลายเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวเนื่องจากการเสียชีวิตของสามี แม่ของเดือนแรมสะท้อนภาพของแม่เลี้ยงเดี่ยวในลักษณะของความเข้มแข็งและอดทน เนื่องจากฐานะในด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการเลี้ยงดูลูกเพียงลำพัง แม่ของเดือนแรมต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดภายในบ้านทั้งค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับลูกและค่าใช้จ่ายส่วนตัว รวมทั้งต้องเป็นเสาหลักของครอบครัวกล่าวคือ ต้องรับผิดชอบหารายได้เพื่อใช้จ่ายในครอบครัวเพียงผู้เดียว

“แม่ลูกจากแก้อี๋ขุมมือขึ้นสุดแขนพลางบิดตัวไปมาสองสามรอบ ก่อนจะดึงลิ้นชักจักรเย็บผ้าหยิบเงินที่ได้จากการซ่อมเสื้อผ้าไปเก็บไว้ในห้องนอนขนาดเก้าตารางเมตร พอสะสมเงินได้สักพันสองพันแม่จะนำไปฝากธนาคารเป็นทุนการศึกษาของเขาในอนาคต”¹⁰⁴

จะเห็นได้ว่าภาพแม่ของเดือนแรมที่ต้องอดทนและประหยัดเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว สะท้อนให้เห็นภาพของตัวละครแม่ที่พยายามใช้ความรู้ความสามารถที่มีสร้างรายได้ นอกจากค่าใช้จ่ายในครอบครัวจะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นภาระและหน้าที่ของแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ต้องสร้างทุนการศึกษาเพื่อสำรองสำหรับลูกในการใช้จ่ายด้านการศึกษา ทั้งนี้การนำเสนอแม่ของเดือนแรมในฐานะแม่เลี้ยง

¹⁰⁴กร ศิริวัฒน์. *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ*. หน้า 37.

เดี่ยวที่ไม่แต่งงานใหม่จึงสะท้อนให้เห็นบทบาทของแม่ที่รับภาระดูแลลูกในทุกเรื่องเพียงลำพังโดยใช้ความอดทนซึ่งสะท้อนภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีฐานะยากจนและเสียสละเพื่อลูก

ภาพแม่ที่แสนดียังสะท้อนผ่านตัวละครที่มีบทบาทแม่อุปถัมภ์ในลักษณะของผู้หญิงที่มีจิตใจงดงาม เสียสละความสุขส่วนตัวและพร้อมจะรักตัวละครเอกผู้มีสถานะเด็กกำพร้าได้โดยไม่มีข้อแม้ พบว่าการนำเสนอภาพแม่อุปถัมภ์ที่มีบทบาทของแม่ที่ดูแลอบรม เลี้ยงดูตัวละครเด็กกำพร้าด้วยความปรารถนาดีอย่างจริงใจเพื่อสร้างภาพพจน์ให้กับเยาวชนและเด็กกำพร้าเป็นการลอบโยนและให้ความหวัง พบในเรื่อง *ปลายฝน* และ *หัวใจของช้าง*

เรื่อง *ปลายฝน* เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของตัวละครเอกผู้เป็นเด็กกำพร้า ปลายฝน เด็กหญิงกำพร้าผู้ปรารถนาจะมีพ่อและแม่ ปลายฝนมักจินตนาการถึง “ครอบครัว” ในฝันของเธอซึ่งเธอมักบอกใครๆ ว่าเธอมีป่าผู้ร่ำรวยอยู่ที่เกาะสมุยและรอคอยวันที่ป่าจะมารับเธอ พบได้ในฉากที่ปลายฝนไปเยี่ยมชมสุสานกับเพื่อนชื่อตาล และได้พบกับหลุมศพของทหารชาวต่างชาติ ซึ่งทำให้ตาลถามปลายฝนเกี่ยวกับที่มาของเธอ คำถามของตาลทำให้ปลายฝนรำลึกถึง “ที่มา” ของเธอจากคำบอกเล่าว่ามีคนอุ้มเธอจากโรงพยาบาลมาฝากไว้ที่สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าแล้วไม่เคยมีใครมารับเธอกลับเสียที การนึกถึงที่มาของเธอทำให้เธออยากจะทำกับตาลถึง “ความลับ” ที่เธอเก็บไว้ซึ่งแท้จริงแล้วคือเรื่องแต่งที่เธอจินตนาการขึ้นมาเอง “บอกให้ก็ได้ ที่จริงนะ ฉันมีคุณป่าที่รวยมากอยู่ที่เกาะสมุยละ!...ฉันมีป่านอยู่ที่หนึ่ง ป่าเห็นปูกี้รู้เลย แต่ฉันคงบอกใครไม่ได้ว่าป่านอยู่ตรงไหน เพราะนี่เป็นความลับประจำตระกูล”¹⁰⁵ สะท้อนให้เห็นการสร้างเรื่องเพื่อปกปิดปมในใจของเด็กกำพร้าเกี่ยวกับครอบครัวเน้นย้ำว่าเด็กกำพร้าปรารถนาจะมีครอบครัวที่สมบูรณ์ การแต่งเรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัวช่วยเติมเต็มความรู้สึกขาดของตัวละครเด็กกำพร้า

วสีคือตัวละครในบทบาทของ “แม่” และ “แม่อุปถัมภ์” กับเด็กสองคนทั้งน้ำข้าวและปลายฝน ในเนื้อเรื่องวสีมีฐานะเป็นน้ำของน้ำข้าวเด็กหญิงผู้มีพัฒนาการช้าแต่ถูกแม่ผู้ให้กำเนิดทอดทิ้งและมีวสีรับมาดูแลเลี้ยงดู ส่วนปลายฝนคือเด็กหญิงกำพร้าที่วสีรับปากกับเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์คือ แม่ละม้ายว่าจะรับอุปการะ ผู้ประพันธ์นำเสนอภาพแม่ที่เสียสละดูแลเด็กๆที่ไม่ใช่สายเลือดของตน คือ หลานสาวผู้พิการและเด็กกำพร้า โดยมีตัวละครด้านตรงข้ามคือ ปรียาแม่ผู้ให้กำเนิดน้ำข้าวซึ่งเป็นแม่ผู้ทอดทิ้ง การนำเสนอภาพของแม่น้ำข้าวเพื่อเป็นภาพเปรียบเทียบกับวสีในด้านตรงกันข้าม ดังที่ยายบุญมาบ่นกับวสีเรื่องน้ำข้าวไม่สนใจปรียา “กับแม่แท้ๆยังไม่เอา แบบนี้

¹⁰⁵อรเกษม รอดสุทธิ, *ปลายฝน*. หน้า 39 – 41.

เมื่อไหร่จะเข้ากับน้องๆได้ละ”¹⁰⁶ สะท้อนให้เห็นความห่างเหินของความสัมพันธ์แม่ลูกระหว่างปรียาและน้ำข้าว เนื่องจากน้ำข้าวอาศัยอยู่กับวสี มีวสีคอยดูแลน้ำข้าวที่รีสอร์ทในจังหวัดกาญจนบุรี ส่วนปรียาเป็นดารายู่ที่กรุงเทพฯ ซึ่งให้เห็นว่า “ความเป็นแม่” ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการให้กำเนิดเพียงเท่านั้นแต่ความเป็นแม่สามารถสร้างขึ้นได้โดยการเลี้ยงดูและดูแลเอาใจใส่ ในเรื่อง *ปลายฝน* สะท้อนภาพความเป็นแม่ของวสีผ่านการอบรมสั่งสอนปลายฝนเมื่อปลายฝนทำผิด “หนูต้องจำไว้ โลกนี้ไม่ได้มีแต่บ้านที่หนูเติบโตมา หรือพบคนที่ผ่านชีวิต คิดอะไรเหมือนกันเท่านั้น แต่หนูต้องพบคนมากมายที่มีนิสัยและความคิดแตกต่าง เราต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบ มีเรื่องกระทบกันบ้าง ต้องรู้จักให้อภัย”¹⁰⁷ การอบรมสั่งสอนเมื่อทำผิดคือความหวังดีที่วสีมีต่อปลายฝนสะท้อนให้เห็นถึงความห่วงใยและปรารถนาดีในฐานะผู้ปกครองซึ่งการอบรมดังกล่าวได้สะท้อนความเป็นแม่ของวสีที่แสดงออกต่อปลายฝน

ภาพแม่ที่แสนดียังปรากฏในเรื่อง *หัวใจของช้าง* สะท้อนภาพแม่ที่แสนดีผ่านตัวละครทิพย์ โดยภาพแม่ที่แสนดีคือภาพของผู้หญิงที่มี “ความเป็นแม่” ในเรื่องนี้สะท้อนภาพแม่ที่แสนดีผ่านตัวละครทิพย์ ตัวละครทิพย์สะท้อนบทบาทความเป็นแม่ในฐานะแม่ผู้เลี้ยงดูไม่ใช่แม่ผู้ให้กำเนิด ซึ่งให้เห็นว่าบทบาทของความเป็นแม่ควบคู่มากับความเป็นผู้หญิงจากตัวอย่างของทิพย์แม้จะไม่ใช่แม่ผู้ให้กำเนิดข้างแต่ทิพย์ก็ให้ความรักและการดูแลเอาใจใส่ “แม่ที่เด็กหนุ่มพูดถึงย่อมหมายถึงน้ำทิพย์ซึ่งเลี้ยงดูเขามาตั้งแต่จำความได้ ข้างไม่เคยรู้จักแม่ เขามีแต่พ่อและต่อมาน้ำทิพย์ก็เข้ามาในชีวิต”¹⁰⁸ จะเห็นได้ว่าบทบาทของความเป็นแม่ไม่ได้เพียงแค่นี้ให้กำเนิดลูกได้เท่านั้นแต่ยังต้องสามารถดูแลและให้ความรักความเอาใจใส่ได้ด้วย การดูแลเอาใจใส่ในขณะเดียวกันก็สะท้อนความเป็นแม่ที่ตัวละครทิพย์มีต่อข้างเด็กกำพร้าที่ถูกลืมน จะเห็นได้จากข้อความที่ว่า “...ซึ่งเลี้ยงดูเขามาตั้งแต่จำความได้” การเลี้ยงดูจึงเป็นส่วนสำคัญของบทบาทความเป็นแม่ที่นำเสนอว่าทิพย์มีให้กับข้างเด็กชายผู้ที่ “ไม่เคยรู้จักแม่” การที่ตัวละครทิพย์สาวโสดซึ่งมาทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กชายกำพร้าเช่นข้างทำให้เห็นว่าความเป็นแม่สามารถเกิดขึ้นแม้ผู้หญิงจะไม่ได้แต่งงานและไม่ได้ให้กำเนิด

นอกจากนี้ตัวละครทิพย์ยังสะท้อนภาพของแม่ที่แสนดีผ่านความเสียสละและการรับฟัง โดยข้างมีอาการติดอ่างมาตั้งแต่กำเนิด จึงมีปัญหาเรื่องการพูดเพื่อสื่อสารกับผู้อื่น ข้างมักจะเลือกเขียนเพื่อสื่อความคิดภายในใจมากกว่าการพูดเพราะไม่มีใครทนรอฟังข้างพูดจนจบประโยคได้ เว้นเพียงทิพย์ที่คอยฟังเมื่อข้างพูดอย่างตั้งใจ “พูดมาสิข้าง ไม่ต้องไปเขียนหรอก น้ามีเวลาทั้งวันไม่ได้รีบ

¹⁰⁶เรื่องเดียวกัน. หน้า 102.

¹⁰⁷เรื่องเดียวกัน. หน้า 142.

¹⁰⁸อรเกษม รอดสุทธิ, *หัวใจของช้าง*. หน้า 21.

ร้อนไปไหน”¹⁰⁹ จะเห็นว่าทิพย์ให้ความสำคัญกับช่างมากทั้งรับฟังและเอาใจใส่ การเสียสละเวลาของตนเองเพื่อรับฟังช่างสะท้อนให้เห็นความอ่อนโยนของความเป็นแม่ที่ตัวละครมี ความใส่ใจเล็กน้อยที่มีต่อช่างสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญและการแสดงออกว่ารักของคนเป็นแม่ที่ทิพย์มีต่อช่าง การนำเสนอภาพแม่ที่แสนดีแสดงให้เห็นบทบาทของความเป็นแม่ผู้เสียสละและดูแลเอาใจใส่โดยการสร้างภาพแม่ที่แสนดีเพื่อชี้ให้เห็นว่าความเป็นแม่ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นกับผู้หญิงที่แต่งงานแล้วหรือให้กำเนิดลูกเสมอไป

2.2.2.2 ภาพแม่ใจร้าย

ภาพแม่ในด้านตรงข้ามกับแม่ที่แสนดียังปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย นั่นคือภาพแม่ที่ใจร้ายในลักษณะของแม่ผู้ทอดทิ้งลูกที่ตนให้กำเนิด ภาพแม่ที่ใจร้ายที่ทอดทิ้งลูกมีสาเหตุของการทอดทิ้งในประเด็นต่างๆ คือ ความพิการของลูกที่ตนให้กำเนิด ความไม่พร้อมและความสัมพันธ์ที่ฉาบฉวย การให้คุณค่ากับวัตถุจนไม่สนใจดูแลลูก ผู้ประพันธ์พยายามนำเสนอภาพแม่ใจร้ายในลักษณะของผลกระทบจากเศรษฐกิจแบบระบบทุนนิยมซึ่งกระตุ้นให้เกิดการบริโภคที่ล้นเกินจนกลายเป็นค่านิยมของคนในสังคม ตัวละครแม่ใจร้ายที่ปรากฏจึงสะท้อนภาพของผู้หญิงที่หลงมกมายกับวัตถุที่มากเกินไปจนความพอดีจนละเลยบทบาทของความเป็นแม่

เรื่อง *บ้านต่างสายเลือด* สะท้อนภาพแม่ของสายป่านในฐานะภรรยาและแม่ที่แสนดีนั้นทำให้เห็นภาพตัวละครผู้หญิงอีกแบบหนึ่งในฐานะแม่ใจร้ายที่ทอดทิ้งลูกคือ พิชญา ผู้มีนิสัยเอาแต่ใจตนเอง พิชญาเป็นน้องสาวของทินกรและเป็นแม่ผู้ให้กำเนิดเปรม ในฐานะแม่นั้นพิชญาคือภาพของผู้หญิงที่ละเมียดชอบ “ความเป็นแม่” ซึ่งได้รับความคาดหวังจากสังคมในฐานะผู้ให้กำเนิด ให้ความรักเมตตา อบรมเลี้ยงดูลูก ไม่ว่าจะลูกที่ให้กำเนิดนั้นมีความผิดปกติพิกลพิการเช่นไร¹¹⁰ การที่พิชญาทอดทิ้งเปรมผู้มีภาวะออทิสติกจึงเป็นการละทิ้งการปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบต่อลูกในฐานะแม่ ดังนั้นพิชญาจึงได้รับการประนามและบทลงโทษ โดยนำเสนอความผิดหวัง อุปสรรค และความล้มเหลวในการใช้ชีวิตของพิชญาซึ่งหนีออกจากบ้านไปอยู่กับผู้ชายและถูกทิ้งเมื่อตั้งครรภ์ ทั้งยังถูกปฏิเสธเมื่อกลับบ้านมาขอความช่วยเหลือ ในฉากที่พิชญามาขอที่ดินกับปู่ลมผู้เป็นพ่อ ฉากดังกล่าวสะท้อนให้เห็นภาพพิชญาในฐานะแม่ใจร้ายที่ทอดทิ้งลูก โลกและเห็นแก่ตัว

“วันหนึ่งอาพาสามีมาหาปู่ เพราะอยากเอาบ้านริมน้ำและที่ดินตรงนี้ไปสร้างเป็นบ้านพักนักท่องเที่ยว...ปู่ลมไม่โห้จึงขับไล่และประกาศออกไป...พ่อจะยกบ้านนี้ ยก

¹⁰⁹เรื่องเดียวกัน. หน้า 24.

¹¹⁰ธัญญา สังขพันธานนท์, *ปรากฏการณ์แห่งวรรณกรรมไทย* (ปฐมธานี: สำนักพิมพ์นาคร, 2538).

ทุกสิ่งทุกอย่างให้เปรม...เด็กที่แกทิ้งไปไม่ใช่ดีเหมือนที่แกทิ้งบ้านหลังนี้ไปง่ะ...
อาพิชญาจึงไปทวงลูกชายจากลุงทินกร”¹¹¹

คำประกาศของปู่ถมทำให้พิชญาต้องกลับไปสนใจเปรมในฐานะผู้ที่ตอบสนองผลประโยชน์ให้กับเธอ ดังนั้นพิชญาจึงเป็นผู้หญิงร้ายที่ทำให้เห็นภาพผู้หญิงโลกและเห็นแก่ตัวที่หวังเพียงผลประโยชน์จากลูกชายที่ตนทอดทิ้ง มีคนเตือนสายป่านและเปรมให้ระวังตัวจากพิชญาและสามี “...ไอ้พวกนี้ไม่เคยรักใคร่ เงินต่างหากที่พวกมันต้องการ ระวังตัวไว้ดี ๆ! อย่าให้มันมาเอาตัวไป!”¹¹² การนำเสนอภาพหญิงร้ายว่า “ไม่เคยรักใคร่” ตอกย้ำภาพผู้หญิงร้ายว่าเป็นบุคคลที่รักใคร่ไม่เป็น กล่าวคือไม่มีความหวังดีและความปรารถนาดีให้กับใครแม้แต่ครอบครัวและลูกผู้เป็นสายเลือดแท้ ๆ ของตนเอง การนำเสนอดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงที่ทอดทิ้งลูกไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม ในฐานะแม่ผู้หญิงต้องยอมรับบทบาทและรับผิดชอบต่อหน้าที่ของความเป็นแม่จนถึงที่สุดโดยไม่สามารถปฏิเสธหรือละเลยต่อภาพลักษณ์ของแม่ในสังคมได้เลย ผู้หญิงในฐานะแม่จึงไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้กำเนิดเพียงเท่านั้นแต่ต้องเลี้ยงดูและอบรมลูกอีกด้วยซึ่งภาพลักษณ์ดังกล่าวเป็นภาพของผู้หญิงตามแบบฉบับ (stereotypes) บทบาทของแม่ตามแบบฉบับจึงกลายเป็นภาพลักษณ์ของผู้หญิงซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคมและหากละเมิดต่อหน้าที่ของความเป็นแม่อิงดังกล่าวก็น่าจะกลายเป็นผู้หญิงที่ถูกปฏิเสธจากสังคมทันที ทั้งนี้จะเห็นว่าถ้อยคำดังกล่าวไม่เพียงเน้นย้ำให้เห็นภาพของความร้ายของพิชญาในฐานะแม่ที่บกพร่องต่อหน้าที่ของความเป็นแม่ในด้านคุณธรรม จริยธรรมและความรับผิดชอบ ขณะเดียวกันได้สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของผู้หญิงด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ผู้หญิงพยายามดิ้นรนและแสวงหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับสถานะของตนเอง กล่าวคือพิชญาเลือกที่จะปฏิเสธบทบาทของความเป็นแม่ตามขนบซึ่งขัดแย้งกับการได้รับการยอมรับจากสังคมแต่เลือกที่จะให้ความสำคัญกับเงินซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากกว่าการได้รับการยอมรับจากสังคมในฐานะแม่ การเลือกของพิชญาสะท้อนให้เห็นทางเลือกของผู้หญิงที่เพิ่มมากขึ้นจากบทบาทของผู้หญิงตามขนบซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจอันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของบทบาทของผู้หญิงในสังคมร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสถานะทางเศรษฐกิจ ทั้งยังสะท้อนให้เห็นความสำคัญของเงินในสังคมร่วมสมัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงในสังคมร่วมสมัยอีกด้วย

จากตัวอย่างของพิชญาบ่งบอกว่ามิใช่แม่ผู้ให้กำเนิดทุกคนที่จะปกป้องดูแลลูกใน

¹¹¹อรเกษม รอดสุทธิ, *บ้านต่างสายเลือด*. หน้า 193.

¹¹²เรื่องเดียวกัน. หน้า 115.

สายเลือด ความสัมพันธ์ระหว่างพิชญา กับ เปรม ทำให้เห็นว่าครอบครัวที่อบอุ่นไม่จำเป็นต้องมีความผูกพันกันทางสายเลือดเสมอไป เนื่องจากแม่ผู้ให้กำเนิดยังสามารถทอดทิ้งลูกได้ การนำเสนอพิชญาในฐานะแม่ผู้ทอดทิ้งลูกหมายถึง การละทิ้งบทบาทของความเป็นแม่ซึ่งเป็นบทบาทของผู้หญิงในระบบแนวคิดแบบปิตาธิปไตยที่ไม่เป็นไปตามภาพลักษณ์ของผู้หญิงตามแบบฉบับ ดังนั้นการที่พิชญาสูญเสียทั้งผลประโยชน์และถูกจับในตอนท้ายของเรื่องจึงเป็นการลงโทษเชิงสัญลักษณ์ต่อการละเมิดบทบาทและหน้าที่ในฐานะแม่ที่ทอดทิ้งลูก

ถัดมาคือ เรื่อง *เซนในสวน* ผู้ประพันธ์สร้างภาพแม่ในฐานะหญิงร้ายที่ทิ้งสามีและลูกเพื่อเลือกใช้ชีวิตในสังคมเมืองที่หรูหราและสุขสบาย เมื่อประสบปัญหาธุรกิจและต้องปิดกิจการตัวละครพ่อได้พาแม่และเซนมาอาศัยอยู่กับย่าที่บ้านเกิดในต่างจังหวัด ในช่วงระยะแรกแม่ใช้ชีวิตในชนบทกับพ่อและเซนโดยไม่มีสัญญาณของความไม่สบายใจแต่เมื่อเวลาผ่านไปทำให้เห็นว่าแม่ไม่มีความสุขกับการใช้ชีวิตในชนบท การที่แม่ไม่มีความสุขกับการใช้ชีวิตในสังคมชนบทสะท้อนให้เห็นบทบาทของแม่ที่ต้องเปลี่ยนแปลงจากแม่ในสังคมเมืองเป็นแม่ในพื้นที่ชนบทซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง “เดี๋ยวนี้ผมไม่ค่อยเห็นแม่ยิ้มแยมเหมือนเช่นแต่ก่อน บางครั้งบางที สีหน้าของแม่ก็ดูเคร่งเครียดเหมือนคนยอมทุกข์เสียด้วยซ้ำ แม่มักจะปลีกตัวอยู่เงียบๆ เพียงลำพังหลังเสร็จจากงานในบ้าน บางครั้งแม่ก็คุยโทรศัพท์มือถือเป็นเวลานานๆ ”¹¹³ จะเห็นว่าตัวละครแม่ไม่มีความสุขจากการย้ายจากเมืองมาอยู่ชนบท บทบาทของแม่ในสังคมชนบทสะท้อนให้เห็นแม่ในความคาดหวังของสังคมคือ แม่บ้าน ที่คอยดูแลงานบ้านและดูแลสมาชิกภายในบ้านด้วยความเสียสละ จะเห็นว่าแม่กำลังไม่มีความสุขในฐานะปัจเจก การที่ตัวละครแม่ปลีกตัวอยู่เงียบๆ เพื่อโทรศัพท์สะท้อนให้เห็นว่าตัวละครต้องการพื้นที่ส่วนตัว แสดงให้เห็นบทบาทของแม่ในชนบทที่ทำให้ผู้หญิงในบทบาทแม่ต้องเป็นแม่ในฐานะ “แม่บ้าน” ซึ่งไม่สอดคล้องกับความปรารถนาในการดำเนินชีวิตของตัวละคร การใช้ชีวิตแม่บ้านในชนบททำให้ตัวละครแม่ไม่มีความสุขเนื่องจากต้องการพื้นที่ส่วนตัวซึ่งสะท้อนให้เห็นลักษณะนิสัยของตัวละครที่มีความเป็นคนเมืองสูงและไม่สามารถปรับตัวในพื้นที่ชนบทได้

การนำเสนอว่าตัวละครแม่คือผู้หญิงในสังคมเมืองที่รักความสุขสบายในสังคมเมืองและการใช้ชีวิตแวดล้อมด้วยสินค้าแบรนด์เนม การใช้ชีวิตในชนบทจึงไม่ตอบสนองเป้าหมายในการใช้ชีวิตของแม่ “แม่บอกว่าการมาบ้านสวนเป็นครั้งคราวอาจมีความสุข แต่การมาอยู่แบบถาวรนั้นเป็นความทุกข์ แม่มองไม่เห็นว่ามันจากนี้พ่อจะมีอนาคตอย่างไร แม่ชอบแต่งตัวสวยๆ ใช้สินค้าแบรนด์

¹¹³ จักรพันธ์ จันทร, *เซนในสวน*. หน้า 44.

เนม รักความสะอาดสบาย”¹¹⁴ จะเห็นได้ว่าตัวละครแม่คือคนในสังคมเมืองที่มองภาพชนบทในฐานะแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนเป็นครั้งคราว ไม่ใช่พื้นที่ของการใช้ชีวิตในสังคมร่วมสมัยที่ผู้ต้องการความทันสมัย ชี้ให้เห็นว่าแม่ในฐานะแม่และเมียรู้สึกไม่มั่นคงในการใช้ชีวิต เห็นได้จาก “แม่มองไม่เห็นว่ามันจากนี้พ่อจะมีอนาคตอย่างไร” สะท้อนให้เห็นว่าตัวละครแม่คือภาพแทนของผู้หญิงที่ต้องพึ่งพาสามีเมื่อธุรกิจของพ่อล้มเหลวยอมส่งผลกระทบต่อการเงินของครอบครัว การย้ายครอบครัวมาอยู่ในพื้นที่ชนบทโดยอาศัยอยู่กับย่าสะท้อนให้เห็นความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจของตัวละครพ่อซึ่งส่งผลให้ตัวละครแม่เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิต การนำเสนอลักษณะนิสัยของตัวละครแม่คือการใช้ของแบรนด์เนมและรักความสบายซึ่งเป็นวิถีชีวิตในสังคมเมือง การย้ายมาใช้ชีวิตในชนบทจึงไม่สอดคล้องกับความปรารถนาในฐานะปัจเจกของตัวละครแม่

ทางเลือกของตัวละครแม่คือการทิ้งสามีและลูกไปแต่งงานใหม่กับเศรษฐี “แต่แล้วข้าพหนึ่งที่ปรากฏอยู่บนหน้าจอก็ทำให้พอนิ่งงัน ข้าพของแม่กับหนุ่มใหญ่ไฮโซเจ้าของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์”¹¹⁵ จะเห็นว่าตัวละครแม่เลือกแต่งงานกับเศรษฐีสะท้อนให้เห็นความมั่นคงทางการเงินที่สอดคล้องกับความปรารถนาในการใช้ชีวิตชี้ให้เห็นว่าตัวละครแม่คือภาพแทนของผู้หญิงต้องพึ่งพาสามีในการดำรงชีวิต คือบทบาทของแม่และเมียที่เป็นข้างเท้าหลัง ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นทางเลือกของผู้หญิงในฐานะปัจเจกผ่านตัวละครแม่ที่เลือกทิ้งสามีและลูก “ผมรู้ว่าพ่อคงโกรธแม่มากและคงไม่เคยคิดมาก่อนว่าแม่จะจากเราสองคนไปในห้วงยามของชีวิตซึ่งกำลังตกที่นั่งลำบากเช่นนี้ ผมเองก็ไม่เคยคิดเหมือนกัน”¹¹⁶ การกระทำของตัวละครแม่สะท้อนให้เห็นภาพของผู้หญิงใจร้ายที่ทิ้งสามีและลูกในขณะที่ครอบครัวกำลังลำบาก ขณะเดียวกันสะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงมีทางเลือกในฐานะปัจเจกและในฐานะผู้หญิงที่ต้องพึ่งพาสามีด้านเศรษฐกิจ การเลือกของตัวละครแม่ชี้ให้เห็นว่าตัวละครแม่เลือกที่จะมีชีวิตส่วนตัวที่สุขสบาย

ทั้งนี้การเลือกความสุขสบายของตัวละครแม่สะท้อนให้เห็นความใจร้ายของคนที่ไม่เห็นแก่ตัว การป่วยเป็นมะเร็งของแม่ในฐานะบทลงโทษ “แม่ป่วยเป็นมะเร็งตับระยะสุดท้าย ผมของแม่ร่วงจนหมดเพราะผลข้างเคียงจากการทำเคมีบำบัด”¹¹⁷ จะเห็นว่าการป่วยของแม่สะท้อนภาพของผู้คนในสังคมเมืองในปัจจุบันที่ต้องเผชิญกับภาวะสังคมเมืองอันก่อให้เกิดโรคร้ายต่างๆ อาทิ มะเร็ง เบาหวาน ออฟฟิศซินโดรม โรคเครียด การที่ตัวละครแม่ป่วยเป็นมะเร็งระยะสุดท้ายคือภาพแทนของ

¹¹⁴เรื่องเดียวกัน. หน้า 45.

¹¹⁵เรื่องเดียวกัน. หน้า 69.

¹¹⁶เรื่องเดียวกัน. หน้า 46.

¹¹⁷เรื่องเดียวกัน. หน้า 112.

คนในสังคมเมืองที่ใช้ชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมในสังคมเมืองที่ต้องลงเอยด้วยการเจ็บป่วยด้วยโรคร้ายแรงดังกล่าว ทั้งนี้การป่วยของแม่ยังเป็นบทลงโทษที่หลอนทั้งพ่อและเซนมาใช้ชีวิตในสังคมเมืองที่หลอนคิดว่าสอดคล้องกับเป้าหมายในชีวิตที่ต้องการความสุขสบายจากวัตถุและความหรรษานั้นเอง

เรื่อง หัวใจของข้าง ปรากฏภาพแม่ที่ใจร้ายผ่านตัวละครดารุณี ดารุณีคือภาพของผู้หญิงที่เห็นแก่ตัวและไม่มีความเป็นแม่ที่แสนดีตามชนบ ในเรื่องดารุณีให้ข้างมาที่ห้องเมื่อสามีของหลอนมาหาเพื่อต้องการเอาใจสามีที่เป็นผู้ชายรักเด็กและเขาให้ความเอ็นดูแก่ข้าง เมื่อข้างมาที่ห้องดารุณีจึงเอาช็อกโกแลตที่หลอนซื้อมาจากห้องงกจำนวนมากจนรับประทานไม่ทันให้แก่ข้าง สามีของหลอนจึงตำหนิว่าเป็นขนมที่ไม่เหมาะกับเด็กเพราะทำให้ฟันผุ “ดา รู้ค๊ะ! พุดเหมือนดาเลี้ยงลูกไม่เป็น ถ้าลูกดาเองไม่ยอมให้กินขนมหวานๆ แบบนี้หรือก”¹¹⁸ สะท้อนให้เห็นภาพของผู้หญิงที่นึกถึงแต่ความสุขของตนเองนั่นคือการเอาใจสามีเพื่อผลประโยชน์ การให้ข้างมานั่งเล่นที่ห้องได้หรือการนำขนมมาให้ข้าง การกระทำเหล่านี้ของตัวละครแสดงให้เห็นความเห็นแก่ตัวของตัวละครที่ไม่ได้ปรารถนาดีต่อข้าง การให้ข้างรับประทานขนมที่มีโทษต่อสุขภาพมากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับสะท้อนถึงความไม่เอาใจใส่ที่ดารุณีมีต่อข้าง ทั้งนี้ความเห็นแก่ตัวยังสะท้อนผ่านมุมมองที่ดารุณีมีต่อเด็กๆ โดยการแบ่งแยกความเป็นลูกฉันลูกเธอ เห็นได้จากประโยค “ถ้าลูกดาเองไม่ยอมให้กินขนมหวานๆ แบบนี้หรือก” สะท้อนให้เห็นความเห็นแก่ตัวของดารุณีที่ไม่มีความปรารถนาดีให้กับใคร การที่ดารุณีมองว่าข้างไม่ใช่ลูกจึงให้ขนมหวานๆ กับข้างสะท้อนว่าแม่ข้างจะรับประทานขนมหวานแล้วส่งผลเสียกับข้างดารุณีก็ไม่คำนึงถึงผลที่จะตามมาดังกล่าว

ลักษณะของแม่ที่พบในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยมีสองประเภทคือ แม่ที่แสนดีและแม่ที่ใจร้ายในประเด็นที่ว่า ความเป็นแม่สามารถสร้างขึ้นได้จากความรักที่มีให้กับลูกโดยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้หญิงที่แต่งงานแล้วหรือเป็นผู้ให้กำเนิด ภาพแม่ที่แสนดีนำเสนอลักษณะของผู้หญิงที่เสียสละ อดทน และเลี้ยงดูเอาใจใส่ลูกโดยลักษณะดังกล่าวของผู้หญิงไม่จำเป็นต้องเป็นตัวละครแม่ผู้ให้กำเนิดเสมอไป ทั้งนี้ยังพบการนำเสนอให้เห็นภาพของผู้หญิงที่ทะเลียบทบาทความเป็นแม่ผ่านการเป็นแม่ใจร้ายที่นึกถึงแต่ผลประโยชน์และความสุขส่วนตัวของตนเองผ่านตัวละครแม่ผู้ให้กำเนิดที่ทอดทิ้งลูก ภาพแม่ที่ใจร้ายนำเสนอในลักษณะของผู้หญิงที่ตรงข้ามกับแม่ที่แสนดี กล่าวคือแม่ที่ใจร้ายคือแม่ที่เห็นแก่ความสุขส่วนตัวและให้ความสำคัญกับเรื่องเงินเพื่อประโยชน์ของตนเอง

¹¹⁸ อรเกษม รอดสุทธิ, หัวใจของข้าง. หน้า 107.

2.3 ภาพครอบครัวและพ่อแม่: บทสรุป

ภาพปัญหาครอบครัวที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่พบในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยคือ ภาพครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวอุปถัมภ์ และครอบครัวต่างสายเลือด สะท้อนภาพครอบครัวที่ไม่เป็นไปตามภาพครอบครัวในอุดมคติที่ประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูก ขณะเดียวกันก็ไม่ได้สะท้อนภาพครอบครัวที่มีโครงสร้างดังกล่าวส่งผลให้เกิดปัญหาที่คุกคามต่อเด็กหรือเยาวชน รวมทั้งไม่นำเสนอปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในครอบครัวด้วยชี้ให้เห็นว่าครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์แบบตามภาพครอบครัวในอุดมคติสามารถดูแลและให้ความรักแก่เด็กและเยาวชนได้เช่นเดียวกับครอบครัวที่มีพร้อมพ่อ แม่ และลูก กล่าวคือ ในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยปรากฏภาพพ่อแม่ตามขนบในลักษณะต่อเนื่องจากในอดีตคือ การนำเสนอบทบาททางเพศตามแบบฉบับโดยภาพพ่อแม่มีบทบาทหัวหน้าครอบครัว ผู้ชายที่ปกป้องประเทศชาติ และทำงานนอกบ้านผ่านการนำเสนออาชีพของตัวละครพ่อ อาทิ พ่อของเซนในเรื่อง *เซนในสวน* ทำอาชีพเกษตรกรที่ยึดความพอเพียง ตัวละครพ่อในเรื่อง *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* คือพ่อของเข้มแข็งที่เป็นทหารผู้เสียชีวิตขณะปฏิบัติหน้าที่ที่ชายแดน หรือพ่อของโจตันในเรื่อง *ตามหาโจตัน* ผู้เป็นนักเรียกร้องสิทธิเสรีภาพให้กับประชาชนชาวเมียนมา ขณะเดียวกันการนำเสนอภาพแม่แบ่งเป็นสองแบบคือ ภาพแม่ที่แสนดีกับภาพแม่ที่ใจร้าย จากการศึกษาพบกานำเสนอภาพแม่ที่แสนดีในเรื่อง *บ้านต่างสายเลือด เสียงเดือนในเสียงหูดรถไฟ* และ *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* สะท้อนภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวผู้แสนดีคือ การให้ความรักและการดูแลเอาใจใส่ลูก ภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวในเรื่อง *เสียงเดือนในเสียงหูดรถไฟ ตามหาโจตัน* และเรื่อง *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* สะท้อนภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวที่อดทนเลี้ยงลูกเพียงลำพังชี้ให้เห็นการทุ่มเทและเสียสละของแม่เลี้ยงเดี่ยวที่พยายามทำให้ลูกได้รับการศึกษาที่ดีผ่านการทำงานอย่างหนักเพียงลำพัง ขณะที่การนำเสนอภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวในเรื่อง *บ้านต่างสายเลือด* สะท้อนภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวเปิดใจและแต่งงานใหม่ อย่างไรก็ตามก็ดีภาพแม่เลี้ยงเดี่ยวทั้งที่เลี้ยงลูกเพียงลำพังโดยไม่แต่งงานและแม่เลี้ยงเดี่ยวที่แต่งงานใหม่ก็สะท้อนภาพของแม่ที่ทุ่มเทให้กับลูกด้วยความรักและความเอาใจใส่ ทั้งนี้ภาพแม่ที่แสนดียังปรากฏในภาพของตัวละครที่ไม่ใช่ผู้ให้กำเนิดแต่มีบทบาทเปรียบเสมือนแม่คือ การดูแลและมอบความรักให้กับตัวละครเอกปรากฏผ่านตัวละครทั้งสามคือ นมเปีย ในเรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* วลี ในเรื่อง *ปลายฝน* และทิพย์ ในเรื่อง *หัวใจของช้าง* จุดร่วมของตัวละครแม่ในฐานะแม่อุปถัมภ์คือ การมีจิตใจที่เมตตาต่อเด็กที่ถูกทอดทิ้ง ชี้ให้เห็นภาพแม่ที่แสนดีคือ แม่ที่พร้อมจะดูแลและทุ่มเทเลี้ยงดูลูกด้วยความรักความเอาใจใส่ ขณะที่ภาพแม่ที่ใจร้ายคือ ตัวละครแม่ผู้ให้กำเนิดที่ทอดทิ้งลูก ปรากฏในเรื่อง *บ้านต่างสายเลือด* ตัวละครพิชญาแม่ผู้ทอดทิ้งลูกเนื่องจากความพิการ ถัด

มาคือเรื่อง *หัวใจของช้าง* แม้จะไม่ปรากฏในลักษณะที่ชัดเจนแต่สะท้อนภาพแม่ผู้ให้กำเนิดที่ไม่พร้อมจะมีบุตรจึงทิ้งเด็กไว้บนรถแท็กซี่เพื่อปิดความรับผิดชอบ ในเรื่องเดียวกันยังพบภาพแม่ใจร้ายผ่านตัวละครดารุณีผู้ละทิ้งลูกเพื่อความสุขสบายส่วนตัวเช่นเดียวกับแม่ในเรื่อง *เซนในสวน* สะท้อนภาพแม่ที่รักสบายจนละทิ้งลูกและครอบครัวไปแต่งงานใหม่ ภาพแม่ในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยจึงปรากฏในลักษณะที่ตรงกันข้ามระหว่างแม่ที่แสนดีแม่ไม่ใช่ผู้ให้กำเนิดแต่สามารถมอบความรักและการดูแลให้กับเด็กได้และภาพแม่ที่ใจร้ายผู้ให้กำเนิดแต่ละทิ้งลูกของตนเอง ซึ่ให้เห็นว่าความเป็นแม่ไม่ใช่เพียงบทบาทของการให้กำเนิดแต่ต้องประกอบด้วยการทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กด้วยความรักและความเอาใจใส่ด้วย

1377322531

CU Thesais 5880144022 thesais / recv: 19072562 03:16:57 / seq: 7

บทที่ 3

เยาวชนกับปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม

ในบทที่ 2 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ภาพเยาวชนและภาพครอบครัวที่สะท้อนปมปัญหาอันเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกกับพ่อแม่และผลกระทบที่นำมาสู่ปมปัญหาในครอบครัว ส่วนในบทนี้ผู้วิจัยศึกษาปัญหาสังคมที่มีอิทธิพลต่อปมปัญหาเยาวชนเนื่องมาจากปัจจัยภายนอกนั้นคือ บริบทสังคมด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่พบในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยสะท้อนให้เห็นการนำเสนอปัญหาที่ใกล้เคียงกับบริบทของสังคมที่สะท้อนให้เห็นว่าเชื่อมโยงว่าปัญหาสังคมส่งผลกระทบต่อเยาวชนที่เป็นสมาชิกส่วนหนึ่งในสังคมชี้ให้เห็นว่าปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นปัญหาสำคัญที่เด็กและเยาวชนต้องรับรู้ว่ามีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเป็นปัญหาที่สามารถวางรากฐานการรับรู้ให้กับเด็กที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต

หากพิจารณาลักษณะของวรรณกรรมสำหรับเด็กว่าเป็นงานเขียนที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับประสบการณ์วัยเด็กหรือเรื่องราวที่เด็กสนใจ งานเขียนสำหรับผู้อ่านที่เป็นเด็กและมีจุดประสงค์หลักคือเพื่อการอบรมสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม งานเขียนสำหรับเด็กจึงนำเสนอผ่านภาษาที่เรียบง่ายสะท้อนภาพความไร้เดียงสาทำให้เด็กในฐานะผู้อ่านสามารถเข้าใจเนื้อเรื่องได้ แต่เมื่อศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กโดยเฉพาะแนวสมจริงที่ผู้ประพันธ์นำเสนอเรื่องราวตามความเป็นจริงและนำเสนออย่างตรงไปตรงมากลับพบว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กมีความซับซ้อนมากกว่าที่คิด ผู้ประพันธ์นำเสนอปัญหาสังคมที่เป็นปมปัญหาของตัวละครเอกมากมาย อาทิ ปัญหาความยากจน ปัญหาบริโภคนิยม หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันก็นำเสนอเรื่องราวที่มีความสนุกสนานและแนวทางออกของปัญหา

ปัญหาสำคัญในสังคมร่วมสมัยคือปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นแนวคิดในการรวมโลกเป็นหนึ่งเดียวและการก้าวข้ามพรมแดนของชาติ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน อาทิ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจเป็นระบบทุนนิยมซึ่งเน้นการผลิตจากอุตสาหกรรมโดยการดึงทรัพยากรมาใช้อย่างสิ้นเกิน กระบวนการผลิตมีมนุษย์เป็นแรงงานขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจดังกล่าวทั้งการผลิตและการบริโภค เช่นเดียวกันประเทศไทยมุ่งเน้นการพัฒนาประเทศด้วยอุตสาหกรรมจึงขับเคลื่อนนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจด้วยระบบทุนนิยมเพื่อพัฒนาประเทศให้ก้าวทันความเจริญแต่กลับทำให้เกิดภาวะ

วิกฤตเศรษฐกิจโดยเฉพาะในเหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง พ.ศ. 2540 ผลกระทบจากเหตุการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจดังกล่าวสร้างปัญหาในสังคมร่วมสมัย อาทิ การทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาความเจริญ มลภาวะ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนที่กลายเป็นสังคมเดี่ยวมากขึ้น

3.1 เยาวชนกับการนำเสนอปัญหาสังคม

วรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยปรากฏการนำเสนอประเด็นปัญหาสังคม อาทิ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาจากการรุกรานของนโยบายพัฒนาท้องถิ่น ปัญหาบริโภคนิยม และปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมสะท้อนให้เห็นผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกผ่านผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครอบครัว ปัญหาแรกคือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ พบในเรื่อง *เซนในสวน* สะท้อนผลกระทบของปัญหาเศรษฐกิจที่มีต่อปัญหาครอบครัวที่ทำให้ตัวละครเอกต้องเรียนรู้และปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในชีวิตคือการย้ายตามพ่อ จากเดิมที่อาศัยอยู่ในเมืองเป็นการใช้ชีวิตในชนบทเนื่องจากพ่อประสบกับปัญหาทางธุรกิจจากวิกฤตเศรษฐกิจ ปัญหาถัดมาคือประเด็นเรื่องการพัฒนาความเจริญในพื้นที่ชนบทที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนท้องถิ่น พบในเรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* สะท้อนให้เห็นผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาความเจริญในท้องถิ่นผ่านมุมมองของเยาวชนในท้องถิ่นผู้เป็นตัวละครเอก ประเด็นถัดมาคือปัญหาบริโภคนิยมเป็นปัญหาสำคัญที่กำลังส่งผลกระทบต่อคนในสังคมร่วมสมัย การบูชาวัตถุและให้คุณค่ากับเงินมากกว่าเรื่องของคุณค่าทางจิตใจกำลังเป็นภัยคุกคามสังคมไทยร่วมสมัยและบ่มเพาะให้เยาวชนเติบโตขึ้นมาด้วยการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและมีลักษณะปัจเจกมากขึ้น ผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรนำเสนอปัญหาจากการบริโภคนิยมว่าส่งผลกระทบต่อมุมมองและทัศนคติในการมองโลกทำให้ตัวละครมีลักษณะนิสัยที่เห็นแก่ตัว ไม่สนใจความเดือดร้อนของผู้อื่น มีความด้านชาต่อเรื่องศีลธรรมคุณธรรม พบในเรื่อง *หัวใจของช่าง* สะท้อนภาพเยาวชนในสังคมร่วมสมัยที่บริโภคนิยมในลักษณะที่ฟุ่มเฟือย สุดท้ายคือประเด็นเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมพบในเรื่อง *เอ๋อระเหยลอยคอ* สะท้อนว่าปัญหาน้ำท่วมที่เกิดในพื้นที่เมืองในเรื่องคือกรุงเทพฯ เป็นผลมาจากการไม่ตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของคนในสังคม ผู้ประพันธ์นำเสนอปัญหาดังกล่าวผ่านพัฒนาการของตัวละครเอกที่เปลี่ยนจากเด็กติดเกมและไม่ชอบต้นไม้ให้หันกลับมาสนใจธรรมชาติผ่านเหตุการณ์อพยพหนีน้ำท่วมไปอาศัยที่ต่างจังหวัดชั่วคราว ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรนำเสนอแนวทางออกของปัญหาที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนโดยการเสนอแนวคิดอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสร้างจิตสำนึกรักธรรมชาติ และการยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในบริบทสังคมร่วมสมัย

3.1.1 เซนในสวน: ปัญหาทางเศรษฐกิจ

จักขณ์ จันทร เสนอเรื่องราวของเซนเด็กชายที่ต้องย้ายบ้านจากกรุงเทพฯ ไปใช้ชีวิตใหม่ที่ บ้านเกิดของพ่อที่ต่างจังหวัดเนื่องจากธุรกิจของพ่อประสบปัญหา ตัวละครพ่อต้องเปลี่ยนอาชีพจาก นักธุรกิจเป็นเกษตรกร พ่อทำการเกษตรในที่ดินของย่าซึ่งเก็บไว้ให้พ่อโดยพ่อยึดหลักปฏิบัติตาม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงคือ ปลูกเพื่อกินเหลือจึงขาย ปลูกพืชหมุนเวียนและพืชหลากหลาย ในช่วง แรกครอบครัวของเซนย้ายมาที่บ้านย่าทั้งครอบครัว ประกอบด้วย พ่อ แม่และเซน แต่ไม่นานแม่ก็ทน ใช้ชีวิตในชนบทไม่ไหวทั้งพ่อและเซนไปแต่งงานกับเศรษฐีและย้ายกลับกรุงเทพฯ ตัวละครพ่อเป็น แบบอย่างให้กับเซนในหลายด้าน อาทิ ความพอเพียง ความอดทน ความขยัน การยอมรับความจริง และลุกขึ้นเริ่มต้นใหม่ด้วยความหวังเสมอ พ่อคือต้นแบบที่ส่งผลให้เซนเรียนรู้และกล้าเผชิญกับความ เปลี่ยนแปลงในชีวิตด้วยความเข้าใจทำให้เขากลายเป็นคนที่พร้อมจะเปิดใจและยอมรับสิ่งใหม่รอบตัว และพอใจกับสิ่งที่มี จากเด็กในเมืองกลายเป็นเด็กชนบท เซนมีพ่อผู้รับมือกับปัญหาเศรษฐกิจที่ส่งผล ต่อครอบครัวด้วยสติและความสงบ การใช้ชีวิตในชนบทโดยมีพ่อเป็นแบบอย่างช่วยให้เซนบ่มเพาะ เมล็ดพันธุ์ของวิถีชีวิตแบบพอเพียง

ผู้ประพันธ์นำเสนอปัญหาของตัวละครพ่อว่าเกิดปัญหาการทำธุรกิจล้มเหลวเนื่องจากปัญหา เศรษฐกิจ หากพิจารณาบริบทสังคมในเรื่องสอดคล้องกับบริบทสังคมในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง พ.ศ. 2540 ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยโดยเฉพาะสังคมเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่หลักของการลงทุน สาเหตุหลักของการเกิดวิกฤตคือการเร่งพัฒนาประเทศโดยการกระตุ้น เศรษฐกิจแบบระบบทุนนิยมที่เร่งการผลิตภาคอุตสาหกรรมส่งผลให้เกิดการบริโภคนิยมและการลงทุนที่ไม่ สมดุล วิกฤตเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งระดับโครงสร้างและ ระดับปัจเจก ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของระบบการเงิน เกิดอัตราการว่างงานและ การขาดรายได้ของประชาชน ท่ามกลางวิกฤตเศรษฐกิจดังกล่าว แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จากพระ ราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 คือจุดเริ่มต้นแนวทางออกของปัญหา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กลายเป็นกรอบและทิศทางพัฒนาประเทศเพื่อฟื้นฟูวิกฤตเศรษฐกิจในขณะนั้นโดยเป็นแนวคิดหลักใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 9 ประกาศใช้ตั้งแต่พ.ศ. 2545 - 2549 นิยามของคำว่าพอเพียงตาม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักการ 3 ประการคือ 1) ความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและ สภาวะแวดล้อมตามความเป็นจริง 2) ความมีเหตุมีผลบนพื้นฐานความถูกต้อง และ 3) การมี

ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตที่ต้องประสบกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ตลอดเวลา¹¹⁹

จากการศึกษาการนำเสนอภาพชนบทในวรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัยพบได้ในวรรณกรรม ตะวันตกมาช้านาน อาทิ *บ้านเล็กในป่าใหญ่* (Little House in the Big Woods) ของลอร่า อิงกัลล์ส ไวลด์เดอร์ (Laura Ingalls Wilder) ซึ่งนำเสนอภาพการใช้ชีวิตในชนบทซึ่ง David L. Russell กล่าวว่า พื้นที่ชนบทคือพื้นที่ที่มีอิทธิพลต่อความเป็นเด็ก ชนบทคือพื้นที่ของการดิ้นรนหาความสุขในวัยเด็ก และการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย “the pastoral frequently turns to childhood as a restorative influence. However, presumably, the pastoral represents a longing for the simple life enjoyed by the child or a longing for the simpler rural life.”¹²⁰ ภาพชนบทนำเสนอในฐานะพื้นที่ของการสร้างภาพชีวิตในวัยเด็กของตัวละครและมีความสุขในวัยเด็กผ่านการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายในพื้นที่ชนบท ขณะที่วรรณกรรมเยาวชนไทยมีการนำเสนอภาพชนบทเพื่อนำเสนอปัญหาในสังคมชนบท อาทิ ความยากจน ปัญหาการรุกรานจากการพัฒนาชนบท การอพยพย้ายถิ่นฐานแรงงาน ในเรื่อง *เซนในสวน* พบว่าภาพชนบทคือพื้นที่ของการพลิกฟื้นชีวิตการเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่การฟื้นฟูชนบทสู่สังคมการเกษตรร่วมสมัยในลักษณะตรงกันข้ามกับสังคมเมืองที่ผู้ประพันธ์นำเสนอภาพของมลพิษที่ก่อให้เกิดโรคร้ายและคนที่มีลักษณะบริโภคนิยม

ภาพชนบทที่เป็นพื้นที่ของความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ระบบนิเวศช่วยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ ผู้คนในชนบทใช้ชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล ผู้ประพันธ์นำเสนอว่าธรรมชาติมีกระบวนการรักษาความสมดุลทางธรรมชาติอย่างเป็นระบบอยู่แล้ว มนุษย์ในฐานะสิ่งมีชีวิตหนึ่งของระบบนั้นจึงไม่ควรเบียดเบียนและกอบโกยทรัพยากรทางธรรมชาติจนล้นเกิน

“ในสวนของย่ามีผักสวนครัวที่ใช้ประกอบอาหารขึ้นกระจัดกระจายอยู่เยอะเยอะไปหมด หลายอย่างย่าลงมือปลูกเอง เช่น ข้าว ตะไคร้ มะกรูด มะนาว แต่อีกหลายอย่าง

¹¹⁹ ปรียานุช ธรรมปิยา, *วิกฤตเศรษฐกิจ 2540 กับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง* (กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2558).

¹²⁰David L. Russell, "The Pastoral Influence on American Children's Literature," *The Lion and the Unicorn* Volume 18, Number 2 (1994): p. 123.

ก็ขึ้นกองงามอยู่ในสวนโดยที่ย่ำไม่ได้ปลูก แต่มันถูกปลูกโดยเกษตรกรธรรมชาติจากบรรดา สัตว์ตัวเล็กตัวน้อยและนกในสวน...”¹²¹

จะเห็นว่าผู้ประพันธ์นำเสนอภาพสวนการเกษตรแบบผสมผสานของยาที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชผักสวนครัวที่สามารถนำมาประกอบอาหารในครัวเรือนได้โดยไม่ต้องซื้อตามซูเปอร์มาร์เก็ต ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ยังชี้ให้เห็นระบบนิเวศทางธรรมชาติที่เกิดจากการปลูกพืชแบบหมุนเวียนซึ่งช่วยรักษาสมดุลทางธรรมชาติ เห็นได้จาก “...แต่อีกหลายอย่างก็ขึ้นกองงาม...มันถูกปลูกโดยเกษตรกรธรรมชาติจากบรรดาสัตว์ตัวเล็กตัวน้อยและนกในสวน” ภาพสวนเกษตรแบบผสมผสานที่สร้างขึ้นโดยสัตว์ตัวเล็กตัวน้อยในธรรมชาติแสดงให้เห็นว่าสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติอย่างสัตว์คือฟันเฟืองเล็กๆ ที่สำคัญต่อระบบนิเวศซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าทุกชีวิตที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติต่างทำหน้าที่ของตนเองเพื่อปรับระบบนิเวศของธรรมชาติให้สมดุลและสอดคล้องกับการดำรงชีวิต

ภาพชนบทที่อุดมสมบูรณ์สะท้อนการใช้ชีวิตในชนบทด้วยแนวคิดของกฎแห่งธรรมชาติผ่านตัวละครพ่อที่สอนเซนให้เข้าใจในกฎของธรรมชาติซึ่งเป็นพุทธปรัชญาที่มีแนวคิดเรื่องธรรมชาติในมุมมองแบบองค์รวมที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันเป็นวัฏจักรซึ่งเสนอมุมมองของทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติโดยอาศัย “การเกื้อกูล” คือ การมองว่าทุกสิ่งเชื่อมโยงเป็นระบบเดียวกัน มนุษย์ต่างสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเรื่อยไปจนสัมพันธ์กับสรรพสัตว์และธรรมชาติทั้งหมด กล่าวคือ มนุษย์ต้องพึ่งสัตว์ ต้นไม้ แม่น้ำและภูเขา แต่ธรรมชาติไม่ใช่เพียงทรัพยากรที่มนุษย์จะสามารถกอบโกยเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวได้ โลกทัศน์แนวพุทธเสนอแนวคิดและมุมมองที่มีต่อธรรมชาติในลักษณะของการพึ่งพาธรรมชาติอย่างเกื้อกูล

“พ่อบอกว่าชีวิตหนึ่งจบลงเพื่อเกื้อกูลอีกหลายชีวิตให้ดำรงอยู่ เกิดแก่เจ็บตายเป็นวัฏฏะที่ไม่อาจหนีพ้นไม่ว่าคนหรือสัตว์ กว่าคนคนหนึ่งจะเติบโตใหญ่ได้จำเป็นต้องกินเนื้อสัตว์หรือพืชมากมายเป็นอาหาร เราฆ่าสัตว์ก็เพื่อนำมาประกอบอาหาร ไม่ได้ฆ่าเพราะใจนึกสนุก ถ้าวันนี้พ่อไม่จับปลามาเป็นอาหารไม่ซำก็เร็วปลาพวกนี้ก็ต้องตายอยู่ดีเมื่อน้ำในบ่อแห้งลง หรือไม่ก็ตกเป็นอาหารของสัตว์อื่น”¹²²

ผู้ประพันธ์เสนอให้เห็นการพึ่งพาธรรมชาติของมนุษย์ในฐานะอาหาร การที่ตัวละครพ่อสอนให้เซนเข้าใจว่าคนเราต้องกินต้องอยู่โดยการ “ฆ่า” คือกฎทางธรรมชาติที่เป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิต การ

¹²¹จักษณ จันทร, *เซนในสวน*. หน้า 14.

¹²²เรื่องเดียวกัน. หน้า 17.

นำเสนอความเป็นจริงทางธรรมชาติที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงการฆ่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหารเพื่อสะท้อนให้เห็นและการเข้าใจถึงการดำรงชีวิตที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงการเบียดเบียนผู้อื่นได้ ทั้งนี้ผู้ประพันธ์จึงนำเสนอว่าการเบียดเบียนควรเป็นการเบียดเบียนที่ไม่ทำลายธรรมชาติจนเกินพอดีแสดงให้เห็นว่าการ “ฆ่า” ในอีกนัยหนึ่งคือการพึ่งพากันทางธรรมชาติของมนุษย์ สัตว์และต้นไม้ซึ่งมีลักษณะของการหมุนเวียนและถ่ายทอดการพึ่งพากันด้วยความสำนึกผู้คุณต่อธรรมชาติที่เราทำลายลงไปคือ การนำทรัพยากรเหล่านั้นมาเพื่อดำรงชีวิตไม่ใช่การกอบโกยที่ล้นเกินจนทำให้ธรรมชาติเสียหาย

ภาพชนบทที่อุดมสมบูรณ์ด้วยสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ตามภาพชนบทในอุดมคติของคำกล่าวที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” เพื่อสะท้อนให้เห็นภาพธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชนบท “ฝนตกหนักแบบนี้มีปลาขึ้นแน่ๆ”¹²³ เมื่อถึงฤดูฝนฝนก็ตกตามฤดูกาลซึ่งสะท้อนให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของชนบท และความสมดุลทางธรรมชาติที่ส่งผลเชื่อมโยงต่อกันคือเมื่อฝนตกมีน้ำเพียงพอจึงทำให้มีปลามาอาศัยอยู่ ภาพแทนชนบทที่อุดมสมบูรณ์คือการสร้างภาพชนบทในอุดมคติในเกิดขึ้นเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าชนบทสามารถเป็นพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติได้ ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอแหล่งอาหารสำคัญอีกแห่งหนึ่งคือ นา ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับปลูกข้าวอันเป็นแหล่งทรัพยากรทางอาหารที่สำคัญของคนไทย

“เซนเห็นไหม ในน้ำยังมีปลา” พ่อพูดพลางรับถุงปลากลับไปถือ

“แต่ในนาไม่เห็นมีข้าว” ผมตีสำนวนต่อปากต่อคำกับพ่อ

“ไฉนในนาไม่มีข้าว” พ่อพูดเสียงเรียบ “ไม่ทำนาแล้วนาจะมีข้าวได้ยังไง...”¹²⁴

ผู้ประพันธ์เสนอภาพ “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” เพื่อสะท้อนภาพความอุดมสมบูรณ์ของชนบทขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นว่าการจะทำให้ “ในนามีข้าว” ต้องมีกระบวนการปลูกข้าวจึงจะสามารถทำให้ในนามีข้าวได้ชี้ให้เห็นว่าเกษตรกรรมไม่ใช่การเกิดขึ้นโดยธรรมชาติในตัวมันเองแต่เป็นวิถีชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพนั่นคือ อาหาร การปลูกข้าวให้เต็มพื้นที่นาคือการสร้างภาพแทนชนบทในอุดมคติที่อุดมสมบูรณ์เพื่อแสดงให้เห็นว่าหากดำเนินวิถีการเกษตรโดยยึดหลักตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่คือ ปลูกเพื่อกิน เหลือจึงขาย จะช่วยให้มนุษย์ไม่เบียดเบียนธรรมชาติจนเสียหาย

¹²³ เรื่องเดียวกัน. หน้า 52.

¹²⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า 12.

ขณะเดียวกันภาพชนบทในอุดมคติอีกแง่มุมหนึ่งคือ ชนบทในพื้นที่ของการพักผ่อนและ
 เยียวยาจากพิษของสังคมเมือง ผู้ประพันธ์เสนอให้เห็นภาพสวนของยาและการทำเกษตรแนวใหม่ของ
 พ่อที่สร้างบ้านสวนให้อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ

“พ่ออยากให้เห็นในเมืองได้มีโอกาสสัมผัสชีวิตบ้านสวนดูบ้าง หลบจากป่าคอนกรีต
 มาอยู่ไต้ร่มไม้เงาไม้ ฆานอนฟังเสียงจิ้งหรีดเรไรแทนเสียงเครื่องยนต์เปลี่ยนจาก
 ความวุ่นวายมาสู่ความสงบ หยุดกินอาหารจานด่วนสักมื้อ เปลี่ยนมาลองกินอาหาร
 พื้นบ้านฝีมือพ่อกับย่าดูบ้าง”¹²⁵

จะเห็นว่าผู้ประพันธ์เปรียบเทียบภาพระหว่างเมืองกับชนบทในลักษณะที่ตรงกันข้ามคือ ภาพเมืองที่
 เต็มไปด้วยอาหารทำลายสุขภาพ มลพิษทางอากาศ สะท้อนให้เห็นภาพในด้านลบของพื้นที่เมือง
 ขณะที่ภาพชนบทกลับเต็มไปด้วยความสงบสุข ความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ และอาหาร
 เพื่อสุขภาพ ผู้ประพันธ์เสนอให้เห็นว่าเมืองคือพื้นที่ของการบั่นทอนและสังคมที่เป็นพิษต่อการ
 ดำรงชีวิต ส่วนชนบทคือพื้นที่ของความอุดมสมบูรณ์และเติมเต็มให้ชีวิตการนำเสนอดังกล่าวเพื่อสร้าง
 ภาพชนบทในอุดมคติที่ขบเน้นว่าเมืองคือแหล่งทำลายธรรมชาติและชนบทคือพื้นที่แห่งความหวังที่จะ
 ช่วยฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ การนำเสนอดังกล่าวเป็นการนำเสนอที่ชี้ให้เห็น
 ภาพของพื้นที่เมืองเพียงด้านเดียว

ทั้งนี้ผู้ประพันธ์นำเสนอพื้นที่ชนบทที่ไม่ได้มีเพียงด้านเดียว ผู้ประพันธ์นำเสนอความแห้งแล้ง
 ของพื้นที่ชนบทตามฤดูกาลซึ่งไม่เหมาะสมแก่การปลูกพืชทำให้เกษตรกรไม่มีผลผลิต รวมทั้งปัญหา
 การรุกรานของการพัฒนาที่เข้ามาสู่พื้นที่ชนบทซึ่งทำให้เกิดปัญหาไร่ที่ดินทำกินของคนในพื้นที่

“แดดเดือนเมษายนร้อนระอุ มองไกลออกไปในท้องทุ่ง เปลวแดดจับตัวต้นระริกอยู่
 ไหวๆ หากมองเดินผ่าน ภาพท้องทุ่งนาจะเป็นเหมือนภาพเขียนสีน้ำมันของจิตรกร
 แนวอิมเพรสชันนิซึมในโปสการ์ด บางช่วงเป็นสีน้ำตาลหม่นบางช่วงเป็นสีเทาตุ๋น
 โศก ไม่มีหญ้าคลุมดิน มีหน้าซำผืนดินนั้นยังแห้งจนแยกออกจากกันเป็นร่องลึกอีก
 ด้วย”¹²⁶

ผู้ประพันธ์จึงนำเสนอภาพความแห้งแล้งของพื้นที่ชนบทด้วยการเสนอภาพเขียนสีน้ำมันของจิตรกร
 แนวอิมเพรสชันนิซึม (impressionism) ซึ่งมุ่งเน้นการวาดภาพที่จับสายตาในขณะนั้นและเป็น
 ช่วงเวลาฉับพลันโดยการใช้พู่กันหวัดสีอย่างเข้มๆ และใช้สีสว่างๆ เป็นศิลปะแห่งความงดงามของ

¹²⁵เรื่องเดียวกัน. หน้า 87.

¹²⁶เรื่องเดียวกัน. หน้า 9.

ประกายแสงและสี เพื่อสื่อถึงสีของความแห้งแล้งที่สะท้อนกับแสงแดดของดวงอาทิตย์ที่ขบเน้นความแห้งแล้งและความร้อนในพื้นที่ชนบท จะเห็นว่าการนำเสนอดังกล่าวเป็นการชี้ให้เห็นชนบทในด้านของความแห้งแล้งที่สะท้อนการขาดแคลนทางทรัพยากรทางธรรมชาติและผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเสนอภาพชนบทในอีกด้านหนึ่งที่ไม่ได้มีเพียงความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรทางธรรมชาติ

จากความแห้งแล้งของพื้นที่ชนบททำให้เกษตรกรไม่สามารถปลูกพืชและไม่มีผลผลิตทางการเกษตรที่สร้างรายได้ส่งผลให้เกษตรกรในพื้นที่ชนบทนิยมอพยพย้ายถิ่นฐานเพื่อเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมของสังคมเมือง ผู้ประพันธ์เสนอว่าคนท้องถิ่นในชนบทจำนวนมากที่ทนความไม่แน่นอนของอาชีพเกษตรกรไม่ได้ เนื่องจากมีปัจจัยที่อยู่นอกเหนือความควบคุม อาทิ ฤดูกาล ราคาผลผลิต แนวน้ำมันพืชเศรษฐกิจ ทำให้เกษตรกรปรารถนาให้คนรุ่นหลังหลุดพ้นจากวงจรดังกล่าวจึงปลูกฝังความคิดให้กับลูกหลานว่า ให้โตขึ้นเพื่อเป็นเจ้าคนนายคน นั้นหมายถึงการไม่เป็นชวานานั่นเองเพราะมองว่าอาชีพชวานาเป็นอาชีพที่ยากจน

“พ่อแม่ที่เป็นชวานาจำนวนไม่น้อย ไม่ปรารถนาให้ลูกหลานเติบโตขึ้นมาเป็นชวานาเหมือนตนเพราะเหนื่อยยากและลำบาก กระแสวัตถุนิยมที่เขี้ยวกรากจึงไม่ต่างจากลมพายุที่พัดพาเมล็ดพันธุ์รุ่นใหม่ปลิวกระจายไกลออกไปจากรากเหง้าบรรพชน”¹²⁷

ตัวละครพ่อคือภาพลูกหลานชวานาที่ไม่ประสบความสำเร็จตามแนวคิดเติบโตเพื่อเป็นเจ้าคนนายคนเนื่องจากประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจทำให้ต้องกลับมาเป็นเกษตรกรในบ้านเกิดของตนเอง กล่าวคือกลับมาเป็นชวานานั่นเอง ผู้ประพันธ์จึงใจเสียดสีให้เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวส่งผลให้ลูกหลานของคนท้องถิ่นมุ่งหน้าเดินทางเข้าสู่สังคมเมืองเพื่อเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมนั้นไม่ใช่ทางออกของการแก้ปัญหาความยากจนจากการประกอบอาชีพชวานาแต่เป็นการสร้างค่านิยมที่ผิดเพี้ยนให้กับลูกหลานเพื่อให้รักความสุขสบายเมื่อมีอุปสรรคมากกระทบก็ทำให้ประสบกับความล้มเหลวและต้องกลับมาในพื้นที่บ้านเกิดอยู่ติดๆเช่นตัวละครพ่อ

ผู้ประพันธ์เสนอให้เห็นว่าความล้มเหลวของตัวละครพ่อในฐานะลูกหลานชวานาที่ปรารถนาจะเป็นเจ้าคนนายคนนั้นไม่เพียงส่งผลกระทบต่อตัวละครพ่อเท่านั้นแต่ยังส่งผลต่อรุ่นลูกหลานนั้นคือเซน ซึ่งผู้ประพันธ์นำเสนอให้เห็นว่าผลกระทบดังกล่าวส่งทอดกันเป็นลูกโซ่ “พ่อคือเรือลำนั้นในนาวาชีวิตของผมกับย่า หากเรือถูกคลื่นลมซัดเซ โฉนเลยจะไม่กระทบถึงลูกเรือ...”¹²⁸ ความล้มเหลวจาก

¹²⁷เรื่องเดียวกัน. หน้า 9.

¹²⁸เรื่องเดียวกัน. หน้า 88.

การประกอบธุรกิจทำให้พ่อตงงานและต้องย้ายกลับมาอยู่กับย่าที่บ้านเกิดส่งผลให้เขาต้องเกิดความเปลี่ยนแปลงในชีวิตตามผลกระทบดังกล่าวไปด้วย ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบว่าตัวละครพ่อคือเรือที่ล่องอยู่กลางมหาสมุทรที่มีสมาชิกทั้งหมดในครอบครัวเป็นลูกเรือสะท้อนให้เห็นภาวะและหน้าที่ในฐานะผู้นำครอบครัวที่ตัวละครพ่อต้องแบกรับ ทั้งนี้ผู้ประพันธ์นำเสนอให้เห็นว่าการกลับมาบ้านเกิดเพื่อตั้งหลักและเริ่มต้นใหม่นั้นไม่ได้ราบเรียบและปราศจากอุปสรรค ผู้ประพันธ์นำเสนอภาพเปรียบเทียบผืนนากับการทำเกษตรแนวใหม่ของตัวละครพ่อ “ผืนนาไม่เรียบอย่างที่เห็นในระยะไกล มันขรุขระเป็นหลุมเป็นบ่อ”¹²⁹ จะเห็นว่าตัวละครพ่อเมื่อเริ่มต้นใหม่กับอาชีพเกษตรกรก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จได้อย่างง่ายดายแต่ต้องฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ซึ่งเห็นได้จากการเปรียบเทียบกับผืนนาที่ไม่เรียบและขรุขระเต็มไปด้วยหลุมและบ่อ สะท้อนให้เห็นอุปสรรคของการทำการเกษตรในพื้นที่ชนบทที่ตัวละครต้องเผชิญทำให้เห็นภาพของพื้นที่ชนบทที่ไม่ได้อุดมสมบูรณ์เพียงพร้อมด้วยตัวมันเองแต่ต้องใช้เวลาในการพลิกฟื้นพื้นที่ดังกล่าวด้วยความอดทนเพื่อสร้างทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ขึ้นมา

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอให้เห็นปัญหาในพื้นที่ชนบทที่เกี่ยวข้องกับที่ดิน นั่นคือปัญหาไร้ที่ดินทำกิน ผู้ประพันธ์เสนอให้เห็นการรุกคืบของการพัฒนาที่เน้นการผลิตภาคอุตสาหกรรมที่สร้างความหวังให้กับเกษตรกรจากกำไรที่ได้จากผลผลิตครั้งละจำนวนมากแต่ด้วยกลไกตลาดที่ไม่สามารถควบคุมได้ทำให้อาชีพชาวนาไม่ประสบความสำเร็จและส่งผลให้ชาวนายังคงยากจน เมื่อการเจริญรุกคืบมาสู่ท้องถิ่นการขายที่ดินทำกินเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายจึงส่งผลให้เกษตรกรที่ตัดสินใจขายที่ดินกลายเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมที่ไร้ที่ดินและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้

“ลุงบุญเสริมเล่าให้พ่อฟังว่า ครั้งหนึ่งเขาก็เคยมีที่นาหลายสิบไร่ แต่ยิ่งทำยิ่งจน ยิ่งทำยิ่งเป็นหนี้เป็นสิน พอมีคนมากว้านซื้อที่ดินเพื่อสร้างโรงงาน ลุงจึงไม่ลังเลที่จะขาย มีเงินใช้หนี้ใช้สินแล้วยังเหลือแบ่งให้ลูกๆ อีกคนละจำนวนหนึ่ง หลังจากนั้นลุงก็ทำงานเป็นยามในโรงงานที่ตั้งอยู่บนที่ดินซึ่งเคยเป็นของตัวเอง”¹³⁰

จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์นำเสนอภาพปัญหาการไร้ที่ดินทำกินในพื้นที่ชนบทผ่านตัวละครลุงเสริมว่าเขาคือผู้ได้รับผลกระทบจากการขยายพื้นที่สังคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ชนบทซึ่งกว้านซื้อที่ดินของเกษตรกรโดยอาศัยช่องโหว่ของอาชีพที่สร้างปัญหาให้กับชาวนามาโดยตลอดคือ ความยากจน เมื่อเห็นว่าปลูกข้าวมาหลายปีก็ไม่สามารถสร้างรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพและค่าใช้จ่ายในการทำงาน

¹²⁹เรื่องเดียวกัน. หน้า 11.

¹³⁰เรื่องเดียวกัน. หน้า 50.

การขายที่ดินจึงเป็นทางเลือกให้กับชาวนาที่ต้องการ “เงิน” ขณะเดียวกันสะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาของการทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยวที่มุ่งเน้นการขายผลผลิตเพื่อป้อนภาคอุตสาหกรรมจึงทำให้ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ สาเหตุของการไร้ที่ดินทำกินซึ่งผู้ประพันธ์ได้นำเสนอนั้นจึงมีสาเหตุหลักมาจากปัญหาภาคการเกษตรเชิงเดี่ยวที่ไม่ตอบสนองต่อการดำรงชีพนั่นเอง การไร้ที่ดินทำกินได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอให้เห็นว่านอกจากผลกระทบจากการไร้ที่ดินทำกินยังส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของเจ้าของที่ดินด้วย ความรู้สึกผูกพันที่เสริมมีต่อที่ดินสะท้อนภาพคนท้องถิ่นที่แม้จะขายที่ดินให้กับเจ้าของโรงงานแล้วแต่ความรู้สึกผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของทำให้เสริมสมัครเป็นยามในโรงงานซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการเป็น “ยาม” เพื่อเฝ้าโรงงานนั้นคือการได้รู้สึกอยู่ใกล้กับที่ดินซึ่งเดิมเป็นของเขา ขณะเดียวกันแสดงให้เห็นว่าเสริมทำได้แค่เฝ้าดูเพราะไม่มีสิทธิ์ในที่ดินผืนนั้นอีกต่อไป

ผู้ประพันธ์บอกเล่าปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจของไทย พ.ศ. 2540 ที่ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างต่อสังคมไทย การผูกเรื่องให้บริบทดำเนินอยู่ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจไทยเพื่อเน้นให้เห็นการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง โดยผู้ประพันธ์เสนอให้เห็นว่าการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในสังคมร่วมสมัยสามารถปรับและประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการดำรงชีวิตของแต่ละคนได้ ทั้งยังเป็นการประยุกต์แนวคิดดังกล่าวให้เข้ากับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต่อไป ผู้ประพันธ์นำเสนอให้เห็นว่าแทนที่จะต้านความเจริญทางเทคโนโลยี การเรียนรู้และนำมาปรับใช้คือแนวทางออก รวมทั้งความกังวลในการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาในสังคมร่วมสมัยนั้นสามารถนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อปรับให้การดำรงชีวิตในบริบทสังคมดังกล่าวไม่หลงลืมและพุ่งเป้าไปกับความเจริญทางวัตถุมากเกินไป ผู้ประพันธ์ยังนำเสนอให้เห็นว่าปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของตัวละครสามารถแก้ไขได้ด้วยการหันกลับมาสู่วิถีชีวิตพื้นฐานของคนไทยนั่นคือ เกษตรกรรม ตัวละครพ่อคือแบบอย่างของการลุกขึ้นเพื่อเริ่มต้นใหม่ซึ่งมีส่วนช่วยให้ตัวละครเยาวชนเติบโตเป็นผู้ชายที่ดีโดยมีพ่อเป็นบุคคลต้นแบบ

3.1.2 โรงเรียนริมทะเล: ปัญหาของการพัฒนา

เรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* ผู้ประพันธ์นำเสนอเรื่องโดยการผูกเรื่องให้อยู่ในบริบทของสังคมไทยช่วงพ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยกำหนดและประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2504 เพื่อพัฒนาประเทศภายใต้ระบบทุนนิยม จากเดิมที่เป็นสังคมเกษตรกรรมซึ่งผลิตเพื่อบริโภคในประเทศเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อการส่งออกเน้นการผลิตภาคอุตสาหกรรม ดังนั้นจึงมีการขยายตัวและก่อให้เกิดนิคมอุตสาหกรรมในจังหวัดเศรษฐกิจขนาด

ใหญ่หลายสิบจังหวัด รวมทั้งการพัฒนาด้านไฟฟ้า การตัดถนนและน้ำประปาสู่ชนบท ในช่วงเวลาของการพัฒนาดังกล่าวจนถึงสังคมร่วมสมัย กว่าหกทศวรรษที่ผ่านมาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยทั้งการเติบโตทางเศรษฐกิจ การเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างครอบครัวไทยที่มีขนาดเล็กลง ลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัวและการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมือง ผู้ประพันธ์นำเสนอความเปลี่ยนแปลงซึ่งการพัฒนาความเจริญได้ส่งผลกระทบต่อสังคมชนบทผ่านตัวละครนมเปี้ยและชุมชนป่ากระวะพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบในระดับชุมชน สะท้อนความเป็นไปของวิถีชีวิตผู้คนในสังคมชนบทที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

เมื่อนโยบายการพัฒนาเริ่มรุกคืบเข้ามาในพื้นที่ชุมชน ผู้ประพันธ์เสนอให้เห็นภาพของการค่อยๆเปลี่ยนแปลงของชนบท “แนวต้นสนทะเลที่เราเคยมองเห็นเหมือนยอดปราสาทซึ่งสายเอนอยู่ในสายลมถูกดันทิ้ง ต้นสนทะเลต้นแรกล้มลงเสียงดังสนั่น ลำต้นพาดกับพื้นดินเหมือนคนแก่ล้มลงและไม่มีวันจะลุกขึ้นมาได้อีกต่อไป ร่มเงาที่เคยร่มรื่น...กลับกลายเป็นพื้นที่ว่างเปล่า ผืนทรายที่เคยเย็นอยู่ใต้ฝ่าเท้าก็กลายเป็นผืนทรายร้อนที่แทบจะต้องวิ่งเมื่อนักเรียนเท้าเปล่าเดินผ่าน”¹³¹ ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบแนวต้นสนซึ่งเป็นเสมือนเกราะป้องกันทางธรรมชาติที่กั้นระหว่างชนบทกับการรุกคืบของการพัฒนาจากเมือง ภาพสะท้อนของวิถีชีวิตชนบทที่กำลังถูกทำลายโดยการพัฒนา การที่ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบธรรมชาติซึ่งถูกทำลายกับคนแก่ที่ล้มจนไม่สามารถลุกขึ้นมาได้นั้นให้เห็นภาพของวิถีชีวิตแบบเก่าในชุมชนที่จะเปลี่ยนแปลงไปตลอดกาลและไม่สามารถกลับไปเป็นแบบเดิมได้อีกต่อไป อีกทั้งการพัฒนาซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้คนในชุมชนจะเห็นได้จาก “ผืนทรายที่เคยเย็นอยู่ใต้ฝ่าเท้าก็กลายเป็นผืนทรายร้อนที่แทบจะต้องวิ่งเมื่อนักเรียนเท้าเปล่าเดินผ่าน” สะท้อนให้เห็นความเดือดร้อนที่เด็ก ๆ ในชุมชนได้รับจากการพัฒนาที่ทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติซึ่งทำประโยชน์ให้กับชุมชนเมื่อการพัฒนาเข้ามาทำลายทรัพยากรดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อผู้คนในพื้นที่

ผู้ประพันธ์นำเสนอการเปลี่ยนแปลงในชุมชนป่ากระวะโดยเผยให้เห็นการแลกเปลี่ยนระหว่างท้องถิ่นกับความเจริญซึ่งอาศัยพาหนะคือ “เรือโซค” ซึ่งเป็นเรือโดยสารนำส่งระหว่างพื้นที่ท้องถิ่นกับพื้นที่เมือง “เรือโซคเป็นเรือโดยสารลำเดียวที่วิ่งในทะเลระหว่างเมืองปากพูนกับเมืองสงขลา...พวกเราทราบว่าบนเรือโซคมีทุกอย่างอย่างขนม เสื้อผ้า อ้อยลำโตๆ น้ำตาล หรือแม้กระทั่งเหล้า...สิ่งที่พวกเราสนใจมากที่สุดคือเรือโซคไม่เคยโดนโจรสลัดปล้น”¹³² ผู้ประพันธ์นำเสนอภาพของความเจริญจากสังคมเมืองผ่านสินค้าที่มีในเรือซึ่งเป็นพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนระหว่างท้องถิ่นกับเมือง สินค้า

¹³¹ สาคร พูลสุข. *โรงเรียนริมทะเล*. หน้า 10.

¹³² เรื่องเดียวกัน. หน้า 24.

เปรียบเสมือนตลาดที่เกี่ยวข้องกับทุนที่เข้ามาในพื้นที่ท้องถิ่นผ่านการแลกเปลี่ยนโดยมีเรือเป็นพื้นที่ตรงกลางที่ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนดังกล่าว ทั้งนี้ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นอิทธิพลที่เรือโซคมิต่อเด็กๆ ในหมู่บ้านนั้นคือความปรารถนาที่จะมีสักวันได้ขึ้นไปบนเรือโซค “ทุกครั้งที่เราเรือโซคค่อยๆ ปรากฏในสายตาของพวกเขา มันช่วยวนความอยากของพวกเขาเสียจนแทบระงับเอาไว้ไม่อยู่”¹³³ จะเห็นว่าเด็กๆ ในหมู่บ้านรู้สึกตื่นเต้นกับเรือโซคซึ่งหากมองว่าเรือคือสัญลักษณ์ของการเดินทางซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนดังนั้นก็การที่เด็กๆ ในชุมชนป่ากระวะปรารถนาจะได้ขึ้นไปบนเรือโซคนั้นผู้ประพันธ์อาจต้องการนำเสนอให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาพื้นที่จากคนในท้องถิ่นที่เป็นสมาชิกรุ่นใหม่ในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอีกเรื่องในชุมชนป่ากระวะคือ หมอหมวดผู้เป็นเจ้าของรถจักรยานยนต์ เขาจะมาในหมู่บ้านเพื่อนำยาแผนปัจจุบันมาแจกจ่ายให้กับผู้คนในหมู่บ้านพร้อมกับแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับโรคระบาดที่กำลังเกิดขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบันนอกหมู่บ้าน “การมาถึงของรถจักรยานยนต์ชนิดสองล้อ ถังน้ำมันสีดำ มีรูปปีกนกติดอยู่ตรงข้างถังน้ำมัน และมีไฟส่องหน้าดวงโตเหมือนกับตาของนกฮูกในยามค่ำคืน นำความตื่นเต้นมายังพวกเขาเด็กๆ และทำให้ทะเลหมัดความหมายลงไปอย่างน้อยก็ชั่วระยะที่เจ้าของรถจักรยานยนต์อยู่ที่หมู่บ้านของเรา”¹³⁴ จะเห็นว่าหมอหมวดคือผู้นำความเจริญทางการแพทย์เข้ามาสู่หมู่บ้าน รวมทั้งเรื่องราวของโลกภายนอกเกาะที่นำมาแลกเปลี่ยนให้คนในหมู่บ้านรับรู้

ผู้ประพันธ์นำเสนอเรื่องเล่าของการพัฒนาชนบทในอีกแง่มุมผ่านความรู้สึกในใจของคนท้องถิ่นซึ่งแสดงให้เห็นมุมมองที่พวกเขามีต่อนโยบายการพัฒนาที่เข้ามาภายในพื้นที่ท้องถิ่นซึ่งพวกเขาอาศัยอยู่มาอย่างช้านาน “เขากันว่าเมื่อถนนลาดยางเรียบร้อย ไฟฟ้าก็จะเข้ามา รถประจำทางก็จะเข้ามา เรือในทะเลหลวงทะเลในก็จะหายไป คนบ้านเราจะสบายขึ้น...รวมทั้งเศร้ายากขึ้นด้วย”¹³⁵ ผู้ประพันธ์นำเสนอว่าการพัฒนาจะนำความเจริญด้านสาธารณูปโภคมาสู่ท้องถิ่นซึ่งจะสร้างความสะดวกสบายให้กับผู้คนในพื้นที่ ความเจริญดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานของความเจริญที่มำอำนวยความสะดวกและปรับวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นให้สุขสบายมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้ประพันธ์กลับชี้ให้เห็นความรู้สึกของคนในท้องถิ่นที่มีต่อการพัฒนาดังกล่าว จะเห็นได้จาก “...รวมทั้งเศร้ายากขึ้นด้วย” สะท้อนให้เห็นมุมมองคนท้องถิ่นที่รู้สึกหวงแหนทรัพยากรทางธรรมชาติที่ต้องถูกทำลายไปมากมายขณะดำเนินการพัฒนาความเจริญตามนโยบายพัฒนา ความรู้สึกของผู้คนในท้องถิ่นจึงรู้สึกเศร้ายากกว่ายินดีในการตอบรับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น

¹³³ เรื่องเดียวกัน. หน้า 25.

¹³⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า 30.

¹³⁵ เรื่องเดียวกัน. หน้า 117.

นโยบายการพัฒนาซึ่งนำความเจริญมาสู่พื้นที่ชนบทนั้นปราศจากการซักถามความคิดเห็นของผู้คนในพื้นที่ การพัฒนาจึงปรากฏในภาพของการทำลายสิ่งที่มีอยู่เดิม “ผู้คนทราบข่าวการระเบิดสะพานไม้เก่าแก่ของหมู่บ้านก็พากันมามุงดูคนเฒ่าคนแก่ถึงกับน้ำตานองหน้า เพราะพวกเขาเชื่อว่ามีความวิญญานอยู่ในสะพาน เป็นวิญญานที่ดีที่คอยคุ้มครองสะพาน ไม้ตะเคียนและไม้เคี่ยมเก่าแก่เหล่านั้นจะกลายเป็นเพียงตำนาน มันจะแหลกสลายไปด้วยแรงระเบิด”¹³⁶ ผู้ประพันธ์นำเสนอว่าการพัฒนาในบางครั้งไม่คำนึงในแง่ของความรู้สึกของคนท้องถิ่น ความไม่ใส่ใจต่อความรู้สึกและไม่ถามความคิดเห็นก่อให้เกิดรอยร้าวในใจของคนท้องถิ่น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงที่รัฐบาลเชื่อว่าจะนำ “ความเจริญ” มาสู่ชนบทแต่ในมุมมองของคนท้องถิ่นอาจเป็นเพียงคนร้ายที่บุกรุกเข้ามาทำลาย “บ้าน” ของผู้อื่นก็อาจเป็นไปได้

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังเสนอให้เห็นการกีดกันระหว่างภาครัฐกับคนท้องถิ่นขณะดำเนินการพัฒนาพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น แม้ว่านโยบายการพัฒนาจะกล่าวอ้างถึงการนำความหวังดีมาสู่ท้องถิ่นนั้นคือ ความเจริญ หากแต่ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นถึงช่องว่างที่ทำให้เห็นความห่างเหินระหว่างรัฐกับชุมชนผ่านฉากการทำงานของเจ้าหน้าที่ “พวกเขาขันแผนวไว้อย่างแน่นหนา มีคนคอยกันไม่ให้ใครเข้าใกล้...เมื่อทุกอย่างพร้อม นายช่างใหญ่เป็นคนให้สัญญาณให้ใครบางคนกดชนวนระเบิด...สิ่งที่พังทลายลงไม่ใช่แค่สะพานไม้เก่า แต่กลับเป็นความรู้สึกอันคุ้นเคยของผู้คนที่มีต่อสะพาน”¹³⁷ จะเห็นว่าภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่แสดงลักษณะของการกีดกันระหว่างผู้คนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ จะเห็นจาก “พวกเขาขันแผนวไว้อย่างแน่นหนา มีคนคอยกันไม่ให้ใครเข้าใกล้” ภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ที่กีดกันผู้คนในชุมชนจากบริเวณการทำงานของเจ้าหน้าที่สะท้อนให้เห็นว่านโยบายการพัฒนาดังกล่าวคือ “คนนอก” ที่เข้ามาในพื้นที่ท้องถิ่นโดยการกล่าวอ้างถึงการพัฒนาความเจริญที่นอกจากจะไม่ซักถามความยินยอมจากผู้คนในพื้นที่แล้วยังเข้ามาในพื้นที่ท้องถิ่นโดยการกระทำของผู้เป็นเจ้าของที่กีดกันผู้คนในท้องถิ่นให้รู้สึกแปลกแยกจากท้องถิ่นที่พวกเขาผูกพันอันเป็นสาเหตุของการทำร้ายความรู้สึกของคนในพื้นที่ จะเห็นจาก “สิ่งที่พังทลายลงไม่ใช่แค่สะพานไม้เก่า แต่กลับเป็นความรู้สึกอันคุ้นเคยของผู้คนที่มีต่อสะพาน” การที่ผู้คนรู้สึกใจสลายเมื่อสะพานถูกทำลายลงเพราะความผูกพันที่พวกเขามีต่อพื้นที่ท้องถิ่น ความรู้สึกผูกพันและความเป็นเจ้าของทำให้ผู้คนในชุมชนเศร้าใจที่สะพานไม้ถูกทำลายลงซึ่งผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าสะพานไม้คือสัญลักษณ์ของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกิดจากความสามัคคีของชุมชน ผู้คนในพื้นที่ช่วยกันสร้างขึ้นมาเมื่อถูกภาครัฐทำลายลงเพื่อนำความเจริญอื่นมา

¹³⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 119.

¹³⁷ เรื่องเดียวกัน. หน้า 119 – 120.

แทนที่จึงทำให้คนท้องถิ่นเสียใจ การกระทำดังกล่าวคือการทำให้พื้นที่ท้องถิ่นซึ่งเปรียบเสมือน “บ้าน” ของพวกเขาเมื่อสิ่งรอบตัวที่คุ้นเคยถูกทำลายลงไปจึงส่งผลให้ความรู้สึกของคนท้องถิ่นที่มีต่อพื้นที่ที่พวกเขาผูกพันกลายเป็นพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงและไม่คุ้นเคยอีกต่อไป

ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นเมื่อเกิดการพัฒนาความเจริญรวมทั้งแนวทางออกของเหตุการณ์ดังกล่าวยังพบในเหตุการณ์ที่เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นกับพาหนะการเดินทางของคนในท้องถิ่นกับตัวเมืองนั่นคือ เรือโชค จากเดิมที่มีช่องทางการเดินทางเพียงทางเดียวคือ ทางน้ำ ความเจริญเข้ามาพัฒนาทำให้เกิดการเดินทางทางบกขึ้นให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นภายในท้องถิ่น อันส่งผลกระทบต่อทำให้บริการของเรือโชค “เรือโชคยังคงวิ่งรับส่งผู้โดยสารอยู่เหมือนเดิม แต่ที่ช่วงยาวนานมากยิ่งขึ้น...ทั้งนี้เพราะผู้โดยสารเริ่มลดลง และเริ่มมีข่าวการตัดถนนผ่านหมู่บ้านของเราเป็นถนนเชื่อมระหว่างจังหวัดสงขลาและนครศรีธรรมราช...หลังจากนั้นไม่นานพวกเราก็ได้เห็นรถแทรกเตอร์สีเหลืองคันใหญ่ส่งเสียงคำรามดังมาจากทิศเหนือในป่ายวันหนึ่ง เสียงเครื่องยนต์ดังหนักแน่นปลุกทุกชีวิตขึ้นมาต้อนรับความเปลี่ยนแปลง”¹³⁸ ผู้ประพันธ์สะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงในชุมชนป่ากระวะผ่าน “เรือโชค” ที่กำลังจะสิ้นสุดความสำคัญลงเนื่องจากการตัดถนนอันนำมาสู่ทางเลือกอื่นในการเดินทางแลกเปลี่ยนระหว่างท้องถิ่นและเมือง ทั้งนี้ผู้ประพันธ์นำเสนอให้เห็นภาพของการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงผ่านการเปรียบเทียบ จะเห็นจาก “เสียงเครื่องยนต์ดังหนักแน่นปลุกทุกชีวิตขึ้นมาต้อนรับความเปลี่ยนแปลง” ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นภาพของการยอมจำนนต่อการเปลี่ยนแปลงที่มีทางออกเพียงทางเดียวหรือปราศจากทางเลือกนอกจากการลุกขึ้นมาใช้ชีวิตในวิถีชีวิตแบบใหม่โดยอาศัยการปรับตัวนั่นเอง

นโยบายพัฒนาที่เน้นการนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่นเพื่อรองรับโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจไทยให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่มีส่วนสำคัญในการทำลายท้องถิ่นชนบท ทั้งสถาบันครอบครัว ทรัพยากรทางธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนท้องถิ่น ซึ่งทั้งขาดแคลนให้กับคนท้องถิ่นที่จำต้องยอมจำนนก้มหน้ารับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้ประพันธ์นำเสนอให้เห็นภาวะของการต่อรองของคนในท้องถิ่นกับการพัฒนาความเจริญ ขณะที่อีกฝ่ายไร้อำนาจไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายกับอีกฝ่ายที่เป็นผู้กำหนดนโยบายโดยปราศจากการสอบถามความคิดเห็น ผู้ประพันธ์เน้นให้เห็นถึงความรู้ อำนาจในการต่อรองและการต่อสู้เพื่อรักษาและคงซึ่งไว้ถึงทรัพยากรทางธรรมชาติที่พวกเขาเรียกว่า “บ้าน” ซึ่งในแง่ของการพัฒนาได้กลายเป็นเหมือนผู้ร้ายที่บุกรุกพื้นที่ของคนท้องถิ่นที่ไม่มีทางสู้ ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอแนวทางออกของปัญหาจากนโยบายการพัฒนาที่เข้ามาทำลาย

¹³⁸ เรื่องเดียวกัน. หน้า 115.

ทรัพยากรธรรมชาติและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นด้วยการปรับตัว อันเป็นหนทางที่นำไปสู่การใช้ชีวิตในรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

3.1.3 หัวใจของช่าง: ปัญหาเรื่องวัตถุนิยม

เรื่อง *หัวใจของช่าง* ประพันธ์โดยอรเกษม รอดสุทธินาเสนอเรื่องราวของเด็กชายกำพร้าชื่อช่าง ผู้ถูกคนขับแท็กซี่ใจดีเก็บมาเลี้ยงเพราะลูกค้าลืมนำเงินไปเบาะหลัง ช่างมีปัญหาในการสื่อสารคือการพูดติดอ่าง ทั้งช่างและ “พ่อ” อาศัยอยู่ในอพาร์ทเมนต์ซึ่งมีผู้เช่าหลากหลายอาชีพ ช่างจะคอยมองหาผู้เช่าใหม่เสมอเมื่อจะเป็นแม่ของเขาและเขาจะติดป้ายประกาศไว้ที่หลังรถแท็กซี่ของพ่อเพื่อแม่ผู้ให้กำเนิดเขาพบเจอ ช่างอาศัยอยู่กับพ่อและน้ำทิพย์ ทั้งสองคอยเลี้ยงดูช่างแต่ช่างก็ยังโยกโยกแม่ผู้ให้กำเนิดเสมอ จนกระทั่งผู้เช่าใหม่คือ ดารุณี ย้ายเข้ามาอาศัยช่างก็เข้าใจผิดว่าหล่อนคือแม่เนื่องจากบังเอิญได้ยินเรื่องความหลังของดารุณีขณะพูดคุยกับแฟนในห้องพัก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาช่างก็พยายามเรียกความสนใจจากดารุณีและปรารถนาจะพูดคุยกับหล่อนเพื่อเล่าเรื่องของเขาให้หล่อนฟัง ในท้ายที่สุดดารุณีคือภรรยาที่น้อยและไม่ได้เกี่ยวข้องกับช่างแต่อย่างใด ทั้งนี้ช่างก็ได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของการดูแลและความรักที่พ่อและน้ำทิพย์มีให้เขา เขาจึงเลือกกลับไปสู่อ้อมกอดและรู้ความสำคัญของครอบครัวที่เขาเป็น

ผู้ประพันธ์นำเสนอสภาพสังคมร่วมสมัยในโลกทุนนิยมที่กระตุ้นการบริโภคและเสพติดการบริโภคไม่รู้จักจบสิ้นผ่านตัวละครเอกคือ เด็กชายช่าง ผู้ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สะท้อนบริบทสังคมที่กำลังพัฒนาไปสู่สังคมเทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับมนุษย์ ขณะเดียวกันก็เป็นทั้งวัตถุสิ้นเปลืองและสิ่งของฟุ่มเฟือย เนื่องจากสินค้ากลายเป็นวัตถุในการนำเสนอภาพลักษณ์ของความทันสมัย เช่น การอาศัยอยู่ในคอนโด การใช้โทรศัพท์มือถือรุ่นล่าสุด การมีกระเป๋าแบรนด์เนม หรือการใช้คอมพิวเตอร์รุ่นใหม่ เป็นต้น ตามแนวคิดของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสคือ ฌอง โบดริยาร์ด (Jean Baudrillard) ที่นำเสนอการบริโภคของคนในสังคมร่วมสมัยว่าผู้คนไม่ได้บริโภคสินค้าในแง่ของประโยชน์ใช้สอยของตัวสินค้าอีกต่อไป แต่บริโภคในฐานะที่เป็นรูปสัญลักษณ์และให้ความสำคัญกับมูลค่าเชิงสัญลักษณ์มากกว่ามูลค่าในเชิงการใช้สอยจริง¹³⁹ สะท้อนให้เห็นการให้คุณค่ากับวัตถุของผู้คนจนเกิดการบริโภคที่เกินจำเป็นและกลายเป็นค่านิยมของคนในสังคม

¹³⁹ สุรเดช โชติอุดมพันธ์, *ทฤษฎีวัฒนธรรมตีวิจารณ์ตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559). หน้า 140.

สภาพสังคมร่วมสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีเป็นโลกที่ตรรกะทุนนิยมพัฒนาและแทรกซึมไปยังวิถีชีวิตผู้คนคอยกระตุ้นให้คนอยากมี อยากใช้ อยากบริโภค ซึ่งตามแนวคิดของโบดริยาร์ต์มองการบริโภคสินค้าในแง่ของสัญลักษณ์กล่าวคือผู้คนจะไม่ได้บริโภคสินค้าในระดับของประโยชน์ใช้สอย (use value) ของตัวสินค้าจริงแต่จะบริโภคสินค้าในระดับที่เป็นมูลค่าการแลกเปลี่ยน (exchange value) เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกำหนดอัตลักษณ์ของผู้ใช้สินค้า ดังนั้นผู้คนในสังคมร่วมสมัยจะมีแนวโน้มการใช้สินค้ามีข้อเพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้ตนเองดูดี เข้าสังคมได้ ทั้งนี้โบดริยาร์ต์มองการบริโภคในแง่ของกระบวนการที่ผู้บริโภคใช้ในการแสวงหาพื้นที่ในการกำหนดอัตลักษณ์และตัวตน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่กำหนดโดยสังคมไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากจินตนาการส่วนตัวของผู้บริโภคเอง¹⁴⁰

ในสังคมตรรกะทุนนิยมที่คอยกระตุ้นให้คนบริโภคอย่างไม่มีที่สิ้นสุด บริโภควัตถุที่ไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน ดังที่โบดริยาร์ได้กล่าวถึงมุมมองของเขาต่อการบริโภคว่าเป็นการยึดติดกับการเสพบริโภคสินค้าในระดับของสัญลักษณ์ที่ทำให้คนในสังคมดังกล่าวยึดติดอยู่กับภาพจำลองที่อาจจะไม่ได้มีความสัมพันธ์กับประโยชน์ใช้สอยจริงของสินค้า กล่าวคือ การบริโภคสินค้าเพื่อนำเสนอตัวตนของผู้ใช้ พฤติกรรมการบริโภคหรือเสพสิ่งต่างๆรอบตัวอย่างตื่นเงินและถูกใช้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์

ผู้ประพันธ์นำเสนอตัวละครที่ยึดติดกับการบริโภคสินค้าในลักษณะดังกล่าวคือ ดารุณี หญิงสาวสวยที่ย้ายเข้ามาอยู่ชั้นสี่ของอพาร์ทเมนต์ ในเรื่องผู้ประพันธ์นำเสนอภาพตัวละครดารุณีผ่านคำบอกเล่าของตัวละครอื่นในเรื่องซึ่งกล่าวถึงดารุณีว่า “ก็รตเก่งใหญ่ๆ นั่นไง แม่เห็นไหมที่จอดด้านนอกสุดนะ เขามาหาเมียน้อยทุกวัน เสาร์อาทิตย์กินนอนค้างด้วย เมียน้อยเค้าอยู่ชั้นสี่ชื่อดารุณีหรือดารณีอะไรสักอย่าง หยิ่งเชิดจะตาย”¹⁴¹ การสร้างภาพลักษณ์ของดารุณีให้มีสิ่งของหรูหราใช้สอยผ่านการเป็น “เมียน้อย” ซึ่งให้เห็นถึงการสร้างภาพลักษณ์ของการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยจนเกินกำลังอาจนำไปสู่การเลือกสถานะของการเป็นภรรยาไม่เพียงซึ่งเป็นสถานะที่ไม่ได้รับการยอมรับในสังคม

ผู้ประพันธ์นำเสนอการละเมิดกรอบจารีตทางวัฒนธรรมนั่นคือ การแต่งงานแบบผัวเดียวเมียเดียว (monogamy) ที่เป็นผลมาจากสังคมทุนนิยมซึ่งทำให้ผู้หญิงเลือกที่จะเป็นภรรยาไม่เพียงเพื่อแลกเปลี่ยนกับความสุขสบายจากการครอบครองวัตถุที่เกินจำเป็นและเกินกำลังซื้อของตนเอง ผู้ประพันธ์สร้างภาพลักษณ์ของดารุณีผู้ตกเป็นเหยื่อของสังคมทุนนิยมในฐานะของหญิงสาวสวย

¹⁴⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 140.

¹⁴¹ อรเกษม รอดสุทธิ, หัวใจของข้าง. หน้า 95.

หน้าตาดี มาจากบ้านนอกและชื่นชอบชีวิตที่หรูหราฟุ่มเฟือย โดยการจงใจนำเสนอตัวละครดังกล่าวในฐานะเมียน้อยเพื่อชี้ให้เห็นถึงสถานภาพที่ต้องแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่ต้องการ

“แล้วดาจะไปอยู่ไหนละ ให้กลับบ้านนอกหรือไง ทำไมไม่ช่วยดาซื้อห้องใหม่อีกห้องไม่รู้ละ อาทิตย์หน้าดาจะขนของไปอยู่บนนั้น” เธอขึ้นนิ้วไปที่หน้าตาต่าง ซึ่งมองเห็นยอดคอนโดมิเนียมใหญ่สูงเสียดฟ้า “พี่ต้องช่วยดาจ่ายให้ครบ ลูกก็ไม่ได้พี่ก็ต้องจ่ายเงินเดือนเพิ่ม ถ้าดาไม่ได้คอนโดใหญ่นั้นก็อย่าหวังว่าลูกเมียพี่จะได้สวยสุข!”¹⁴²

ภาพภรรยาน้อยที่ผู้ประพันธ์นำเสนอผ่านตัวละครดารุณีชี้ให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของตัวละครที่ต้องการมีชีวิตที่หรูหราได้รับการยอมรับในสังคมโดยการอาศัยอยู่ในคอนโดมิเนียมแม้จะมีที่พักอยู่แล้วก็ไม่เพียงพอแสดงให้เห็นถึงความต้องการบริโภคที่ไม่มีที่สิ้นสุดของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของระบบทุนนิยม จะเห็นว่าผู้ประพันธ์นำเสนอฉากดังกล่าวโดยที่ตัวละครชี้มือไปที่คอนโดมิเนียมที่มองเห็นผ่าน “หน้าตาต่าง” ของอพาร์ทเมนต์ที่หล่อนอาศัยอยู่ การมองเห็นคอนโดมิเนียมผ่านหน้าตาต่างห้องในอพาร์ทเมนต์สะท้อนให้เห็นว่าตัวละครมองคอนโดมิเนียมในฐานะของสิ่งก่อสร้างที่จะมาช่วยสร้างตัวตนของหล่อนให้ได้รับการยอมรับในฐานะของหญิงสาวที่ร่ำรวย หล่อนจึงปรารถนาที่จะได้อาศัยอยู่ในคอนโดมิเนียมที่แพงที่สุดโดยไม่สนใจในสิ่งที่ต้องแลกเปลี่ยน หน้าตาต่างจึงเปรียบเสมือนกรอบที่กักขังตัวละครให้มองเห็นแต่สิ่งที่ต้องไขว่คว้าเพื่อให้ได้มาโดยไม่คำนึงถึงความจำเป็นและกำลังซื้อของตนเอง

นอกจากการบริโภคสินค้าที่เกินกำลังซื้อของตนเองแล้ว ผู้ประพันธ์ยังสร้างภาพตัวละครผู้ตกเป็นเหยื่อของระบบทุนนิยมให้มีลักษณะของคนที่ไม่พอใจในสิ่งที่ตนมีและยังสะท้อนให้เห็นถึงตรรกะของสังคมทุนนิยมที่คอยกระตุ้นให้อยากมี อยากใช้ไม่มีที่สิ้นสุด ในเรื่องดารุณีอ้างกับสามีว่าตนท้องและต้องการให้เขาช่วยซื้อคอนโดมิเนียมที่หล่อนต้องการโดยอ้างว่าเพื่ออนาคตของลูกที่กำลังจะเกิดมา แต่สามีของหล่อนกลับปฏิเสธและบอกกับหล่อนว่าเขาไม่สามารถมีลูกได้ทำให้หล่อนต้องสารภาพความจริง “ก็ได้! ดาไม่ท้องหรอก แต่คิดดูสิ ถ้าพี่ตายไปดาจะอย่างไร เงินเดือนก็ไม่พอใช้ สมบัติที่พี่ให้มาก็แค่คอนโดบ้านนอกสองห้องกับรถกระบะคันเท่าหมู”¹⁴³ ตัวละครแสดงออกถึงความไม่พอใจในสิ่งที่ได้มาทั้งเงินเดือน คอนโดมิเนียมสองห้องและรถยนต์ ทั้งที่สิ่งเหล่านั้นสามารถตอบสนองการใช้งานขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตในสังคมร่วมสมัยได้เพียงพอ แสดงให้เห็นว่าระบบทุนนิยมส่งผลให้ดารุณีต้องดิ้นรนเพื่อตอบสนองความอยากได้ อยากมีโดยนำเรื่องการจัดกรรมมาเป็นเครื่องมือดึงความ

¹⁴² เรื่องเดียวกัน. หน้า 133.

¹⁴³ เรื่องเดียวกัน. หน้า 132.

สนใจจากสามี การยอมรับว่าตนเองโกหกเรื่องตั้งครรรค์แสดงให้เห็นว่าตัวละครดารุณีไม่ได้สนใจว่าเรื่องตั้งครรรค์เป็นเรื่องสำคัญในชีวิตแต่ดารุณีให้ความสำคัญกับการได้วัตถุที่ตนพึงปรารถนามากกว่าชี้ให้เห็นว่านอกจากระบบทุนนิยมจะกระตุ้นให้ตัวละครต้องการเสพลินค้าโดยไม่มีที่สิ้นสุดแล้วยังส่งผลให้จิตใจของตัวละครหมกมุ่นอยู่กับการให้คุณค่าของวัตถุมากกว่าจิตใจโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่ตามมา การบริโภคโดยยึดติดกับภาพลักษณ์ของสินค้าที่ตอบสนองต่อการสร้างภาพลักษณ์ของตนเอง สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมทุนนิยมที่ส่งผลให้ตัวละครมีลักษณะของความฉาบฉวย ไม่พอใจในสิ่งที่ตนมีและดิ้นรนเพื่อความอยากได้ อยากมีจนเกินกำลังของตนเอง

นอกจากนี้ผลกระทบของระบบทุนนิยมยังปรากฏในแง่ของการเปลี่ยนแปลงในครอบครัวอีกด้วย ผู้ประพันธ์นำเสนอครอบครัวของเด็กหญิงกระแตผู้อาศัยอยู่กับพ่อและแม่ในชั้นที่สองของอพาร์ทเมนต์ ครอบครัวนี้เคยมีฐานะมาก่อนแต่ประสบกับปัญหาเศรษฐกิจและการใช้จ่ายเกินตัวทำให้ครอบครัวต้องมาเช่าอพาร์ทเมนต์อยู่ ผู้ประพันธ์นำเสนอว่าพ่อของกระแตเคยทำงานให้กับบริษัทข้ามชาติทำให้มีฐานะค่อนข้างดีแต่เมื่อประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจบริษัทข้ามชาติถอนหุ้นออกจากประเทศทำให้พ่อของกระแตต้องตกงานซึ่งส่งผลกระทบต่อครอบครัวที่ตามมาเนื่องจากลักษณะของการใช้ชีวิตที่ฟุ่มเฟือย

“พ่อของกระแตจึงตกงาน เขาไม่มีเงินพอจะผ่อนบ้าน รถ และทรัพย์สินหลายๆอย่าง อีกทั้งเป็นหนี้บัตรเครดิตซึ่งใช้เวลาไปเที่ยวต่างประเทศ สุดท้ายก็เสียบ้านทุกหลัง เสียรถยนต์ทุกคันเหลือแต่รถเก่าๆ ก่อนมาเช่าห้องที่นี่ ตอนนี่เขาได้งานใหม่ แต่เงินเดือนที่รับมาก็ต้องผ่อนใช้หนี้บัตรเครดิตและจ่ายดอกเบี้ยอีกนาน”¹⁴⁴

ผู้ประพันธ์นำเสนอการเป็นหนี้ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของระบบทุนนิยม เนื่องจากระบบทุนนิยมคอยกระตุ้นให้ผู้คนต้องการบริโภคสินค้าที่เกินความจำเป็นและไม่มีที่สิ้นสุดเมื่อใช้จ่ายเกินตัวจึงทำให้เกิดการเป็นหนี้ ผู้ประพันธ์นำเสนอการเป็นหนี้ของครอบครัวของกระแตว่าเป็นหนี้จากการ “ผ่อนชำระ” ที่มาจากบัตรเครดิตและการผ่อนชำระบ้าน รถและทรัพย์สินต่างๆ ผ่านธนาคาร ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าบัตรเครดิตในแง่หนึ่งคือความสะดวกสบายในการใช้จ่าย ดังที่ว่า “บัตรเครดิตซึ่งใช้เวลาไปเที่ยวต่างประเทศ” สะท้อนให้เห็นว่าความสุขในการเดินทางท่องเที่ยวของครอบครัวสามารถเติมเต็มด้วยความสะดวกจากการใช้บัตรเครดิต แต่อีกแง่หนึ่งบัตรเครดิตคือความหายนะทางการเงินของครอบครัว ไม่เพียงแต่ต้องผ่อนชำระค่าใช้จ่ายที่เรา “ยืม” มาล่วงหน้าแต่รวมถึง “ดอกเบี้ย” ที่เมื่อ

¹⁴⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า 81.

พิจารณาแล้วอาจไม่คุ้มกับการ “ยืม” นั้นจะเห็นได้จากที่ผู้ประพันธ์นำเสนอว่าแม่พ่อของกระแตจะ
 ได้รับงานใหม่และมีเงินเดือนแล้วก็ยังไม่สามารถชำระค่าหนี้จากบัตรเครดิตได้สะท้อนให้เห็นถึง
 ผลกระทบที่ตามมาของการใช้บัตรเครดิตที่ฟุ่มเฟือยเกินตัว ทั้งนี้ยังมีหนี้สินจากการผ่อนชำระบ้าน
 รถยนต์และทรัพย์สินต่างๆ ของครอบครัวที่แสดงให้เห็นถึงสังคมทุนนิยมที่คอยกระตุ้นให้ตัวละคร
 ครอบครัวของกระแตอยากได้ อยากมีเงินเกินจำเป็นและเกินกำลังการจ่ายของตนเอง เมื่อพิจารณา
 ข้อมูลสถิติหนี้ครัวเรือนพ.ศ. 2545 - 2560 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่าครอบครัวไทยมีหนี้
 ครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 145,000 - 207,000 บาทต่อครอบครัวและมีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้นใน
 แต่ละปี นอกจากนี้ข้อมูลจากธนาคารแห่งประเทศไทยรายงานว่ามีหนี้ครัวเรือนขยายตัวเร่งขึ้นมาก
 ในช่วงปีพ.ศ. 2554 - 2555 เนื่องจากการปล่อยกู้ของธนาคารพาณิชย์ที่เก็บดอกเบี้ยต่ำเพื่อกระตุ้น
 เศรษฐกิจ ส่วนจุดประสงค์ของการกู้ยืมพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่กู้ยืมเพื่อใช้ลงทุนในทรัพย์สิน เช่น
 บ้าน รถยนต์ และเพื่อประกอบธุรกิจ¹⁴⁵ จากข้อมูลเกี่ยวกับหนี้สินครัวเรือนทำให้เห็นว่าวิธีหนึ่งของ
 การกระตุ้นเศรษฐกิจคือการปล่อยเงินให้กู้เพื่อให้ผู้คนสามารถใช้จ่ายได้คล่องตัวมากขึ้น ขณะเดียวกัน
 ก็คือการก่อกำแพงที่หากนำเงินมาใช้ในสิ่งที่เกินความจำเป็นก็จะทำให้เกิดเหตุการณ์แบบเดียวกับตัวละคร
 พ่อของกระแต

ผู้ประพันธ์นำเสนอให้เห็นผลกระทบของการใช้จ่ายที่เกินตัวและลักษณะการดำรงชีวิตที่
 ฟุ้งเฟ้อผ่านการเป็นหนี้ของตัวละครพ่อของกระแต ส่วนแม่ของกระแตสะท้อนตัวละครผู้บอบช้ำจาก
 ระบบทุนนิยม ตัวละครแม่ของกระแตเคยใช้ชีวิตที่ทรูหราและมีทรัพย์สินเมื่อสามีกงานจึงส่งผล
 กระทบต่อหล่อนในทุกด้านทั้งด้านการเงินในครอบครัว ที่อยู่อาศัยและการดูแลลูกสาว ผู้ประพันธ์
 นำเสนอแม่ของกระแตว่ามีลักษณะของภาพลักษณ์คนรวย “ใครๆก็เรียกแม่ของกระแตว่าคุณนาย...
 ช่างชอบมองชุดของคุณนาย ไม่สดใสเท่าของป้าสำลีแต่เปล่งราศีงามสง่า”¹⁴⁶ ภาพลักษณ์ของแม่
 กระแตสะท้อนให้เห็นว่าการบริโภคสินค้าเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างอัตลักษณ์อย่างไม่สามารถปฏิเสธได้
 ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นการยึดติดของตัวละครที่แม้จะมีปัญหาด้านการเงินในครอบครัวแต่ก็ไม่
 ละทิ้งความดูดี มีสง่าราศี จะสังเกตเห็นได้จาก “ชุด” ที่ตัวละครเลือกสวมใส่แสดงให้เห็นถึง
 กระบวนการสร้างตัวตนของตัวละครในสังคมทุนนิยมที่แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ
 ขึ้นแต่ก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงจิตใจของผู้ที่ปรารถนาจะสร้างภาพลักษณ์ที่ดีเพื่อให้เห็นที่ยอมรับใน
 สังคมได้

¹⁴⁵ สุกฤตา สวงวนพันธุ์, "หนี้ครัวเรือน," ธนาคารแห่งประเทศไทย.ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (2558).

¹⁴⁶ อรเกษม รอดสุทธิ, หัวใจของช่าง. หน้า 20.

ผลกระทบจากปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของกระแตส่งผลทั้งในแง่ของปัจเจก และของครอบครัวคือ ครอบครัวต้องย้ายที่อยู่มาเช่าอพาร์ทเมนต์ เงินเดือนของพ่อต้องหมดไปกับการใช้หนี้และแม่ที่เข้มงวดกับกระแตจนเกินไป รวมทั้งกระแตที่ต้องประพาศิตัวอยู่แต่ในกรอบที่แม่วางไว้ให้สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าระบบทุนนิยมที่เน้นให้ตัวละครบริโภคสิ่งที่เกินความจำเป็นนั้นส่งผลกระทบที่ตามมาคือ การเป็นหนี้ ซึ่งผู้ประพันธ์สะท้อนให้เห็นว่าการเป็นหนี้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องยาวนานหมุนเวียนควบคู่ไปกับความอยากได้ อยากมี อยากใช้ของผู้คนที่ไม่มีที่สิ้นสุด

ผู้ประพันธ์นำเสนอพฤติกรรมบริโภคนิยมผ่านการนำเสนอภาพของรักษ์ ริน รอน สามพี่น้องที่มาจากจังหวัดจันทบุรีผู้เข้ามากรุงเทพฯ เพื่อศึกษาต่อโดยทั้งสามคนได้เช่าอพาร์ทเมนต์อยู่และแม่ผู้เป็นเจ้าของสวนทุเรียนจะเดินทางมาเยี่ยมเป็นบางครั้ง ผู้ประพันธ์นำเสนอภาพของตัวละครทั้งสามคนพี่น้องในฐานะของนักเรียนและนักศึกษาที่ตกเป็นเหยื่อของระบบทุนนิยมและมีพฤติกรรมบริโภคนิยม ผู้ประพันธ์สะท้อนให้เห็นค่านิยมของตัวละครทั้งสามว่าเสพลินค้าอย่างฉาบฉวยไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยที่แท้จริงของตัวสินค้าแต่มีสินค้าเหล่านั้นไว้เพื่อนำเสนอตัวตนของพวกเขาเอง

“ช่างมองไปรอบๆ ห้องนอนห้องหนึ่งปิดสนิทแสดงว่าพี่รินยังไม่ตื่น ห้องนั่งเล่นดูคับแคบเพราะอัดแน่นไปด้วยข้าวของที่มีสายไฟระโยงระยางมีคอมพิวเตอร์ทั้งแบบตั้งโต๊ะเครื่องใหญ่แบบพกพาเครื่องเล็ก หลายขนาดจนช่างเรียกชื่อไม่ถูก โทรทัศน์เครื่องใหญ่ตั้งอยู่บนหิ้ง ช่างรู้ว่าในห้องนอนทั้งสองก็มีโทรทัศน์อีกห้องละเครื่อง”¹⁴⁷

การที่ผู้ประพันธ์บรรยายภาพของห้องที่ตัวละครทั้งสามอาศัยอยู่ให้เห็นความล้นเกินของวัตถุที่มีภายในห้องซึ่งเกินความจำเป็น สะท้อนให้เห็นผลของตรรกะทุนนิยมที่กระตุ้นให้ตัวละครอยากได้ อยากมี และอยากใช้สิ่งของจนเกินความจำเป็น เห็นได้จาก “คอมพิวเตอร์ทั้งแบบตั้งโต๊ะเครื่องใหญ่แบบพกพาเครื่องเล็ก หลายขนาดจนช่างเรียกชื่อไม่ถูก” ผู้ประพันธ์สะท้อนให้เห็นแนวคิดของโบดริยาร์ดที่มองบริโภคนิยมว่าเป็นการเสพลินค้าในเชิงสัญลักษณ์มากกว่าประโยชน์ใช้สอยของตัวสินค้าเอง การที่ตัวละครพี่น้องทั้งสามคนใช้ “คอมพิวเตอร์” ที่มีหลายขนาดทั้งที่ทุกๆ ขนาดมีระบบการใช้งานที่แทนกันได้ทุกอย่าง ชี้ให้เห็นการบริโภคที่ไม่ได้เสพเพียงเพื่อประโยชน์ใช้สอยของตัวสินค้าเพียงเท่านั้น แต่ตัวละครบริโภคเพื่อใช้แสดงถึงตัวตนและสถานะทางสังคม การที่ตัวละครสามพี่น้องเลือกบริโภคสินค้าจนเกินความจำเป็นแสดงให้เห็นว่าตัวละครริน รักษ์ รอนต้องการแสดงตัวตนผ่านสัญลักษณ์ของสินค้าที่เลือกนั้นคือความทันสมัย

¹⁴⁷ เรื่องเดียวกัน. หน้า 28.

ไม่เพียงแต่การใช้สินค้าในเชิงสัญลักษณ์เพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้กับตนเองเท่านั้น ผู้ประพันธ์ยังได้นำเสนอลักษณะของการบริโภคในสังคมทุนนิยมด้วยการบริโภคที่ไม่สิ้นสุด โดยผู้ประพันธ์นำเสนอตัวละครสามพี่น้องที่เปลี่ยนมาใช้คอมพิวเตอร์รุ่นใหม่เสมอทั้งที่เครื่องเดิมยังใช้งานได้ทำให้เห็นการบริโภคในสังคมทุนนิยมที่ตัวละครปรารถนาที่จะมีทุกสิ่งเกินจำเป็นโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์การใช้งานของตัววัตถุ จะเห็นได้จากการที่ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการบริโภคในลักษณะดังกล่าวว่าเป็นการติดโรค

“ข้างไม่รู้ว่ามีมันแพงแค่ไหน รู้แต่ที่ว่าพี่สาวรอนเปลี่ยนเครื่องของพวกเขาทุกปี ข้างได้ยินว่ามันเสียบ้าง ทำงานช้าไม่ทันใจบ้าง บางทีก็ติดเชื้อโรคสักอย่าง เครื่องใหม่ที่มาแทนก็มักจะเล็กกว่า บางกว่า ดูอ่อนแอจนข้างไม่แปลกใจที่ไม่นานมันก็เริ่มทำงานไม่ได้ตั้งใจอีก คงไปติดเชื้อโรคเดิมนั่นเอง”¹⁴⁸

การเปรียบเทียบการซื้อสินค้าอย่างต่อเนื่องโดยเกินความจำเป็นว่าเป็นการ “ติดเชื้อโรคเดิม” สะท้อนให้เห็นว่าพฤติกรรมบริโภคนิยมในสังคมทุนนิยมกระตุ้นให้ตัวละครปรารถนาที่จะครอบครองวัตถุเรื่อย ๆ โดยไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งนี้เชื้อโรคชี้ให้เห็นอาจเป็นการเสียดสีพฤติกรรมบริโภคนิยมที่ตัวละครเสพติดการซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยอย่างต่อเนื่องจนไม่สามารถหาจุดสิ้นสุดได้ ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ยังสะท้อนให้เห็นความเปราะบางของการยับยั้งไม่เสพติดการซื้อ ขณะที่สินค้าเทคโนโลยียิ่งบางกว่า เล็กกว่าสินค้านำก่อนยิ่งกระตุ้นการบริโภคเนื่องจากสื่อถึงประสิทธิภาพที่มากขึ้นแม้ขนาดจะเล็กลงสะท้อนให้เห็นว่าสินค้านำมีสมรรถนะที่เพิ่มขึ้น ผู้ประพันธ์กลับเปรียบเทียบคุณสมบัติของสินค้าใหม่ว่าดูอ่อนแอจะเห็นได้จาก “เครื่องใหม่ที่มาแทนก็มักจะเล็กกว่า บางกว่า ดูอ่อนแอ” ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้ประพันธ์อาจต้องการเปรียบเทียบความอ่อนแอของขนาดสินค้ากับจิตใจของตัวละครที่อ่อนแอไม่สามารถยับยั้งใจตนเองไม่ให้เสพติดการซื้อสินค้าที่ผลิตมาใหม่ได้

ขณะที่สถานะภรรยาอ่อนแอไม่ได้รับการยอมรับในสังคม ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอภาพเมียน้อยว่าเป็นสถานะที่ตอบสนองต่อการบริโภคสินค้า โดยผู้ประพันธ์นำเสนอให้เห็นในฉากที่ตัวละครรินผู้เป็นนักศึกษาสาวกล่าวในครอบครัวว่าหล่อนต้องได้รถยนต์ขับ หากแม่ไม่ให้ก็จะไปเป็นภรรยาอ่อนแอ “อ้าวแล้วตอนที่รินบอกจะไปเป็นเมียน้อยกับเขาบ้างตัวเองมาว่ารินทำไม สมัยนี้ไม่มีใครเขาถือแล้ว สบายดี ออก ได้ตั้งคี่ใช้ ได้รถขับ เปลี่ยนโทรศัพท์รุ่นใหม่ ๆ ทุกเดือนยังได้”¹⁴⁹ แสดงให้เห็นว่าในสังคมทุนนิยม

¹⁴⁸ เรื่องเดียวกัน. หน้า 61.

¹⁴⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 95 - 96.

การบริโภคที่เกินจำเป็นกลายเป็นพฤติกรรมที่ยอมรับได้มากกว่าการตระหนักถึงเรื่องของจริยธรรม ผู้ประพันธ์เน้นย้ำให้เห็นถึงความธรรมดาของการผิดศีลธรรมผ่านการแสดงความคิดเห็นที่รินมีต่อการเป็นภรรยาน้อย ทั้งยังแสดงให้เห็นการบริโภคในสังคมร่วมสมัยที่เสพการบริโภคโดยยึดติดกับภาพลักษณ์ของสินค้าในเชิงสัญลักษณ์เพื่อนำเสนอตัวตนของตนเองให้ได้รับการยอมรับเพียงเท่านั้น ไม่ใช่การใช้สินค้าในฐานะของประโยชน์ใช้สอย จะเห็นได้จากแนวคิดของการ “เปลี่ยนโทรศัพท์รุ่นใหม่ทุกเดือน” การใช้โทรศัพท์รุ่นใหม่นอกจากจะสะท้อนถึงภาพลักษณ์ที่ทันสมัยยังช่วยสร้างตัวตนของตัวละครว่าเป็นผู้มีฐานะ สิ่งเหล่านี้สะท้อนภาพสังคมบริโภคนิยมที่ยอมรับภาพลักษณ์ที่ดูดีภายนอกโดยไม่ได้ให้ความสนใจกับเบื้องหลังที่มาของการครอบครองวัตถุ

ประเด็นบริโภคนิยมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลผ่านการเลือกสินค้าเพื่อแสดงตัวตนและการเลือกซื้อสินค้าเพื่อให้ผู้อื่นยอมรับ จะเห็นได้จากการแสดงออกผ่านการแต่งตัวของตัวละครสำคัญเจ้าของร้านเสริมสวยที่นำเสนอตัวตนของตนเองโดยการแต่งตัว “ป่าสาส์ลิเข้าร้านสระและชอยผม ป่าจึงแต่งตัวสะดุดตาทำผมสวยตลอด แม้แต่วันนี้ที่ต้องมายืนหน้ากระทะร้อนๆ”¹⁵⁰ ผู้ประพันธ์นำเสนอการสร้างตัวตนของสำลีว่าแต่งตัวสวยงามอยู่ตลอด ผู้ประพันธ์สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมการบริโภค การแสดงออกซึ่งภาพลักษณ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับอาชีพ เนื่องจากตัวละครสำคัญประกอบอาชีพเจ้าของร้านเสริมสวยจึงแสดงตัวตนโดยการแต่งตัวให้สวยงามโดยอาจกล่าวได้ว่าตัวละครสำลีนำเสนอตัวตนของเจ้าของร้านเสริมสวยโดยสร้างภาพลักษณ์ของความสวยงามของตนเองผ่านการแต่งตัวที่ “สะดุดตา” ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวชี้ให้เห็นการเลือกแสดงออกของตัวละครที่พยายามนำเสนอภาพลักษณ์ของตนเองผ่านการเลือกบริโภคสินค้านั้นคือการแต่งกายนั่นเอง

ในสังคมทุนนิยม นอกจากการกระตุ้นให้ผู้คนเสพติดการบริโภคสินค้าเกินความจำเป็นยังกระตุ้นให้คนอยากได้ อยากมี ดังนั้นเรื่องของทุนจึงเป็นสิ่งสำคัญ รายได้ การสะสมทุนจึงเกิดขึ้น หากพิจารณาบริบทของตัวละครในเรื่องจะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์นำเสนอเรื่องราวของผู้คนที่อาศัยอยู่ในอพาร์ทเมนต์แห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นพื้นที่ของเมือง ภาพสะท้อนของตัวละครนำเสนอผ่านการประกอบอาชีพ อาทิ นักเขียน คนขับแท็กซี่ ช่างเสริมสวย แม่ค้า จะเห็นว่าอาชีพเหล่านี้ล้วนเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับตัวละครซึ่งเป็นที่มาของแหล่งเงินทุนสำหรับการใช้จ่าย ขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงรายได้ของตัวละครเหล่านี้ว่าเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่มั่นคงสม่ำเสมอ จะเห็นได้จากการมองหาแหล่งเงินทุนของรายได้จากทางอื่นของป่าสาส์ลิผู้เป็นเจ้าของร้านเสริมสวยนั่นคือ หวย ซึ่งในสังคมไทยพบว่าการเล่นหวยมีมาเนิ่นนานอย่างต่อเนื่องตั้งแต่รัชกาลที่ 6 เป็นการเสี่ยงโชคโดยการ

¹⁵⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 18.

“ลงทุน” และเสี่ยงดวงเพื่อรอลุ้นว่าจะสามารถเพิ่มทุนให้มากขึ้นหลังจากที่ลงทุนไปหรือไม่ ทั้งนี้ห่วยต่างจากการพนันชนิดอื่นเนื่องจากการเกี่ยวข้องกับเรื่องของ “โชคดวง” เนื่องจากการถูกรางวัลนั้นมีโอกาสน้อยชนิดคิดจากค่าความเป็นไปได้ของตัวเลขทั้งหมดหลัก¹⁵¹ ดังนั้นผู้นิยมเล่นหวยจึงรู้สึกโชคดีหากถูกรางวัลเพราะนอกจากโชคที่ดีที่ได้รับรางวัลยังรู้สึกถึงการเอาชนะผู้เล่นหวยคนอื่นๆ ด้วยโชคชะตาที่เหนือกว่าของตนเอง ผู้ประพันธ์นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับหวยว่าเป็นอีกหนึ่งทางเลือกของรายได้เสริมของตัวละคร “ป่าพิมพ์พามาหมายเลขมูบมิบๆ แล้วจดยกๆ ใส่เศษกระดาษปลงส่งลูกจ้าง “ไม่ได้ก็ใกล้เคียงนะมูมู”¹⁵² จะเห็นว่าตัวละครป่าสำลีฝาก “ความหวัง” ไว้กับการเสี่ยงโชคในครั้งนี้อย่างเต็มใจ “แก๊งหวย” ความหวังและความตั้งใจของตัวละครสะท้อนให้เห็นถึงโอกาสที่จะตามมาหากถูกรางวัล ดังนั้นผู้ประพันธ์ได้ชี้ให้เห็นว่าหวยเป็นช่องทางหนึ่งในการหลุดพ้นจากสถานะทางเศรษฐกิจปัจจุบันของตัวละคร

ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าสังคมทุนนิยม กระตุ้นให้คนบริโภคเกินความจำเป็นอาจนำมาสู่ค่านิยมละเมียดรอบจรรยาวัตรของวัฒนธรรมนั้นคือ การแต่งงานแบบผิวเดียวเมียวเดียว เช่น ดารุณีผู้เป็นภรรยาบ่อยเพื่อความสบายในการจับจ่ายใช้สอยสินค้าซึ่งเกินกำลังซื้อของตนเอง รินนักศึกษาผู้มีมุมมองต่อสถานะภรรยาบ่อยว่าเป็นเรื่องธรรมดาทั้งยังเห็นว่าการเป็นภรรยาบ่อยช่วยเรื่องฐานะทางการเงินเมื่อต้องการสิ่งของราคาแพง นอกจากทุนนิยมจะกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมบริโภคนิยมคือ การซื้อสินค้าจนเกินความจำเป็นซึ่งนำมาสู่ภาวะการเป็นหนี้ที่ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าทั้งพฤติกรรมบริโภคนิยมและภาวะการเป็นหนี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้เกิดภาวะต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด ทำให้ต้องแสวงหาจนเกินพอดีโดยการฝากความหวังไว้กับการลงทุนหรือการเสี่ยงโชคที่เชื่อว่าจะสามารถทำมีรายได้ที่เพียงพอต่อความปรารถนาในการซื้อสินค้าที่ต้องการได้โดยเป็นความปรารถนาที่ไม่สามารถหาจุดสิ้นสุดได้

3.1.4 เอื้อระเหยลอยคอ: ปัญหาสิ่งแวดล้อม

การนำเสนอปัญหาสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย ผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรเสนอว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมคือปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อทุกคนในสังคม ผลกระทบดังกล่าวเป็นลักษณะที่กระทบต่อกันเป็นลูกโซ่ตามโครงสร้างตามลำดับในสังคมคือ ปัญหาสังคมส่งผลกระทบต่อครอบครัวและส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัวซึ่งรวมตัวละครเยาวชนด้วย โดยผู้ประพันธ์สะท้อนว่าปัญหา

¹⁵¹ ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน, หวย: ความรู้และความหมายในมุมมองของผู้หญิง (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2557). หน้า 83 - 90.

¹⁵² อรเกษม รอดสุทธิ, หัวใจของข้าง. หน้า 125.

สิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขด้วยความร่วมมือจากทุกฝ่าย รวมทั้งการปลูกจิตสำนึกรักภักดี
 ธรรมชาติให้กับเยาวชนในสังคม

ภาพสังคมเมืองที่ธรรมชาติถูกทำลายและสังคมเมืองที่เป็นสังคมทุนนิยมซึ่งส่งผลกระทบต่อ
 ตัวละครให้ประสบปัญหาที่เกิดจากสังคมที่มีลักษณะเป็นพิษในเรื่อง *เอ้อระเหยลอยคอ* ของจันทร์ภา
 รัศมีทอง นำเสนอภาพสังคมเมืองและสังคมชนบทในลักษณะตรงกันข้ามคือภาพเมืองที่ธรรมชาติถูก
 ทำลายกับภาพชนบทในฐานะแหล่งพักพิงและธรรมชาติที่เอื้อยวยา ผู้ประพันธ์เสนอภาพของปัญหา
 บริโภคนิยมในสังคมทุนนิยมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจนเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมครั้ง
 ใหญ่ในพ.ศ. 2554 ซึ่งส่งผลให้ครอบครัวของตัวละครหลักต้องอพยพไปพักที่รีสอร์ตในจังหวัด
 นครนายกซึ่งพื้นที่นี้ยังคงความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ โดยผู้ประพันธ์มุ่งนำเสนอให้เห็นการ
 เปลี่ยนแปลงแนวคิดของตัวละครเยาวชนที่เปลี่ยนมุมมองจากเด็กที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและเห็น
 แก่ตัวเป็นเด็กที่พยายามเข้าใจผู้คนรอบข้างและมีน้ำใจมากขึ้นเพื่อสะท้อนให้เห็นลักษณะพฤติกรรม
 ของตัวละครเยาวชนในสังคมเมืองในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมซึ่งผู้ประพันธ์เสนอให้เห็นว่าสังคม
 เมืองหล่อมหลอมให้ตัวละครมีลักษณะนิสัยที่ดิบ แล้งน้ำใจและไม่มีจิตสำนึกรักธรรมชาติ จนกระทั่ง
 พื้นที่ชนบททำให้ตัวละครปรับเปลี่ยนมุมมองและลักษณะนิสัยโดยเรียนรู้ที่จะเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมาก
 ขึ้น

เรื่อง *เอ้อระเหยลอยคอ* เป็นเรื่องราวของณัฐเด็กติดเกมส์ซึ่งต้องอพยพหนีน้ำท่วมจาก
 กรุงเทพมหานครไปยังจังหวัดนครนายกและเปลี่ยนจากเยาวชนที่หลงใหลและชื่นชมวัฒนธรรม
 ต่างชาติเป็นเยาวชนผู้ชื่นชอบการร้องเพลงพื้นบ้านคือการร้องเพลงฉ่อยเพราะต้องทำรายงานเพื่อ
 นำเสนอในรายวิชาภาษาไทย ผู้ประพันธ์มุ่งนำเสนอปัญหาสิ่งแวดล้อมผ่านบริบทสังคมไทย
 พุทธศักราช 2554 ซึ่งกรุงเทพมหานครประสบปัญหาอุทกภัยครั้งใหญ่ ส่งผลให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ใน
 กรุงเทพมหานครต้องอพยพไปอาศัยอยู่ต่างจังหวัดชั่วคราว ทั้งนี้เหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ส่งผล
 กระทบต่อสังคม เศรษฐกิจทั่วประเทศเนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางของการลงทุนใน
 ประเทศไทย ผู้ประพันธ์นำเสนอให้เห็นถึงผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อตัวละครเยาวชน
 พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาโดยการมุ่งปลูกฝังให้เยาวชนเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์
 สิ่งแวดล้อมโดยผู้ประพันธ์ผูกเรื่องผ่านการเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ ระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ
 การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยเพื่อวิพากษ์ความเจริญทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีอันเป็นสาเหตุของความ
 ไม่สมดุลทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาเยาวชนไทยในปัจจุบันเน้นวัตถุนิยมจน
 หลงลืมความเป็นไทย ผู้ประพันธ์วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *เอ้อระเหยลอยคอ* สะท้อนอุดมการณ์ของ

การอนุรักษ์ความเป็นไทยเพื่อสร้างอุดมการณ์ด้านความเจริญทางวัตถุซึ่งผู้ประพันธ์เสนอว่าความเจริญดังกล่าวในสังคมเมืองส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตนั่นคือ การเกิดสถานการณ์น้ำท่วมอันมีสาเหตุหลักจากการทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นสาเหตุหลักว่ามาจากการขาดการปลูกจิตสำนึกรักษักรักรักษาธรรมชาติ ผู้ประพันธ์นำเสนอว่าสังคมร่วมสมัยทำให้วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไปรวมทั้งจิตใจ

ภาพตัวละครเอกที่หลงใหลและชื่นชมวัฒนธรรมต่างชาติสะท้อนให้เห็นการไหลบ่าทางวัฒนธรรมในสังคมร่วมสมัยที่ส่งผลต่อเยาวชนและค่านิยมในการเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเพื่อนำประสบการณ์ท่องเที่ยวดังกล่าวมาเผยแพร่ให้ผู้อื่นรับรู้ กล่าวคือเพื่ออวดกับกลุ่มเพื่อนว่าได้เดินทางไปต่างประเทศเนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวในต่างประเทศจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางแต่ละครั้งเป็นจำนวนมากซึ่งสะท้อนภาพสังคมในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่กระตุ้นให้ผู้คนออกเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน

“ไม่มีการปิดเทอมครั้งไหนที่ชวนให้รอคอยอย่างใจจดใจจ่อเท่ากับปีการศึกษา 2554 นี้เลย เนื่องจากพ่อกับแม่ซึ่งเป็นพนักงานธนาคารได้เงินเดือนขึ้นในอัตราที่น่าพอใจ ผมซึ่งเป็นลูกชายคนเดียวที่เหลืออยู่จึงมีโอกาสจะได้ไปเที่ยวทางยุโรปตะวันออก... แต่ไม่ว่าจะได้ไปประเทศไหนผมก็ตื่นเต้นทั้งนั้น ขอให้ได้ทำหนังสือเดินทาง ได้นั่งเครื่องบินกับเขาบ้าง เพื่อไม่ให้หน้าเพื่อนร่วมชั้น...”¹⁵³

จะเห็นว่าตัวละครพ่อแม่ของณัฐซึ่งประกอบอาชีพประจำทำให้ตัวละครหลักมีทุนในการใช้จ่ายสำหรับการท่องเที่ยวยุโรป การเดินทางไปท่องเที่ยวยุโรปของตัวละครหลักเป็นเพียงการสร้างภาพลักษณ์ภายนอกเพื่อเสริมให้ตนเองมีเท่าเทียมกับเพื่อนร่วมชั้น เห็นได้จาก “...แต่ไม่ว่าจะได้ไปประเทศไหนผมก็ตื่นเต้นทั้งนั้น ขอให้ได้ทำหนังสือเดินทาง ได้นั่งเครื่องบินกับเขาบ้างเพื่อไม่ให้หน้าเพื่อนร่วมชั้น...” สะท้อนให้เห็นค่านิยมที่เป็นเพียงเปลือกนอกของการบริโภคนิยมที่ตัวละครหลักใช้จ่ายเพื่อสร้างประสบการณ์การเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเพื่อให้ทัดเทียมกับเพื่อนมากกว่าต้องการพักผ่อนแสดงให้เห็นสังคมบริโภคนิยมที่กระตุ้นให้ตัวละครเยาวชนมีมุมมองต่อวิถีชีวิตในสังคมเมืองว่าการเดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศคือการเดินทางไปพักผ่อนของคนมีฐานะที่สามารถนำมาอวดกับคนอื่นได้

¹⁵³ จันทรา รัศมีทอง. *เออร์เธียลลอคคอค*. หน้า 9.

สังคมบริโภคนิยมยังส่งผลให้ตัวละครเยาวชนให้คุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ ในฉากที่น้ำเริ่มทะเลาะเข้าสู่ตัวเมืองกรุงเทพฯ ชาวทางโทรทัศน์เสนอภาพผู้คนเตรียมอพยพหนีน้ำและการเตรียมตัวรับน้ำท่วมครั้งใหญ่แต่ตัวละครหลักกลับไม่สนใจต่อสภาพแวดล้อมรอบตัวเขาสนใจแต่สิ่งที่อยู่ใกล้ตัว “ผมจะไปเที่ยวเมืองนอกนะครับน้ำอยากท่วมก็ท่วมไป”¹⁵⁴ ตัวละครเอกที่ไม่สนใจเรื่องใกล้ตัวแต่กลับรู้ทุกความเคลื่อนไหวในต่างประเทศสะท้อนให้เห็นค่านิยมของตัวละครเยาวชนที่ทิ้งยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและมีค่านิยมวัฒนธรรมต่างชาติ การยึดตนเองเป็นศูนย์กลางทำให้ตัวละครหลักไม่ใส่ใจความเดือดร้อนที่ผู้อื่นกำลังประสบกับปัญหาน้ำท่วมซึ่งส่งผลให้ผู้คนที่ต้องสูญเสียที่อยู่อาศัยขาดแคลนอาหารเครื่องดื่มและสูญเสียทรัพย์สินแต่ตัวละครหลักกลับสนใจแค่เรื่องของตนเองคือต้องเดินทางไปเที่ยวต่างประเทศเท่านั้น ความปรารถนาที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศทำให้ตัวละครหลักคิดว่าข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวทั้งด้านที่ตั้ง ประวัติศาสตร์และความสำคัญแต่กลับละเลยเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นใกล้ตัวในปัจจุบัน เขาไม่สนใจรับรู้ข่าวสารของเหตุการณ์น้ำท่วมซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สุดในขณะนั้น

“เริ่มจากกรุงบูดาเปสต์ ประเทศฮังการี ผมจะได้ลงเรือล่องแม่น้ำดานูบอันเลื่องชื่อ จากนั้นจะมุ่งหน้าไปยังกรุงปราก สาธารณรัฐเช็กเพื่อดูให้เห็นกับตาว่ากลุ่มปราสาทอันเป็นอดีตที่ประทับของจักรพรรดิแห่งโบฮีเมียและสะพานชาลส์จะงามวิจิตรเหมือนฉากในละครหลังข่าวที่ป่าทิพย์ติดหนีบริเปล่า การเดินทางจะสิ้นสุดที่กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรียดินแดนแห่งนักดนตรีชื่อก้องโลกอย่างวอลฟ์กัง อามาเดอุส โมซาร์ทหรือโยฮันน์ สเตราส์ เป็นต้น”¹⁵⁵

ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นอิทธิพลของสื่ออย่างโทรทัศน์ที่นำเสนอภาพของสถานที่ในต่างประเทศซึ่งมีอิทธิพลต่อตัวละครสะท้อนให้เห็นการสร้างค่านิยมต่อตัวละครเยาวชนในสังคมร่วมสมัย เห็นได้จาก “...จะงามวิจิตรเหมือนฉากในละครหลังข่าวที่ป่าทิพย์ติดหนีบริเปล่า” การเสพย์สื่อของตัวละครเยาวชนส่งผลให้เกิดการสร้างค่านิยมต่อการชื่นชมต่างชาติจนถึงขั้นหลงใหลโดยสื่อดังกล่าวไม่ได้นำเสนอให้เห็นมุมมองที่รอบด้านของสถานที่ในต่างแดนที่ในสถานที่แต่ละแห่งมีทั้งด้านที่ดีและไม่ดี

สังคมเมืองที่บ่มเพาะ “ความดิบ” ของมนุษย์สะท้อนผ่านลักษณะนิสัยของตัวละครเอกที่เห็นแก่ตัว ภาพเมืองที่กำลังถูกทำลายโดยภัยธรรมชาติกลับยิ่งขับเน้นความเห็นแก่ตัวของตัวละครเยาวชน

¹⁵⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า 19.

¹⁵⁵ เรื่องเดียวกัน. หน้า 9.

ที่ไม่มีความเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ในสังคมเพราะมีหวังเรื่องการท่องเที่ยวต่างประเทศของตนเองที่ต้องถูกยกเลิกไปเพราะเหตุการณ์น้ำท่วม “ผมไม่ได้สนใจเนื้อหาสาระที่แม่เน้นย้ำว่าถ้า น้ำทะเลล้นท่วมหมู่บ้าน การสัญจรไปมาจะยิ่งยากลำบาก อาหารการกินจะขาดแคลนรวมทั้งจะมีอันตรายจากสัตว์ร้ายด้วย ผมรู้แต่ว่ารู้สึกเกลียดชังน้ำท่วมครั้งนี้มากเพราะมันพัดพาโอกาสไปต่างประเทศลอยหายไปต่อหน้าต่อตา”¹⁵⁶ ความสนใจของตัวละครเอกจดจ่ออยู่ที่เรื่องการเดินทางท่องเที่ยวไปต่างประเทศ ขณะที่สภาพแวดล้อมรอบตัวภายนอกบ้านคือผู้คนที่กำลังจะถูกน้ำท่วมพัดพาทุกสิ่งที่มีไปกับภัยพิบัติครั้งนี้ สถานการณ์ภายนอกบ้านที่สะท้อนภาพการเคลื่อนไหวของอุทกภัยผ่านรายงานข่าวจากโทรทัศน์คือพื้นที่เมืองซึ่งกำลังถูกระดมชาติเล่นงาน ขณะที่ภายในบ้านของตัวละครเอกกลับเมินเฉยต่อเหตุการณ์อุทกภัยในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่านอกจากพื้นที่เมืองจะถูกทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเนื่องจากสังคมเมืองรุกรกึบธรรมชาติจนแทบไม่มีเหลือแล้วนั้นจิตใจของคนในสังคมเมืองที่ด้านชาไม่เหลือความเห็นอกเห็นใจต่อความเดือดร้อนของผู้อื่นหรือแม้แต่ความเดือดร้อนที่เป็นปัญหาของส่วนรวมก็ถูกขบขันให้เห็นในพื้นที่เมืองเช่นกัน

ตัวละครเอกยังมีลักษณะของเยาวชนที่ไม่มีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมสะท้อนให้เห็นภาพของสังคมเมืองที่หล่อหลอมให้ตัวละครเยาวชนสนใจแต่วัตถุ แม้มีโอกาสใกล้ชิดกับธรรมชาติภายในบ้านแต่กลับไม่เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ จะเห็นได้จากข้อความที่ว่า “...ขอน้ำพาดันไม้ไปให้หมดเลย” การที่ตัวละครเอกประชดให้น้ำท่วมครั้งนี้พัดต้นไม้ที่แม่ของเขาปลูกไว้ไปให้หมดสะท้อนให้เห็นว่าเขาละเลยความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติสะท้อนให้เห็นว่าสังคมเมืองมีอิทธิพลต่อเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกจากการที่ผู้ประพันธ์นำเสนอภาพเมืองที่กำลังประสบปัญหาน้ำท่วม สาเหตุของปัญหาดังกล่าวจึงอาจมาจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การที่ตัวละครเอกไม่สนใจปัญหาน้ำท่วมในครั้งนี้จึงคล้ายกันกับการละเลยธรรมชาติ ทั้งนี้ยังชี้ให้เห็นลักษณะของสังคมเมืองที่หล่อหลอมให้เยาวชนในสังคมยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและบกพร่องด้านความคิด

ตัวละครเอกให้คุณค่ากับวัตถุและความเจริญทางเทคโนโลยี รวมทั้งค่านิยมสมัยใหม่ซึ่งลดทอนจิตสำนึกต่อส่วนรวมและละเลยต่อความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนผ่านตัวละครเยาวชนที่มีจิตใจที่แข็งกระด้าง ไม่มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น บกพร่องทางความคิดเนื่องจากยึดตนเองเป็นศูนย์กลางจนไม่สนใจความเดือดร้อนของผู้อื่น ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่สังคมเมือง

¹⁵⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 20.

หล่อหลอมให้ตัวละครเยาวชนให้ความสำคัญกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและความทันสมัย จนหลงลืมความสำคัญของสิ่งแวดล้อมซึ่งแสดงให้เห็นว่าพื้นที่เมืองคือพื้นที่ของความแล้งน้ำใจ

ผู้ประพันธ์เสนอสังคมเศรษฐกิจระบบทุนนิยมที่เน้นให้ผู้คนบริโภคและกระตุ้นให้เกิดวิถีชีวิตในสังคมแห่งการแข่งขันจนทำให้เป็นคนแล้งน้ำใจ รวมทั้งการสร้างคุณค่าให้กับความร่ำรวยทางวัตถุ จนกลายเป็นค่านิยมบูชาวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ แนวคิดดังกล่าวคือแนวคิดของการตักตวงผลประโยชน์เข้าสู่ส่วนตนโดยไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและผู้อื่นรอบตัว อันส่งผลให้เกิดปัญหาในสังคมร่วมสมัย อาทิ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาคอนในสังคมที่เห็นแก่ตัว ผู้ประพันธ์เสนอแนวทางออกของปัญหาดังกล่าวโดยการมีความเมตตาระหว่างเพื่อนมนุษย์ รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ดังที่ตัวละครณัฐเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงตนเองทำให้เขามีจิตใจอ่อนโยนขึ้น ไม่แข็งกระด้างเป็นการสร้างจิตสำนึกส่วนรวมเพื่อกระตุ้นให้ตัวละครเยาวชนตระหนักได้ว่ามนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นรวมทั้งธรรมชาติ ดังนั้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่รอบตัวสามารถเริ่มได้โดยการรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และตระหนักว่าการกระทำของตนส่งผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

3.2 ความพอเพียงและการให้ความสำคัญกับธรรมชาติ

ภาพปัญหาที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย อาทิ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการรुकคืบของนโยบายการพัฒนา ปัญหาบริโภคนิยม และปัญหาสิ่งแวดล้อม ชี้ให้เห็นว่าปัญหาดังกล่าวเกิดจากปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อปัญหาของเยาวชนและครอบครัวสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมมีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นแนวทางออกของปัญหาดังกล่าวโดยการนำเสนอการสร้างภูมิคุ้มกันทางใจให้กับเยาวชนไม่ว่าจะเป็น การเรียนรู้การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ในเรื่อง *เซนในสวน* จากแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับแนวทางการแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจคือ การหันกลับมาพึ่งพาตนเอง การใช้ชีวิตอย่างพอดีและพอประมาณกับตนเอง ทั้งนี้แนวคิดการแก้ปัญหาดังกล่าวยังพบในเรื่อง *หัวใจของช้าง* ที่ชี้ให้เห็นว่าความพอเพียงคือทางออกของปัญหาบริโภคนิยมที่ผู้คนใช้ชีวิตบนความฟุ้งเฟ้อและการซื้อสินค้าอย่างฟุ่มเฟือย สุดท้ายคือแนวทางการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในเรื่อง *เอ๋อระเหยลอยคอ* สะท้อนการปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกรักษ์ธรรมชาติเพื่อให้เยาวชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติ

3.2.1 เซนในสวน: เกษตรพอเพียง

การแก้ปัญหาเศรษฐกิจในเรื่อง *เซนในสวน* คือการยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปัญหาเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่ออาชีพของพ่อทำให้ตัวละครพ่อพยายามหาทางออกด้วยการเริ่มต้นใหม่ ตัวละครพ่อหวนหันกลับมาทำการเกษตรที่บ้านเกิด พ่อไม่เพียงทำการเกษตรโดยการปลูกพืชเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้แต่เขายึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยการนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาเป็นแนวทางในการทำการเกษตร จากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้กล่าวไปข้างต้น พระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงเน้นว่าการพัฒนาที่มั่นคงต้องเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพื้นฐานของสังคมไทยคือสังคมการเกษตร ประชาชนทำการเกษตรจากเดิมที่ผลิตในภาคครัวเรือนเมื่อเกิดนโยบายการพัฒนาระดับให้ภาคการเกษตรเร่งผลิตเพื่อส่งออกและตอบสนองภาคอุตสาหกรรมส่งผลให้การทำการเกษตรของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปโดยปัจจัยภายนอกทำให้เกษตรกรไทยไม่สามารถปรับตัวต่อการพัฒนาแบบก้าวกระโดดได้ เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจจึงไม่สามารถรองรับผลผลิตที่เกิดจากการเร่งผลิตในภาคการเกษตรได้ การพัฒนาดังกล่าวยังเปลี่ยนวิถีชีวิตของเกษตรกรและวิธีการทำการเกษตรทำให้การทำเกษตรกรรมในประเทศเน้นการผลิตพืชเชิงเดี่ยวเพื่อส่งออกเป็นหลัก ทำให้มีความเสี่ยงต่อการรับประกันราคาเนื่องจากไม่สามารถควบคุมราคาได้ ทั้งนี้การทำเกษตรเชิงเดี่ยวยังทำลายความสมดุลทางธรรมชาติด้วย พระราชดำรัสเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่จึงเป็นโครงการหนึ่งในหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยทฤษฎีใหม่คือการพัฒนาที่เน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผู้ประพันธ์นำเสนอตัวละครพ่อที่หันกลับมาทำการเกษตรโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการลงมือปฏิบัติจริงและการศึกษาข้อมูลความรู้เพิ่มเติมอย่างไม่หยุดนิ่ง “ระยะหลังๆ พ่อปลื้มเวลาจากงานในสวนไปอบรมหลายอย่างเกี่ยวกับวิถีเกษตรกร พ่อบอกว่าถึงเวลาแล้วที่จะต้องออกไปเรียนรู้วิถีเกษตรกรอย่างจริงจัง เพื่อให้ชีวิตขับเคลื่อนต่อไปอย่างถูกต้องถูกทางและยั่งยืน”¹⁵⁷ การศึกษาความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่สะท้อนให้เห็นว่าภาคการเกษตรสามารถเป็นพื้นที่ของการพัฒนาและเรียนรู้ได้อย่างไม่จำกัด ตัวละครพ่อคือภาพแทนของเกษตรกรยุคใหม่ที่พร้อมจะเปิดรับข้อมูลข่าวสารเพื่อนำมาพัฒนาการเกษตรให้สามารถสร้างรายได้อย่างมั่นคงและเตรียมพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดนิ่งได้

ผู้ประพันธ์ยังนำเสนอภาพความอุดมสมบูรณ์ของการทำการเกษตรแบบผสมผสานของยาที่ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อบริโภคในครัวเรือนสะท้อนความสามารถพึ่งพาตนเองของสังคมเกษตรกรรมใน

¹⁵⁷ จักขณ จันท. *เซนในสวน*. หน้า 69 – 71.

ชนบทที่ยึดหลักความพอเพียง “ผลไม้ในสวนของย่าปลูกคะปะปนกันหลายชนิด พ่อบอกว่ารากฐานที่ย่าทำเอาไว้คืออยู่แล้ว ย่าอยากให้มีของในสวนขายได้ทั้งปี แม้ไม่มีรายได้เป็นกอบเป็นกำ แต่ก็ไม่สู้มีเสียงเหมือนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว”¹⁵⁸ ภาพความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณในสวนของย่าคือภาพแทนของชนบทในอุดมคติที่เป็นพื้นที่ของเกษตรกรรมที่ให้ผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์แก่เกษตรกร ภาพพาฝันของพื้นที่การเกษตรอย่างในอดีตที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติดังกล่าวที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ซึ่งเป็นพื้นที่ชนบทในอุดมคติในอดีตและผสมผสานสังคัมการเกษตรในสังคัมร่วมสมัยคือการนำแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่มาเสนอให้เห็นสวนเกษตรแบบผสมผสานที่เน้นเศรษฐกิจพอเพียงคือ ปลูกเพื่อกิน เหลือจึงขาย

3.2.2 หัวใจของช่าง: การพอใจในสิ่งที่มี

จากแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมบริโภคนิยมซึ่งทำให้เกิดความปรารถนาที่จะซื้อสินค้าไม่มีที่สิ้นสุดเพื่อหาจุดที่จะหยุดพฤติกรรมดังกล่าว ผู้ประพันธ์นำเสนอให้เห็นถึงหลักคิดของความพอเพียงผ่านตัวละครพ่อของช่างและตัวละครละออคุณยายผู้เป็นเจ้าของอพาร์ทเมนต์ หลักเศรษฐกิจพอเพียงเริ่มต้นมาจากการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมไทย ขณะนั้นในหลวงรัชกาลที่ 9 จึงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับแนวทางการแก้ปัญหา คือ การหันกลับมาพึ่งพาตนเองโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีแนวคิดหลักคือ การใช้ชีวิตอย่างพอดีและพอประมาณกับตนเอง ผู้ประพันธ์นำเสนอให้เห็นตัวละครที่ใช้ชีวิตแบบพอเพียงคือไม่หลงไปกับวัตถุและความฟุ้งเฟ้อท่ามกลางกระแสสังคัมบริโภคนิยมผ่านตัวละครพ่อและยายละออ

ผู้ประพันธ์นำเสนอตัวละครพ่อของช่างว่าแม้จะไม่ใช่พ่อผู้ให้กำเนิดแต่ก็เลี้ยงดูช่างและให้ความเอาใจใส่ช่างมาตั้งแต่เด็ก ตัวละครประกอบอาชีพขั้บรถแท็กซี่ อาศัยอยู่ในอพาร์ทเมนต์และใช้ชีวิตบนความพอเพียงนั้นคือการไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ผู้ประพันธ์นำเสนออาชีพของตัวละครโดยการเปรียบเทียบระหว่างรายได้กับความน่าเชื่อถือซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีบัตรเครดิตที่ออกให้โดยธนาคารซึ่งจะเปิดบริการบัตรเครดิตให้กับผู้ที่มีความน่าเชื่อถือโดยผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าการไม่มีความน่าเชื่อถือในอีกแง่คือการไม่ต้องกังวลกับการชำระหนี้บัตรเครดิตนั่นเอง “พ่อหัวเราะแล้วปอบว่าไม่มีธนาคารไหนยอมให้พ่อกับน้ำทิพย์ใช้บัตรเครดิต เพราะพ่อกับน้ำไม่มีความน่าเชื่อถือ ที่จะนำเงินมาใช้หนี้ พ่อกับน้ำจึงต้องซื้อของด้วยเงินสดจริงๆ ที่มี เพราะอย่างนี้พวกเขาจึงไม่มีหนี้สิน”¹⁵⁹ ผู้ประพันธ์

¹⁵⁸ เรื่องเดียวกัน. หน้า 42.

¹⁵⁹ อรเกษม รอดสุทธิ, หัวใจของช่าง. หน้า 82.

นำเสนอความพอเพียงด้วยการไม่มีหนี้ของตัวละครพอ ขณะที่ผู้ประพันธ์นำเสนอครอบครัวของ กระแตที่มีภาระหนี้สินบัตรเครดิตและผลกระทบที่ตามมาจากการใช้บัตรเครดิตเกินความจำเป็น ผู้ประพันธ์กลับนำเสนอครอบครัวของข้างซึ่งประกอบด้วยพ่อและน้ำทิพย์ผู้ไม่มีบัตรเครดิต จะเห็นว่า ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าหากไม่มีบัตรเครดิตก็จะเป็นหนี้เพื่อเน้นให้เห็นว่าบัตรเครดิตเป็นตัวร้ายที่ ก่อให้เกิดกิเลส ขณะเดียวกันผู้ประพันธ์ก็เสียดสีระบบทุนนิยมที่ผลักดันให้ผู้ที่มีพอจะมีรายได้และ “เครดิต” มีบัตรเครดิตเพื่อใช้จ่ายคล่องมากขึ้น การมีบัตรเครดิตเกี่ยวข้องกับความน่าเชื่อถือของผู้ถือ บัตร อาจเป็นไปได้ว่าผู้ประพันธ์ต้องการชี้ให้เห็นว่าความน่าเชื่อถือดังกล่าวเป็นเหมือนดาบสองคมที่ ในแง่ของสภาพคล่องในการใช้จ่ายกับการแบกรับภาระหนี้สิน ทั้งนี้ผู้ที่ไม่มีความน่าเชื่อถือและไม่ได้ทำ บัตรเครดิตแม้ไม่มีสภาพคล่องทางการเงินขณะเดียวกันก็ไม่ต้องแบกรับภาระชำระหนี้บัตรเครดิต เช่นกัน

นอกจากการใช้ชีวิตโดยไม่ฟุ้งเฟ้อโดยไม่มีหนี้จากบัตรเครดิตแล้ว ผู้ประพันธ์ยังนำเสนอการ สร้างภาพลักษณ์ของการใช้ชีวิตพอเพียงผ่านการวางแผนในอนาคตของตัวละครพอที่ปรารถนาจะ กลับไปใช้ชีวิตที่ต่างจังหวัดและทำการเกษตร “รอพอกับน้ำทิพย์เก็บเงินได้เยอะกว่านี้ พ่อจะปลูกบ้าน แล้วก็มินาสักผืน”¹⁶⁰ จะเห็นว่าผู้ประพันธ์นำเสนอว่าตัวละครปรารถนาจะใช้ชีวิตที่ต่างจังหวัดโดยใช้ ชีวิตที่เรียบง่ายกับการทำการเกษตรซึ่งสะท้อนภาพของเศรษฐกิจแบบพอเพียงคือการปลูกข้าวเพื่อ บริโภคในครัวเรือน จะเห็นได้จาก “...มินาสักผืน” ซึ่งเน้นให้เห็นภาพของการทำการเกษตรที่ผลิตเพื่อ บริโภคภายในครัวเรือนเพื่อบริโภคในสิ่งที่ผลิตให้เพียงพอภายในครอบครัวโดยไม่ได้ปลูกข้าวเพื่อ การค้าขาย ทั้งนี้จะเห็นว่าผู้ประพันธ์สร้างภาพลักษณ์ของสังคมต่างจังหวัดให้เป็นภาพของชนบทในฝัน ที่เต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและความเรียบง่ายไม่วุ่นวายในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เห็นการ ดำรงชีวิตอย่างพอเพียงที่อาจทำได้ในพื้นที่ต่างจังหวัด

นอกจากตัวละครพอผู้ไม่มีหนี้สินแล้ว ผู้ประพันธ์ยังนำเสนอความพอเพียงผ่านตัว ละครละออคุณยายเจ้าของอพาร์ทเมนต์ ละออแสดงออกถึงความพอเพียงผ่านการแต่งกายที่เน้นให้เห็น ถึงการบริโภคสินค้าเพื่อประโยชน์ใช้สอยจริงของตัวสินค้า “ยายละออยังนั่งบนเก้าอี้เดี่ยวๆ คน ภายนอกที่เห็นเสื้อแขนกุดสีพ่นๆ กับผ้าถุงของแจะไม่คิดว่านี่คือเจ้าของอพาร์ทเมนต์ ทุกคนจะเข้าใจ ว่าเป็นป้าสำลีที่แต่งตัวสำอองทุกเวลา”¹⁶¹ จะเห็นว่าผู้ประพันธ์นำเสนอตัวละครละออให้มีลักษณะของ คนที่เรียบง่าย ไม่ถือตัวและไม่ฟุ้งเฟ้อ จะเห็นได้จาก “เสื้อแขนกุดสีพ่นๆ” สะท้อนให้เห็นถึงความ

¹⁶⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 49.

¹⁶¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 57.

เรียบง่าย ภาพของความไม่พึงพอใจในการบริโภคสินค้า ละอองแสดงออกตัวตนของเธอผ่านการแต่งกาย และการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายซึ่งสะท้อนหลักแนวคิดของการใช้ชีวิตที่ไม่ยึดติดกับการบริโภคที่พึงพอใจเกินความจำเป็น

3.2.3 เอ้อระเหยลอยคอ: การทวนกลับสู่คุณค่า “แผ่นดิน”

ปัญหาสุดท้ายคือ ปัญหาสิ่งแวดล้อม แนวทางการแก้ปัญหาคือการสร้างจิตสำนึกรักษ์ธรรมชาติและการเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่สะท้อนผ่านภาพชนบทอันเป็นที่หลบภัยจากปัญหาน้ำท่วม พื้นที่ชนบทที่ผู้ประพันธ์นำเสนอคือภาพชนบทที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ มีทั้งแม่น้ำ ป่า ภูเขา และน้ำตกซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าเสนอให้เห็นภาพของระบบนิเวศที่สมดุล และการใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างมนุษย์ ป่าและสัตว์ป่า การอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ในพื้นที่ชนบทเผยให้เห็นมิตรภาพของผู้คนที่มีความเห็นอกเห็นใจกัน การเรียนรู้วิถีชีวิตของสัตว์ป่า รวมทั้งการอนุรักษ์ ศิลปะเพลงพื้นบ้านของไทย ผู้ประพันธ์เผยให้เห็นการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงของตัวละครหลักจากคนที่ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางและชื่นชมวัฒนธรรมตะวันตก ไม่สนใจวัฒนธรรมไทยกลายเป็นคนที่เห็นความสำคัญของความเป็นไทย อาทิ ภาษาไทย เพลงพื้นบ้าน สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในประเทศ

ตัวละครเอกมีลักษณะนิสัยที่ดิบและไม่มีจิตสำนึกรักษ์ธรรมชาติ จะเห็นได้จากที่ผู้ประพันธ์บรรยายความรู้สึกของตัวละครเมื่ออาชวนไปดูนกขณะที่พวกเขาหนีน้ำท่วมมาพักที่รีสอร์ตในจังหวัดนครนายก ผู้ประพันธ์เสนอให้เห็นการขาดจิตสำนึกรักษ์ธรรมชาติของตัวละครเอกที่ติดลักษณะนิสัยบ่มเพาะมาจากสังคมเมืองซึ่งเผยให้เห็นการเมินเฉยไม่สนใจหรือชื่นชมธรรมชาติ

“...ไม่รู้จะดูนกไปทำไม แหงนมองขึ้นฟ้าก็เห็นบินว่อนเต็มไปหมด นอกจากจะไม่ชอบต้นไม้แล้วผมยังเกลียดนกอีกด้วย โดยเฉพาะนกพิราบที่ชอบมาทำรังบนกันสาดหน้าต่าง แม่เคยใช้ให้ผมไล่มันไปทำรังบนต้นไม้ แต่มันหน้าต่างมันไม่ยอมไปสักที”¹⁶²

จะเห็นได้ว่าณัฐไม่ชอบทั้งต้นไม้และสัตว์ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเขาขาดจิตสำนึกรักษ์ธรรมชาติเนื่องจากภาพของสัตว์ในพื้นเมืองซึ่งทับซ้อนกับพื้นที่ชนบททำให้เขาเปรียบเทียบว่านกในพื้นที่ชนบทก็อาจไม่แตกต่างจากนกในพื้นที่เมืองคือสร้างความรำคาญให้กับเขา เห็นได้จากข้อความที่ว่า “นอกจากจะไม่ชอบต้นไม้แล้วผมยังเกลียดนกอีกด้วย โดยเฉพาะนกพิราบที่ชอบมาทำรังบนกันสาดหน้าต่าง” ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นภาพนกในพื้นที่เมืองที่ต้องปรับตัวให้อยู่ในบริบทสังคมเมืองโดยการทำรังใน

¹⁶² จันทรา รัศมีทอง. เอ้อระเหยลอยคอ. หน้า 32.

หน้าต่างบ้านคนแทนต้นไม้ซึ่งเผยให้เห็นการเบียดเบียนของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์และสิ่งแวดล้อม แต่ตัวละครหลักกลับเผยความรู้สึกของเขาจากการที่นกมาทำรังบนหน้าต่างว่าเป็นเรื่องน่ารำคาญทั้งที่จริงแล้วการที่นกต้องทำรังบนหน้าต่างบ้านอาจเนื่องมาจากบริเวณดังกล่าวเคยเป็นป่าหรือต้นไม้ที่มันเคยสร้างบ้านมาก่อน

ภาพชนบทที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเผยให้เห็นการขัดเกลาลักษณะนิสัยของตัวละครเอกให้กลายเป็นคนที่ที่มีจิตใจอ่อนโยนและใส่ใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้น “อาปุกก็พาพวกเรามาถึงสันเขื่อนขุนด่านปราการชล ตอนที่พระอาทิตย์ค่อนข้างโผล่ขึ้นระหว่างเหลี่ยมเขา สาดแสงสีส้มสดเหมือนสีแครอท...อากาศปลายเดือนตุลาคมเริ่มหนาวเย็น ผืนน้ำหลังเขื่อนเป็นสีน้ำเงินอมเขียว หมุ่นกใหญ่่น้อยกางปีกร่อนตัดแสงตะวันอย่างเร่า...”¹⁶³ ภาพชนบทที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติแสดงให้เห็นที่พึ่งพาทางธรรมชาติของมนุษย์ ตัวละครหลักต้องอพยพหนีน้ำท่วมจากกรุงเทพฯมาที่นครนายกซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่ชนบทคือแหล่งพักพิงและเยียวยาจิตใจตัวละครหลักที่ต้องผิดหวังจากการเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศตามแผนที่วางไว้ ภาพธรรมชาติเบื้องหน้าของตัวละครซึ่งแวดล้อมตัวละครนั้นเผยให้เห็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ตัวละครกำลังซึมซับและการผสมผสานระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นการปรับตัวของพื้นที่ทางธรรมชาติกับการพัฒนาความเจริญในสังคมร่วมสมัยในพื้นที่ชนบท จะเห็นจาก “...อาปุกก็พาพวกเรามาถึงสันเขื่อน...ผืนน้ำหลังเขื่อนเป็นสีน้ำเงินอมเขียว” เขื่อนคือสิ่งก่อสร้างซึ่งผู้ประพันธ์เผยให้เห็นว่าสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อกักเก็บน้ำ ผลิตกระแสไฟฟ้านั้นมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่เป็นแหล่งพักพิงให้กับสัตว์และมนุษย์ ทั้งนี้ผู้ประพันธ์เน้นให้เห็นการอยู่ร่วมกันระหว่างสิ่งมีชีวิตทางธรรมชาติกับสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น จะเห็นจาก “...หมุ่นกใหญ่่น้อยกางปีกร่อนตัดแสงตะวันอย่างเร่าเริง” ผู้ประพันธ์เสนอการดำรงชีวิตของนกซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตทางธรรมชาติที่สามารถปรับตัวให้อาศัยอยู่ในสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้นนั่นคือ เขื่อน การนำเสนอภาพความอุดมสมบูรณ์บริเวณรอบเขื่อนผ่านสายตาของตัวละครเยาวชนสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมร่วมสมัยที่การพัฒนาความเจริญรุกคืบไปสู่สังคมชนบทผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นแนวทางออกคือ การปรับตัว จะเห็นได้จากการบรรยายภาพฝูงนกที่ดำรงชีวิตด้วยความสุข บินด้วยความเร่าเริงรอบบริเวณพื้นที่เขื่อนซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสิ่งมีชีวิตทางธรรมชาติต้องปรับตัวเพื่อการอยู่รอดในพื้นที่ที่มนุษย์พัฒนาความเจริญผ่านการสร้างสิ่งก่อสร้าง ขณะเดียวกันภาพฝูงนกที่บินด้วยความเร่าเริงเน้นให้เห็นการนำเสนอภาพพาฝันของการดำรงชีวิตร่วมกันระหว่างทรัพยากรทาง

¹⁶³ เรื่องเดียวกัน. หน้า 39.

ธรรมชาติกับการรุกรานของความเจริญซึ่งชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ชนบทไม่ใช่พื้นที่ของทรัพยากรทางธรรมชาติที่บริสุทธิ์อีกต่อไปแต่เป็นพื้นที่ซึ่งกำลังพยายามปรับตัวให้เข้ากับการพัฒนาความเจริญที่ค่อยๆ รุกคืบเข้ามาอย่างไม่หยุดนิ่ง

ภาพชนบทที่เกิดการผสมผสานระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นเผยภาพชนบทที่ไม่ได้แวดล้อมด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติล้วนอีกต่อไป ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ยังเสนอให้เห็นผู้คนในชนบทที่ไม่ใช่ภาพของคนชนบทที่แสนซื่อผ่านตัวละครโชติผู้เป็นหลานของตาตรง โชติอายุประมาณสี่สิบปีแต่ไม่ประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองคอยเบียดเบียนตาตรงด้วยการขอให้เขียนเนื้อเพลงเพื่อนำไปขายเสมอ ผู้ประพันธ์นำเสนอให้เห็นพื้นที่ชนบทซึ่งเน้นความดิบและภาพคนชนบทที่ป่าเถื่อนอันตรายผ่านเหตุการณ์ที่โชติลักพาตัวเปรี้ยวก่อนการแข่งขันดวลเพลงพื้นบ้านเพื่อให้ณัฐยอมแพ้เพราะโชติวางเดินพันไว้กับฝ่ายคู่แข่งของณัฐ

“นายโชติลงมาจากรถกระบะเก่าๆ บอกว่าตาตรงป่วยมากให้รีบไปเยี่ยมที่โรงพยาบาล เปรี้ยวตกใจเตรียมวิ่งลงไปหานายโชติที่รถ พอถึงหัวบันไดเกิดเอะใจว่าควรโทรศัพท์ถามป่าทิพย์ก่อน แต่พอหยิบมือถือออกมา นายโชติรีบคว้าแขนอย่างแรง... ก่อนถูกจุดขึ้นรถอย่างทุลักทุเล เธอโดนมัดทั้งมือและปาก นายโชติขู่ว่าถ้าขัดขืนจะแทงให้ตาย”¹⁶⁴

เหตุการณ์ลักพาตัวเปรี้ยวสะท้อนให้เห็นภาพชนบทที่ไม่ปลอดภัยและมีอันตรายจากคนที่มิมีสัญชาติเถื่อนเช่นตัวละครโชติ การกระทำโดยใช้ความรุนแรงของโชติแสดงให้เห็นว่าภาพชนบทที่แวดล้อมด้วยความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และลำธารแม้จะน่าชื่นชมในทัศนียภาพแต่แฝงไว้ด้วยอันตราย ความลึกลับในจิตใจของคน โชติคือภาพแทนของคนที่เหยียดความดิบเถื่อนในจิตใจเนื่องจากความโลภและการทำผิดกฎหมายนั่นคือ การเล่นการพนัน จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์เผยให้เห็นภาพชนบทที่ไม่ได้มีเพียงด้านเดียวแต่มีมิติที่หลากหลายไม่ใช่ภาพชนบทในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อยู่นิ่งอีกต่อไป

การตั้งชมรมเพลงพื้นบ้านในแง่หนึ่งคือ การสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนทวนกลับมาเล็งเห็นคุณค่าของสิ่งที่อยู่รอบตัวเพื่อให้เล็งเห็นความสำคัญในการเรียนรู้วัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านอันเป็นรากเหง้าแขนงหนึ่งของความเป็นไทยเป็นการสร้างความสามัคคีให้กับเยาวชนรุ่นหลังเพื่อสร้างการตระหนักถึงความสำคัญของเพลงพื้นบ้านอันสะท้อนให้เห็นการให้คุณค่าความเป็นไทยผ่านศิลปะวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้าน “ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต้องช่วยกันคนละไม้ละมือ จะเกียงให้เป็นหน้าที่ของ

¹⁶⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า 168.

ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้”¹⁶⁵ ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าการสานต่อคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมไทยจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ตัวละครเอกได้เรียนรู้ว่ามนุษย์มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ด้วยกันเองและเกี่ยวข้องกับธรรมชาติด้วย การที่ตัวละครเรียนรู้ว่าการหยิ่งมีมิตรภาพให้แก่กันคือการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีที่จะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นน่าอยู่ขึ้น

กล่าวโดยสรุป ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย อาทิ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาจากนโยบายการพัฒนาท้องถิ่น ปัญหาบริโภคนิยม และปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเหล่านี้สะท้อนในลักษณะว่าบริบทสังคมร่วมสมัยสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคมอันส่งผลกระทบต่อครอบครัวและเยาวชนทำให้เห็นถึงอิทธิพลของสังคมที่มีต่อเยาวชน ตัวบทคัดสรรยังสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงแต่ไม่ใช่เรื่องไกลตัวสำหรับเด็กแต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกทั้งทางตรงและทางอ้อมชี้ให้เห็นส่วนเกี่ยวข้องกับระหว่างเด็กและเยาวชนกับสังคมที่เป็นบริบทแวดล้อมพวกเขา ในฐานะที่เด็กและเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตการรับรู้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในวรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัยอาจเป็นสื่อสำคัญที่ช่วยเตรียมความพร้อมให้พวกเขาเตรียมรับมือกับปัญหาดังกล่าวในอนาคต ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรนำเสนอทางออกของปัญหาดังกล่าว อาทิ การใช้ชีวิตโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพอใจในสิ่งที่ตนมี และการสร้างจิตสำนึกรักษัธรรมชาติดึงกับการให้ความสำคัญกับทรัพยากรทางธรรมชาติ อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมพบวาทะสำคัญที่เป็นจุดร่วมกันในวรรณกรรมเยาวชนคือ การเรียนรู้และการปรับตัว อันเป็นลักษณะร่วมที่สำคัญสะท้อนให้เห็นว่าการแก้ปัญหาตามแนวทางดังกล่าวต้องอาศัยทักษะเหล่านี้อันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กและเยาวชนในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมร่วมสมัย

¹⁶⁵ เรื่องเดียวกัน. หน้า 207.

บทที่ 4

เยาวชนกับการนำเสนอปัญหาการศึกษา

เด็กและเยาวชนในสังคมไทยร่วมสมัยต้องเผชิญกับความท้าทายและการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของโลกในปัจจุบัน โดยเฉพาะด้านการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้เด็กและเยาวชนพัฒนาตนเองด้านการศึกษาเรียนรู้และการใช้ชีวิตท่ามกลางสังคมสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ ขณะที่บริบทสังคมร่วมสมัยมีความเจริญก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดนิ่ง ผู้วิจัยพบว่าผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรกลับนำเสนอการศึกษาของเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกของเรื่องในด้านการศึกษาที่เต็มไปด้วยความกังวล อาทิ การนำเสนอปัญหาการกระจายการศึกษาในเรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* โดยดำเนินเรื่องในบริบทสังคมไทยยุค พ.ศ. 2500 เพื่อสะท้อนนโยบายด้านการศึกษาที่ไม่ครอบคลุมทั่วประเทศ การนำเสนอภาพครูในโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนโดยยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นในเรื่อง *ตามหาใจตัน* หรือเรื่อง *เอ๋อระเหยลอยคอ* ผู้ประพันธ์นำเสนอการเรียนการสอนในโรงเรียนที่ล้ำสมัยทำให้ตัวละครเอกเปื้อนหน่วยการเรียนการสอนในโรงเรียน ทั้งนี้ผู้ประพันธ์เสนอภาพปัญหาของระบบการศึกษาไทยที่เน้นการพัฒนาไปที่ด้านปริมาณ ผู้ประพันธ์สะท้อนภาพปัญหาดังกล่าวผ่านตัวละครกระแตเด็กหญิงที่ต้องเรียนพิเศษจนไม่มีโอกาสได้เล่นสนุกตามวัย นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังเสนอทางออกของปัญหาผ่านการหันกลับมาเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นและการหันกลับมาให้คุณค่ากับวัฒนธรรมศิลปะพื้นบ้านของไทย รวมทั้งการเลือกเรียนในหลักสูตรทางเลือกเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษาผ่านตัวละครประวีณ ในเรื่อง *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก*

4.1 เยาวชนกับการนำเสนอปัญหาการเรียนการสอน

หากพิจารณาประเด็นปัญหาด้านการศึกษาในวรรณกรรมเยาวชนพบว่าผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรนำเสนอปัญหาการศึกษาผ่านภาพครูและภาพนักเรียนในบทบาทที่แตกต่างกันคือ ครูเป็นผู้ให้ ขณะที่นักเรียนเป็นผู้รับ จากการศึกษาเรื่องการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) พบว่าคนไทยได้รับการพัฒนาศักยภาพในทุกช่วงวัยแต่ยังมีปัญหาด้านสติปัญญาและด้านคุณภาพการศึกษา รวมทั้งวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมจริยธรรมอันสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม

ร่วมสมัยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อการศึกษาของไทยด้านความสามารถของผู้เรียนในเรื่องการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณ และคิดสร้างสรรค์ค่อนข้างต่ำ รวมทั้งมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ ทำให้เกิดการส่งเสริมให้คนไทยมีความใฝ่รู้และมีการเรียนรู้ต่อเนื่องทั้งเรื่องการศึกษา ทักษะการทำงาน และการดำเนินชีวิตเพื่อให้สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21¹⁶⁶

ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ด้วยทศดรนำเสนอภาพระบบการศึกษาในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยสะท้อนภาพการศึกษาในโรงเรียนซึ่งเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของตัวละครเยาวชนว่าระบบการศึกษาไทยมีปัญหาด้านการศึกษา อาทิ นโยบายการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของเยาวชนในท้องถิ่น รวมถึงไม่สนับสนุนเยาวชนให้เกิดการเรียนรู้ด้วยความสนใจของตนเองแต่เน้นไปที่การเรียนรู้เพื่อผลทางการศึกษาและปริมาณความรู้แทน ปัญหาการกระจายการศึกษาที่ไม่ทั่วถึงซึ่งสะท้อนความเหลื่อมล้ำของการศึกษา และการขาดโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนไทย ปัญหาดังกล่าวเกี่ยวข้องกับปัญหาด้านเศรษฐกิจคือ ปัญหาความยากจน ทั้งนี้ผู้ประพันธ์เสนอแนวทางออกโดยการสนับสนุนให้ตัวละครเยาวชนใฝ่เรียนรู้ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์นอกห้องเรียน

4.1.1 ระบบการศึกษากับปัญหาการเรียนการสอน

ภาครัฐเป็นหน่วยงานสำคัญในการกำหนดนโยบายการศึกษาที่สามารถกำหนดทิศทางการศึกษาของประเทศ แต่ภาพที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนได้ชี้ให้เห็นถึงอุปสรรคที่ทำให้การศึกษาไม่ราบรื่นสำหรับเด็กที่ขาดแคลนปัจจัยทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ตามที่ได้กล่าวในบทที่ 3 ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่สำคัญคือ ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาหลักและส่งผลกระทบต่อเยาวชนในด้านการศึกษาโดยเฉพาะเด็กในครอบครัวที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ พบในเรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* ของสาคร พูลสุขนำเสนอเรื่องราวของท่องเที่ยวเด็กชายกำพร้าในชุมชนริมทะเลคือปากระวะ เขาเป็นเด็กที่ถูกทิ้งมีหมอดำแม่ชื่อ เปีย เป็นคนเก็บเขามาเลี้ยง โรงเรียนของท่องเที่ยวตั้งอยู่ที่บริเวณชายหาด เด็กๆ จากหมู่บ้านใกล้เคียงเดินทางมาเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้ บริเวณรอบโรงเรียนแวดล้อมด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นแนวต้นสน ทะเล หรือชายหาด มีครูใหญ่เป็นผู้ดูแลโรงเรียนรวมทั้งสอนวิชาประวัติศาสตร์ และครูคนอื่นๆ ที่สอนวิชาต่างๆ อาทิ วิชาคณิตศาสตร์ วิชาศิลปะ และวิชาภาษาอังกฤษ จนกระทั่งความเจริญจากภาครัฐเข้ามาในชุมชน อาทิ การสร้างสาธารณูปโภคให้กับ

¹⁶⁶ ชีรพงษ์ มหาวิโร, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เดอะบุ๊คส์, 2555). หน้า 89 - 93.

หมู่บ้านทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชน การสร้างถนนเพื่อเชื่อมหมู่บ้านริมทะเลให้สามารถเดินทางด้วยรถยนต์ได้ ภาพความเจริญดังกล่าวสะท้อนการเข้ามามีบทบาทกับการศึกษาในท้องถิ่น กล่าวคือการพัฒนาความเจริญด้านสาธารณูปโภคมีส่วนสำคัญที่ทำให้การพัฒนาในด้านอื่นๆ ตามมา การพัฒนาจากภาครัฐสะท้อนภาพของการเปิดโอกาสให้ความเจริญเข้ามาในหมู่บ้านและช่วยพัฒนา ด้านต่างๆ ในชุมชนรวมถึงด้านการศึกษาในตำบลคัดสรรสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาความเจริญในท้องถิ่นมีทั้งแง่ดีและไม่ดี

ปัจจุบันการศึกษาไทยกำลังก้าวเข้าสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นให้เด็กไทยพัฒนา ด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ ประกอบกับการเรียนรู้โดยตระหนักถึงความเป็น พลเมืองโลก ตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ปีพุทธศักราช 2551 เพื่อพัฒนา ประเทศเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและมีการติดต่อสื่อสารที่เชื่อมถึงกัน ทั่วโลก การดำเนินเรื่องภายใน *โรงเรียนริมทะเล* กลับสะท้อนภาพการศึกษาในชนบทของไทยซึ่ง ดำเนินอยู่ในช่วง พ.ศ. 2505 หากแต่ตีพิมพ์ในพ.ศ. 2553 ในช่วงปี 2505 นั้นเป็นช่วงที่ประเทศไทย เข้าสู่การพัฒนาตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2506) ซึ่งมีการพัฒนาด้าน สาธารณูปโภคที่สำคัญทั้งไฟฟ้าและน้ำ มีการสร้างถนนขยายไปสู่พื้นที่ในชนบท ด้านการศึกษามี ประกาศของกระทรวงศึกษาธิการให้การศึกษาภาคบังคับอยู่ที่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ตามแผนการ ศึกษาแห่งชาติ (ปัจจุบันคือ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน) ซึ่งประกาศเพียงบางแห่ง ในพื้นที่ชนบท หากจบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก็ถือว่าเป็นการจบการศึกษาภาคบังคับ ดังนั้นการ พัฒนาจึงมีความสอดคล้องกับบริบทสังคมในยุคนั้น ซึ่งประเด็นสำคัญของเรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* ด้าน การศึกษาท่ามกลางบริบทการพัฒนาชนบทในช่วงปี 2500 นั้นเผยให้เห็นการเรียนรู้ในท้องถิ่น จิต วิญญาณของครูและความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อนำเสนอภาพความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับท้องถิ่น ผ่านการเรียนรู้และเติบโตของตัวละคร

การเข้ามาของความเจริญเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการพัฒนาทางการศึกษาทำให้เกิดการ แลกเปลี่ยนระหว่างการศึกษาในท้องถิ่นกับการศึกษาในเมือง พบในเหตุการณ์ที่ตัวละครมณีสมุทรผู้ เป็นลูกสาวของเจ้าของเรือโชคซึ่งย้ายมาเรียนที่โรงเรียนในหมู่บ้านปากกระวะเนื่องจากต้องพักฟื้นจาก อากาศป่วย ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ชุมชนปากกระวะคือพื้นที่ชนบทเพื่อการเยียวยาจากพิษของ เมือง “เคยลองมาแล้วหลายที่ เกือบหายครึ่งหนึ่ง แต่แล้วก็เป็นอย่างอื่น หมอเลยแนะนำให้ฉันหาที่เรียนที่ โปรงสบาย เล่นมากๆ ไม่ต้องเครียด ทำอะไรที่ตัวเองชอบมากที่สุดบ่อยๆ ใจจะได้มีสมาธิ แล้วมันจะ

ค่อยๆ ดีเอง พ่อเลยส่งฉันมาที่นี่”¹⁶⁷ ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบพื้นที่เมืองว่าไม่สามารถทำให้ตัวละครมีสมุทรใช้ชีวิตอย่างที่เด็กควรจะมีได้ พื้นที่เมืองก่อให้เกิดโรคและไม่ส่งเสริมให้ตัวละครใช้ชีวิตได้ การเดินทางมาใช้ชีวิตอยู่ที่เกาะปากระวะเพื่อรักษา “โรค” จึงเป็นการนำเสนอว่าพื้นที่ชนบทคือเพื่อที่ของการเยียวยารักษา ตัวละครมีสมุทรยังเป็นสัญลักษณ์ของการรुकึบของการพัฒนาจากสังคมเมืองมาสู่ชนบท “กระท่อมน้อยของลุงทอม...ผมรับหนังสือจากมือของเธอมาพลิกดูข้างใน ผมไม่เคยเห็นหรือรู้จักชื่อหนังสือเล่มนี้มาก่อน...ฉันยังมีหนังสืออีกหลายเล่ม รับรองว่าเธอต้องชอบแน่ๆ เมาคลิลูกหมาปากก็มี ต้นส้มแสนรักก็มี ถ้าเธออยากอ่านฉันจะให้เธอยืมอ่าน”¹⁶⁸ จะเห็นว่าหนังสือที่มิสมุทรมานำมาล้วนเป็นวรรณกรรมเยาวชนต่างประเทศซึ่งไม่เคยมีในพื้นที่ชุมชนปากระวะมาก่อน การแลกเปลี่ยนระหว่างพื้นที่ชนบทกับเมืองทำให้เปิดโลกกว้างให้กับตัวละครท่องเที่ยวซึ่งส่งผลให้ตัวละครตระหนักถึงตำแหน่งแห่งที่ของตนเองกับพื้นที่อื่น “กระท่อมน้อยของลุงทอม ซึ่งเขียนโดยแฮร์เรียต บีเชอร์สโตว์ แปลโดย อ.สนิทวงศ์ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการค้าทาสในสหรัฐอเมริกา นี่เป็นครั้งแรกที่ผมได้อ่านหนังสือนอกเหนือไปจากหนังสือที่มีในห้องสมุดเล็กๆ ของโรงเรียน มันเป็นการเปิดโลกการอ่านโลกใหม่ให้ผม”¹⁶⁹ การแลกเปลี่ยนความเจริญผ่านหนังสือเป็นสัญลักษณ์ของการเปิดโลกกว้างให้กับตัวละครท่องเที่ยวนั้นสะท้อนความเจริญที่จะเข้ามาพัฒนาพื้นที่ชนบทผ่านการศึกษา

ขณะเดียวกันภาพการพัฒนาความเจริญของรัฐที่เข้ามาสร้างความเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชุมชนได้สร้างผลกระทบต่อทรัพยากรทางธรรมชาติในท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่การพัฒนาความเจริญเข้ามาจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นโดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกของเด็กๆ ที่มีความผูกพันกับธรรมชาติอันเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับพวกเขา

“ผม ไตรรงค์ และมะเขือช้อยกำลังยืนอยู่บริเวณหน้าโรงเรียน ซึ่งตอนนี้ได้กลายเป็นแนวถนนโดยมีซากต้นสนทะเลซ้อนทับกันอยู่ข้างทาง ต้นสนทะเลที่พวกเราเคยจับจองของใครของมันกลายเป็นเพียงเศษซากที่ไร้ประโยชน์ยางสนสีแดงเกาะเป็นเกล็ดอยู่ตามรอยแผลของเนื้อไม้ มองดูคล้ายรอยแผลเป็นของใครสักคน”¹⁷⁰

สะท้อนให้เห็นว่าในแง่มุมหนึ่งการที่ภาครัฐนำความเจริญเข้ามาสู่ท้องถิ่นเป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นโดยที่สภาพต้นสนที่ถูกโค่นเปรียบกับการถูกทำลายของลงของทรัพยากรใน

¹⁶⁷ สาคร พูลสุข. *โรงเรียนริมทะเล*. หน้า 97.

¹⁶⁸ เรื่องเดียวกัน. หน้า 98.

¹⁶⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 100.

¹⁷⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 115.

ท้องถิ่นอันเป็นแหล่งการเรียนรู้ของเด็กๆ ในชุมชน ซึ่งให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างเด็กๆ กับสิ่งแวดล้อมในชุมชนเต็มไปด้วยความรู้สึกรักและหวงแหนธรรมชาติ ทรัพยากรในท้องถิ่นคือแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับเด็กๆ ในท้องถิ่น การเข้ามาของความเจริญได้สร้างบาดแผลให้กับเด็กๆ เนื่องจากความรักและความผูกพันที่พวกเขามีต่อทรัพยากรในท้องถิ่นเมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงกับทรัพยากรในท้องถิ่นจึงทำให้ส่งผลต่อความรู้สึกของทั้งผู้ใหญ่และเด็กๆ ในท้องถิ่นด้วย

นโยบายการพัฒนาด้านการศึกษาเข้ามามีบทบาทต่อสังคมชนบททำให้เด็กๆ ได้รับการศึกษา ขณะเดียวกันสวัสดิการของรัฐไม่ได้ครอบคลุมให้เด็กมีการศึกษาที่ดีที่สุด พบในฉากที่เด็กๆ ของโรงเรียนริมทะเลได้ฟังครูแจ้งเรื่องการเปลี่ยนแปลงของระบบการเรียนในโรงเรียนจากเดิมที่เด็กและเยาวชนต้องได้รับการศึกษาภาคบังคับอยู่ที่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 เปลี่ยนเป็นระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็ถือว่าจบการศึกษาภาคบังคับ กล่าวคือ เด็กสามารถเรียนโดยมีรัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ได้จนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 (ป. 7) หากต้องการเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นต้องออกค่าใช้จ่ายในการเรียนเอง “การเรียนการสอนในโรงเรียนถึงเวลาเปลี่ยนแปลง เมื่ออยู่ดีๆ รัฐบาลก็ประกาศสิ่งซึ่งพวกเราไม่เข้าใจว่ามันคืออะไร “การปรับปรุงหลักสูตร” ...ต่อไปนักเรียนจะเรียนกันแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่หก”¹⁷¹ จะเห็นได้ว่า “การปรับปรุงหลักสูตร” ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาภายในประเทศรวมทั้งพื้นที่ชนบท สะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงโดยภาครัฐคือการเริ่มต้นพัฒนาด้านการศึกษาที่สร้างความสับสนให้กับผู้รับการเปลี่ยนแปลงที่ต้องปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงด้วยความจุนงนและความจ้านดั่งที่ตัวละครได้กล่าวว่า “...รัฐบาลก็ประกาศสิ่งซึ่งพวกเราไม่เข้าใจว่ามันคืออะไร” การรुकคืบของการพัฒนาสู่ท้องถิ่นอาจทำให้คนในท้องถิ่นไม่เข้าใจในจุดประสงค์ของการพัฒนาหรือทิศทางของการพัฒนาซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการไม่มีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ห่างไกลในกระบวนการคิดวางแผนพัฒนา อาจกล่าวได้ว่าคนในท้องถิ่นไม่สามารถมีอำนาจพอที่จะกำหนดทิศทางของการพัฒนาการท้องถิ่นของตนให้สอดคล้องกับสภาพบริบทท้องถิ่นของตนเองได้โดยเฉพาะด้านการศึกษา ดังนั้นจึงต้องยอมรับนโยบายการพัฒนาดังกล่าวอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้อีกด้วย ในการยอมรับนโยบายก็คือการยอมรับจำนวนเนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจที่ครอบครัวในชนบทมีฐานะยากจนเป็นส่วนใหญ่ การพัฒนาด้านการศึกษาที่เข้ามาในชนบทในแง่มุมหนึ่งจึงเป็นเพียงการพัฒนาในด้านสถานที่แต่ไม่ครอบคลุมถึงสวัสดิการที่จะเป็นทุนเพื่อช่วยสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้เรียนในระบบโรงเรียนให้ดีที่สุดและได้รับการศึกษาที่สูงที่สุด

¹⁷¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 118.

ขณะเดียวกันการสร้างความสำเร็จของรัฐที่ต้องการสร้างความเท่าเทียมในสังคมผ่านการพัฒนาการศึกษากลับเป็นการสร้างกำแพงสำหรับกลุ่มคนที่ไม่มีเงินเนื่องจากการศึกษาที่สูงขึ้นตามมาด้วยการแข่งขันที่สูงขึ้นเช่นเดียวกันจึงจำเป็นต้องใช้จ่ายและลงทุนไปกับการศึกษา เรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* ได้วิพากษ์ความสำเร็จที่รัฐคิดว่าได้นำความสำเร็จมาสู่ชนบทแต่กลับสะท้อนให้เห็นว่าถ้าไม่มีทุนทรัพย์ก็ไปไม่ถึงการศึกษาที่ดีได้ ผู้ประพันธ์ผูกเรื่องให้บริบทสังคมของเรื่องดำเนินอยู่ในช่วงที่ประเทศไทยใช้ประกาศจากกระทรวงศึกษาธิการให้การศึกษาภาคบังคับอยู่ที่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ (ปัจจุบันคือ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน) ซึ่งประกาศเพียงบางแห่ง ในพื้นที่ชนบทหากจบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก็ถือว่าเป็นการจบการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งให้เห็นการกระจายการศึกษาที่ยังไม่ทั่วถึงครอบคลุมทั้งประเทศ ขณะที่ปัจจุบันการศึกษาภาคบังคับของประเทศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งประกาศให้การศึกษาภาคบังคับอยู่ที่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาจึงส่งผลโดยตรงต่อเด็กในท้องถิ่นที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ในฉากที่เพื่อน ๆ ในห้องเรียนของทองเที่ยวเอยกับครูว่า “ไม่ไหวหรอกครู ขนาดเรียนแบบสบายๆ เหมือนโรงเรียนของเรา ผมยังไม่ค่อยอยากเรียนเท่าไร นี่กลับต้องมาเสียเงิน เมีนเสียเถอะ”¹⁷² จะเห็นว่าการพัฒนาทางการศึกษาที่ต้องการสร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นกลับไม่ครอบคลุมสำหรับเด็กบางกลุ่มที่ขาดแคลน สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาทางการศึกษาไม่ได้ครอบคลุมถึงด้านสวัสดิการที่สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาทำให้การศึกษาที่ดีขึ้นกลายเป็นกำแพงที่กั้นให้เด็ก ๆ บางกลุ่มต้องออกจากระบบการศึกษาเนื่องจากไม่มีทุนสำหรับใช้จ่ายด้านศึกษานั้นเอง

ในประเด็นเรื่องปัญหาทางการศึกษายังพบในด้านครูผู้สอนที่สะท้อนให้เห็นว่านโยบายการพัฒนาการศึกษาที่ต้องการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีผลการเรียนที่ดีมีคุณภาพมากขึ้นด้วยการเน้นการพัฒนาครูเพื่อพัฒนาเด็ก กล่าวคือ นโยบายดังกล่าวเชื่อว่าหากครูมีคุณภาพจะสามารถทำให้นักเรียนมีคุณภาพที่ดีเพียงแต่นโยบายดังกล่าวกลับเน้นไปที่การพัฒนาผลงานของครูนั้นคือการรับการประเมินและการจัดเตรียมเอกสารทำให้จุดมุ่งหมายหลักเกิดการเบี่ยงเบนทิศทาง การพัฒนาดังกล่าวกลายเป็นการเพิ่มภาระให้กับครูและทำให้ต้องทิ้งห้องเรียนกลายเป็นเด็กไม่ได้รับการเรียนการสอนจากครูอย่างเต็มที่ พบในเรื่อง *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ* ในฉากที่ตัวละครเอกคือเดือนแรมกล่าวถึงครูจนศว่าต้องเตรียมเอกสารรับการประเมินดังนั้นนักเรียนต้องอยู่ในห้องเรียนอ่านหนังสือเองเงียบๆ และไม่ส่งเสียงดัง นอกจากนี้ยังพบปัญหาในห้องเรียนจากเรื่อง *ตามหาโจตัน* ที่ครูใช้อ่านจากนักเรียนในฉากที่ตัวละครเอกคือ โจตัน พยายามแก้ไขสิ่งที่ครูสอนแต่กลับได้รับการดูต่ำว่ากล่าวทำให้เด็กปิดกั้น

¹⁷² เรื่องเดียวกัน. หน้า 118.

ความคิดสะท้อนให้เห็นการเรียนการสอนที่มอบสิทธิ์เด็ดขาดในห้องเรียนให้กับครูทำให้การเรียนการสอนแบบดังกล่าวไม่ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ กล่าวคือปัญหาการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับครูพบว่าสะท้อนภาพการเรียนในห้องเรียนของโรงเรียนเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางและนโยบายด้านการศึกษาที่พัฒนาผิดที่ผิดทาง

ตัวละครครูเปมิกาในเรื่อง *ตามหาโจตัน* สะท้อนภาพการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนที่เน้นการให้อำนาจแก่ครูผู้สอนในการควบคุมชั้นเรียน โดยตัวละครครูไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคือตัวละครเยาวชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขจุดผิดในการสอนส่งผลให้ตัวละครเอกเกิดความรู้สึกเข็ดขยาดและปิดกั้นการแสดงออกในชั้นเรียน

“ครูครับ คำนี้มีตัวแอลสะกดอยู่ก็จริง แต่เวลาออกเสียงจะละแอลไว้ อ่านเป็น แซ้ - หม่อน อย่างนั้นใช่ไหมครับ”

“พอทีๆ โจตัน” ครูเปมิกาเสียงสูง หน้าตาขึงขัง มองผมด้วยสายตาเกรี้ยวกราด “ทำไมฉันต้องทนกับเรื่องอะไรแบบนี้มาตลอด ตอนแม่เธออยู่ฉันก็ย่าแม่เต็มทีแล้วให้ฉันสอนสงบๆ บ้างได้ไหม”...เจ้าปลาเซลมอนเอ๋ย ข้าขอสัญญาว่าจะปิดปากสนิทในคาบภาษาอังกฤษตลอดไป”¹⁷³

ตัวละครครูสะท้อนให้เห็นภาพการจัดการเรียนการสอนในสังคมไทยที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ผ่านการแสดงความคิดเห็นของเด็กหรือผู้เรียน ครูเปมิกาคือครูที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามหรือแก้ไขข้อสงสัยเกี่ยวกับการเรียน ในอีกแง่มุมหนึ่งสะท้อนให้เห็นว่าครูไทยในระบบการศึกษาโรงเรียนมีมุมมองต่อการที่นักเรียนซักถามและแก้ไขจุดที่ผิดเกี่ยวกับความรู้ที่ครูสอนว่าเป็นเรื่องที่รบกวนการจัดการเรียนการสอนของครู จะเห็นได้จาก “พอทีๆ โจตัน...ให้ฉันสอนสงบๆ บ้างได้ไหม” สะท้อนให้เห็นว่าครูไทยอยู่ในบทบาทของผู้ให้ ขณะที่ผู้เรียนมีเพียงบทบาทของผู้รับเท่านั้นทำให้เห็นภาพการเรียนรู้อันแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างผู้ให้กับผู้รับในทิศทางเดียว การไม่เปิดโอกาสให้เด็กซักถามหรือโต้แย้งนั้นทำให้เด็กถูกปิดกั้นโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและทำให้เด็กไม่เกิดการพัฒนาความคิดเนื่องจากไม่มีพื้นที่ในการแสดงออก

ปัญหาถัดมาคือ นโยบายการศึกษาที่เน้นการแก้ปัญหการศึกษาไปที่การสร้างผลงานของครู พบในเรื่อง *เสียงเดือนในเสียงทิวรถไฟ* สะท้อนภาพการฝากความหวังด้านการศึกษาไปที่ครู โดยการเน้นให้ครูสร้างผลงานนอกเหนือจากหน้าที่สอนเพื่อพัฒนาและเพิ่มศักยภาพให้กับครุนำไป

¹⁷³ คามิน คมนีย์. *ตามหาโจตัน*. หน้า 67.

พัฒนาไปสู่ผู้เรียน แต่กลับเป็นการสร้างภาระเพิ่มเติมให้กับครูและยังส่งผลให้ผู้เรียนไม่ได้รับการศึกษาในห้องเรียนอย่างเต็มที่ด้วย “วันนี้ครูธเนศเข้าห้องสายเกือบครึ่งชั่วโมง บอกนักเรียนว่า สมศ. จะมาประเมินผลการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน ครูทุกคนต้องเร่งเตรียมเอกสารกันหัวหมุนวุ่นวาย หลายคนต้องทิ้งห้องเรียนทิ้งที่ไม่ต้องการ นักเรียนแต่ละห้องเล่นกันสนุกสนานเสียงดังโครมคราม”¹⁷⁴ ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าตัวละครครูธเนศเลือกให้ความสำคัญกับการรับประเมินผลการปฏิบัติงานจากหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา โดยละทิ้งห้องเรียนไปจัดทำเอกสารเพื่อรับการประเมินดังกล่าวสะท้อนภาพระบบการศึกษาไทยที่แก้ปัญหาด้านการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพของเด็กไทยผิดที่ผิดทาง ภาพครูที่ละทิ้งงานสอนทำให้เห็นว่าครูไทยต้องรับภาระและหน้าที่อันเกินความจำเป็นกล่าวคือ ไม่เอื้อต่อการค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อมูลที่ใช้สอนผู้เรียนแต่ต้องแบกภาระงานเอกสารที่ล้นเกินทำให้ต้องละทิ้งชั้นเรียน สะท้อนนโยบายการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและการสนับสนุนครูในการจัดการเรียนการสอน

กล่าวโดยสรุปเรื่องปัญหาการศึกษาด้านครูภายใต้นโยบายการศึกษาของรัฐที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาการศึกษาและพัฒนาคุณภาพด้านการเรียนของเด็กโดยการพัฒนาครูเพื่อนำไปต่อยอดในการพัฒนาเด็ก แต่กลับเพิ่มภาระหน้าที่ให้กับครูเพื่อประเมินผลงานการพัฒนาตัวครูเองทำให้ต้องละทิ้งการสอนในห้องเรียน นอกจากนี้จะไม่แก้ปัญหาการเรียนของเด็กแล้วยังเพิ่มปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนสำหรับครูด้วย นอกจากนี้ประเด็นปัญหาการศึกษาที่เกิดจากครูในลักษณะที่เน้นการให้อำนาจกับครูส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับเด็ก การที่เด็กไม่สามารถตอบได้หรือแสดงความคิดเห็นได้สะท้อนให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กในห้องเรียนที่ปิดกั้นโอกาสทางการแสดงความคิดเห็นของเด็กสะท้อนให้เห็นว่าเด็กไม่มีสิทธิ์มีเสียงเป็นการเรียนรู้ที่ต้องอยู่ในบทบาทผู้รับเพียงฝ่ายเดียว

4.1.2 ความคาดหวังของพ่อแม่กับการศึกษา

ระบบการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนและครูส่งผลกระทบต่อเด็กดังได้กล่าวไปข้างต้น ปัญหาการศึกษายังปรากฏในรูปแบบของความรู้สึกภายในใจของเด็กอันเนื่องมาจากความคาดหวังของพ่อแม่ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการคาดหวังของพ่อแม่ส่งผลให้เด็กเกิดความกดดันและกักขังอิสรภาพของเด็กไว้กับการเรียนภายใต้ความคาดหวังดังกล่าว พบในเรื่อง หัวใจของช่วง กระแตเด็กหญิงที่อาศัยอยู่ในอพาร์ทเมนต์เดียวกันกับช่างผู้เป็นตัวละครเอก ภาพของกระแตที่เรียนหนักแล้วเมื่อกลับมึงบ้านก็ต้อง

¹⁷⁴ กร ศิริวัฒน์. *เสียงเดือนในเสียงทิวรถไฟ*. หน้า 42.

เรียนเสริมรวมทั้งในวันหยุดก็ต้องเรียนเสริมต่ออีกสะท้อนภาพการเรียนรู้ที่ไม่มีวันสิ้นสุดผ่านความคาดหวังของแม่ที่เต็มไปด้วยความปรารถนาดี

การนำเสนอภาพของแม่ที่ฝากความหวังไว้กับกระแตผู้เป็นลูกสาวโดยการให้กระแตตีวหนังสือเพื่อหวังว่าความรู้จะสามารถช่วยให้ร่ำรวยได้อีกครั้ง เนื่องจากความบอบช้ำจากผลกระทบของปัญหาเศรษฐกิจระบบทุนนิยม ตัวละครแม่ของกระแตยังคงเน้นการบริโภคอย่างไม่มีที่สิ้นสุดผ่านการคาดหวังทางการศึกษากับลูก “คุณนายพูดบ่อยๆ นะป้า ว่าไม่มีอะไรพรากความรู้ไปจากเราได้ แกถึงกวัดขันให้ลูกเรียนๆๆ เรียนให้มากๆ ไว้ ความรู้จะได้แน่นๆ พอเรียนจบจะได้มีงานดีๆ เงินเดือนสูงๆ ร่ำรวยอย่างที่สามีแกเคยมีมาก่อน”¹⁷⁵ จะเห็นว่าแม่ของกระแตหวังดีกับลูกคือ กระแต แม่ปรารถนาให้กระแตมีการศึกษาที่ดีเพื่อโอกาสทางการทำงานที่ดีทำให้กระแตไม่ต้องลำบากในอนาคต ขณะเดียวกันก็ได้สะท้อนภาพของการเรียนที่ต่อเนื่องไม่มีวันสิ้นสุดเห็นได้จากคำว่า “แกถึงกวัดขันให้ลูกเรียนๆๆ เรียนให้มากๆ ไว้” สะท้อนภาพของการเรียนที่กลายเป็นหน้าที่สำคัญในชีวิตของเด็กโดยไม่ได้หยุดพัก

การนำเสนอภาพของตัวละครกระแตในฐานะความหวังปรากฏพร้อมกับความกดดันที่มาจากบทบาทของตัวละครแม่ที่มีหน้าที่ดูแลและอบรมลูกผ่านการกวัดขันให้ลูกตีวหนังสือและเรียนหนัก กระแตต้องแบกความคาดหวังของแม่ไว้ผ่านการเรียนหนัก “เดี๋ยวเขาขึ้นไปส่งก็รีบกินซะ แล้วเตรียมแบบฝึกหัดภาษาอังกฤษให้พร้อมนะลูก พี่ฝ่ายที่อยู่ชั้นสี่จะลงมาตีวตอนบ่ายสอง”¹⁷⁶ ดูแลกระแตของตัวละครแม่ที่เต็มไปด้วยความใส่ใจทั้งการจัดการอาหารให้และสนับสนุนด้านการเรียนโดยการจ้างครูสอนเสริมนอกจากจะแสดงให้เห็นบทบาทของแม่ในฐานะที่คอยดูแลและอบรมลูกแล้วยังสะท้อนให้เห็นการตั้งความหวังและความเข้มงวดของตัวละครแม่ เห็นได้จากที่ว่า “รีบกินซะ แล้วเตรียมแบบฝึกหัดภาษาอังกฤษให้พร้อมนะ” แสดงให้เห็นภาพของการยึดเหนี่ยวให้กับลูกโดยไม่สนใจที่จะถามถึงความสนใจ สะท้อนให้เห็นว่าการดูแลลูกของตัวละครแม่ในบางครั้งก็กลายมาเป็นกรอบที่เคร่งครัดจนเกินไป

ประเด็นเรื่องความคาดหวังของแม่ที่มีเหตุผลเนื่องมาจากความหวังดีต่อลูกแต่กลับทำให้ลูกเรียนหนักและไม่มีโอกาสได้พัก สะท้อนให้เห็นการคาดหวังกับกระแตให้เรียนหนักจนเกินความจำเป็นในแง่มุมหนึ่งอาจสะท้อนความปรารถนาดีของตัวละครแม่ ขณะที่อีกแง่มุมหนึ่งกลับสะท้อนให้เห็น

¹⁷⁵ อรเกษม รอดสุทธิ, หัวใจของข้าง. หน้า 75.

¹⁷⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 34 - 35.

สภาวะของการถูกกักขัง การที่ตัวละครแม่กวัดขังให้กระต่ายเรียนหนักคือ การกักขังอิสระในฐานะของความเป็นเด็ก ในการเรียนหรือการศึกษามีขึ้นเพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และสร้างนำไปสู่การประกอบอาชีพในอนาคตแต่ขณะเดียวกันการเรียนรู้อาจสามารถเกิดขึ้นได้จากการ เล่น” ตัวละครกระต่ายไม่มีโอกาสได้วิ่งเล่น หรือแม้แต่เล่นกับเพื่อนในวัยเด็กกันเนื่องจากต้องเรียนตามที่แม่จัดเตรียมให้ การเรียนของกระต่ายจึงเป็นการถูกกักขังอิสรภาพทั้งทางความคิดและร่างกายคือ การไม่สามารถออกไปวิ่งเล่นกับเพื่อนและการไม่สามารถโต้แย้งหรือแสดงความคิดเห็นของตนเองกับแม่ได้ เห็นได้จากฉากที่ช่างกำลังเล่นอยู่ใต้ถุนอพาร์ทเมนต์ส่วนกระต่ายอยู่แต่ในห้องของเธอไม่ได้มีโอกาสมาวิ่งเล่นเหมือนที่ช่างทำ “ภาพเด็กหญิงเกาะราวระเบียงลูกกรงและงานขนมที่วางบนโต๊ะช่างเหมือนนกในกรงไม่ผิด”¹⁷⁷ ผู้ประพันธ์นำเสนอตัวละครกระต่ายในภาพของผู้ที่ถูกกักขังโดยเปรียบกับนกในกรงซึ่งภาพของการโหยหาอิสระและต้องการเล่นแบบเด็กๆ จะเห็นได้จากที่ว่า “เด็กหญิงเกาะราวระเบียงลูกกรง” ภาพการเกาะราวระเบียงของกระต่ายเน้นถึงความปรารถนาที่จะออกจากพื้นที่ห้องในอพาร์ทเมนต์ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เปรียบได้กับที่กักขังซึ่งอาจกักขังทั้งกรอบความคิดและร่างกาย เพราะเธอไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือวิ่งเล่นเช่นเด็กคนอื่นๆ ทั่วไป

ปัญหาที่เกิดจากระบบศึกษาโรงเรียน ครูและพ่อแม่ ล้วนส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนเนื่องจากพวกเขาอยู่ในวัยของการเรียนรู้และเติบโต กล่าวได้ว่าปัญหาทางการศึกษาที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดจากปัจจัยของเด็กเพียงฝ่ายเดียวแต่ประกอบจากหลายปัจจัยไม่ว่าจะเป็นระบบของรัฐ ครูผู้สอนหรือแม้กระทั่งความกดดันจากพ่อแม่โดยผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นแนวทางออกของปัญหาที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในลำดับถัดไป

4.2 ทางออกของปัญหาการศึกษาทางเลือก

ปัญหาการศึกษาที่เกิดจากการปิดกั้นกรอบความคิดเด็กที่ถูกกำหนดโดยรัฐ ครู และพ่อแม่ ฉะนั้นในวรรณกรรมเยาวชนหลายเรื่องผู้ประพันธ์นำเสนอทางออกของปัญหาการศึกษาในหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นแนวทางออกของประเด็นปัญหาการศึกษาด้านปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ในเรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* โดยการส่งเสริมให้เรียนรู้ผ่านสิ่งแวดล้อมรอบตัวสร้างความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติในห้องถิ่นให้กับเด็กๆ หรือในเรื่อง *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* ที่ผู้ประพันธ์นำเสนอการศึกษาต่อในระบบทั้งการศึกษาในโรงเรียนสามัญศึกษาและการบวชเรียนสะท้อนแนวทางออกของการแก้ปัญหาการศึกษาโอกาสทางการศึกษาของตัวละครประวิณนอกจากนี้ยัง

¹⁷⁷ เรื่องเดียวกัน. หน้า 51.

พบแนวทางแก้ปัญหาการศึกษาในระบบผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงนอกห้องเรียนที่เรียนรู้การใช้ชีวิตในชนบทผ่านพ่อผู้เป็นแบบอย่างของการทำเกษตรพอเพียงในเรื่อง *เซนในสวน* และการเรียนรู้อนุรักษ์เพลงพื้นบ้านผ่านพ่อเพลงพื้นบ้านโดยตรงอันเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ภายนอกห้องเรียนในเรื่อง *เอ้อระเหยลอยคอ* ทำให้เห็นการเรียนรู้ที่จะก้าวข้ามความรู้สึกไม่ชอบเพลงพื้นบ้านของตัวละครเอกให้เปลี่ยนมุมมองผ่านการได้ลองไปศึกษาและสัมผัสโดยตรง จะเห็นได้ว่าการแก้ไขปัญหาการศึกษาในระบบสะท้อนว่าระบบการสอนควรได้รับการปรับปรุงโดยยึดโยงกับบริบทสังคมของผู้เรียนมากขึ้น

การแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาพบในเรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* ที่นำเสนอว่าความเจริญที่เข้ามาพัฒนาท้องถิ่นอาจไม่สามารถปรับใช้กับชนบทในทุกที่เพราะปัญหาเรื่องการขาดแคลนไม่ว่าจะเป็น การขาดแคลนอาคารเรียน ขาดแคลนอุปกรณ์ทางการเรียน หรือการขาดแคลนครู เป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขโดยคำนึงถึงบริบทของท้องถิ่น เพราะฉะนั้นผู้ประพันธ์จึงนำเสนอให้ใช้สิ่งแวดล้อมรอบตัวในท้องถิ่นเป็นเหมือนกับครูให้กับเด็กๆ ได้เรียนรู้ ภาพของโรงเรียนในท้องถิ่นของชุมชนป่ากระวะสะท้อนความผูกพันระหว่างเด็กๆ ในท้องถิ่นกับธรรมชาติ “โรงเรียนของเราตั้งอยู่ริมทะเล พนันกันได้เลยว่าไม่มีนักเรียนที่ไหนจะรู้เรื่องลม บกลม ทะเลเท่าที่พวกเรา นี่ยังไม่นับรวมถึงเรื่องปลูมแมงกะพรุน ซากไข่มุก สหรัยทะเล ดาวทะเล หนอนทะเล ปลิงทะเล ผุงโลมา ฉลามใบ้ และการประกบคู่กันของปลากระเบนตัวผู้กับตัวเมีย”¹⁷⁸ จะเห็นว่าผู้ประพันธ์บรรยายภาพความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนริมทะเลซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาของเด็กๆ ในชุมชน ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาเข้ามาในพื้นที่ท้องถิ่นโดยเริ่มต้นจากการพยายามกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น อาทิ ที่ตั้งของโรงเรียนที่อยู่ริมทะเล ความรู้การเรียนการสอนที่สะท้อนให้เห็นความรู้ใกล้ตัวจากสัตว์และพืชที่มีในท้องถิ่น ภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนซึ่งมีส่วนร่วมในการดูแลเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นร่วมกัน

ทั้งนี้ผู้ประพันธ์เสนอการนำความรู้ท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กนักเรียนในท้องถิ่นเพื่อให้เด็กและเยาวชนในชุมชนรู้จักท้องถิ่นของตนเอง ภาพการเรียนการสอนในรายวิชาประวัติศาสตร์ของตัวละครครูใหญ่ที่สอนโดยการเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ของการสร้างโรงเรียนและบริบทสังคมในชุมชนเกี่ยวกับโจรสลัดปล้นเรือที่เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอันสื่อถึงความเป็นลูกผู้ชายของคนในท้องถิ่นที่มักจะปล้นเพื่อพิสูจน์ความกล้าของตนเองมากกว่าเงินซึ่งอาจเรียกว่า โจรคุณธรรม

¹⁷⁸ สาคร พูลสุข. *โรงเรียนริมทะเล*. หน้า 19.

“หลังคาโรงเรียนมุงด้วยกระเบื้องโบราณสีเทา ครูใหญ่มักจะเล่าให้เราฟังว่า ท่านเป็นคนไปซื้อมันมาจากเกาะยอ...กว่าจะมาถึงโรงเรียนก็ใช้เวลาในการเดินทาง เป็นอาทิตย์ ในระหว่างนั้นท่านต้องออกสั่นขวัญแขวน เพราะระหว่างทางมีโจรสลัด คอยปล้นเรือทุกลำที่ผ่านไปมา...พวกเราจึงเป็นไก่ตาแตกกันไปเลย ใครจะไปคิดล่ะ ว่าในช่วงประวัติศาสตร์ ครูใหญ่จะเล่าเรื่องพวกนี้ให้เราฟัง แทนที่จะสอนหนังสือ ครูใหญ่ไม่เคยบอกให้เราท้อใจเลยว่าเราเสียกรุงไปกี่ครั้ง”¹⁷⁹

สะท้อนภาพปัญหาการศึกษาในชนบทที่ขาดแคลนในด้านต่างๆ อาทิ ขาดแคลนอาคารเรียน ขาดแคลนครูผู้สอน รวมทั้งขาดแคลนสื่อการเรียนการสอน ภาพการสร้างอาคารเรียนในท้องถิ่นโดยครูใหญ่สะท้อนว่าคนในท้องถิ่นหรือตัวครูเองต้องเป็นผู้จัดการแก้ปัญหาด้านการขาดแคลนอาคารเรียนด้วยตนเองเพื่อสร้างโรงเรียนให้กับเด็กๆ ในท้องถิ่นชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาความเจริญของภาครัฐในบางครั้งไม่สามารถครอบคลุมได้ทั่วถึง รวมทั้งการที่ครูใหญ่ต้องเป็นทั้งครูผู้ดูแลโรงเรียนและครูสอนวิชาประวัติศาสตร์สะท้อนให้เห็นปัญหาขาดแคลนครูที่มีความรู้เฉพาะด้าน หรือการนำเรื่องราวในท้องถิ่นมาถ่ายทอดให้เด็กๆ ฟังในวิชาประวัติศาสตร์ในแง่มุมหนึ่งสะท้อนให้เห็นการขาดสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน อาทิ หนังสือหรือแบบเรียนประวัติศาสตร์

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังเสนอให้เห็นความเกี่ยวโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนผ่านการจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียนที่สะท้อนให้เห็นความสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถนำมาเป็นสื่อการเรียนการสอนให้กับเด็กในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการเรียนผ่านทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นของตนเอง “นอกจากวิชาประวัติศาสตร์อันชวนให้ตื่นเต้นแล้ว โรงเรียนของพวกเรา ยังสอนวิชาศิลปะบนผืนทรายอีกด้วย...พวกเราจะกรูออกมานอกห้องเรียนมุ่งตรงไปยังชายหาด จับจองผืนทรายชุ่มน้ำซึ่งถูกเนรมิตให้เป็นกระดาดเขียวที่ใหญ่และนุ่มที่สุดในโลก”¹⁸⁰ ผู้ประพันธ์นำเสนอทรัพยากรทางธรรมชาติอันสำคัญของท้องถิ่นริมทะเลคือ ผืนทราย ซึ่งเป็นที่ดินที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศทางทะเลทำให้ธรรมชาติสมดุล ผู้ประพันธ์นำเสนอภาพผืนทรายในเรื่องโดยสร้างคุณค่าของผืนทรายโดยการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติดังกล่าวมาเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาเพื่อกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนในท้องถิ่นรู้จักธรรมชาติในพื้นที่ของตนเองและตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่โดยการสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนต่อพื้นที่ท้องถิ่น

¹⁷⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 21.

¹⁸⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 21.

ทั้งนี้แนวทางการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาที่ผู้ประพันธ์พยายามนำเสนอชี้ให้เห็นว่าแนวทางออกของปัญหาไม่ใช่การปฏิรูปการศึกษาในระบบพบว่าหลายเรื่องสนับสนุนให้เรียนในระบบ อาทิ เรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* ที่ท่องเที่ยวต้องเดินทางไปศึกษาต่อในตัวเมือง หรือเรื่อง *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* ตัวละครเอกคือ เข้มแข็งเลือกศึกษาต่อในโรงเรียนเอกชนในตัวเมือง ขณะที่ตัวละครประวิณผู้เป็นเพื่อนของตัวละครเอกเลือกการศึกษาทางเลือกคือ การบวชเรียน กล่าวคือการเลือกเรียนในโรงเรียนพระนันทองสะทอนให้เห็นโอกาสทางการศึกษาของเด็กที่มีฐานะยากจน

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่โรงเรียนแต่ละแห่งมีคุณภาพการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันส่งผลให้เกิดการย้ายเข้าสู่เมืองเพื่อแสวงหาแหล่งการศึกษาที่ดี และมีคุณภาพมากกว่าในท้องถิ่น พบในเรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* ที่ตัวละครเอกคือ ท่องเที่ยว มีโอกาสได้ศึกษาต่อในตัวเมืองเนื่องจากท่องเที่ยวอายุครบสิบห้าปีและโรงเรียนในชุมชนปากกระวะก็เปิดให้ศึกษาต่อถึงเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่เจ็ดซึ่งท่องเที่ยวเป็นรุ่นสุดท้ายของโรงเรียนในฉากที่ครูแจ้งเรื่องการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาให้เด็ก ๆ ฟังว่า “...ส่วนพวกเธอก็จะเป็นพวกที่เรียนชั้นป.เจ็ดรุ่นสุดท้าย”¹⁸¹ ท่องเที่ยวจึงเป็นนักเรียนในที่จบการศึกษาประถมศึกษาปีที่เจ็ดรุ่นสุดท้ายของโรงเรียนดังนั้นแม่เลี้ยงดูท่องเที่ยวตั้งแต่เกิดจึงบอกความปรารถนาของหล่อนว่าจะส่งท่องเที่ยวไปเรียนต่อในตัวเมือง ในเหตุการณ์ที่แม่เลี้ยงดูเสียท่องเที่ยวก่อนจะจากไปเรื่องการเรียนต่อของเขาว่า “รับปากข้าสิว่าเอ็งจะตั้งใจเรียน ถ้าข้าส่งเอ็งไปเรียนที่สงขลา”¹⁸² สะทอนให้เห็นว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำจากการขาดแคลนสถานศึกษาในระดับที่สูงขึ้นของท้องถิ่นทำให้เด็กและพ่อแม่ต้องขวนขวายด้านการศึกษาด้วยตนเอง ทั้งนี้แนวทางออกของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในท้องถิ่นที่ผู้ประพันธ์เสนอแนวทางการออกด้วยการศึกษาต่อในตัวเมืองสะทอนให้เห็นว่าโรงเรียนในตัวเมืองมีระบบการศึกษาที่ดีกว่าในชุมชนและเปิดโอกาสทางการเลือกศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นให้กับเด็ก ๆ ในพื้นที่ท้องถิ่นได้มีโอกาสเรียนต่อ

ประเด็นเรื่องแนวทางออกของปัญหาการศึกษาโดยการเลือกศึกษาต่อในตัวเมืองยังพบในเรื่อง *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* ในฉากที่แม่บอกความปรารถนาของแม่ที่จะส่งให้เข้มแข็งเรียนต่อในเมืองเป็นโรงเรียนเอกชนในตัวเมืองที่ดีที่สุดสะทอนให้เห็นทางออกของปัญหาการศึกษาที่พ่อแม่เลือกโรงเรียนที่มีคุณภาพกว่าโรงเรียนในท้องถิ่นให้กับลูก “...แม่จะให้เข้มไปสอบโรงเรียนชัยบดินทร์” แม่พูดเรื่องนี้ขึ้นมาอีก “เรามีเงินพอหรือฮะ” ผมรู้ดี โรงเรียนชัยบดินทร์คือโรงเรียนเอกชนชื่อดังประจำ

¹⁸¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 118.

¹⁸² เรื่องเดียวกัน. หน้า 146.

จังหวัด ใครได้เรียนที่นั่นว่าทั้งเท่ เก่ง และต้องมีเงิน “ขอแค่เข้มสอบได้เท่านั้นแหละ ต่อให้ต้องใช้เงินมากขนาดไหน แม่ก็หามาได้”¹⁸³ จะเห็นว่าการศึกษาต่อในตัวเมืองเพื่อให้เข้มแข็งได้รับการศึกษาที่ดีจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายในการเรียนเป็นจำนวนมาก ตัวละครแม่พร้อมที่จะทุ่มเทเพื่อการศึกษาของเข้มแข็งสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาที่ดีมีคุณภาพคือโอกาสทางการศึกษาสำหรับครอบครัวที่มีกำลังในการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเรียนการสอนได้และโรงเรียนก็มักจะอยู่ในตัวเมืองชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนดังกล่าวคือโอกาสทางการศึกษาที่ดีกว่าโรงเรียนที่มีอยู่ในชุมชน

ขณะที่โอกาสสำหรับเด็กอีกกลุ่มที่ไม่มีฐานะในประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำและการขาดโอกาสทางการศึกษายังพบในเรื่อง *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* สะท้อนภาพการขาดโอกาสทางการศึกษาของเด็กยากจนผ่านตัวละครประวีณ ผู้เป็นเพื่อนกับตัวละครเอกคือ เข้มแข็ง ที่ผู้ประพันธ์นำเสนอทางออกด้วยการ การเลือกบวชเรียนของประวีณ ตัวละครประวีณคือภาพของเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ครอบครัวของประวีณมีเพียงปู่แสนเพราะพ่อและแม่ของเขาเสียชีวิต ผู้ประพันธ์นำเสนอประวีณว่าเป็นเด็กเรียนเก่งแต่ยากจน เพื่อสะท้อนภาพปัญหาการศึกษาของไทยในแง่มุมของสวัสดิการรัฐและโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีฐานะยากจน

“ประวีณไม่มีจักรยาน ปู่แสนไม่มีเงินเหลือพอจะซื้อให้ ผมทิ้งที่เขาเดินไป - กลับจากบ้านถึงโรงเรียนที่อยู่ห่างกันเกือบ 2 กิโลเมตรได้อย่างไม่เห็นเหนื่อย มีหลายเรื่องที่เขาทำให้ผมทิ้ง นอกจากเรื่องเดินเก่ง เรียนเก่งแล้ว เขายังกอบอันแสนหนักอึ้งจ้วงลงบนผืนดิน ชุดห้องร้อง ตกเบ็ด”¹⁸⁴

ผู้ประพันธ์นำเสนอภาพตัวละครประวีณผู้มีฐานะยากจนแต่เรียนดี ทำให้เห็นว่าความยากจนไม่ใช่ข้ออ้างสำหรับการเรียนรู้ ขณะเดียวกันผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าตัวละครเยาวชนผู้เป็นภาพแทนของเยาวชนไทยที่มีฐานะยากจนต้องช่วยเหลืองานบ้านของครอบครัว และใช้ชีวิตอย่างยากลำบากจะเห็นได้จากระยะทางที่ตัวละครต้องเดินทางเพื่อไปโรงเรียน สะท้อนให้เห็นปัญหาความยากจนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาด้านการศึกษา กล่าวคือ ผู้ประพันธ์เน้นภาพความยากจนของตัวละครเพื่อย้ำถึงปัญหาทางเศรษฐกิจของสังคมไทยที่ครอบครัวซึ่งประสบกับปัญหาความยากจนไม่สามารถสนับสนุนหรืออำนวยความสะดวกให้กับเด็กและเยาวชนให้ได้รับการศึกษาที่ดี

¹⁸³ ปันนารีย์. *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก*. หน้า 118.

¹⁸⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า 11.

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังนำเสนอว่าความยากจนของครอบครัวของประวิณซึ่งมีเพียงปู่แสนนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อตัวละครยาวชนเนื่องจากเมื่อปู่แสนเสียชีวิต ประวิณตัดสินใจบวชเรียนโดยให้เหตุผลว่าไม่ต้องการเป็นภาระให้กับญาติๆ “เข้มเห็นแล้วหรือว่าการบวชเหมาะกับเรา” ไซ้แล้ว ผมเห็นด้วยกับเณร ยิ่งเขากำลังจะเรียนชั้น ม. 1 ที่โรงเรียนพระแห่งหนึ่ง ผมยิ่งเห็นด้วย ประวิณบอกถึงเหตุผลในการเลือกทางเดินของเขา “ไม่เป็นภาระกับใคร สบายใจดี”¹⁸⁵ ผู้ประพันธ์เสนอว่าการบวชเรียนของตัวละครสะท้อนให้เห็นทางออกของปัญหาต่อโอกาสทางการศึกษาของเด็กที่มีฐานะยากจน ทำให้เห็นว่าผู้ประพันธ์เสนอแนวทางออกสำหรับปัญหาดังกล่าวว่าเป็นเส้นทางการศึกษาสามารถเรียนรู้ได้หลากหลาย การศึกษาไม่ได้มีเพียงการเรียนในโรงเรียนที่เป็นสังกัดของรัฐบาลหรือโรงเรียนที่รัฐบาลที่รองรับการศึกษาขั้นพื้นฐานเท่านั้น

ขณะเดียวกันยังพบว่าแนวทางการแก้ปัญหาในหลายเรื่องชี้ให้เห็นว่าการเรียนการสอนไม่จำเป็นต้องอยู่ในระบบโรงเรียนเสมอไป ผู้ประพันธ์นำเสนอแนวทางออกของการแก้ปัญหาการศึกษาด้วยการเรียนรู้วิถีชีวิตผ่านประสบการณ์ตรงพบ ในเรื่อง *เซนในสวน* เซน ผู้เป็นตัวละครเอกเรียนรู้ชีวิตแบบพอเพียง การใช้ชีวิตในพื้นที่ชนบทและการทำการเกษตรแบบพอเพียงโดยมีพ่อเป็นต้นแบบ ตัวละครเอกต้องพบกับ การเปลี่ยนแปลงจากเด็กที่เรียนโรงเรียนนานาชาติต้องย้ายที่เรียนไปเรียนในโรงเรียนชนบท เขาย้ายตามพ่อผู้ประสบปัญหากับการทำธุรกิจในเมืองไปใช้ชีวิตอยู่ในชนบท เซนได้เรียนรู้ที่จะปรับตัวและเรียนรู้ในสังคมชนบทโดยเรียนรู้ผ่านตัวละครพ่อผู้เป็นต้นแบบในการใช้ชีวิตในสังคมชนบทโดยยึดวิถีชีวิตพอเพียง โดยผู้ประพันธ์เสนอว่าปัญหาเศรษฐกิจคือสาเหตุหลักที่ส่งผลกระทบต่อเซนทำให้เขาต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดังกล่าว

“ปีนี้ผมอายุย่างสิบเอ็ดขวบแล้ว กำลังจะขึ้นชั้นประถมปีที่หก ไม่รู้เหมือนกันว่าเมื่อเปิดเทอมผมจะปรับตัวเข้ากับเพื่อนๆ และโรงเรียนใหม่ได้ดีแค่ไหน พ่อให้ผมเรียนโรงเรียนนานาชาติตั้งแต่แรกเข้าอนุบาล เป็นโรงเรียนสอนสามภาษา ไทย อังกฤษ และจีน ห้องเรียนทุกห้องติดเครื่องปรับอากาศ ทุกสัปดาห์ผมต้องเรียนว่ายน้ำและเทควันโด หลังเลิกเรียนแต่ละวันต้องเรียนพิเศษ ไม่เว้นแม้แต่วันหยุดเสาร์อาทิตย์ก็ต้องไปเรียนเสริม”¹⁸⁶

ภาพนักเรียนไทยในสังคมเมืองที่เน้นการเรียนรู้ด้านวิชาการ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 คือ ทักษะด้านการสื่อสาร จะเห็นได้จากการเรียนของเซนที่ต้องเรียนถึงสามภาษาคือ

¹⁸⁵ เรื่องเดียวกัน. หน้า 157.

¹⁸⁶ จักรพันธ์ จันท. *เซนในสวน*. หน้า 33.

ไทย อังกฤษ และจีน ภาษาเหล่านี้สะท้อนการสื่อสารของเด็กไทยที่เน้นการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศที่มีความสำคัญด้านเศรษฐกิจเนื่องจากเป็นภาษาที่มีจำนวนผู้ใช้ภาษามากที่สุดในโลก ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ยังเสนอว่านักเรียนในสังคมเมืองยังต้องกวาดวิชาเพิ่มเติมนอกเหนือจากการเรียนการสอน ภาพตัวละครเอกที่มีการเรียนเสริมและกิจกรรมตลอดทุกวันโดยไม่มีวันหยุดสะท้อนให้เห็นการกวาดขันอย่างเข้มงวดและการปลูกฝังให้เด็กไทยเน้นการเรียนไปที่ผลการศึกษาและปริมาณความรู้ที่ได้รับมากกว่าสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้

ผู้ประพันธ์นำเสนอตัวละครว่าเป็นเด็กในสังคมเมืองที่ติดเกมและสังคมออนไลน์ เพื่อสะท้อนภาพของเด็กไทยในบริบทสังคมร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อและเทคโนโลยี “ตั้งแต่กลับมาอยู่บ้านย่า ผมยังไม่เคยเล่นเกมในคอมพิวเตอร์หรือในโทรศัพท์มือถือเลยสักครั้ง...ทั้งที่เมื่อก่อนนี้ผมค่อนข้างเป็นเด็กติดเกม ผมเล่นเกมออนไลน์เกือบทุกวัน”¹⁸⁷ ภาพการเปลี่ยนแปลงของตัวละครเอกสะท้อนให้เห็นการปรับตัวของเขาเมื่อมาใช้ชีวิตอยู่ในชนบท ซึ่งเห็นว่าสังคมเมืองคือพื้นที่ของความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีอันเป็นส่วนสำคัญที่หล่อหลอมให้เด็กและเยาวชนในสังคมเมืองเสพติดการใช้เทคโนโลยีอย่างสิ้นเปลืองเวลาโดยเฉพาะการเล่นเกมออนไลน์ ทั้งนี้ผู้ประพันธ์เสนอว่าสังคมชนบททำให้ตัวละครเอกเปลี่ยนแปลงจากเด็กติดเกมในเมืองเป็นเด็กที่หันมาสนใจเรียนรู้วิถีชีวิตในชนบทแทน

การกลับบ้านเกิดของพ่อทำให้ครอบครัวของเซนต้องปรับตัวในบริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ผู้ประพันธ์เสนอให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของตัวละครพ่อซึ่งสร้างความแตกต่างทำให้เซนพบว่าพ่อเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่นไม่เคยเห็นพ่อในภาพอื่นมาก่อน การที่ผู้ประพันธ์นำเสนอภาพของตัวละครพ่อที่เปลี่ยนแปลงไปกระตุ้นให้เซนตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของตนเอง “ดินโคลนกระเด็นเปรอะเปื้อนเนื้อตัวของพ่อไปทั่ว ผมไม่เคยเห็นภาพของพ่อแบบนี้มาก่อน...เคยเห็นแต่พ่อใส่สูทผูกเนกไทไปทำงาน”¹⁸⁸ ภาพของพ่อที่เปื้อนดินโคลนแตกต่างจากเดิมที่เซนมักเห็นพ่อใส่สูทผูกเนกไทไปทำงาน สะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวจากเดิมที่หัวหน้าครอบครัวทำงานในสังคมเมืองกลายมาเป็นเกษตรกรชนบททำให้เซนเริ่มตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของตัวเองจากภาพสะท้อนของพ่อที่เขาได้พบ “ชีวิตของพ่อเป็นวิถีชีวิตประสาเด็กชนบท ต่างจากเด็กที่เกิดและเติบโตในเมืองอย่างผมโดยสิ้นเชิง เกือบทุกวันผมจะนั่งจมอยู่แต่หน้าจอคอมพิวเตอร์เล่นเกมออนไลน์ ท่องไปในโลกอินเทอร์เน็ต”¹⁸⁹ การตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของพ่อส่งผลให้เซนรับรู้ว่ามีวิถีชีวิตของเขาก็ได้

¹⁸⁷ เรื่องเดียวกัน. หน้า 32.

¹⁸⁸ เรื่องเดียวกัน. หน้า 11.

¹⁸⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 30.

เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่เป็นเด็กในสังคมเมืองในบริบทสังคมร่วมสมัยคือ การเล่นเกมออนไลน์ในคอมพิวเตอร์ทุกวันหลังเลิกเรียนใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในครอบครัวทำให้เขาได้ออกมาใช้ชีวิตด้วยการลงมือปฏิบัติจริง สะท้อนให้เห็นบริบทของเยาวชนในสังคมร่วมสมัยที่มีวิถีชีวิตส่วนใหญ่อยู่กับเทคโนโลยี ดังนั้นการที่เซนได้เปลี่ยนจากเด็กในเมืองมาเป็นเด็กชนบททำให้เขาได้เรียนรู้ว่าวิถีชีวิตของเขากำลังจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง

นอกจากเซนจะตระหนักรู้ว่าชีวิตของเขากำลังจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงผ่านการเปลี่ยนแปลงของพ่อ เขายังรับรู้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นผ่านการย้ายโรงเรียน “หลังจากสอบปลายภาคเสร็จสิ้น พ่อก็ทำเรื่องย้ายผมออกจากโรงเรียนนานาชาติแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ มาเรียนต่อที่โรงเรียนเล็กๆ ละแวกบ้านย่า”¹⁹⁰ การย้ายโรงเรียนของเซนจากนักเรียนโรงเรียนนานาชาติกลายเป็นนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็กในชนบททำให้เห็นว่าวิกฤตเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อเยาวชนเนื่องจากพ่อซึ่งเป็นผู้ประกอบการและยังมีบทบาทผู้นำครอบครัวทำธุรกิจล้มเหลวในภาวะเศรษฐกิจดังกล่าว จากเดิมที่สามารถส่งลูกเรียนโรงเรียนนานาชาติที่มีค่าใช้จ่ายสูงต้องเปลี่ยนมาเป็นโรงเรียนรัฐบาลขนาดเล็กในชนบท การย้ายโรงเรียนของตัวละครเยาวชนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน อาทิ สังคมในโรงเรียน เพื่อน ครู และการจัดการเรียนการสอน ตัวละครต้องเรียนรู้และปรับตัวในการย้ายโรงเรียนดังกล่าว ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าวิกฤตเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อครอบครัวและตัวละครเยาวชนทำให้เขาต้องปรับตัวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของเขา

ตัวละครเซนสามารถเรียนรู้และยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นจากปัญหาภายในครอบครัวของเขาได้ เขาสามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมชนบทโดยการเรียนรู้จากต้นแบบคือ พ่อของเขา “ตั้งแต่ชีวิตของพ่อเท่านั้นที่เปลี่ยนไป ชีวิตและวิถีคิดของผมก็เปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน ไม่มีอีกแล้วเด็กที่เคยติดเกมออนไลน์ ไม่มีอีกแล้วเด็กที่ทำตัวเป็นลูกคุณหนู พ่อสอนให้ผมยอมรับความจริงของชีวิตด้วยการลงมือปฏิบัติ”¹⁹¹ ผู้ประพันธ์เสนอว่าพ่อมีบทบาทสำคัญในการปรับตัวของเซนกับวิถีชีวิตในสังคมชนบท จากเดิมที่เซนเป็นเด็กในสังคมเมืองเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในครอบครัวเขาต้องอพยพจากการใช้ชีวิตในเมืองมาอยู่ในพื้นที่ชนบทซึ่งเขาไม่คุ้นเคยแต่พ่อของเขาพิสูจน์ให้เห็นด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เซนมีแบบอย่างที่ดีเพื่อเรียนรู้การใช้ชีวิตในสังคมชนบท ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าบทบาทของพ่อมีความสำคัญต่อการมองโลกและการสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครเยาวชน การที่ตัวละครพ่อเป็น

¹⁹⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 10.

¹⁹¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 59.

ประยุกต์ใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิตเกษตรกรรมโดยการสร้างพื้นที่ชนบทให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ คือ โฮมสเตย์ เปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรกรรมและใช้เฟซบุ๊กเพื่อประชาสัมพันธ์ จะเห็นว่านอกจากกระตุ้นการสร้างรายได้จากการประชาสัมพันธ์ที่พักยั้งสะท้อนให้เห็นการประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของชนและพ่อด้วย ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าการใช้ชีวิตในชนบท ทำ การเกษตรในสังคมร่วมสมัยนั้นไม่จำเป็นต้องดำเนินชีวิตอย่างสุดโต่งหรือปฏิเสธเทคโนโลยีในฐานะตัว ร้ายแต่สามารถปรับและประยุกต์เทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินชีวิตแบบเกษตรกรรมได้

ตัวละครเซนสะท้อนภาพเด็กที่เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงนอกห้องเรียน และการเรียนรู้ ผ่านประสบการณ์ตรงจากการประสบปัญหาการเงินภายในครอบครัว ส่งผลให้เซนเปลี่ยนแปลงจาก เด็กที่ติดเกมและเรียนในโรงเรียนนานาชาติโดยเน้นความรู้วิชาการกับการเรียนพิเศษเสริมกลายมา เป็นเด็กในชนบทที่เห็นความสำคัญของการเกษตรและเปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ผ่านสิ่งแวดล้อมรอบตัว รวมทั้งการมีพ่อเป็นต้นแบบที่ดีในการลงมือทำการเกษตรอย่างจริงจังอีกด้วย

จากเรื่องก่อนหน้าสะท้อนให้เห็นแนวทางออกโดยการเรียนรู้ของเด็กกับธรรมชาติผ่าน ประสบการณ์ตรงนอกห้องเรียน ในประเด็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์นอกห้องเรียนยังพบในเรื่อง *เออร์เธลลอยคอค* ที่ช่วยให้เด็กเรียนรู้เพลงพื้นบ้านของไทยด้วยการสัมผัสกับประสบการณ์ตรงและ เรียนรู้จากพ่อเพลงพื้นบ้านผู้เปรียบเสมือนครูของเด็ก ผู้ประพันธ์นำเสนอว่าพื้นที่ชนบทคือ แหล่ง เรียนรู้ศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านซึ่งกำลังเลือนหายไปจากสังคมไทย ผู้ประพันธ์เสนอการอนุรักษ์เพลง พื้นบ้านของไทยซึ่งตัวละครเยาวชนไทยร่วมสมัยสะท้อนให้เห็นการหลงลืมศิลปะเพลงในสมัยก่อน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ตัวละครตรงผู้เป็นพ่อเพลงพื้นบ้านคือภาพแทนของคนรุ่นเก่า และศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านที่กำลังหมดความสำคัญสำหรับเยาวชนไทยในสังคมร่วมสมัย ผู้ประพันธ์ เสนอให้เห็นว่าศิลปะเพลงพื้นบ้านกำลังสูญหายไปจากสังคมไทยในปัจจุบัน

“...วันนี้หนูๆ มาเรียนรู้เพลงพื้นบ้าน ตาก็จะขับขานให้ฟังไว้ด้วยนึกเสียดายอยากให้ รักษา เกรงศิลปะปู่ย่าจะสูญหาย เพลงเรือเพลงฉ่อยเพลงร้อยพรรษา เพลงกรุ่นไก่อ ป่าเพลงพวงมาลัยรำพาข้าวสารชักรกระดานพานฟาง พิษฐานคล้องช้างเพลงปรบไก่อ เต็นกำรำเคียวเกี่ยวข้าวอีแซว เพลงแห่นางแมวระบำบ้านไร่ เพลงยั่วเพลงเหย่อย เพลงลำตัด เพลงกล่อมเด็กก็จัดรวมไว้ให้...”¹⁹⁵

¹⁹⁵ จันทรา รัตมีทอง. *เออร์เธลลอยคอค*. หน้า 81.

จะเห็นว่าเพลงพื้นบ้านนั้นมีหลายประเภท ผู้ประพันธ์นำเสนอให้เห็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สามารถสร้างสรรค์ศิลปะการละเล่นดนตรีพื้นบ้านขึ้นมาโดยอาศัยเครื่องดนตรีเพียงไม่กี่ชิ้น ทั้งนี้ การละเล่นเพลงพื้นบ้านยังต้องใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์และไหวพริบซึ่งผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นคุณค่าของเพลงพื้นบ้านและเสน่ห์ของเพลงพื้นบ้านที่ควรค่าแก่การศึกษาและถ่ายทอดให้กับลูกหลานที่ปัจจุบัน ภูมิวัฒนธรรมต่างชาติกลืนความเป็นไทยและอาจไม่สามารถรักษารากเหง้าที่บรรพบุรุษสืบทอดต่อกัน มาจากรุ่นสู่รุ่นได้ จะเห็นได้จาก “...ด้วยนึกเสียดายอยากให้รักษา เกรงศิลปะปู่ย่าจะสูญหาย...” สะท้อนให้เห็นในสังคมไทยร่วมสมัยเกิดการไหลบ่าของวัฒนธรรมจากหลากหลายพื้นที่และเกิดการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมในสังคมร่วมสมัยอันส่งผลต่อตัวละครเยาวชนไทยจนอาจทำให้ วัฒนธรรมไทยถูกหลงลืมไปในที่สุด

สาเหตุหนึ่งของการเลือนหายของเพลงพื้นบ้านคือ ผู้สืบทอด ผู้ประพันธ์นำเสนอตัวละคร ตาตรงว่าเป็นผู้ที่มีความฝันจะสืบทอดอาชีพพ่อเพลงแต่ด้วยฐานะที่ยากจนทำให้ต้องพำนักอยู่กับ โขกชะตา เนื่องจากการแข่งขันตลาดเพลงระหว่างบุญยืนและธงในอดีตมีวงดนตรีและการแต่งงานกับ ลูกสาวหัวหน้าวงเป็นรางวัลนั้น ธงยอมแพ้เพราะพ่อของบุญยืนข่มขู่เรื่องที่ครอบครัวงัดค้ำค่าเช่า นาทำให้ธงต้องเลือกระหว่างความฝันกับความกตัญญู “นอกจากห่วงพ่อแม่แล้ว...การที่ตาถูกข่มขู่จึง รู้สึกคับแค้นใจ เลยไม่อยากดึงใครให้มาอยู่ในวังวนของความยากจนด้วย”¹⁹⁶ ผู้ประพันธ์เสนอให้เห็นว่าการสืบทอดเพลงพื้นบ้านด้วยการประกอบอาชีพมีความสำคัญ การถ่ายทอดเพลงโดยการเรียนรู้ ผ่านครูเพลงและการแสดงศิลปะเพลงพื้นบ้านด้วยอาชีพพ่อเพลงช่วยประชาสัมพันธ์ให้เพลงพื้นบ้าน เป็นที่รู้จัก ดังนั้นเมื่อตัวละครธงถูกข่มขู่จากฝ่ายตรงข้ามจึงยอมแพ้และไม่สานต่ออาชีพพ่อเพลงทำให้ การเผยแพร่เพลงพื้นบ้านต้องหยุดลงไป ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าหากตัวละครธงลุกขึ้นสู้กับคำข่มขู่อาจ ชนะและได้สืบทอดเพลงพื้นบ้านที่ตนรัก “...ที่จริงตาน่าจะสู้จนได้ชัยชนะ พอแต่งงานแล้วก็ได้คุ้ม วง ที่นี้ก็ไม่ต้องเขานาใครทำอีก”¹⁹⁷ จะเห็นได้ว่าคำพูดของณัฐที่แสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ใน อดีตของตาตรงชี้ให้เห็นว่าตัวละครเริ่มมีความสนใจเพลงพื้นบ้านแล้วจึงรู้สึกเสียดายที่ในอดีตตาตรงยอม แพ้ ไม่ลุกขึ้นสู้เพื่อสิ่งที่ตนเองรัก

ความเปลี่ยนแปลงของตัวละครหลักจากที่เคยตั้งแง่กับเพลงพื้นบ้านว่าเขยและรู้สึกไร้ค่าญาติตา ตรงทุกครั้งที่ยังร้องเพลงเหล่านั้นก็กลับกลายเป็นคนที่สนใจเรียนรู้เพลงพื้นบ้านนั้นด้วยตนเอง โดยเฉพาะ ในช่วงที่ตาตรงป่วยหนักเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล “ผมไปเยี่ยมตาตรงทุกวันระหว่างรอน้ำลด ตอน

¹⁹⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 106.

¹⁹⁷ เรื่องเดียวกัน. หน้า 106.

เย็นว้างๆ ก็เปิดเว็บไซต์ดูเรื่องเพลงพื้นบ้าน เห็นว่ามีความแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ที่เหมือนกันคือกลิ่นอายความเป็นไทย...”¹⁹⁸ ผู้ประพันธ์เสนอให้เห็นว่า “กลิ่นอายความเป็นไทย” คือแก่นของความเป็นไทยแม้สภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย บริบทสังคมการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่เข้ามากระทบทางด้านศิลปะส่งผลให้ตัวละครเยาวชนเซพย์ศิลปะแตกต่างจากคนรุ่นก่อนเห็นได้จาก “...ตอนเย็นว้างๆก็เปิดดูเว็บไซต์เพลงพื้นบ้าน” สะท้อนให้เห็นการพัฒนาทางเทคโนโลยีในสังคมร่วมสมัยที่ผู้คนจะค้นคว้าข้อมูลหรือแม้แต่การทำกิจกรรมเพื่อผ่อนคลายเช่นการฟังเพลงก็ฟังผ่านเว็บไซต์ซึ่งผู้ประพันธ์เน้นให้เห็นว่าแม้บริบทสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปแต่แก่นแท้ของการฟังเพลงพื้นบ้านยังสามารถถ่ายทอดไปสู่ลูกหลานต่อไปได้

ความสนใจที่ณัฐมีต่อเพลงพื้นบ้านแสดงให้เห็นเจตนาธรรมณ์ของตัวละครเยาวชนที่ต้องการสืบสานศิลปะวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านไทย ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าการสืบสานเพลงพื้นบ้านจากรุ่นสู่รุ่นคือการสร้างความหวังให้กับคนรุ่นเก่าที่ปรารถนาให้ศิลปะอันดีงามที่ได้สร้างสรรค์ไว้ได้รับการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง

“...สีหน้าคนเจ็บผ่องใสทันทีที่เราสัญญาว่าจะร้องเล่นเพลงพื้นบ้านทุกครั้งที่มีโอกาส...ผมร้องคำสร้อยตามที่เคยได้ยิน แม้ในหนังสือจะเขียนว่าคำลงท้ายด้วย เฮ้ เฮ้ คือเพลงต้นกำเนิดผมเปิดเว็บไซต์ดู รวมทั้งฟังจากเมมโมรี่การ์ดที่ต่อบดาวน์โหลดมาให้...”¹⁹⁹

ณัฐและเพื่อนๆ คือภาพแทนของเยาวชนรุ่นหลังที่เป็นความหวังของการสืบทอดเพลงพื้นบ้านซึ่งผู้ประพันธ์เสนอแนวทางการสืบสานศิลปะเพลงพื้นบ้านของไทยด้วยการผสมผสานเป็นวัฒนธรรมลูกผสมที่สะท้อนให้เห็นการปะทะสังสรรค์กันระหว่างวัฒนธรรมของคนรุ่นเก่าและวัฒนธรรมในสังคมร่วมสมัยส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมแบบลูกผสม จะเห็นว่าตัวละครเยาวชนมีวิธีการสืบทอดที่เปลี่ยนไปจากรุ่นของตาตรงซึ่งเรียนรู้ผ่านการฟังและท่องจำจากครูเพลง ขณะที่ณัฐและเพื่อนมีการใช้อุปกรณ์และเทคโนโลยีเข้ามาช่วยสนับสนุนข้อมูลและเนื้อเพลง อาทิ หนังสือ เว็บไซต์ เมมโมรี่การ์ด ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมแบบเก่ากับวัฒนธรรมแบบใหม่โดยมีเทคโนโลยีเป็นสื่อกลาง ผู้ประพันธ์นำเสนอแนวทางการสืบทอดและอนุรักษ์ไม่ให้เพลงพื้นบ้านเหล่านั้นสูญหายด้วยการผสมผสานทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ผู้ประพันธ์เปรียบตัวละครตาตรงเป็นภาพแทนของคนในสังคมแบบ

¹⁹⁸ เรื่องเดียวกัน. หน้า 184.

¹⁹⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 187.

เก่าที่กำลังเลือนหายไปจากสังคมไทย การเสียชีวิตของตาตรงคือการสิ้นสุดศิลปะเพลงพื้นบ้านแบบดั้งเดิม “ลาเอยลาชาติ มัจจุราชมารเรียกแล้วเอย...ขอฝากเพลงพื้นบ้าน ให้ลูกหลานสานต่อเอย”²⁰⁰ ผู้ประพันธ์เสนอว่าการเสียชีวิตของตาตรงเปรียบเสมือนการสิ้นสุดของศิลปะเพลงพื้นบ้าน สะท้อนให้เห็นว่าหากไม่มีผู้สืบทอดเพลงพื้นบ้านของไทยก็จะสูญหายไปตามกาลเวลา ดังนั้นผู้ประพันธ์จึงชี้ให้เห็นว่าการอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมในสังคมร่วมสมัยต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งผู้ใหญ่และเด็กที่ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมที่ทำให้เพลงพื้นบ้านเป็นที่รู้จัก ในเหตุการณ์ที่ผู้อำนวยการโรงเรียนเอ่ยว่าจะตั้งชมรมเพลงพื้นบ้านและหากมีสมาชิกมากและชมรมเข้มแข็งพอจะส่งไปประกวดแข่งขันกับโรงเรียนอื่น เนื่องจากแม่ของณัฐกล่าวในที่ประชุมเครือข่ายผู้ปกครองว่า “ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต้องช่วยกันคนละไม้คนละมือ จะเกี่ยงให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้”²⁰¹ สะท้อนให้เห็นว่าการเรียนรู้ศิลปะวัฒนธรรมไทยจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายเพื่อกระตุ้นให้เยาวชนเกิดความสนใจและอยากเรียนรู้ความเป็นไทยในบริบทสังคมที่อยู่รอบตัวเนื่องจากการเรียนการสอนในห้องเรียนอาจไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมและศิลปะของไทยได้ทั้งหมด การสนับสนุนให้เยาวชนสนใจเรียนรู้ด้วยตนเองจึงเป็นเรื่องจำเป็นและส่งผลที่ดีต่อการอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมที่ดีงาม

การแก้ไขปัญหาด้านการศึกษาจึงมีลักษณะร่วมกันคือ การเรียนรู้ของเด็กผ่านการได้สัมผัสจากประสบการณ์ตรงหรือผ่านสิ่งแวดล้อมรอบตัว จากประเด็นปัญหาการศึกษาในระบบโรงเรียนที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา ปัญหาการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือปัญหาจากครู รวมทั้งปัญหาจากความคาดหวังของพ่อแม่ล้วนสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการกำหนดการศึกษาให้กับตัวของเด็กโดยปราศจากการถามความคิดเห็นหรือความสนใจของตัวเด็กหรือเยาวชนในความปรารถนาจะเรียนรู้ของพวกเขาเอง แนวทางออกของปัญหาจึงสะท้อนให้เห็นการสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนค้นคว้าความรู้ที่มีความหมายที่แท้จริงกับชีวิตของพวกเขาเอง

กล่าวโดยสรุปปัญหาด้านการศึกษาที่พบในวรรณกรรมเยาวชนร่วมสมัยนำเสนอเกี่ยวกับปัญหาด้านการศึกษาที่เกิดขึ้นประกอบจากหลายปัจจัยไม่ว่าจะเป็นระบบของรัฐ ครูผู้สอน หรือแม้กระทั่งความกดดันที่เกิดจากความคาดหวังของพ่อแม่ ปัญหาด้านการศึกษาจึงไม่ได้เกิดจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวของเด็กเองเสมอไป หากแต่เกี่ยวโยงกับบริบทรอบตัวของเด็ก ทั้งนี้ในการนำเสนอแนวทางออกของปัญหาด้านการศึกษาพบว่ามีทั้งการนำเสนอการสนับสนุนให้เรียนในระบบโรงเรียนคือการเลือกศึกษาต่อเพื่อโอกาสที่ดีกว่าทางการศึกษา และยังพบการแก้ไขปัญหาการศึกษาผ่านการ

²⁰⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 191.

²⁰¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 207.

ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาที่แท้จริงควรมีความหมายต่อชีวิตของเด็กจึงพบแนวทางการแก้ไขปัญหที่สนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านบริบทสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กและเยาวชนเพื่อชี้ให้เห็นว่าการเรียนในระบบอาจไม่เพียงพอต่อทักษะการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชนในสังคมร่วมสมัย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยคัดสรรทั้ง 9 เรื่อง ได้แก่ *บ้านต่างสายเลือด* (2552) *ปลายฝน* (2553) ของอรเกษม รอดสุทธิ *โรงเรียนริมทะเล* (2553) ของสาคร พูลสุข *ตามหาใจฉัน* (2554) ของคามิน คมนีย์ *เอ๊ะระเหยลอยคอ* (2555) ของจันทรา รัศมีทอง *หัวใจของข้าง* (2557) ของอรเกษม รอดสุทธิ *เซนในสวน* (2557) ของจักษณ จันทรร่มไม้ *หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* (2557) ของปิ่นนารี และ *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ* (2558) ของกรศิริวัฒน์ พบว่าได้ข้อสรุปตามแนวสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมที่ผู้ประพันธ์วรรณกรรมเยาวชนตัวบทคัดสรรนำเสนอผ่านองค์ประกอบของนวนิยาย อาทิ ตัวละครแก่นเรื่อง ฉาก แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของสังคมส่งผลกระทบต่อตัวละครเยาวชนและครอบครัวซึ่งผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นอิทธิพลของสังคมที่ส่งผลกระทบต่อตัวละคร เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ การรุกคืบของการพัฒนาชนบทให้กลายเป็นสังคมเมือง การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี เป็นต้น สะท้อนให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวละครเยาวชนและครอบครัว ได้แก่ ปัญหาด้านการกระจายการศึกษาที่ไม่ทั่วถึง ปัญหาการทอดทิ้งเด็ก ปัญหาบริโภคนิยม ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

5.1.1 ปัญหาครอบครัว

ภาพครอบครัวและภาพเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอกในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยสะท้อนปัญหาครอบครัวในสังคมไทยร่วมสมัยที่เกิดจากสาเหตุหลักคือ ภาพโครงสร้างครอบครัวในสังคมร่วมสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปและไม่ตรงตามภาพครอบครัวในอุดมคติอันประกอบไปด้วยพ่อ แม่ และลูก สาเหตุหลักคือ การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมร่วมสมัยที่การพัฒนาความเจริญเน้นด้านอุตสาหกรรมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีวิทยาศาสตร์ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่และการปรับเปลี่ยนโครงสร้างลักษณะครอบครัว จากเดิมที่เป็นครอบครัวขยายที่สมาชิกอาศัยอยู่กับสมาชิกในครอบครัวเดิม เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น เปลี่ยนแปลงเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีสมาชิกประกอบด้วยพ่อ แม่และลูก ทำให้การดูแลเลี้ยงดูลูกอยู่ในหน้าที่รับผิดชอบของพ่อและแม่ที่ต้องรับบทบาทเป็นหลัก ดังนั้นความคาดหวังของสังคมคือ พ่อและแม่มีหน้าที่อบรมสั่งสอน เลี้ยงดู และเอาใจใส่ให้ความรักความอบอุ่นกับลูก ทั้งนี้พบว่าตัวบทคัดสรรสะท้อนภาพครอบครัวที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม อาทิ ครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวต่างสายเลือด และครอบครัวอุปถัมภ์

นอกจากนี้ประเด็นปัญหาครอบครัวยังพบจากปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่สะท้อนภาพความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ไม่ราบรื่น ความสัมพันธ์ถือเป็นปัจจัยหลักที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาด้านบุคลิกภาพให้เยาวชนเติบโตและมีส่วนช่วยในการสร้างความรักความอบอุ่นให้กับเยาวชนซึ่งทำให้พวกเขาเติบโตด้วยความมั่นใจและมีเป้าหมายในการใช้ชีวิต ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรเผยให้เห็นว่าครอบครัวในสังคมร่วมสมัยล้วนไม่มีครอบครัวใดที่มีโครงสร้างครอบครัวตรงตามองค์ประกอบในอุดมคติที่ว่าครอบครัวที่สมบูรณ์พร้อมต้องประกอบไปด้วยพ่อ แม่และลูก ภาพครอบครัวในตัวบทคัดสรรสะท้อนภาพครอบครัวที่แตกต่างออกไปชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ส่งผลกระทบต่อการสร้างครอบครัวในสังคมร่วมสมัย จากการศึกษาพบว่าครอบครัวที่ปรากฏในตัวบทคัดสรรสามารถแบ่งออกได้เป็นโครงสร้างหรือรูปแบบครอบครัวหลักคือ ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว พบในเรื่อง *เสียงเดือนในเสียงหูดรณไฟ* สะท้อนภาพครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีฐานะยากจน เรื่อง *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* สะท้อนภาพครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวที่อดทนสู้เพื่อลูกคือ เข้มแข็ง รวมทั้งครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยวพบในเรื่อง *เซนในสวน* สะท้อนภาพครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยวผู้ประสบปัญหาจากวิกฤตทางเศรษฐกิจและกลับมาเริ่มต้นสร้างฐานะใหม่ในชนบทอันเป็นบ้านเกิด ถัดมาคือภาพครอบครัวต่างสายเลือด ปรากฏในเรื่อง *บ้านต่างสายเลือด* สะท้อนภาพครอบครัวที่แม่แต่งงานใหม่กับผู้ชายที่มีบุตรบุญธรรมเป็นเด็กออทิสติก และเรื่อง *หัวใจของข้าง* สะท้อนภาพครอบครัวที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกันทางสายเลือดทั้งข้างผู้เป็นเด็กที่ถูกทิ้ง ตัวละครพ่อผู้เก็บข้างมาเลี้ยงและทพียหญิงสาวผู้กลายมาเป็นแม่ของข้างเพราะความรักเด็ก สุดท้ายคือภาพครอบครัวอุปถัมภ์พบในเรื่อง *ปลายฝน* สะท้อนภาพการรับอุปการะเด็กกำพร้าจากสถานสงเคราะห์ ภาพครอบครัวอุปถัมภ์ยังปรากฏในเรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* สะท้อนภาพตัวละครเอกที่ถูกหมอต้าแย็กกลับมาเลี้ยง

ภาพครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวพบในเรื่อง *เซนในสวน ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* และ *เสียงเดือนในเสียงหูดรณไฟ* ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวคือ ครอบครัวที่มีแม่หรือพ่อเลี้ยงดูลูกเพียงลำพัง มีทั้งครอบครัวพ่อเลี้ยงเดี่ยวและครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว ผู้ประพันธ์สะท้อนให้เห็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นสาเหตุหลักของการเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว รวมทั้งสาเหตุอีกอย่างคือการเสียชีวิตของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวเช่นกัน และภาพครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวยังพบในเรื่อง *ตามหาใจตัน* สะท้อนภาพครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวที่เมื่อผู้เป็นแม่เสียชีวิตลงทำให้ตัวละครเอกอาศัยอยู่กับตายายซึ่งทำหน้าที่และมีบทบาทพ่อแม่ ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยวส่งผลกระทบต่อตัวละครเยาวชนโดยมีจุดสังเกตร่วมกันคือความรู้สึกเหงาและปรารถนาที่จะเติมเต็มความรักจากบุคคลที่พวกเขาสูญเสียชี้ให้เห็นการเรียนรู้ของ

1377322531

CT :Thesis 5880144022 thesis / rev: 19072562 03:16:57 / seq: 7

ตัวละครเอกในการจัดการกับความรู้สึกและการเรียนรู้ที่จะอยู่ในครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงลำพังด้วยการนำเสนอการค้นหาความฝันผ่านความสนใจหรือความชอบทำให้ตัวละครเอกสามารถยึดโยงตนเองและก้าวผ่านความรู้สึกภายในจิตใจด้วยการเติบโตอย่างเข้มแข็งและอดทน ทั้งยังสะท้อนให้เห็นความพยายามของพ่อหรือแม่ในครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่ปรารถนาจะสร้างครอบครัวหรือทำให้ลูกมีความสุขและได้รับการศึกษาอย่างดี

ถัดมาคือภาพครอบครัวที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกันทางสายเลือดสะท้อนให้เห็นในเรื่อง *บ้านต่างสายเลือด* ซึ่งผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นภาพของครอบครัวที่แม่แต่งงานใหม่หลังจากพ่อและลูกชายเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุ ส่งผลให้ตัวละครเอกคือ สายป่าน ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในครอบครัวแต่ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าการสร้างครอบครัวที่ดีสามารถทำได้แม้ว่าจะไม่ได้เกี่ยวข้องกันทางสายเลือดเพราะท้ายที่สุดความดีของพ่อใหม่ก็ทำให้สายป่านเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับครอบครัวที่มีในปัจจุบัน เรื่อง *หัวใจของช่าง* ผู้ประพันธ์เผยให้เห็นภาพครอบครัวของช่างเด็กกำพร้าที่มีโครงสร้างครอบครัวในลักษณะครอบครัวต่างสายเลือดคือ พ่อเป็นผู้เก็บช่างมาเลี้ยง นำทิพย์ผู้หญิงร้านขายของชำที่เอ็นดูและรักช่างจนกลายเป็นแม่ของช่างด้วยการแต่งงานกับพ่อ ชี้ให้เห็นการสร้างครอบครัวต่างสายเลือดที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันทางสายเลือดของสมาชิกในครอบครัว ชี้ให้เห็นว่าครอบครัวคือการให้ความรัก การดูแล และเอาใจใส่กันและแม้ไม่ได้มีสายเลือดเดียวกัน เพื่อสะท้อนโครงสร้างของครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้ความหมายของครอบครัวไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่คนที่มีสายเลือดเดียวกันเท่านั้นแต่ยังสามารถเรียกคนที่ผูกพันกันผ่านการดูแลและมอบความรักให้กันและกันได้อีกด้วย

สุดท้ายคือภาพครอบครัวอุปถัมภ์หมายถึง ครอบครัวที่รับอุปการะเด็กกำพร้า ผู้ประพันธ์สะท้อนให้เห็น “ครอบครัว” สำหรับเด็กกำพร้าซึ่งครอบครัวหรือบ้านของเธอคือ สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าซึ่งถึงเป็นครอบครัวและบ้านหลังแรกที่เลี้ยงดูพวกเขาส่วนครอบครัวอุปถัมภ์คือครอบครัวในฝันที่ตัวละครเด็กกำพร้าปรารถนาจะมี พบในเรื่อง *ปลายฝน* และ *โรงเรียนริมทะเล* สะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวสามารถมีได้หลายรูปแบบและการสร้างครอบครัวไม่จำเป็นต้องยึดตามรูปแบบอุดมคติ เรื่อง *ปลายฝน* ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าครอบครัวอุปถัมภ์คือที่ยึดเหนี่ยวจิตใจสำหรับเด็กกำพร้าที่ไม่มีใครเช่นเดียวกันกับ *โรงเรียนริมทะเล* ที่ตัวละครต้องเที่ยวอาศัยอยู่กับยายเปี้ยหมอดำแยที่เก็บเขามาเลี้ยง ผู้วิจัยพบว่าจุดร่วมของเยาวชนที่เป็นเด็กกำพร้าคือ ความช่างฝันและจินตนาการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นการลอบโยนความรู้สึกของพวกเขาที่ช่วยให้ก้าวผ่านความอ้างว้างเนื่องจากการเป็นเด็กกำพร้า

จะเห็นได้ว่าภาพปัญหาครอบครัวที่สะท้อนในตัวบทคดีสรรคือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวที่ส่งผลให้ตัวละครเยาวชนและสมาชิกในครอบครัวต้องเผชิญกับการเรียนรู้และปรับตัวกับครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์พร้อม ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ตัวบทคดีสรรเสนอแนวทางออกของปัญหาครอบครัวด้วยการฝากความหวังไว้กับการศึกษานั้นคือ ส่งเสริมให้ตัวละครเยาวชนได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

5.1.2 ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม

ประเด็นปัญหาเศรษฐกิจและสังคมสะท้อนภาพปัญหาต่างๆ อาทิ ปัญหาผลกระทบทางเศรษฐกิจ ปัญหาจากนโยบายการพัฒนา ปัญหาบริโภคนิยม และปัญหาสิ่งแวดล้อม สะท้อนภาพปัญหาในสังคมร่วมสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมที่เน้นการผลิตภาคอุตสาหกรรมในสังคมไทยร่วมสมัย ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของตัวละครในเรื่องจากการนำเสนอการดำเนินเรื่องภายในตัวบทที่สะท้อนสังคมไทยร่วมสมัยชี้ให้เห็นว่าปัญหาสังคมดังกล่าวคือปัญหาที่เกิดขึ้นและต้องการการแก้ไขร่วมกันโดยอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย ผู้ประพันธ์ตัวบทคดีสรรชี้ให้เห็นแนวทางออกของปัญหาคือ การสร้างจิตสำนึกร่วมกันด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภาพผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ พบในเรื่อง *เซนในสวน* สะท้อนภาพปัญหาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวทำให้เกิดผลกระทบเกี่ยวข้องกับเยาวชนผู้เป็นตัวละครเอก ปัญหาเศรษฐกิจสะท้อนให้เห็นความเกี่ยวข้องกับระหว่างผลกระทบของปัญหาที่มีต่อเยาวชนตัวบทคดีสรรสะท้อนให้เห็นภาพพัฒนาการของตัวละครเอกที่พยายามเรียนรู้และปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการย้ายบ้าน การย้ายโรงเรียน และการถูกแม่ผู้ให้กำเนิดทอดทิ้งเนื่องจากไม่สามารถใช้ชีวิตในชนบทได้ แนวทางออกของปัญหาคือการหวนกลับมาเริ่มต้นใหม่ที่บ้านเกิดในชนบทของตัวละครพ่อด้วยการทำการเกษตรพอเพียงทำให้ตัวละครเอกเรียนรู้การใช้ชีวิตในสังคมชนบทด้วยการยึดหลักความพอเพียงตามตัวละครพ่อผู้เป็นต้นแบบ

ถัดมาคือปัญหาของการพัฒนาจากนโยบายการพัฒนาความเจริญของรัฐที่ปรารถนาจะพัฒนาชนบทให้มีความเจริญด้านสาธารณูปโภคแต่ในอีกแง่หนึ่งกลับสร้างความเปลี่ยนแปลงทางทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น พบในเรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* สะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรทางธรรมชาติและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นรวมถึงเยาวชนในท้องถิ่นด้วย การรुकืบของการพัฒนาความเจริญที่พยายามพัฒนาสังคมชนบทให้กลายเป็นสังคมเมืองโดยเน้นความเจริญด้านอุตสาหกรรม รวมทั้งการเข้ามาบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชนทำให้ธรรมชาติถูกทำลาย อาทิ การตัดถนน

หรือขยายถนน การสร้างหมู่บ้านจัดสรร รวมทั้งวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นก็เกิดการเปลี่ยนแปลง แนวทางออกของปัญหาที่นำเสนอในเรื่องคือ ผู้คนในท้องถิ่นต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของพวกเขาเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาดังกล่าว

ปัญหาบริโภคนิยมที่ผู้ประพันธ์ตัวบทคัดสรรนำเสนอว่าตัวละครมีค่านิยมที่ให้คุณค่ากับวัตถุอาทิ ตัวละครดารุณีผู้ปรารถนาจะอยู่ในคอนโดที่แพงที่สุดและมีรถหรูหลายคันจึงยอมตกอยู่ในสถานะภรรยาน้อย ครอบครัวริน รักรัช รอนสามพี่น้องจากต่างจังหวัดผู้เข้ามาศึกษาต่อในกรุงเทพฯ ที่มีอุปกรณ์คอมพิวเตอร์หลายขนาดทั้งที่จำเป็นและไม่จำเป็นต่อการใช้งาน ผู้ประพันธ์พยายามเน้นให้เห็นค่านิยมของตัวละครที่บริโภคสินค้าจนเกินความพอดีสะท้อนให้เห็นปัญหาบริโภคนิยมในสังคมไทยร่วมสมัยที่กระตุ้นให้เยาวชนต้องใช้สินค้าที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา มากกว่าการใช้สินค้าตามประโยชน์ใช้สอยจริง

ปัญหาสิ่งแวดล้อมพบในเรื่อง *เอ้อระเหยลอยคอ* สะท้อนบริบทปัญหาน้ำท่วมกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2554 ที่ผู้ประพันธ์ใช้ดำเนินเรื่องภายในตัวบทเพื่อสื่อถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการทำลายธรรมชาติในสังคมเมือง สาเหตุของการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในเรื่องคือ การไม่สนใจอนุรักษ์ธรรมชาติชี้ให้เห็นว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบเป็นวงกว้างทั้งพื้นที่ในเมืองและพื้นที่ในชนบท ตัวละครเอกต้องอพยพหนีน้ำท่วมไปอาศัยอยู่ในจังหวัดนครนายกทำให้เขาเกิดการเรียนรู้คุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติอันเป็นแนวทางออกของการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรมเยาวชนนั้นคือ การปลูกฝังเยาวชนให้เกิดจิตสำนึกรักษ์ธรรมชาติ

5.1.3 ปัญหาการศึกษา

การนำเสนอเยาวชนกับปัญหาทางการศึกษาพบว่า ปัญหาการศึกษาเกิดจากหลายสาเหตุ ประกอบกันปัจจัยสำคัญคือ ภาครัฐที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดนโยบายทางการศึกษาและการกำหนดทิศทางการศึกษาของประเทศ ครูผู้สอนที่มีบทบาทสำคัญในการเรียนการสอน และปัญหาความกดดันจากความคาดหวังของพ่อแม่ ปัญหาเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาไม่ได้มีเพียงปัจจัยจากตัวเด็กและเยาวชนเพียงฝ่ายเดียวแต่ยังมีสาเหตุมาจากปัจจัยดังกล่าวที่เป็นผู้กำหนดบทบาทให้กับเด็กและเยาวชนสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาด้านการศึกษาของเยาวชนต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการหาทางออก

ปัญหาทางการศึกษาที่เกิดจากขาดโอกาสทางการศึกษาและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ผ่านการนำเสนอการศึกษาท้องถิ่นในเรื่อง *โรงเรียนริมทะเล* สะท้อนภาพโรงเรียนที่ขาดแคลนสื่อและอุปกรณ์ทางการเรียน ขาดแคลนครูผู้สอนในรายวิชาเฉพาะด้าน และปัญหาความยากจนของเด็กในท้องถิ่นที่สะท้อนการขาดโอกาสทางการศึกษา แนวทางออกคือการนำเสนอการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอันเป็นการศึกษาที่ควรปรับให้สอดคล้องกับบริบทสังคมในแต่ละพื้นที่ ถัดมาคือปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษาของตัวละครเด็กกำพร้าหรือเด็กที่มีฐานะยากจน พบในเรื่อง *ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก* ประเด็นที่เลือกบทเรียนเพื่อเป็นทางออกของปัญหาเนื่องจากไม่ต้องการเป็นภาระให้กับญาติ สะท้อนปัญหาสวัสดิการรัฐที่ไม่ครอบคลุมการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนในประเทศ

ปัญหาด้านครูผู้สอนที่มีบทบาทกำหนดการเรียนการสอนในห้องเรียนโดยสิทธิ์ขาดทำให้ครูใช้อำนาจเหนือนักเรียนไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นสะท้อนการปิดกั้นโอกาสทางการเรียนรู้ที่ชี้ว่าเด็กต้องเป็นฝ่ายรับเพียงฝ่ายเดียวโดยมีครูเป็นผู้ให้ แนวทางออกที่ผู้ประพันธ์ในหลายเรื่องนำเสนอคือ การสนับสนุนให้ตัวละครเอกเรียนรู้ตามความสนใจของตนเองและการค้นหาความหมายของการศึกษาที่มีความจำเป็นอย่างแท้จริงต่อชีวิตของพวกเขาด้วยการนำเสนอการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงนอกห้องเรียนพบในเรื่อง *เซนในสวน* สะท้อนภาพตัวละครเอกที่เรียนรู้การใช้ชีวิตในชนบทด้วยการเรียนรู้ผ่านพ่อผู้ทำการเกษตรแบบพอเพียง และยังปรากฏในเรื่อง *เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ* สะท้อนภาพปัญหาครูที่ให้ความสำคัญกับการประเมินผลงานมากกว่าการสอนในห้องเรียน ชี้ให้เห็นปัญหานโยบายการพัฒนาคุณภาพนักเรียนที่เน้นการพัฒนาครูเพื่อให้ครูนำไปต่อยอดพัฒนา นักเรียนทำให้ครูต้องทุ่มเทกับการเตรียมเอกสารและทั้งการสอน นโยบายดังกล่าวนอกจากจะไม่พัฒนาคุณภาพผู้เรียนแล้วยังเพิ่มภาระหน้าที่ให้กับครูอีกด้วย

ปัญหาสุดท้ายคือ ภาพความกดดันที่มาจากความคาดหวังของพ่อแม่ พบในเรื่อง *หัวใจของช้าง* สะท้อนภาพเด็กที่ต้องเรียนผ่านความคาดหวังของแม่เนื่องจากความปรารถนาดีของแม่ที่มองว่าการเรียนคือโอกาสทางการศึกษาที่ดีนำไปสู่การประกอบอาชีพที่ดีในอนาคต ในอีกแง่หนึ่งการกดดันให้เด็กเรียนเพียงอย่างเดียวกลับสะท้อนความกดดันและการกักขังอิสระทำให้เด็กไม่ได้มีชีวิตในวัยเด็กตามที่ควรจะเป็นนั่นคือ การเล่นและความสนุกสนาน ชี้ให้เห็นว่าปัญหาความกดดันจากความคาดหวังของแม่กลายเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมสมัยที่พ่อแม่พยายามให้ลูกเรียนให้มากเข้าไว้ทั้งการเรียนในโรงเรียนและการเรียนเสริมนอกห้องเรียนที่ในท้ายที่สุดสะท้อนว่าเด็กไม่ได้เรียนในสิ่งที่พวกเขาปรารถนาหรือสนใจแต่ต้องเรียนตามการกำหนดของพ่อแม่ แนวทางออกของปัญหาคือ การสนับสนุน

1377322531

CD :Thesis 5880144022 thesis / rev: 19072562 03:16:57 / seq: 7

ให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงหรือผ่านสิ่งแวดล้อมรอบตัว และการค้นคว้าความรู้ที่มีความหมายที่แท้จริงกับชีวิตของพวกเขาเอง

5.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาประเด็นปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัย ช่วง พ.ศ. 2550 - 2559 ผ่านองค์ประกอบนวนิยาย อาทิ ตัวละคร ฉาก แก่นเรื่อง ที่เชื่อมโยงบริบทสังคมไทยร่วมสมัยจึงเป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมไทยร่วมสมัยต่อไปเพื่อให้เข้าใจแนวคิดและประเด็นที่สะท้อนปัญหาเด็กและเยาวชนในสังคม นอกจากนี้ยังเผยให้เห็นทิศทางของวรรณกรรมเยาวชนไทยและการสร้างสรรค์บันเทิงคดีสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศ ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่ายังมีวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยอื่นๆ ที่น่าสนใจคือ วรรณกรรมเยาวชนไทยประเภทแฟนตาซี เช่น *ข้างบิน* ของอรเกษม รอดสุทธิ ซึ่งนำเสนอปัญหาบาดแผลในใจของตัวละครเยาวชนผ่านความมหัศจรรย์ของตุ๊กตาข้างที่ผูกโยงตัวละครเยาวชนในพื้นที่ที่ต่างกัน นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่องเพศในวรรณกรรมเยาวชนไทยร่วมสมัยซึ่งนำเสนอประเด็นเพศวิถีคือ *เด็กชายผู้ระบายสีฟ้าไม่เป็น* ของรุจรวีนาเอก สะท้อนให้เห็นการเปิดกว้างในการนำเสนอเรื่องเพศในวรรณกรรมเยาวชนไทย และเรื่อง *จีวกับน้อย* ของวีรศิลป์ วิหารศิลป์ ซึ่งนำเสนอภาพตัวละครที่มีปัญหาด้านจิตใจและความรู้สึกกดดันผ่านการเลี้ยงดูภายในครอบครัวที่ให้ความรักลูกอย่างไม่เท่าเทียม สุดท้ายคือเรื่อง *ดินแดนสีส้ม* ของกิตติพัฒน์ วิริยะ นำเสนอภาพรัฐซึ่งปกครองเยาวชนผ่านกรอบที่ผู้นำขีดเส้นไว้โดยการบอกว่า สีส้มคือภัย สีขาวดำคือความมั่นคง สะท้อนให้เห็นการอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดและการปกครองที่มองว่าเด็กคือผู้อยู่ภายใต้การปกครองที่ไม่มีสิทธิ์มีเสียง จะเห็นว่าตัวบทดังกล่าวคือนิยายประเภทแฟนตาซีที่นำเสนอประเด็นในสังคมร่วมสมัยเปลี่ยนแปลงไป นวนิยายดังกล่าวสะท้อนบริบทสังคมในสังคมร่วมสมัยในช่วง พ.ศ. 2560 เป็นต้นไปมีรูปแบบการเล่าเรื่องที่น่าสนใจและควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

CU ThesIs 5880144022 thesis / rcv: 19072562 03:16:57 / seq: 7
1377322531

- C., Tomlinson Carl M. and Lynch - Brown. *Essentials of Children's Literature*. Edited by 2nd Boston: Allyn and Bacon, 1996.
- David L. Russell. "The Pastoral Influence on American Children's Literature." *The Lion and the Unicorn* Volume 18, Number 2 (1994).
- Kittipanan. "สร้างสุข เด็กในสถานสงเคราะห์." <http://www.thaihealth.or.th>.
- Russell, D. L. *Literature for Children: A Short Introduction*. Edited by 5th Boston: Pearson Education, 2005.
- Tucker, N. and Gamble, N. *Contemporary Classic of Children's Literature: Family Fiction*. London: Continuum, 2001.
- แอดสกุล, ศิริรัตน์. "สถานการณ์ครอบครัวไทย: กรณีศึกษาครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร." วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย 5 (2556): 17 - 25.
- กร ศิริวัฒน์. เสียงเดือนในเสียงหวูดรถไฟ. กรุงเทพฯ: นานมี, 2558.
- กรมสุขภาพจิต. "เร่งวิจัยยีนต้นเหตุโรคออทิสติก คาดเด็กไทยป่วย 3 แสนคน." www.dmh.go.th.
 ———. "นำห่วงเด็กไทยรั้งแก็กันติดอันดับสองของโลก."
<https://www.posttoday.com/social/general/537895>.
- กฤษตยา ณ หนองคาย. (2544). *การศึกษาวีเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ได้รับรางวัลตั้งแต่ปี พ.ศ.2522 – 2542*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตสาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2557.
- คามิน คมนีย์. ตามหาโจตัน. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2554.
- จักษณ์ จันทร. เซนในสวน. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2557.
- จันทรา รัศมีทอง. เอ้อระเหยลอยคอ. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2557.
- จิตรารณณ์ หาญจักราพิทักษ์. (2557). *องค์ประกอบของเรื่องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ในนวนิยายเยาวชนที่ชนะการประกวดรางวัลแว่นแก้ว พ.ศ. 2544 - 2553*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตสาขาภาษาไทย), มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. แว่นวรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย (*Contemporary Literary Theory*). ปทุมธานี: สำนักพิมพ์นาคร, 2559.
- . ปรากฎการณ์แห่งวรรณกรรมไทย. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์นาคร, 2538.

ธีรพงษ์ มหาวิโร. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559).

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เดอะบุ๊คส์, 2555.

นิตยา วรรณกิตร์. วรรณกรรมสำหรับเด็ก. นนทบุรี: อินทนิล, 2559.

ปราณี เชียงทอง. วรรณกรรมสำหรับเด็ก. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, 2526.

ปรียานุช ธรรมปิยา. วิกฤตเศรษฐกิจ 2540 กับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2558.

ปิ่นนารีย์. ร่มไม้หนึ่งซึ่งเราตัวเล็ก. กรุงเทพฯ: แพรวเยาวชน อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2557.

พรรณทิศา ปานเอี่ยม. (2554). *การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ. 2552*

ประเภทนวนิยาย.(การค้นคว้าอิสระหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ภาษาไทยเพื่อการพัฒนาอาชีพ), มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

ภัทรขวัญ ทองเถาว์. (2554). *ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน.* (ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิตสาขาภาษาไทย), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

"พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546." ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 120 ตอนที่ 95 ก (2 ตุลาคม
2546).

ม.ป.ป. "แก๊งปาหิ่น สังคมต้องช่วยกันกำจัด." <https://www.thairath.co.th/content/27428>.

ศิริพร ศิริวรگانต์. (2551). *วรรณกรรมเด็กของเยอรมันกับของไทยช่วงทศวรรษ 1980 - 1990:*

การศึกษาเปรียบเทียบ. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ), จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ศิริรัตน์ แอดสกุล. ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 4. . กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559.

ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน. หว่ย: ความรู้และความหมายในมุมมองของผู้หญิง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
เดือนตุลา, 2557.

สาคร พูลสุข. โรงเรียนริมทะเล. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2553.

สุกฤตา สงวนพันธุ์. "หนึ่คร้วเรือน." ธนาการ์แห่งประเทศไทย.ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (2558).

สุรเดช โชติอุดมพันธ์. ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559.

หฤทัย रामสูต. (2542). *การศึกษาเปรียบเทียบการนำเสนอภาพเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนต่าง*

วัฒนธรรม. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์),
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

อมรวิชัย นาคทรพรพ. เด็กด้อยโอกาส จุดพลิกผันอนาคตของชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริม
สังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.), 2557.

อรเกษม รอดสุทธิ. บ้านต่างสายเลือด. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2552.

———. ปลายฝน. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2553.

———. หัวใจของข้าง. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2557.

อุสา สุทธิสาคร. จิตวิทยาวัยรุ่น. กรุงเทพฯ: หจก.สามลดา, 2559.

1377322531

CD IThesis 5880144022 thesis / recv: 19072562 03:16:57 / seq: 7

1377322531

CU IThesis 5880144022 thesis / recv: 19072562 03:16:57 / seq: 7

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวรังสิณี หลักเพชร
วัน เดือน ปี เกิด	5 ตุลาคม 2531
สถานที่เกิด	ศรีสะเกษ
วุฒิการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษและการสื่อสาร) มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี